

Constant **Permeke** (Antwerpen, 1886 – Oostende, 1952): Belgisch kunstschilder en beeldhouwer. Hij wordt gezien als belangrijkste vertegenwoordiger van het Vlaamse expressionisme. Hij is het meest bekend om zijn sterke en plechtige afbeeldingen van zeelieden en vissers met hun vrouwen.

In zijn Oostendse jeugd liep Permeke van 1903 tot 1906 academie te Brugge, maar veel stak hij er niet op. In 1906 tijdens zijn militaire dienstplicht te Gent, liet hij zich daar inschrijven aan de academie (avondlessen) en sloot vriendschap met o.a. Frits Van den Berghe, Gustave De Smet. De groep vrienden vestigden zich te Sint-Martens-Latem. Permeke leefde er tamelijk teruggetrokken en interesseerde zich meer en meer voor Albert Servaes, met wie hij veel schilderde op het platteland. De wederzijdse invloed in die tijd was zo sterk dat heel wat werken van de twee schilders bijna niet van elkaar te onderscheiden zijn. Servaes kon overigens toen al doorgaan als de "Vader van het Vlaamse expressionisme".

Constant Permeke, De roeier

In 1912 trouwde hij te Brugge met Maria Delaere, zijn "Marietje". Het koppel vestigde zich in de Vuurtorenwijk te Oostende, te midden van het harde, maar sociaal aan elkaar gehechte vissersvolk. Léon Spilliaert werd zijn naaste buur en er volgde een artistieke uitwisseling. Hier ontstond ook de eerste doorbraak van het Permekiaanse expressionisme in al zijn emotionele geladenheid: dof gehouden tonaliteit, brutale vormgeving en gedurfde vervormingen, om zijn expressieve kracht en passie samen te bundelen en zo zijn kunst tot leven te brengen.

een Permeke★ die nota bene door Pater Stubbe wordt geroemd? Wat doet hij? Hij neemt een vaagborstel en een emmer, ik zal het maar ronduit zeggen, een emmer stront en hij smeert dat uit en hij zegt: "Dames en heren, dat is expressionisme, het is zo dat ik de wereld zie!" Ik, Gallens, zeg: "Als het zo is dat ge de wereld ziet, dan, Permeke, dan moet ge als de bliksem naar de oogmeester en vandaar regelrecht naar de psychiater!'"

Men giechelde obligaat.

'En meneer Frits van den Berghe★ die gedrochten op het doek frummelt erger dan Picasso★, mensapen, bosnegers en monsters met ogen en neuzen door elkaar, wat deed hij als hij voor *Vooruit*, voor de socialistische propagandagazet, tekende? Dan tekende hij ze wel proper en herkenbaar, de rode voormannen, omdat de gewone mens moest aangesproken en overgehaald worden de Internationale te zingen. En voor de rijke joden schilderde hij dan weer dat boerenbedrog met likjes en spuwsels waar dat ge kop noch staart aan kon vinden. En meneer Gust de Smet★, die aangezichten schildert als blote achtersten!'

Hij kneep in Hildes welige arm. 'Kom eens hier. Ik ga u een geheimpje verklappen. Wat dat ik anders nooit doe. Een kok laat niemand in zijn keuken binnen. Wel, Gallens wel. Kijk hier. Ziet ge dat maantje, ziet ge hoe dat geschilderd is, hoe delicaat? Wel, hoe is dat geschilderd?'

Met zijn hand op haar heup scharrelde hij tussen de rommel van tubes, penselen, lappen, kranten, vernisflesjes, terpentijnbussen en hield een lucifer voor haar rond gezicht met de ronde bril.

'Hiermee. Zo simpel is dat. Met een solferstokje! Een maan, een hemellichaam laten schijnen met een solferstokje. Daar staat ge van te kijken, hé? Met de simpelste middelen komt ge het verst. Als ge uw stiel kent, wel te verstaan!'

Hij keek op zijn polshorloge. 'De volgende,' zei hij. Terwijl zij naar de deur gingen: 'Als ge thuis komt, gastjes, vertel maar gerust aan vader en moeder, wat ge bij Gallens gezien hebt. En als zij geïnteresseerd zijn in een originele

Tijdens WOI raakte Permeke zwaargewond en werd hij overgebracht naar een lazaret in Engeland.

In april 1919 keerde het gezin Permeke, met intussen drie kinderen, terug naar de desolate, deels berooide visserswijk in Oostende. Hij verhuisde vervolgens naar de Langestraat in het visserskwartier (1921-1925) waar Gustave De Smet en Frits Van den Berghe - teruggekomen uit Nederland - zich bij hem voegden.

Geïnspireerd door het Kubisme en Constructivisme op tentoonstellingen in Antwerpen en Brussel kreeg Permeke steeds meer aandacht voor het constructieve element in een compositie en voor de Afrikaanse sculpturen.

In 1928 besloot Permeke om zich met het gezin in Jabbeke te vestigen; hij kocht er een stuk land en betrok zijn nieuwe huis "De Vier Winden". (Nu museum.) Hier ontplooide Permeke ten volle zijn barokke kracht in een enorme productiviteit, met meesterwerken als "Gouden Oogst" (1935), "De Grote Marine" (1935), "Moederschap" (1936), "Het Afscheid" (1948), en "Dagelijks Brood" (1950).

In 1934 kreeg hij internationale erkenning bij zijn deelname aan de "Biënnale van Venetië".

Permeke ontpopte zich in 1937 als beeldhouwer. Hierin zocht hij het isoleren van de menselijke figuur en gaf hij gestalte aan een beheerste monumentaliteit in een mythologische expressie.

Niobe, Kröller-Müller

Geerten Gallens, getekend en met een getuigschrift, kunnen ze op gelijk welk moment naar de 'Schampavie' komen, een glas drinken en mijn werk bestuderen. Wat kopen betreft, ah, dat is iets anders. Zij zullen er rap moeten bij zijn, want de goede Gallens vliegen weg vóór dat ze droog zijn. Ja, rap zullen ze moeten zijn, want Gallens zal het niet lang meer trekken, met zijn hart. Hij heeft te veel afgezien. Allee, gastjes, au revoir en Houzee!'

'Houzee, meester, dat is van het VNV!'

'O, God, dat is waar ook. Wie zijt gij ook weer? De NSJV. Ja, natuurlijk! Dan is het Heil, hé?'

'Heil Vlaanderen,' zei Bosmans.

'Juist. Natuurlijk. Allee, Heil Vlaanderen.'

Zij sliepen in het stro, in een schuur als een kerk. De meisjes werden ondergebracht in de dorpsschool. Een zomerregen. Louis kon niet slapen. De apotheker zwierf nu met zijn ranke donkere dochter door de velden onder een met een gescherpte lucifer omlijnde maan, zij viel in een sloot, haar dijen wijdopen, haar hagelblanke buik deinde, zij richtte zich op en viel drie vier keer vertraagd gewillig achterover, elke keer weken haar knieën vaneen. De schuur vlotte uiteen, werd een bos met een openluchttoneel, Louis' adem verwekte een klamme hitte. Na een tijdje op zijn buik gelegen te hebben, wendde hij zich naar de slapende Bosmans, nam diens hand en legde die op zijn onderbuik. Hij krulde de koele vingers rond het harde strakopgerichte ding en bijna onmiddellijk liep hij leeg, hij gooide de hand van zich weg. 'Weg van mij, vuilaard,' zei hij tot de snurker en verjoeg toen ook grimmig het beeld van de apothekersdochter zoals zij in de bus op weg naar Wierebeke achter de chauffeur had gezeten met al het verdriet van België in haar ogen die weerspiegeld wijd in het raam keken als naar hem. Door een spleet in de gammele planken van de schuurdeur keek hij naar de sterren die niet zijn waar wij denken dat ze zijn, omdat het licht soms rare bochten maakt voor het ons bereikt.

==

De oorlogsperiode 1940-1944 werd voor Permeke, zowel menselijk als artistiek, een tragedie. Zijn zoon Paul werd door de Duitsers weggevoerd en zou de gehele oorlogstijd krijgsgevangen blijven; met een intensieve briefwisseling steunden ze elkaar. Zijn eigen kunst, zoals het hele Expressionisme, werd als "entartet" beschouwd en het werd hem verboden te schilderen. Verbitterd zocht hij te Brussel een tijdelijke verblijfplaats voor zichzelf, en om zijn werk in veiligheid te stellen, daar Jabbeke in het Sperrgebiet lag. Toch kreeg hij in dezelfde galerie in 1943 weer een tentoonstelling, die hem opnieuw sterk in de actualiteit bracht.

De dood van De Smet in 1943 (Van den Berghe was al in 1939 gestorven) greep hem erg aan.

Het summum van zijn carrière bereikte Permeke op zijn retrospectieve expositie te Parijs, in 1947-1948. De feestvreugde werd echter brutaal verdrongen door het overlijden van zijn echtgenote Marietje na een slepende ziekte op 3 mei 1948. Hij werd scherp getekend door dit drama en, hoewel verzorgd door zijn dochter Thérèse, sukkelde hij met zijn gezondheid. Ook raakte hij verbitterd zowel op de belangstelling voor de jongere kunstenaars als op die voor de Latemse kunstenaarskolonie, waar hij zelf deel van had uitgemaakt, maar waarmee hij zich er niet langer verbonden voelde.

> Permeke: “Er bestaat maar één echte uitdrukkingswijze; deze welke men uitvindt naarmate men haar noodig heeft.”

Frits Van den Berghe (Gent, 1883 – aldaar, 1939): Vlaams kunstschilder.

Hoewel vandaag algemeen erkend als meester van het Vlaamse expressionisme en het fantastisch surrealisme, bracht Van den Berghe aanvankelijk fijngevoelige impressionistische werken, met opvallend symbolistische inslag.

In 1902 verhuisde hij naar Sint-Martens-Latem. In 1906 sloot hij er vriendschap met Albert Servaes, Gustaaf De Smet en Constant Permeke. Hier zou het Latemse expressionisme geboren worden.

Van den Berghe werd de wellicht meest cerebraal ingestelde schilder van de Latemse expressionisten.

Frits van den Berghe, 1915

In 1907 trouwde hij met Elvira Van Houtte. Het gezin zou twee dochters krijgen: Yolande en Edith. In datzelfde jaar werd hij docent aan de Gentse academie. Een verhouding met de Gentse actrice Stella van de Wiele stuurde echter een harmonieus gezinsleven in de war en had een negatieve invloed op zijn kunst.

Eeuwige zwerver, vagebond, Kunstmuseum aan Zee

In 1922 woonden De Smet en hij een tijd samen met Permeke, in de Kaaistraat te Oostende.

Na de ineenstorting van de Brusselse kunstwereld in 1928, werd hij vast illustrator bij het Gentse socialistische dagblad *Vooruit*. Hij bleef er tot zijn dood. Intussen was zijn harde expressionistische stijl uitgegroeid tot een fantastisch surrealisme, waarbij hij irreële droombeelden en groteske hallucinaties in vaak opvallende kleurengamma's suggereerde. Hij had de vitaliteit en de sensualiteit van het expressionisme verzoend met de verfrissende, inventieve methode van het surrealisme.

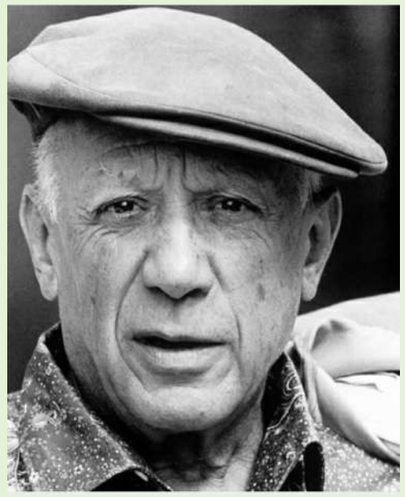
Het centrale thema in zijn omvangrijk oeuvre is steeds de mens geweest in zijn tragische onvolkomenheid en afhankelijkheid. Van den Berghe stierf op 56-jarige leeftijd te Gent.

Pablo **Picasso** (Málaga, 1881 – Mougins, 1973): Spaans kunstschilder, tekenaar, beeldhouwer, grafisch kunstenaar, sieraadontwerper en keramist.

Picasso had gedurende zijn leven relaties met meerdere vrouwen, die hij vaak gebruikte als schildersmodel. Telkens wanneer hij opnieuw verliefd werd, werd dit in zijn werk duidelijk door een wisseling van stijlen.

Hij vertrok samen met zijn vriend Carlos Casagemas per trein van Barcelona naar de

wereldstad en kunsthoofdstad Parijs; destijds een reis van enkele dagen. Parijs was de 'lichtstad' met de Eiffeltoren, die evenals enige straten verlicht werd met elektrisch licht.

Pablo Picasso in 1962

In Parijs ontmoette Carlos Casagemas Germaine Gargallo, een danseres uit de Moulin Rouge, en werd verliefd op haar. Na verloop van tijd gingen Pablo en Carlos wegens geldgebrek terug naar Madrid. Casagemas keerde, verliefd als hij was, terug naar Parijs, al was hij intussen wel verslaafd aan de drugs en aan de drank. Germaine wees hem af; hij schoot haar neer en zichzelf door het hoofd. Zij overleefde, hij niet. Picasso schilderde hierop Mort de Casagemas. De dood van Casagemas was voor Picasso de opmaat van een jarenlange depressie.

"Ik begon blauw te schilderen, toen ik hoorde dat Casagemas gestorven was".

In 1904 verhuist Pablo definitief naar Parijs, waar hij Fernande Olivier ontmoette, een bohémienne en kunstenares die zijn eerste grote liefde werd. Deze ontmoeting luidde zijn roze periode in.

In 1905 werd Gertrude Stein Picasso's voornaamste beschermvrouw; ze verwierf zijn tekeningen en schilderijen en exposeerde ze in haar informele Salon in haar huis in Parijs. Dit werd uiteindelijk een vriendschap voor het leven.

Picasso en Georges Braques waren bewonderaars van Paul Cézanne. Men denkt dat de schilderijenreeks *Mont Sainte-Victoire* van Paul Cézanne van grote invloed is geweest op het ontstaan van het kubisme.

Paul Cézanne, Mont Sainte-Victoire, 1904 - 1906

In de schilderijen, die Picasso en Braques tussen 1907 en 1917 vervaardigden komen steeds meer geometrische vormen voor.

In 1907 schildert Picasso *Les Demoiselles d'Avignon*, dat door veel kunsthistorici

gezien wordt als het beginpunt van de schilderkunst van de 20e eeuw.

(Trouw, Joke de Wolf, 3 april 2023: Waarom ‘Les Demoiselles d’Avignon’ insloeg als een bom)

> Les Demoiselles d’Avignon, dat Pablo Picasso in 1907 schilderde, sloeg in als een bom. Hij introduceerde met dit schilderij een radicaal nieuwe manier van schilderen. Zo radicaal dat het vergeleken werd met een terreurdaad.
>
> Want wat is er te zien, waar zijn we? Er is geen horizon op dit doek van meer dan twee bij twee meter. Hoekige roze vlakken buitelen over elkaar heen.
>
> De vijf gezichten zijn de eerste herkenningspunten. Er zijn grote neuzen, steeds van opzij, smalle monden en, vooral, enorme ogen die elk een eigen leven lijken te leiden. Vier van de vijf gezichten staan min of meer op een rijtje naast elkaar. Rechts voor hangt een gezicht halverwege het beeld. En in het midden op de voorgrond ligt fruit: druiven, een peer, misschien een appel en een stuk meloen.

Tot zover de duidelijk herkenbare onderdelen. Picasso heeft de gezichten met een donkere kleur geschilderd, als een tegemoetkoming naar de kijker. Want verder is het beeld moeilijk te snappen.
Roze vlakken en een subtiel paar borsten

Aan de gezichten zitten lichamen vast, roze vlakken in verschillende tinten. Sommige lichaamsdelen, zoals die onder het gezicht rechtsboven, zijn niets meer dan een vierkant vlak waar een donkere kleur wat schaduw aan geeft.

Dat het vrouwen zijn, is meteen duidelijk uit de titel. Oorspronkelijk noemde Picasso zijn schilderij in 1906 het 'bordeel van Avignon', waarbij het niet ging om de zuid-Franse stad maar om een straat in Barcelona. De Carrer d'Avinyó lag in de rosse buurt waar Picasso als kind had gewoond. Later veranderde een criticus de titel, omdat het woord bordeel niet zonder problemen gebruikt kon worden.

Toch hebben deze demoiselles nauwelijks expliciet seksuele kenmerken. Los van de gezichten zijn subtiel een paar borsten te herkennen, maar tepels zijn er niet op te zien.
Meer dan achthonderd schetsen

De beelden die Picasso had gezien in het volkenkundig museum bij het Trocadéro in Parijs zouden hem hebben geïnspireerd tot deze schematische weergave van vrouwen, die tot dan toe in de kunstgeschiedenis altijd zo realistisch mogelijk geschilderd waren.

De beelden en de maskers in het museum hadden een magische uitwerking op de kunstenaar: hij herkende er een verdedigingsmechanisme in, zou hij later zeggen. "De maskers waren wapens, om de mensen te leren onafhankelijk te zijn", onafhankelijk van de geesten die hen bedreigden.

De nog jonge kunstenaar maakte meer dan achthonderd schetsen, voordat hij tot dit resultaat kwam. Het werd een schilderij zonder schaduwen, zonder verwijzing naar een historische gebeurtenis, zonder mythologisch aanknopingspunt.

Geometrische vormen zouden de rest van de twintigste eeuw de vorm van de moderne beeldende kunst blijven bepalen. Dit werk zou later worden gezien als de explosie die daarvoor verantwoordelijk was.

Zijn bekendste schilderij is *Guernica*, een weergave van een Duits bombardement op deze stad in 1937, tijdens de Spaanse Burgeroorlog.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Picasso in Parijs, terwijl de stad door de Duitsers was bezet. Picasso's artistieke stijl paste niet in de nazi-opvattingen over kunst, zodat hij niet in staat was om zijn werk te laten zien tijdens deze periode.

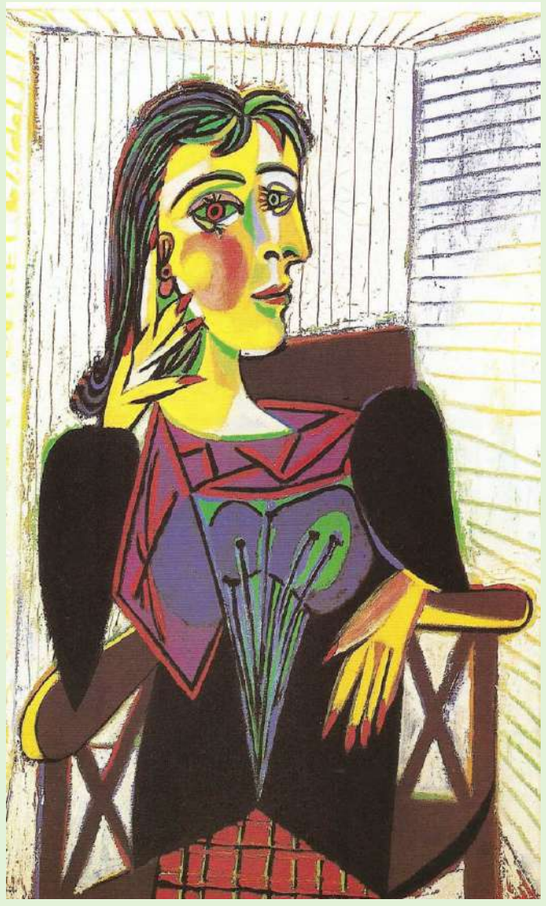
Na de bevrijding van Parijs in 1944 verkeerde Picasso met een jonge studente kunst, Françoise Gilot. De twee werden uiteindelijk geliefden, en hadden twee kinderen

samen, Claude en Paloma. Gilot verliet Picasso - als enige van zijn vrouwen - in 1953, naar verluidt als gevolg van mishandeling en ontrouw. Dit was een zware klap voor Picasso.

Picasso deed niet lang over het vinden van een andere minnares, Jacqueline Roque. De twee bleven samen voor de rest van Picasso's leven en trouwden in 1961. Hun huwelijk was een laatste daad van wraak tegen Gilot. Gilot was op zoek naar juridische middelen om haar kinderen met Picasso, Claude en Paloma, te legitimeren. Aangemoedigd door Picasso had ze geregeld te scheiden van haar echtgenoot, Luc Simon, en zou dan trouwen met Picasso om de rechten van haar kinderen veilig te stellen. Picasso trouwde vervolgens in het geheim met Roque, nadat Gilot de echtscheiding had aangevraagd, en nam zo wraak voor haar vertrek.

Gedurende zijn hele leven had Picasso een aantal minnaressen naast zijn vrouw of primaire partner. Picasso was twee keer getrouwd en had vier kinderen bij drie vrouwen. De fotografe en schilder Dora Maar was ook een voortdurende metgezel en minnares van Picasso in de late jaren 1930 en begin 1940.

Op 8 april 1973 stierf Picasso op 91-jarige leeftijd in zijn huis in Mougins.

Pablo Picasso, Portret van Dora Maar, 1937

Gust de Smet: (Gent, 1877 – Deurle, 1943): Vlaams kunstschilder.

Samen met Constant Permeke en Frits Van den Berghe behoort hij tot de grote drie van het Vlaamse expressionisme. Zij vormden, voor en na de Eerste Wereldoorlog, de tweede kunstenaarsgroep van de Latemse Scholen, aan de Leie te Sint-Martens-Latem. In deze groep was Gustave De Smet wel de kunstenaar die het langst onder kubistische invloed werkte. Hij werd de schilder van het Vlaamse vrolijke leven, in sereen sterke composities.

> "Voortaan wil ik mij inspannen het innerlijke leven te vertolken, met de grootst mogelijke eenvoud, expressief door de vorm en door de kleur."

Gustave De Smet in 1920

Het goede huis, 1926

‘T zijn wrede tijden als de oorlog woedt of broeit of loeit:

Droeve Tijden

’t Zijn droeve tijden als de oorlog woedt,
Als mensen men slacht lijk dieren,
Als mensenbloed bij beken vloeit.
Als vrede en liefde liggen geboeid
Als haat
En kwaad,
Als nood
En dood
Grijnzen en vloeken en tieren.

'Waar is nu toch mijn arme man?
‘k Verga van angst! ik sterf ervan!
Ach! wat verschil bij ’t voor’ge jaar!
We zaten hier zo blij te gâar
Bij ’t wiegsken van ons jongste kind.
En nu zover door sneeuw en wind
En vorst…en dan!…Och God! och God!
Heb meelij met mijn bitter lot!'

'Ju!' roept het jongetje, 'paardeken ju!
he! moeder, waar is vader nu?
Als vader komt, dan krijg ik een paard,
Een levende paard en een blinkende zwaard,
Een helm met pluim en een grote banier;
Dan gaan we rijden verre van hier;
Dan maken wij oorlog en nog, en meer…;
Zeg, moeder, wanneer komt vader weer?'

'Hoor' zegt het dochterken, 'moederlief,
‘k Heb vader geschreven ene schone brief :
En dat wij bidden op beide kniên
Voor hem… en hem zo gaarne zien;
En dat gij toch zo droeve zijt;
En dat ik ook dan dikwijls krijt;
En dat ons broerken vlijtig leert;
En…of hij toch niet wederkeert!'

Tante Mona schonk malt in voor Tante Nora, in de veranda, waar zij wachtten op Mama om samen de stad in te gaan. Omdat Louis in de keuken zat praatten ze niet over Mama.

Tante Mona was dik aan het worden. 'Van *Liebe*,' zei ze. 'Want de een zijn moord is de ander zijn brood. Ik weet het, 't zijn wrede tijden als de oorlog woedt of broeit of loeit★, maar ik kan er niets aan doen, ik ben gelukkig met mijn *Gefreiter*, wij komen overeen lijk spek en eieren, en ik vergeet de hele trammelant, de bommen en de kanonnen. Ulli zegt het dikwijls: "Mein Liebchen, wass willen wij nog meer?" Zo attent dat hij is, Nora! Hij zet, als al de Duitsers, de vrouw op een *piedestal*. Want als zij naar de oorlog gaan, willen ze naar huis komen naar die Frau en die is 't zinnebeeld van 't huishouden. Kom daar een keer om bij de Belgen. 't Is simpel, Nora, ik ben in de hemel.'

'Zolang dat 't duurt.'

"t Is gelijk. En hoelang dat het duurt, dat weet alleen Onze Lieve Heer!'

'Gij hebt altijd geluk gehad.'

'Maar Nora, ge gaat toch niet jaloers zijn op uw eigen zuster!'

'Ik ben niet jaloers.'

'Maar triestig?'

'Een beetje.'

'Soms zou ik durven beginnen klappen over trouwen, en dat ik met hem mee zou gaan naar Wachenburg★ om kennis te maken met zijn ouders, maar hij is er niet voor. Ik zeg, "Maar Ulli, ge kunt een man alleen maar goed kennen als gij zijn moeder kent." "Nee," zegt hij, "later, als de Krieg aus★ is."'

'Dat kan nog een tijdje duren, met dat tweede front. En met de Kaukasus.'

'Ja.' Stilte. De kopjes die verschoven. Fluisterden ze? Maakten ze tekens naar elkaar? Wezen ze naar de keuken waar de verklikker zat?

'Maar, Mona, ge peinst toch niet serieus over trouwen?'

'Waarom niet? Hij heeft een schoon inkomen te ver-

De moeder aanhoort 't eenvoudige schrift,
En keert zich om met koortsige drift,
En grijpt uit de wieg 't onnozele wicht,
En houdt het naar de hemel gericht;
En roept en snikt : o Heer! o Heer!
Geef ons de gade en de Vader weer!

Terwijl de moeder aan 't bidden was,
Terwijl het meisje haar briefken las,
Terwijl het jongentje reed en liep,
Terwijl het wicht in zijn wiegsken sliep,
Daar verre, in 't vreemde verwoeste land,
Verlaten, langs een eenzame kant,
Met doorboorde borst
En hijgend van dorst
En de nagels geprent in 't bevrozene veld,
Daar lag de vader, de dappere held,
Te sterven.

Uit: 'Uit het Hart' van G.Th. Antheunis (1840-1907) naar aanleiding van de Frans - Duitse oorlog (1870-1871)
Over Antheunis: zie ook p. 340 (gedicht: Wijd en Zijd).

Wachenburg: boven Heidelberg en Mannheim.

Als de Krieg aus is: in de 1ste druk staat: "als de Krieg fertig is."

Sint-Rochus: zie p. 80.

Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet, Chevalier de **Lamarck** (1744 – 1829): Franse natuuronderzoeker.

Zijn theorie over de **overerving van eigenschappen** (bijv. dat de zoon van een smid sterker is dan de zoon van een kleermaker), die deel uitmaakt van zijn totale theorie over evolutie, wordt sinds de 19e eeuw het Lamarckisme genoemd.

Nu is hij nog voornamelijk bekend als de auteur van een aantal pre-darwinistische evolutionaire ideeën, zie *Philosophie zoologique* (1809)

wachten want hij is ingenieur van bruggen en wegen.'
'Zegt hij. Anders zou hij toch officier zijn.'
'Nein! Dat wil hij niet.'
'Hij heeft niets te willen. Zij worden verplicht.'
'Denkt ge?'
'Vraag het hem.'
'Ik durf niet.'
'Hij heeft een serieus inkomen?'
'Zijn vader is ook burgemeester van Wachenburg en dat is geen parochie lijk bij ons Sint-Rochus★.'
Louis trachtte zijn les te leren. Je hebt somacellen en geslachtscellen, de eerste zijn niet erfelijk. Wel sterfelijk dus. Lamarck★ zegt het tegenovergestelde, hij heeft het over de erfelijkheid van verworven eigenschappen.
'Waar dat ik toch benauwd voor ben, Nora, is dat hij te weten zal komen dat ik een gescheiden vrouw ben. Want ik heb hem wijsgemaakt dat mijn man in mei Veertig gesneuveld is, mitrailleuse in de hand. En dat dat eigenlijk een beetje zijn schuld is, als Duitser. Gelukkig is hij gelovig.'
'Een kwezel dus.'
'Maar nee. Ik wil zeggen: hij gelooft nogal rap wat dat ge hem vertelt. Zo zijn de Duitsers. Het erewoord, dat is heilig.'
'Hij gaat niet naar de mis?'
'Nee. Hij is Protestant.'
'Oei oei, zeg dat niet aan ons vader.'
'Nee, ik ga hem niet loslaten. Vooral daar hij betaalt voor Cecile haar danslessen en dat hij altijd wil dat zij pappi tegen hem zegt. Nee, het is beter dat hij peinst dat ik een *Witwe* ben.'
'Een wat?'
'Een *Witwe*. 't Klinkt onnozel, *Witwe*, maar 't is toch wat dat ik ben, zonder vent. Al staat het niet zo opgeschreven in de Burgerlijke stand. Een *Witwe* en nog *lustig* erbij.'
'O gij zotte Mona. Gij hebt altijd geluk gehad. En ik, ik ben verloren geboren. Met mijn astma.'

==

De Lamarck was overtuigd van het samenvallen van "evolutie" en "perfectionering" en daarom sprak hij ook over de ladder van de natuur: evolutie is rechtlijnig, doelgericht & opklimmend. Het organisme wil zelf veranderen, heeft creativiteit en inventiviteit - in tegenstelling tot de darwinistische evolutietheorie, dat de gedachte lanceert van de *survival of the fittest*, dus de aanpassing aan de omgeving en de natuurlijke selectie.

Wunschkonzert: concert met verzoek(platen)programma.

Ilse Werner werd in 1921 geboren als Ilse Charlotte Still in Batavia, Nederlands-Indië (het huidige Jakarta, Indonesië). Ze was half-Nederlands: haar vader was een Nederlandse koopman. Haar moeder, Lilli Werner was oorspronkelijk Duits. In 1931 verhuisde de familie naar Frankfurt. Ilse stond op jonge leeftijd al op de planken. Ze studeerde bij Max Reinhardt. In 1937 maakte ze haar debuut op toneel, en in 1938 speelde ze in haar eerste film voor de UFA-filmstudio's.

Door Alfred Bos
https://www.indebioscoop.com/ilse-werner-de-nederlandse-diva-van-de-nazi-cinema

> Over de Duitse cinema uit de jaren 1933 tot 1945, de tijd van het nazi-regime, is weinig bekend. Film was voor Joseph Goebbels, minister van propaganda in het Derde Rijk, het voornaamste middel om de emoties van de massa te kneden. Onder zijn toezicht (censuur) produceerde de vermaarde UFA Studio in Babelsberg, Berlijn ruim duizend films. Die waren bestemd voor de thuismarkt Duitsland, en vanaf 1938, de door de nazi's bezette en bestuurde landen. Daarbuiten is het merendeel van de films niet te zien geweest. Na de val van Hitlers regime waren ze besmet met het nazi-odium en verdwenen uit de filmgeschiedenis.

Zo verdween ook Nederlands grootste filmster van dat moment uit het collectieve bewustzijn. Ilse Werner was het gezicht van de Duitse cinema tijdens de oorlogsjaren. Die rol viel haar toe nadat Marlene Dietrich niet inging op Hitlers invitatie om Hollywood te verruilen voor Berlijn en Ingrid Bergman na één film, *Die Vier Gesellen* (1938), had bedankt voor de eer om als uithangbord van Goebbels´ propagandamachine te fungeren.

Louis stond in de nis van de Bank, rug gedekt door de granieten geribbelde gevel. Aan de overkant stapte af en toe een vrouw de apothekerij binnen.

Paelinck liep in een witte stofjas over en weer achter de toonbank, reikte flesjes, doosjes aan, knikte bedaard met zijn roodharige ernstige hoofd, woog poedertjes. Ik zou als klant gewoon naar binnen kunnen gaan om een zalfje of aspirines te vragen, maar als zij dan net uit het deurtje met het matglaspaneel te voorschijn komt. - Dag, Simone, hoe is het met u tegenwoordig, als ik zo onbeschoft onbescheiden onhoffelijk mag zijn dit te vragen? - Tiens, hoe kent gij mijn naam? - Ik heb opzoekingen gedaan, nagevraagd, menige buurman verhoord. - Dat zal wel.

De ronde Hilde had met een haatstem verteld dat Simone Paelinck zich te goed, te chic voelde om zich bij de beweging aan te sluiten, dat zij te grote voeten had, dat zij met moeite kon lezen en schrijven.

- Aspirines voor mijn moeder, Mijnheer Paelinck. - Of dokter Paelinck? Apothekers hebben doktersstudies gedaan. - Tiens, Simone. A propos, Simone, zouden wij morgen niet eens naar *Wünschkonzert*★ gaan met Ilse Werner★. Als dokter Paelinck het toestaat, natuurlijk!

Hij stapte beslist, alsof hij vreselijke haast had, de apothekerij binnen, kocht aspirines, de man lette nauwelijks op hem. Louis draalde, deed alsof hij belangstelling had voor een fles tegen roos, las lang het etiket, trok dan de rinkelende deur voorzichtig achter zich dicht, zij was op stap met een andere jongen, die met moeite lezen of schrijven kon, maar haar heftig en ervaren het hof maakte.

Met zijn Hitlerjugenddolk kraste hij witte strepen in de gevels. Toen hij thuiskwam gooide Papa zijn *Volk en Staat*★ op tafel en kwam half overeind.

'Dacht ge dat ik Mama was?'

'Nee,' zei Papa. 'Zij is...'

'... verlaat. Zij moet overuren doen.'

'Zij moest naar een vergadering. Zij kon er niet onder uit.' *Volk en Staat* was al te achteloos neergekomen, de ver-

Ilse Werner vertegenwoordigde het Arische ideaal. Bovendien was ze een multitalent, geknipt voor de musicals waar de nazi-top, Goebbels voorop, zo verzot op was.

Beslissend voor de populariteit van Ilse Werner was haar hoofdrol in *Wunschkonzert* (1940), een propagandafilm vermomd als romantisch driehoeksdrama rond twee militairen die, zonder het van elkaar te weten, op verschillende momenten een relatie hadden met dezelfde vrouw, gespeeld door Werner. De film is geconstrueerd rond de Berlijnse olympiade van 1936 en het populaire radioprogramma *Wunschkonzert für die Wehrmacht*, waarin iedere zondagmiddag vanuit de studio in Berlijn (vermeende) verzoeken van frontsoldaten werden gespeeld.
Wunschkonzert zou in Duitsland uitgroeien tot de op één na populairste film van de oorlogsjaren, na *Die grosse Liebe*, met Zarah Leander.

Rijksminister Goebbels had met de UFA Studio naast een praktische reden – film als propaganda – een artistiek ideaal, namelijk om de droomfabriek van Hollywood naar de kroon steken en zo mogelijk overtreffen. De revue *Wir machen Musik* (1942) toont Werners talenten ten volle, als actrice maar vooral als zangeres en kunstfluiter. Ze speelt een voor de nazi-cinema atypische rol, een sterke vrouw die succesvoller is dan haar serieuze muziek componerende echtgenoot. Moraal: er is niets mis met populaire muziek. En van populaire muziek was Ilse Werner in het Duitsland van 1942 zo ongeveer de belichaming.

Niet alle films uit de koker van Goebbels en UFA propageren een bedenkelijke moraal en de beste van de politiek neutrale films zijn in technisch en esthetisch opzicht minstens gelijkwaardig aan het beste wat Hollywood op dat moment te bieden had. De films uit het nazi-tijdperk maken helder dat *film noir* het Amerikaanse equivalent van het Duitse expressionisme is.

Ilse Werner, 1961

Ilse Werner was pas in 1949 weer op het witte doek te zien in de vrouwelijke hoofdrol van *Geheimnisvolle Tiefe* van Georg Wilhelm Pabst, de regisseur die in het stomme filmtijdperk met Greta Garbo en Leni Riefenstahl had gewerkt. Werner had vanwege haar bijdrage aan 'nazi-films' een beroepsverbod gekregen, maar bouwde nadien – net als haar collega's Hans Albers en Helmut Käutner – een bloeiende naoorlogse loopbaan op.

bleekte gemene★ kleuren van het omslag van een Lord Listerroman★ waren zichtbaar.

'Hebt ge honger? Dat moet ik eigenlijk niet vragen. Ge hebt altijd honger, gij.'

Papa bakte twee haringen. De rook deed Louis kwijlen. Hij vermorzelde de graten. Hij had nog honger. Hij trok de Lord Listerroman te voorschijn, een gemaskerde man in smoking sprong uit een rijdende trein in een vaal-turkooizen mist.

'Gaat ge naar de mis morgen Louis?'

'Natuurlijk.'

Louis ging elke morgen, in het vroege duister. De olielamp, het gedempt gezang, God in het tabernakel, het piepend harmonium, de oude vrouwen, God in de hostie, wierook, de andere verkleumde leerlingen uit de buurt, God op de tong.

'Als de mis uit is, beginnen ze dan al te werken, aan de overkant, in de ERLA?'

'Dat hangt ervan af hoe laat de mis gedaan is. Soms staat er al wat volk aan de poort.'

'Welk volk?'

'Het werkvolk. De bedienden komen later. Zoals Mama. Om halfnegen.'

'Maar de bazen?'

'Welke bazen?'

'De directeurs!' zei Papa ongeduldig.

'Hoe kan ik nu weten hoe laat ze komen?'

'Hebt ge ze nooit gezien, 's morgens vroeg, meneer Lausengier en de andere directeurs?'

'Ik let daar niet op.'

'Gij let nooit op iets, gij.'

Naast zijn Lord Lister★ had Papa een doos broodsuiker★ en een glas pompwater klaar staan. De doos was al voor drie kwart leeg.

'Zij komen natuurlijk te laat op hun werk 's morgens. Hoe kan het anders? 's Nachts feesten en brassen, dan kunnen ze niet uit hun nest. Zij die nochtans op die verantwoor-

Volk en Staat: zie ook p. 319.

Gemene = felle

Lord Lister: zie ook p. 140.

Broodsuiker: klontjessuiker. Witte suiker, geraspt van suikerbroden (groente), in tegenstelling met ruwe suiker, kandijsuiker, bruine suiker en basterdsuiker. In Zuid-Nederland thans de gewone naam voor witte suiker.

De Vallei van het Geluk: ???

delijke post gezet zijn omdat ze competent zijn. Nu kunt ge daar tegenover stellen dat het maar onderdelen zijn die daar gerepareerd worden. Maar elk onderdeel van een Messerschmitt telt. Als de bazen hun plicht niet doen, is heel de oorlog om zeep!' Hij dronk, hield water in zijn mond, duwde er een suikerklontje in, zoog.

'Gij kent ze toch, de directeurs?'

'De bazen van Mama?'

'Ja. Die meneer Lausengier en die andere waar ze ook over spreekt af en toe, Doktor Knigge. Gij hebt ze toch al eens gezien?'

'Ik? Nooit.'

'Ik dacht het. Ik dacht dat ge ze gezien had, toen zij taartjes zijn gaan eten op de Grote Markt, alle drie.'

'Nee,' zei Louis koppig.

Na een half uur hield Papa het niet meer uit. 'Kom.' Hij zette zijn hoed op. In de 'Vooruit' was *Wünschkonzert* al afgevoerd. Zij zagen *De Vallei van het Geluk*, ook met Ilse Werner. Toen het kleine meisje in haar Tirolerjurkje in het ravijn viel en daar van iedereen verlaten in het onguur gebergte met de titanische wolken om haar Mutti kermde beet Papa verwoed op zijn knokkels. Ook de matrozen en hun bootsman in hun zwarte jakken op de rij voor hen waren ontroerd, muisstil. Ook zij zouden met man en muis vergaan, ver van hun Mutti, in koud water.

==

Wolfgang **Amadeus** Mozart (Salzburg, 1756 – Wenen, 1791): uit Salzburg afkomstige componist, pianist, violist en dirigent. Hij excelleerde in elke courante muziekvorm uit zijn tijd, met name in opera, de symfonie, het pianoconcert en kamermuziek.

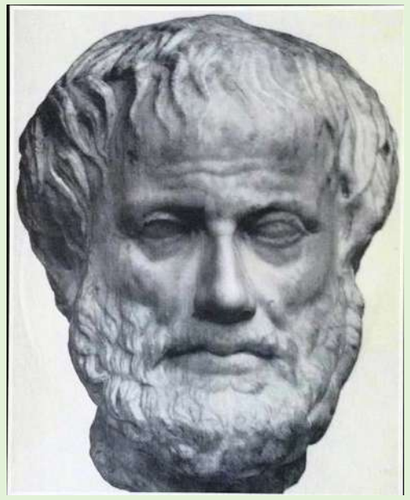

De muziek die hij als volwassene componeerde, geworteld in Oostenrijkse en Zuid-Duitse tradities maar gekleurd door de Italiaanse opera, kenmerkt zich door haar melodische schoonheid, formele perfectie en rijkdom van harmonie en textuur.

Met Joseph Haydn en Ludwig van Beethoven vormt hij, muziekhistorisch gezien, de Eerste Weense School.

In café 'Groeninghe' hielden Amadeus★ en Aristoteles★, de blonde, bange kinderen van Marnix de Puydt elkaars hand vast. Hun dronken vader lag op de groene pluchen bank onder het levensgroot en natuurgetrouw gekleurd portret van Untersturmführer Tollenaere★ waar een zwarte strik omgebonden zat, een rouwende echo van de lavallière★ in grijs satijn die De Puydt om zijn nek had. Tollenaere heeft zijn dodelijke plicht gedaan, nicht räsonieren, het was een

Mozart schreef pianoconcerten, vioolconcerten, symfonieën, strijkwartetten, pianosonates (in de klassieke vorm, meestal: allegro, adagio, rondo/allegretto), de opera's *Le Nozze di Figaro*, *Don Giovanni*, *Così fan tutte* en *Die Zauberflöte*, en een Requiem.

Aristoteles (384 v. Chr. – 322 v. Chr.): zoon van de befaamde arts Nicomachus, lijfarts van koning Amyntas III van Macedonië, de grootvader van Alexander de Grote.

Hij is vroeg wees geworden. Hij werd opgevoed door zijn oom Proxenus. Op zeventienjarige leeftijd vertrok hij naar Athene en werd als leerling opgenomen in Plato's Akademeia, die hij pas twintig jaar later, na Plato's dood in 347 v.Chr., weer verliet.

Aristoteles mag gezien worden als de eerste homo universalis, omdat hij bekwaam was in de totaliteit van de toenmaals bekende wetenschappen (filosofie, psychologie, politieke en sociale wetenschappen, wiskunde en natuurwetenschappen, taal- en letterkunde, theater...), die hij systematisch en methodisch tot een in zichzelf gesloten systeem uitwerkte. Aristoteles kan zo worden beschouwd als systeemfilosoof. (De laatste waren de Duitse idealisten als Kant, Fichte, Schelling en Hegel, die aanvankelijk slechts stelden dat het het menselijke verstand en de menselijke rede zijn die de werkelijkheid structuur geven, maar later dat deze rede zich ook door de hele werkelijkheid, de natuur en de geschiedenis heen voltrekt.)

Na op enkele plaatsen als docent werkzaam geweest te zijn, werd hij ongeveer 342 v.Chr. door koning Philippus II naar Macedonië ontboden om als privéleraar de opvoeding te verzorgen van diens dertienjarige zoon Alexander, die later als Alexander de Grote bekend werd. Hij was daar tot omstreeks 340 v.Chr. mee bezig.

Hij keerde in 335 v.Chr. naar Athene terug, waar hij dertien jaar lang in de Peripatos (wandelgang) van het Lyceum (Grieks Lykeion) heeft gedoceerd. Daarom wordt hij gezien als de stichter van de Peripatetische School.

Als gevolg van een anti-Macedonische reactie na het plotse overlijden van Alexander de Grote (in 323 v.Chr.) werd hij als collaborateur beschouwd en aangeklaagd wegens goddeloosheid. Anders dan Socrates verliet hij de stad, met als motivering dat hij de

Atheners een tweede vergrijp tegen de filosofie wilde besparen, verwijzend naar Socrates. Hij week uit naar Chalkis, naar het landgoed van zijn moeder. Daar stierf hij een jaar later aan de gevolgen van een maagkwaal op eenenzestigjarige leeftijd. Uit zijn testament blijkt dat Aristoteles een zorgzaam huisvader en een humaan meester voor zijn slaven was. Enkele van zijn vrienden hebben hem zijn leven lang trouw gevolgd.

Reimond **Tollenaere** (1909-1942): Vlaams-nationalistisch politicus en propagandaleider van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). Hij sneuvelde aan het oostfront.

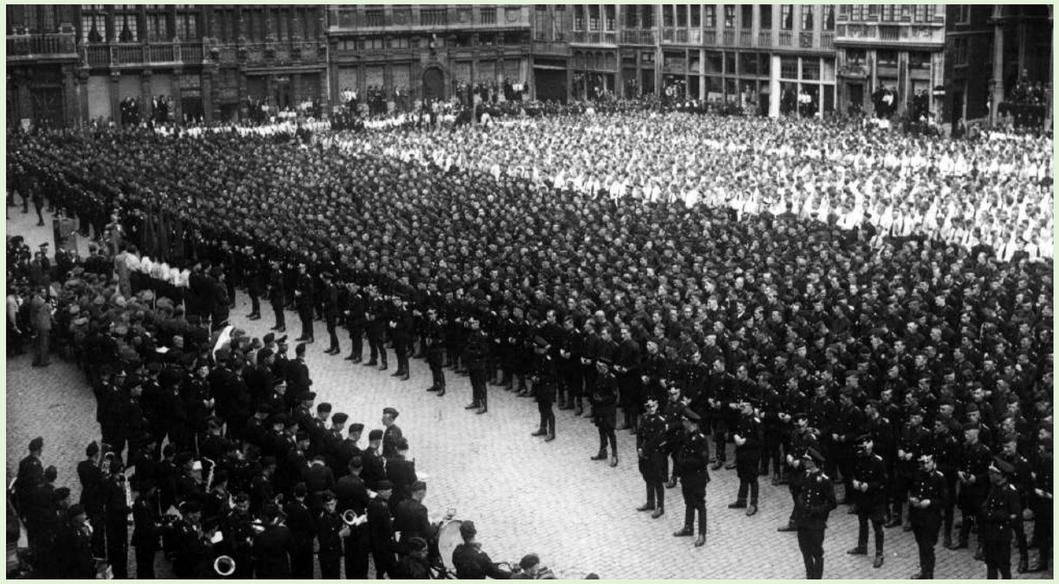
Tollenaere werd in 1933 propagandaleider van het VNV en in 1936 verkozen voor deze partij in de Kamer voor het arrondissement Roeselare-Tielt. Hij behoorde tot de radicaal Dietse en Nieuwe Ordegezinde vleugel van het VNV en bewonderde het Duitse nationaalsocialisme. Hij oefende een sterke invloed uit op VNV-leider Staf De Clercq die Tollenaere beschouwde als exponent van een nieuwe generatie Vlaams-nationalisten. Hij was lid van de Militaire Organisatie van VNV'ers in het Belgische leger en had geheime contacten met de Duitse geheime diensten. In mei 1940 werd hij door de Belgische overheid opgepakt als staatsgevaarlijk burger en weggevoerd naar Frankrijk.

Terug in België toonde hij zich voorstander van een onvoorwaardelijke collaboratie. In de VNV-krant *Volk en Staat* noemde hij in september 1940 het VNV nationaal-socialistisch. In april 1941 startte hij de werving voor de Waffen-SS in de schoot van het VNV. In mei 1941 werd hij leider van de Dietse Militie – Zwarte Brigade (DM-ZB), een fusie van de milities van VNV, Verdinaso en Rex-Vlaanderen.

In augustus 1941 meldde hij zich als vrijwilliger voor het Vlaams Legioen waarmee hij in januari 1942 aan het oostfront streed. Hij sneuvelde nog dezelfde maand.

De dood van Tollenaere was voor VNV-leider Staf de Clercq – die Tollenaere als zijn opvolger zag – een zware slag. De Clercq overleed datzelfde jaar.

Als overtuigd Groot-Nederlander was Tollenaere tegen de Belgische staat. Hij sprak zich uit voor het nationaalsocialisme, maar was – in tegenstelling tot de concurrerende collaboratiebeweging DeVlag van Jef van de Wiele – geen voorstander van de aansluiting van Vlaanderen bij Duitsland.

Op 12 juli 1942 werd in Brussel de Tollenaere-herdenkingmars gehouden waarop circa 12.000 VNV'ers aanwezig waren. Het was de grootste manifestatie van het VNV in oorlogstijd.

Hoewel Tollenaere vanwege het tijdstip van zijn overlijden niet persoonlijk actief is geweest bij de deportaties van de Joden of de vernietigingskampen, kan er geen twijfel bestaan over zijn antisemitisme. Voor de oorlog al nam hij, onder meer in zijn brochure *Komt er oorlog?*, krasse antisemitische standpunten in. Tijdens de bezetting werd zijn antisemitisme virulenter en tegelijk minder abstract. Tollenaere verdedigde de Duitse uitdrijvingspolitiek op een moment dat de eerste fase van die politiek in België gestalte kreeg en de bezetter de eerste anti-Joodse maatregelen uitvaardigde.

De **lavallière** is geassocieerd met de hertogin de la Vallière (maîtresse van Louis XIV) sinds schilders tegen het einde van de 19de eeuw begonnen zijn deze brede das met haar vlottende en soepele knoop weer te geven op het doek. Bijzonder geliefd bij de vrouwen van de 19de eeuw, daarna ook bij kunstenaars, studenten en intellectuelen van links, wordt dit kledingstuk vandaag de dag nog slechts bij uitzonderlijke

gelegenheden, zoals een huwelijk gedragen. Het kan worden geknoopt als een traditionele stropdas.

Voor Outer en Heerd:
Dit lied werd door de Kempische dichter Jozef Simons geschreven en getoonzet door Armand Preud'homme. Het lied herdenkt het Boerenverzet van 1798 tegen het Franse staatsgezag in de Zuidelijke Nederlanden en wordt tegenwoordig nog op studentenfeesten gezongen.

Geen roekeloze wagers:
Stil volk dat zich beraadt,
Aleer het zijn belagers
Manhaft te lijve gaat.
Zij wisten wat zij wilden
Toen zij tot stout verweer
De piek of zeis optilden,
Of grepen naar 't geweer

Refrein (2 ×): Voor vrijheid en recht; ongeknecht,
Onverveerd voor outer en heerd.

Zij steunden op Oranjes: Rollier, Corbeels, Van Gansen,
De Nederlanden één! Bevochten onverveerd,
En juichten toen Brittannië's Met wisselende kansen,
Beloofde vloot verscheen. Den vijand van hun heerd.
Kloekmoedig in de gouwen Zij kampten koen als leeuwen,
Van Diets Zuid-Nederland En werden z'overmand,
Zijn allen sterk en trouwe Hun namen staan voor eeuwen,
Gesprongen in de brand. In 't hart van 't volk gebrand.

(Refrein)

Podboresje ??
(Google, in verband met Tollenaere:) Bevriend artillerievuur van de Spaanse Division Azul doodde hem op 22 januari 1942 in Kopcy, 24 km ten noorden van Veliki Novgorod, nabij de weg naar Tsjoedovo. Hij ligt begraven op het Duitse soldatenkerkhof in Pankovka op 7 km van Novgorod.

Tsjoedovo ligt aan de federale autoweg M-10 tussen Moskou en Sint-Petersburg, 80 kilometer ten noorden van Novgorod en 100 kilometer ten zuiden van Sint-Petersburg.

kaakslag in het gezicht van de Belgische lauwte en een nekslag voor de hele Vlaamse gemeenschap. Want wint Moskou, dan is het Avondland verloren. De hartstochtelijke bebrilde advocaat had de dreiging die over onze godsdienst, onze cultuur, onze economie hing niet zomaar kunnen aanzien. Voor Outer en Heerd★. Zij hebben de ijsgrond met dynamiet moeten openrijten om er zijn kist in neer te laten, daar, in de schaduw van het orthodoxe kerkje van Podboresje★. Zelfs Radio London, schijnt het, heeft fair gereageerd, zijn marteldood consequent genoemd.

'Europa, Europa, dat bestaat niet!' zei Marnix de Puydt.

'Marnix,' zei Papa die als de dichter nuchter was hem altijd met meneer aansprak, 'Marnix, gij zijt ver gezet!'

'Staf Seynaeve, immer is Europa geweest en immer zal het blijven een tegen elkaar gekwakt hoopje landjes die in de eerste plaats voor hun eigen landelijke specialiteiten zullen strijden, voor hun spaghetti, voor hun Pale-Ale, voor hun Goethe.'

'Toch bestaat Groot-Europa in de geest van velen,' zei een onderwijzer.

'Jazeker,' riep De Puydt, 'en het bestond voor Karel de Grote, voor Napoleon, het is ook een voor de hand liggend concept, iets dat makkelijk te overzien en te regeren is, maar het punt is dat de dingen nu, de dingen nu... een Scotch, Noël!'

'Gij hebt al meer dan uw rantsoen,' zei Leevaert.

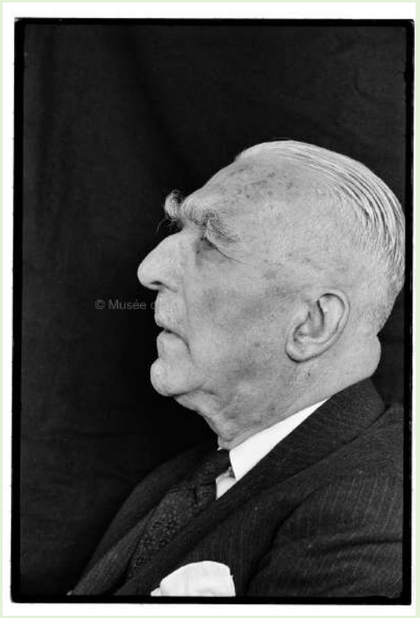
'En twee citron-pressés★ voor mijn nakomenschap!'

'Met veel suiker,' kreet Aristoteles.

'Die klerkenmanie om alles groot te maken! Groot-Gent, Groot-Antwerpen, Groot-Dietsland, Groot-Nederland. Het is overigens allesbehalve nieuw, heren. Herinner u, de oudjes onder u zullen zich herinneren dat de grappenmakers Pierre Nothomb★, Carton de Wiart★ en wie nog meer? gedurende de oorlog van Veertien-Achttien Groot-België wilden maken met Nederlands-Limburg en het Groot-nog een keer Groot-Hertogdom Luxemburg erbij. En wie was er nog meer, die met de voorbestemde naam, appellation

Citron-pressés: citroenlimonade. Je perst citroensap in een glas met ijsblokjes en topt het af met water of bruiswater. Met suiker of suikersiroop.

Pierre Nothomb (1887 – 1966): Belgisch senator en schrijver.

Hij was een achterneef van Jean-Baptiste Nothomb (1805-1881) die tot de stichters van België behoorde en lid was van het Nationaal Congres (sinds 1830).

Tot in 1910 studeerde Nothomb rechten aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij werd stagiair-advocaat bij de latere minister Henri Carton de Wiart.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog volgde hij de Belgische regering in ballingschap.

Eenmaal de oorlog voorbij stichtte hij een beweging onder de naam *La grande Région* die de oprichting voorstond van een nieuwe staat bestaande uit België, het **Groothertogdom Luxemburg**, een deel van Duitsland, de Franse Ardennen en **Nederlands Limburg**. Hij bracht hiermee onrust in de Nederlandse regering, terwijl koning Albert I het idee sterk veroordeelde.

Hij bleef ook in de jaren daarna een van de boegbeelden van nationalistische bewegingen. Hij stichtte in 1919 het Comité de Politique Nationale (C.P.N.), waar generaals, zakenlui, juristen, schrijvers en politici lid van waren. Na de mislukking van de annexatie bij België van het groothertogdom Luxemburg en Nederlands Limburg stierf de beweging een stille dood.

Nothomb richtte zich vervolgens op de binnenlandse politiek en werd rechts of zelfs radicaal rechts in zijn uitspraken en toespraken. Begin 1924 stichtte hij met enkele medestanders de *Action nationale* die tot doel had de verschillende nationalistische splintergroepen te verenigen. Hij ijverde voor een autoritair katholicisme. Hij stond vijandig tegenover de parlementaire democratie, maar de vijand bij uitstek was toch het marxisme, gesticht door de 'Joodse Mof' Karl Marx.

Henri graaf **Carton de Wiart** (Brussel, 1869 – Ukkel, 1951): Belgische politicus.

Hij was Eerste Minister van 1920 tot 1921.

Hij promoveerde in 1890 als doctor in de rechten aan de ULB en vestigde zich als advocaat in Brussel.

Hij was op het einde van de 19de eeuw een van de grondleggers van de christen-democrate.
Hij was een fel tegenstander van de regionale eentaligheid in Vlaanderen en voerde een Belgisch-nationalistische campagne.

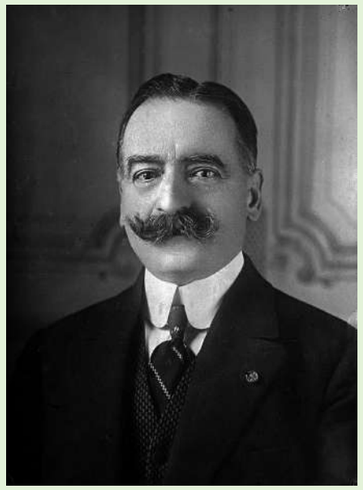
Tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen de Belgische regering in Le Havre resideerde, werd hij wegens zijn beleid inzake censuur, oorlogspropaganda en militaire rechtspraak en zijn francofiele relaties door de Vlaamsgezinden en de Vlaamse Beweging zeer gewantrouwd.

Van 20 november 1920 tot 16 december 1921 leidde hij als eerste minister een Nationale Unie-regering van katholieken, socialisten en liberalen. In deze regering was hij tevens minister van Binnenlandse Zaken. Voor het eerst werd België een tweetalig land. Onder zijn premierschap werd eveneens een wet inzake taalgebruik in bestuurszaken goedgekeurd. Van de belofte van Carton de Wiart omtrent Nederlandstalig hoger onderwijs kwam echter niets terecht. Naderhand ging hij wel akkoord met de oprichting van Nederlandstalige faculteiten aan de Rijksuniversiteit Gent, maar hij wees een volledige vernederlandsing af.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog week hij als minister van Staat met de Belgische ministers uit naar Frankrijk. Hij ging echter niet mee naar Londen.

Barbanson: ???

Brabançonne: tekst van het Belgisch volkslied, verschenen op 7 september 1830 in de Courrier des Pays-Bas, enkele dagen na de opvoering van "De Stomme van Portici" en enkele dagen vóór de eerste opvoering ervan in de Muntschouwburg. Zie ook p. 91.

Charles graaf **de Broqueville** (1860 - Brussel, 1940) was de Belgische kabinetsleider tijdens de Eerste Wereldoorlog en eerste minister van 1932 tot 1934. Hij was lid van de Katholieke Partij.
Charles de Broqueville stamde uit een oud adellijk geslacht uit de Franse Gascogne. Hij ontving privéonderwijs van Charles Simon, de latere hofaalmoezenier van koning Leopold II van België, en leerde ook Nederlands.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was De Broqueville veel meer bereid tot compromissen met de Vlaamsgezinden dan koning Albert I. In de loop van 1915 en 1916 probeerde hij de Vlaamse gemoederen te bedaren met enkele beloften die na de oorlog zouden uitgevoerd worden, onder andere betreffende de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit Gent en verbeteringen in het normaal- en lager onderwijs. Dit stootte echter op het veto van koning Albert I en verschillende ministers, hetgeen hem dwong nog enkel de vage belofte te doen om de Vlamingen volledige gelijkheid te geven. Vanaf 1916 werd de Broqueville steeds meer geconfronteerd met de onrust van de Vlaamse soldaten aan het IJzerfront. Op 13 januari 1916 verzond hij een eerste circulaire waarin hij aandrong op de correcte toepassing van de taalwet van 1913 en waarin hij de officieren aanspoorde om met de soldaten in hun eigen moedertaal te communiceren. Daar kwam echter weinig van terecht wegens de tegenstand van koning Albert I en de legerleiding.

Begin 1918 zocht De Broqueville openlijk toenadering tot de Vlaamsgezinden om zo de steun te verwerven van de gematigd Vlaamsgezinde ministers in zijn regering. Op de Kroonraad pleitte hij voor de onmiddellijke splitsing van de Belgische legereenheden in Vlaamse en Waalse afdelingen. Ook probeerde hij zijn collega's over te halen om een regeringsverklaring af te leggen waarin beloofd werd om na de controlée, die van de Staaltrust, Barbanson★, weet ge nog, de Brabançonne★ was in zijn hersens geslagen. En wie nog meer? Ah ja, de Broqueville★ die toen minister van oorlog was! Terwijl onze piotten, de fleur van ons land, vermassacreerd werden in de loopgraven, hebben die heren dit bij Dom Perignon★ en tussen de courtisanes in een Parijs' seralhio★ uitgedokterd, Groot-België! En volgens de hersenspinsels van die nobiljons in 1917 zou Palestinië met zijn heilige plaatsen onder de voogdij van dit Groot-België geplaatst worden. In naam van onze dappere kruisvaarders, Godfried van Bouillon★, Boudewijn Hapken★ of was het Boudewijn de Tweede★?'

'Boudewijn de Eerste en de Tweede,' zei Louis. 'Boudewijn Hapken was de Graaf van Vlaanderen, geen kruisvaarder.'

'Wie was dan Boudewijn, de keizer van Constantinopel die de Bulgaren onthoofd hebben, en van wie ze de schedel horizontaal in tweeën gekapt hebben?'

De blonde tweeling juichte.

Marnix de Puydt vervolgde baldadig: 'En waar ze wijn in gegoten hebben en dan de rauwe hersenen hebben opgegeten?'

'Kinderen, stil!' riep Noël de baas.

'Dat zal Boudewijn de Eerste geweest zijn,' zei Louis. 'In Adrianopel.'

'Ik dacht: Hapken, vanwege de bijl in zijn hoofd...'

'Hersens in wijn gestoofd, dat moet niet slecht zijn,' zei een landmeter. 'Maar rauw, nee, dat zou niets voor mij zijn.'

'Die heilige plaatsen aan de Belgen overlaten, dat is nog zo'n slecht gedacht niet,' zei mijnheer Groothuis.

'Belgiekske nikske,' zei Papa.

'Want ge kunt ze toch moeilijk aan de joden geven, de plaatsen waar dat ze zelf Ons Heer hebben gekruisigd.'

'Het scheelde een haar of België had ze, de heilige plaatsen,' zei Marnix de Puydt, 'want er waren vooraanstaande figuren in betrokken.'

oorlog Nederlandse eentaligheid in het onderwijs, het gerecht en het bestuur te garanderen. Het voorstel van De Broqueville bleef echter opnieuw zonder gevolgen. Zijn gematigde Vlaamsgezinde houding zou mede de oorzaak zijn van zijn ontslag als regeringsleider. Zijn toegeeflijkheid leidde tot kritiek bij verschillende ministers. Toen De Broqueville de benoeming van generaal Cyriaque Gillain tot stafchef bekritiseerde, verloor hij definitief de steun van koning Albert I. Omdat hij op die manier geïsoleerd raakte, nam hij op 24 mei 1918 ontslag als regeringsleider. Op 31 mei 1918 werd hij tot minister van Staat benoemd.

Na de Eerste Wereldoorlog werd zijn opstelling conservatiever.

Dom Perignon: champagne.

Serahlio: plaats om vrouwen of concubines te houden. Het paleis van de Grand Seigneur, of Turkse sultan, in Constantinopel, bewoond door de sultan zelf, en al zijn dienaren en slaven. Ook de vrouwen van zijn harem zijn daar.

Soms een plaats van losbandig vermaak, van uitspattingen, soms van beschutting: een plaats van afzondering.

Godfried van Bouillon (1060 – Jeruzalem, 1100) was van 1089 tot zijn dood (als Godfried IV) hertog van Neder-Lotharingen en een van de leiders van de Eerste Kruistocht. Hij werd uitgeroepen tot de eerste koning van het koninkrijk Jeruzalem maar weigerde die titel. Hij prefereerde de titel, voogd of verdediger van het heilige graf.

Hij staat tevens bekend als "Baron van het heilige graf" en "Koning der kruisvaarders".

Boudewijn VII, bijgenaamd **Hapkin** ofwel Boudewijn met de Bijl (1093 – Roeselare, 1119, afbeelding uit Flandria Illustrata, 1641): graaf van Vlaanderen van 1111 tot zijn dood.

In het spoor van zijn voorgangers, Robrecht I en II, gaf hij bij de opkomst van de steden en de handel blijk van grote gestrengheid inzake de godsvrede. Hij deed grote inspanningen om recht en orde te doen zegevieren. Zelfs als jeugdige graaf viel er met hem niet te spotten.

Amper twee maanden na zijn aanstelling, liet hij, naar men verhaalt, een roofridder levend koken op de markt van Brugge.

De steun die hij in ruil van de steden genoot, diende hem in zijn strijd tegen de adel. Boudewijns bijnamen herinneren aan zijn krachtdadig optreden tegen de verstoorders van de landvrede.

Boudewijn II van Jeruzalem, naar zijn bezit ook Boudewijn van Bourcq genoemd, was als Boudewijn II van 1100 tot 1118 graaf van Edessa, en daarna tot 1131 onder dezelfde naam koning van Jeruzalem.

Na het overlijden van Boudewijn I van Jeruzalem was de positie van koning vacant geworden. De keuze viel op Boudewijn du Bourg, ook familie en van goeden huize. Vlak na zijn benoeming werd zijn koninkrijk al bedreigd door aanvallen vanuit het noorden door de Seltsjoeken en vanuit het zuiden door de Egyptenaren. Boudewijn wist de Seltsjoeken uit Antiochië te verjagen en ook de Egyptenaren te verslaan.

Boudewijn II van Jerusalem

Boudewijn (Valencennes, 1171 - Bulgarije, 1205, afb. uit Flandria Illustrata, 1641) was als Boudewijn IX graaf van Vlaanderen, als Boudewijn VI graaf van Henegouwen en als **Boudewijn I** in de jaren 1204 en 1205 de **eerste keizer** van het Latijns Keizerrijk **van Constantinopel**.

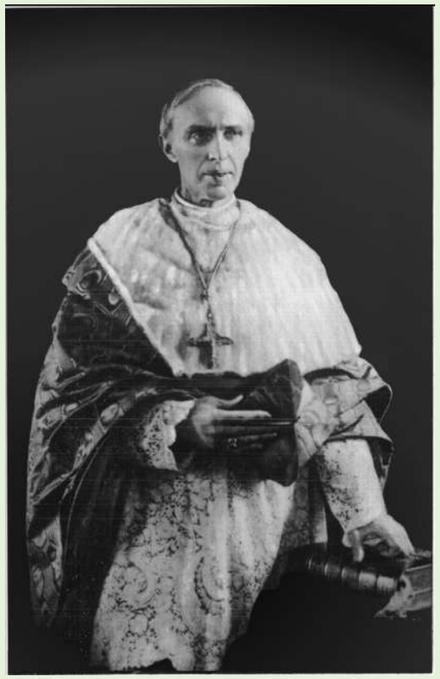
Op 16 mei werd Boudewijn gekroond in de Hagia Sophia. Hij kreeg de stad Constantinopel en de gebieden ter weerszijden van de Bosporus en de Dardanellen toegewezen als persoonlijk bezit, naast enkele eilanden.

Als keizer probeerde hij samen met de paus het Oosters Schisma te beëindigen. In 1205 kwam de Griekse bevolking

van Thracië in opstand en veroverde met Bulgaarse steun **Adrianopel**. Boudewijn belegerde de stad maar werd in april verslagen. Hij werd gevangengenomen en was sindsdien spoorloos.

Volgens de lokale folklore werd Boudewijn gevangengezet in een toren in de muur van de vesting Tsarevets. Verder wordt verteld dat Boudewijn de avances van een Bulgaarse koningin afsloeg, die hem prompt van poging tot verkrachting beschuldigde en hem liet executeren.
Ook zou de tsaar van Bulgarije Kaloyan uit zijn schedel wijn hebben gedronken.

Kardinaal Mercier (1851 - Brussel, 1926): Belgisch wijsgeer, aartsbisschop, metropoliet (hoofd kerkprovincie) en kardinaal.

Vóór de Eerste Wereldoorlog liet hij zich actief in met het politieke leven: hij identificeerde de belangen van de katholieken in België met de door de Franstalige bourgeoisie beheerste Katholieke Partij, die hem de beste waarborg leek voor de vrijheid van de Kerk en een afweermiddel tegen een antireligieus marxisme.

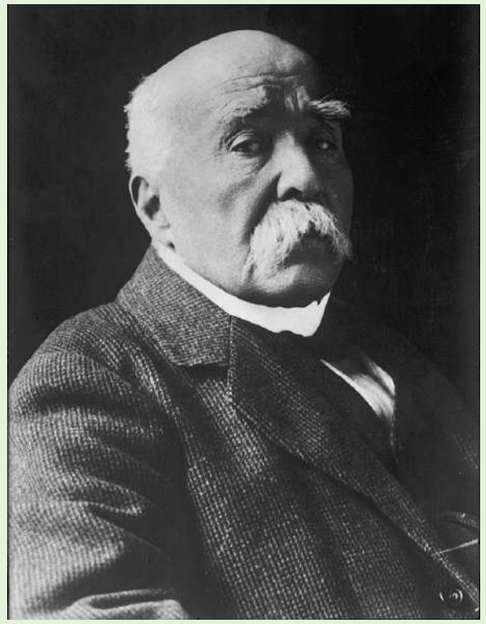
Hij werd bekend door zijn moedige houding ten opzichte van de Duitsers tijdens de Eerste Wereldoorlog. Door zijn herderlijke brieven, waarin het verzet van de bevolking tegen de Duitse bezetting tot uiting kwam, kreeg hij groot aanzien in eigen land en bij de Geallieerden. Zo werd met nieuwjaar 1915 van alle kansels zijn kerstschrijven *Paix et Endurance* voorgelezen, waarin de gelovigen vernamen dat ze de bezettende macht achting noch gehoorzaamheid verschuldigd waren. Mercier werd hierin niet gesteund door het episcopaat en ontliep slechts nipt een arrestatiebevel door Moritz von Bissing (Duits generaal en generaal-gouverneur in het bezette België.) Het weerhield hem er niet van in 1916 de deportaties van arbeiders naar Duitsland te veroordelen. Bij de patriottische Belgen was zijn reputatie ijzersterk.

Na 1918 toonde hij zich meer bezorgd om nationale eenheid, uit hoofde waarvan hij de eisen van de Vlaamse Beweging bestreed en zich onder meer sterk verzette tegen de vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen, en in het bijzonder van het

'Kardinaal Mercier★,' zei Leevaert.
'Kardinaal Merci,' zei Papa.
'Die is nog speciaal naar Parijs getrokken om te gaan pleiten bij Clemenceau★.'
'De Tijger!' zei Papa.
'En Clemenceau had er oren naar.'
'En waarom is dat dan niet doorgegaan?' vroeg een bloemenkweker. De Puydt knikkebolde. 'Da week nie.'
'Omdat Clemenceau uiteindelijk niet verkozen is geweest als president,' zei Leevaert. 'Van pure recalcitrantie is hij op zijn landhuis op den buiten gaan nukken, het kon hem niet meer schelen.'
'En 't was gedaan met Groot-België,' riep Papa triomferend.
"t Was toch geen slecht gedacht,' zei mijnheer Groothuis. 'België had zaken kunnen doen.'
'Wij hadden in Palestinië met congé kunnen gaan.'
'Ja, voor half geld met de Bond van Kroostrijke Gezinnen.'
'Noël, geeft ons nog een van hetzelfde.'
'In de zon in 't Heilig Land, met een goeie Pernod.'
'Ach, een mens droomt altijd van 't paradijs.'
'Het Paradijs,' zei Marnix de Puydt log, 'heeft heel kort geduurd. Volgens de berekeningen van de *sommo poeta*★ van Florence niet langer dan zes uur.'
Men was het erover eens dat dat te kort was.
'Wat scheelt er, Staf? Ge ziet zo bleek,' vroeg mijnheer Groothuis.
'Hij heeft een lintworm van te veel varkensgehakt te eten?
'Ja. Van zijn broer Robert.'
'Let niet op mij,' zei Papa. 'Ik weet niet wat ik heb.'
In Rusland, achter de Winterlinie bij de Mioes en het Ilmenmeer★ bevroor men in de Igelstellungen, dus verdrong men zich in café 'Groeninghe' rond de ronkende potkachel waar Noël kwistig eitjes★ in gooide.
Feldgraugestalten wierpen begerige blikken naar binnen.

universitair onderwijs. Mercier had geen principiële bezwaren tegen het Nederlands, maar bleef niettemin overtuigd van de intellectuele superioriteit van het Frans als cultuur- en wetenschapstaal.

Clemenceau (1841 - Parijs, 1929): Frans staatsman en tevens arts en journalist. Hij is vooral bekend als de premier die Frankrijk krachtig en efficiënt leidde op het einde van de Eerste Wereldoorlog en die de onderhandelingen voerde die tot het Verdrag van Versailles leidden.

Georges Clemenceau

Al gauw kreeg Clemenceau als redenaar en debater een geduchte reputatie. Zijn felle stijl bezorgde hem de bijnaam 'Le Tigre', waar hij niet van hield. ("Een **tijger** heeft veel kaak en weinig hersens. Daar lijk ik niet op."). Een andere bijnaam was 'Tombeur des ministères' ("kabinettendoder") omdat hij verscheidene regeringen ten val wist brengen. Zelf zei hij daarover ooit: "Ik heb nochtans nooit één ministerie vernietigd, want het was altijd hetzelfde (dat terugkwam)".

Clemenceaus parlementaire loopbaan kwam in moeilijkheden nadat in 1891 onthuld werd dat de Franse maatschappij voor de bouw van het Panamakanaal steekpenningen aan talrijke politici en kranten had betaald (het "Panamaschandaal").
Vanwege zijn relaties met de betrokkenen in de affaire, in de eerste plaats de omstreden joodse zakenman Cornelius Herz, werd hij aangevallen door nationalisten en antisemieten. Het leidde tot een duel tussen hem en de populist Paul Déroulède, die hem in volle Kamer van corruptie had beschuldigd. Het duel eindigde onbeslist. Twee jaar later zou Clemenceau om dezelfde reden duelleren met de latere president Paul Deschanel, waarbij hij hem met de degen aan het ooglid verwondde.

Hoewel nooit kon worden aangetoond dat Clemenceau of zijn krant *La Justice* geld in die affaire ontvangen hadden, bleef het schandaal hem achtervolgen. De vele vijanden die hij had gemaakt, herhaalden de verdachtmakingen. Als gevolg daarvan raakte hij bij de Kamerverkiezingen van 1893 zijn zetel kwijt.

Tijdens de Dreyfus-affaire (1898-1906) aarzelde hij aanvankelijk partij te kiezen, maar later raakte hij overtuigd van Dreyfus' onschuld en werd hij een van de leidende Dreyfusards. Op 13 januari 1898 liet hij de provocerende open brief van Emile Zola op de voorpagina van L'Aurore zetten met de door hem bedachte titel J'accuse...!.

Op 16 november 1917 benoemde president Poincaré hem tot premier. Ondanks hun weerzin voor elkaar verkoos de president hem boven oud-premier Joseph Caillaux, die veel vredelievender was en van contacten met de vijand werd verdacht. Clemenceau, bekend om zijn rechtlijnigheid en energiek optreden, leek voor de publieke opinie steeds meer de enige die Frankrijk kon redden.

Clemenceau benoemde een beperkte regeringsploeg waarin hij het helemaal voor het zeggen had. Hij nam zelf de portefeuille van Oorlog. Zijn trouwe compagnon Stephen Pichon werd minister van Buitenlandse Zaken. De socialisten, die hem bleven wantrouwen, weigerden van zijn kabinet deel uit te maken.

De regering-Clemenceau had maar één doel: de oorlog winnen. Alles moest daarvoor wijken. Tegen defaitisten en pacifisten werd opgetreden. Verraders werden vervolgd. De regering kreeg de bevoegdheid om per decreet economische maatregelen te nemen zonder tussenkomst van het parlement, iets wat ongezien was in Frankrijk. Uit Italië werden tienduizenden gastarbeiders geronseld om de plaatsen in de industrie op te volgen. Blaise Diangre, de linkse zwarte afgevaardigde van Senegal in het Franse parlement, werd gemachtigd in Frans West-Afrika troepen te rekruteren.

Clemenceau hield zich veel meer met militaire kwesties bezig dan zijn voorgangers. Hij besteedde een groot deel van zijn tijd aan het bezoeken van het front waarbij hij persoonlijk toezag op de verbetering van het lot van de soldaten. Dat maakte hem zeer populair bij de troepen.

Tegenover de Britse regering drong Clemenceau aan op een gemeenschappelijk geallieerd commando aan het Westelijk Front. Dat stootte op verzet van de Britse opperbevelhebber Sir Douglas Haig. Pas toen de situatie voor de geallieerden door het Duitse Lenteoffensief eind maart 1918 bijzonder gevaarlijk werd, wist hij zijn wil door te drijven. De Franse generaal Ferdinand Foch - in wie Clemenceau veel meer vertrouwen had dan in generaal Philippe Pétain, de opperbevelhebber van het Franse leger - werd generalissimus van alle geallieerde legers. Mede dank zij dit gemeenschappelijk opperbevel keerden de kansen voor de geallieerden en werden de Duitsers in de loop van 1918 teruggedreven.

De **sommo poeta**, ofwel grootste dichter, is de in **Florence** geboren Dante (1265 – Ravenna, 1321). Hij was tevens moraalfilosoof en kortstondig politicus.

Zijn voornaamste werk staat bekend als *La divina commedia*. Het is een gedicht in drie delen over een reis door het hiernamaals, van de Hel (Inferno), door het Vagevuur (Purgatorio) naar het Paradijs (Paradiso) en wordt beschouwd als een hoogtepunt van de wereldliteratuur.

Dante en Beatrice door Henry Holiday, 1883

In 1274 zou Dante voor het eerst Beatrice ontmoet hebben. Zij was de oudste dochter van Folco Portinari, een buur van Alighiero. Voor de jonge Dante was ze het toppunt van schoonheid, gratie en charme. De moeder van Beatrice ging dagelijks met haar naar de mis, waarbij Dante hen gevolgd zou hebben zijn om haar te kunnen zien.

Twee jaar later werd Dante verloofd met Gemma maar in zijn werken is van haar geen spoor te vinden. Voor ons vandaag kan dat vreemd lijken, maar de dichter heeft waarschijnlijk nooit gedacht dat hij ook maar enige kans maakte om met Beatrice in het huwelijk te treden. Hij besefte maar al te goed dat het de vaders waren die huwelijken arrangeerden in lijn met hun allianties en zakenbelangen.

Omstreeks 1280 raakte hij bevriend met Guido Cavalcanti, die behoorde tot een groep jonge dichters die zichzelf de *Fedeli d'Amore* noemden en die aan de basis lagen van de Dolce stil novo, een gestileerde volkstaal in plaats van het Latijn, die ook Dante zal gaan gebruiken.

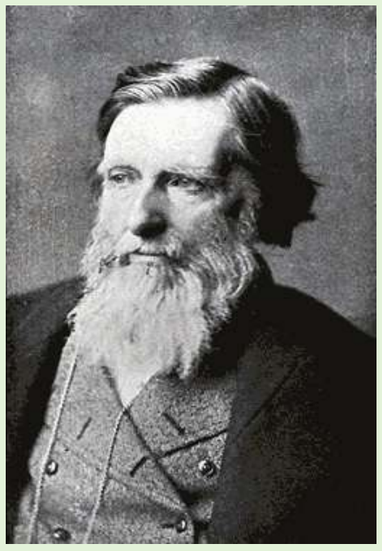
In 1283 ontmoette hij Beatrice opnieuw in de straten van Firenze en maakte haar tot zijn muze. De ontmoeting met Beatrice werd beschreven in zijn *Vita Nuova* en Dante vermeldde erbij dat zijn onbereikbare geliefde het woord tot hem gericht had. Die ontmoeting was de start van zijn liefdespoëzie, zijn sonnetten.

Ilmenmeer: bij Novgorod, onder St. Petersburg

Eitjes: eierkolen.

Fluitjesbier: bier met laag alcoholgehalte, of weinig smaak.

John Ruskin (1819 - 1900): Engels criticus, maar ook schrijver, dichter en getalenteerd aquarellist.

Als professor in Oxford, 1869 - 1879

Ruskins essays over kunst en architectuur waren zeer invloedrijk in het Victoriaanse en Edwardiaanse tijdperk.

Ruskin studeerde aan de Universiteit van Oxford. Zijn doorbraak kwam met het eerste deel van *Modern Painters* (1843), een uitgebreid essay waarin hij het werk van William Turner verdedigt. Kunst moest volgens hem in de eerste plaats waarheidsgetrouw zijn aan de natuur.

Rond 1850 werd hij promotor van de prerafaëlitische beweging. Later zou hij met name veel aandacht hebben voor politieke en sociale factoren. Daarbij benadrukte hij steeds het verband tussen de natuur, de kunst en de maatschappij.

In 1869 werd Ruskin professor aan de Universiteit van Oxford en de Slade School of Fine Art. In 1877 werd hij door James McNeill Whistler aangeklaagd wegens smaad, toen hij diens schilderij Nocturne in zwart en goud - de vallende raket 'een pot met

Amadeus en Aristoteles kwamen niet van hun plek. De namiddag verging. Verhalen en fluitjesbier★ en vunzige verhalen (wat men in Walle 'zwarte school' noemde). De Puydt bracht een omstandig verward relaas over de immense Britse geleerde Ruskin★ die boeken over de Griekse beeldhouwkunst heeft geschreven, de dikte van mijn vuist, en die uiteraard maagd zijnde op zijn huwelijksnacht voor het eerst een vrouw, zijn vrouw dan, in haar blote zag. 'Dat vrouwtje had zoals het moet zijn een poesje en op dat poesje stond haar, hoe wilt ge 't anders? Maar de cultuurhistoricus John Ruskin had dat nog nooit tegengekomen in de boeken met reproducties van Griekse Kunst in zijn bibliotheek, want de Grieken vonden dat het properste en het schoonste geschoren. Ruskin kijkt, hij kijkt nog een keer en als een hazewind koerst hij de slaapkamer uit. Hij heeft er nooit meer bij geslapen, bij zijn vrouw die nochtans een respectabele dame was en goed gevormd, en tijdens zijn ongelukkig leven heeft hij het aan niemand durven vertellen, hij is er zenuwziek van geworden want hij heeft heel zijn leven lang gedacht dat hij met een mismaakte getrouwd was, een soort harige aapmens.'

'Komt dat tegen!'

'En dat is cultuurhistoricus!'

'De sukkelaar.'

'Ik heb een chef-de-bureau★,' zei mijnheer Groothuis, 'die zijn eigen en zijn vrouw helemaal gladscheert.'

'Dat moet een heel werk zijn, om dat te onderhouden.'

'Ja, want ge moet stoppelkes krijgen, dat moet jeuken.'

'En als dat dan tegen mekaar wrijft...'

'Heren,' zei Leevaert, 'er zijn hier kinderen aanwezig!' Louis voelde een woedende koude opkomen, maar Leevaert bedoelde de tweeling De Puydt.

'O, maar mijn jongens kennen het leven, hé, ventjes?'

'Ja, Papa,' zeiden Amadeus en Aristoteles samen.

'Aris is echt Arisch, met zijn blauwe ogen.'

'Waarom denkt ge dat ik hen zo genoemd heb? De verbinding van Hellas en Germania, de droom van Hölderlin★.'

verf' noemde. Toen hij de zaak verloor gaf hij zijn professoraat aan Oxford op, omdat hij vond dat hij zijn taak als criticus niet meer kon uitoefenen.

Ruskin was gehuwd met Effie Gray. Later had hij een relatie met de Ierse Rose de la Touche. Op beide vrouwen werd hij verliefd toen ze nog bijzonder jong waren, hetgeen bij sommige biografen wel pedofiele gevoelens doet veronderstellen. Na 1886 kreeg hij steeds vaker psychische problemen. Begin 1900 overleed John Ruskin op tachtigjarige leeftijd aan influenza.

Ruskins invloed was erg groot in de periode van de tweede helft van de 19de eeuw tot aan de Eerste Wereldoorlog. Tijdens de jaren 1960 werd zijn werk met vernieuwde interesse bekeken.

Chef-de-bureau: eerste ambtenaar (werknemer) van een afdeling bij uitgebreide administraties.

Hölderlin: zie p. 381.

Verschuerens Groot Woordenboek: zie p. 285, waar de titel luidt: “Verschuerens Modern Woordenboek”.

Louis hoopte dat Simone zou langs komen, hem tussen de vetplanten bij het raam zou ontdekken, terwijl hij hier, als volwaardig persoon, althans zo zou het lijken van buiten als zij haar neus tegen de ruit zou pletten, zijn glas limonade tegen het whiskyglas van Marnix de Puydt wiens foto in Verschuerens Groot Woordenboek★ staat, aanstiet. Zij zou een tinteling van ontzag krijgen tot in haar liezen waar haar moest groeien, sepiabruin of koolzwart. Als er een Engelse bom viel en zij werd een meter hoog opgezogen en neergekwakt in de greppel, dan zou een windhoos van vlammen alleen maar haar jurk en haar ondergoed verschroeien, dan zou hij het zien, dat driehoekvormig haar, daarna kon het dak van café 'Groeninghe' naar beneden komen, het puin mocht zijn verrukte blik bedelven.

Onder Louis' voeten, waar zich de keuken bevond, was het stil. Soms sloop Papa het atelier uit om hem te betrappen. Verleden week had hij een doodstille Papa achter de deur van de veranda aangetroffen, klaar om als een panter te springen. Naar wie? Naar wat?

Louis luisterde op de trappengang. Buiten op straat babbelden drie-vier buurvrouwen over rantsoenzegels, hun houten zolen tikten, schoven. Vanuit het atelier was het gedender en gesis van de machines te horen (tienduizend strooibriefjes met een rokende verbrokkelde rij huizen, een moeder die haar gewond kind tegen de borst houdt, de tekst in gotisch vlammende letters: 'Churchill, onmens, waarom doet gij ons dit aan?').

In de slaapkamer van zijn ouders rook het broeierig zuur. Toen hij op hun bed viel, zijn warme wang tegen de koele zalmkleurige sprei, dwarrelde het stof op in de iele winterzon. Hij pulkte met zijn wijsvinger in een scheur van de sprei. Hij lag aan Mama's kant. Tijdens de vakanties, vroeger, bevrijd van het Gesticht, hoorde hij zijn ouders 's avonds gedempt, kalm, onverstaanbaar, vredig babbelen, zij lieten

Crème Mimi: ??

Tube **Rose d'Automne**:

Poeder **Tokalon**:

» Rose d'automne » –
Photo de Alain Brasseur

Sterrenkijker: de letterlijke term verwijst naar de houding van de baby tijdens de geboorte. Het hoofdje ligt wel in de juiste richting, maar de baby kijkt, bij wijze van spreken, naar de hemel in plaats van naar de grond.
Bij een sterrenkijker kan de bevalling wat moeilijker zijn.

Het teken van Kaïn is een merkteken dat God volgens Genesis 4 aan Kaïn gaf nadat deze zijn broer Abel had vermoord. Het doel was om Kaïn te beschermen tegen wraakacties, zodat hij niet gedood zou worden terwijl hij over de aarde zwierf.

De Bijbel is niet specifiek over de aard of het uiterlijk van het teken. In de loop der geschiedenis zijn er veel speculaties geweest over hoe het eruitzag: een litteken, brandmerk of tatoeage op het voorhoofd? Een uiterlijk kenmerk zoals een donkere huid (historisch gezien een controversiële interpretatie) of melaatsheid?

Jules Verne: zie ook p. 74 context.

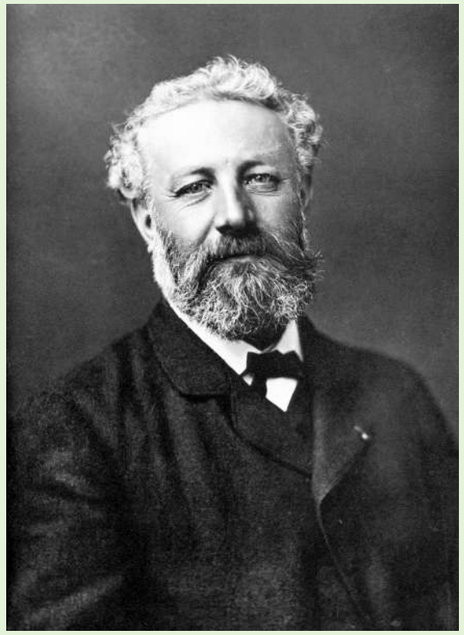
soms met opzet de deur openstaan om te laten weten dat zij er waren, kabbelend, veilig, zodat hij niets te vrezen had van nachtelijke Miezers. Af en toe, midden in de nacht, een zachte klacht, gepiep, Papa die zuchtte uit de grond van zijn hart. De laatste tijd spraken zij niet meer in bed. Papa lag er allang in, terwijl zij beneden rondscharrelde, het geschraap van haar lucifers, het ritselen van tijdschriften. Soms, als hij met een grijns van inspanning luisterde, verbeeldde Louis zich dat hij het gezuig aan haar sigaret kon horen, het geborrel van haar maag.

Louis keek in de spiegel van de kaptafel waar Crème Mimi op lag, een tube Rose d'Automne★, poeder Tokalon★. Hij veranderde, bijna onmerkbaar. (Beide noodzakelijke dingen: het onmerkbare en het veranderende.) Spion. Panter Seynaeve. Zeer dichtbij: poriën, de neus van háár, het zuinig mondje van hem. Veranderd? Vergeet het gauw, sterrenkijker★. Want ik zie niets anders, niets bijzonders. Terwijl mij het meest afschuwelijke is overkomen dat een man, nu ja, een jongen treffen kan.

Als ik dit aan Haegedoorn zou zeggen, zou hij in een klaterende lach uitbarsten net als toen, pas twee dagen geleden, toen het gebeurd is. Is dan eindelijk de straf, de boete gekomen, ben ik niet alleen onrein omdat ik het Zesde gebod overtreed, soms twee keer per dag, maar nu ook dáárom gedoemd? Hoor ik nu bij wat ze noemen: de verworpenen der aarde?

De buurvrouwen voor de gevel van Louis' huis begonnen te gillen, de houten zolen klepperden, de alarmsirene van Walle was defect, want onaangekondigd waren bommenwerpers hoorbaar, en in de buurt van de Rattenberg afweergeschut. Louis duwde zijn wijsvinger tegen zijn slaap, het zou in één eindelijk afdoend moment gebeurd zijn. Er was niets in zijn gezicht te merken van het teken van Kaïn★, niets van wat bij Jules Verne★ en Jack London★ beschreven stond als de fataliteit die op het gezicht van een onderzeebootkapitein of een goudzoeker te lezen was. Toch ben ik door het noodlot getroffen, elke NSJV'er weet het, heft een hyenagehinnik aan.

Jules Verne (Nantes, 8 februari 1828 – Amiens, 24 maart 1905) was een Frans auteur van avontuurlijke reisbeschrijvingen met nieuwe technieken, naar vele delen van de aarde en naar onbekende gebieden zoals de diepzee, het binnenste van de aarde en de maan. Vaak wordt Verne gezien als de vader van de sciencefiction. Dit komt waarschijnlijk door het fantastische karakter van zijn verhalen, die echter meestal op toen bestaande kennis geïnspireerd waren. Verne ontkende zelf ronduit, dat hij een futuristisch profeet was en stelde dat het voorspellende karakter toeval was. Of zoals zijn uitgever Jules Hetzel het doel van zijn boeken omschreef: "Onderwijs dat amuseert, amusement dat onderwijst.

Het verhaal dat Verne alleen in zijn verhalen gereisd zou hebben is onwaar. Zo maakte hij een treinreis naar Schotland en stak met het eerste grote stoom-zeilpassagiersschip, de Great Eastern, de oceaan over voor een bezoek aan Noord-Amerika, onder andere de Niagarawatervallen. Toen hij veel geld verdiend had met zijn boeken kocht hij een luxejacht, de Saint Michel III, met een bemanning van tien koppen, doorkruiste daarmee de Middellandse Zee en maakte reizen naar Engeland, Ierland, Nederland en Scandinavië.

In 1847 ging hij naar Parijs om rechten te gaan studeren. Hij trouwde in 1857 met Honorine de Viane, een weduwe die al twee dochters had. In 1861 kregen ze een zoon, Michel Jules Verne. Hoewel Verne zijn rechtenstudie had voltooid, wilde hij schrijver worden. Hij schreef komedies in verzen en proza, waarvan sommige werden opgevoerd. In Parijs maakte hij kennis met de bekende auteurs als Alexandre Dumas père en diens zoon, Alexandre fils, die hem schrijfadviezen gaven.

In 1862 kwam hij in contact met uitgever Jules Hetzel. Deze had het plan een populair wetenschappelijk blad uit te geven. Zijn tijdschrift *Magasin d'Éducation et Récreation* zou de meeste van Vernes romans in afleveringen publiceren en diens reisbeschrijvingen daarna uitgeven in de nieuwe serie Voyages Extraordinaires (in het Nederlands Wonderreizen), waarvoor hij met Verne een contract afsloot van twee tot drie boeken per jaar. De eerst verschenen wetenschappelijke roman, zoals Verne zijn werk zelf noemde, was *Cinq semaines en ballon* (*Vijf weken in een luchtballon*).

Die roman betekende in 1863 zijn doorbraak en werd in verschillende talen gepubliceerd. Verne was al blij, dat hij nu zijn ideaal en een vast inkomen bereikt had. Hij onderhandelde daardoor niet te scherp met de uitgever, die veel meer aan Vernes romans zou verdienen dan de auteur zelf.

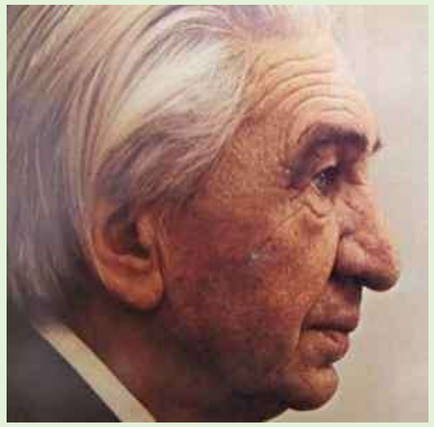
De familie Verne vestigde zich in 1871 in Amiens. Verne werd een beroemd man. Maar thuis waren er zorgen. Zijn huwelijk was niet gelukkig en zijn moeilijke zoon Michel gaf hem veel kopzorgen. Door spanningen uit zijn beginperiode had hij last van zijn maag en aangezichtspijn. Op een avond vuurde een overspannen neef, die hij financieel steunde, laag gericht met een revolver op hem. De wond aan zijn linkerbeen genas onvoldoende. Hij moest daardoor met een stok lopen.
Jules Verne in 1892

Jules Verne zat vanaf 1888 zestien jaar in de gemeenteraad van Amiens voor de Republikeinse partij, waar hij zich inzette voor onderwijs en toneel. Zo liet hij het houten circusgebouw van de stad opnieuw in steen optrekken (Cirque Jules Verne).

Jules Verne overleed te Amiens op 77-jarige leeftijd, zijn graf is te vinden in Amiens. Het Musée Jules Verne is gevestigd in Nantes.

Jack London: zie p. 334 - 335 context, 394.

Kempenland is wel het bekendste lied van de Vlaamse toondichter Armand Preud'homme. Hij schreef de stuwende muziek in 1937, als organist te Geel. Pas tijdens de Tweede Wereldoorlog zou Jozef Simons er de tekst op schrijven. De populariteit bij allerhande bewegingen en verenigingen tijdens deze oorlog, zorgde ervoor dat zowel Preud'homme als zijn oeuvre in een kwalijk daglicht kwamen te staan. Desalniettemin blijft Kempenland een van de meest geliefde klassiekers van onze "Wagner van Vlaanderen".

Armand Preud'homme (1904 - 1986)

Kempenland aan de Dietse kroon
Wonder frisse perel
Kempenland welig zoete woon
Van de koene kerel
Refrein

Misschien weet Mama het al. Ondraaglijk. Zij wist het, natuurlijk, maar zei er niets van, zelfs niet tot zichzelf, in het diepst van haar ziel kermend van schaamte om haar enige zoon.

Twee dagen geleden.

Schermen. 'Kempenland'★ zingen in twee stemmen. Theorie. Over de Judeo-Amerikaanse epidemie die naar ons is overgewaaid waarbij onze muzikale smaak is ontaard, terwijl wij van in de middeleeuwen het harmonische van onze muziek hebben gezocht in de tonen van de natuur zelf. Toen turnen, boksen en toen het verdoemde moment. Onder de douche. Er was al weken geen warm water. IJskoude druppels en ineens een ijzige felle straal. Gestaald moeten wij zijn, dus duwde ik me af van de iets minder koude muur van vierkante tegeltjes in korrelige cementen groeven en stapte in het midden onder de striemende pegels, want wat is dit vergeleken bij onze jongens aan de winterlinie, ingewreven met wolvet★, voor Charkow★, Wjasma★, Orel★, Schlüsselburg★? Ingezeept onder de Siberische stroeling★. Toen sloop Bosmans binnen en gooide zijn handdoek over de haak in de muur en sperde zijn ogen wijdopen en wees naar Louis' onderbuik, sloeg als een meisje zijn hand voor zijn mond en hikte van het lachen. Waarom? De tengere teringlijder Bosmans greep Louis' arm en met een zeldzaam heftige slingerbeweging gooide hij Louis in de deuropening waar de manschappen, zeven in getal, opkeken.

'Kijk, kijk,' krijste Bosmans, 'naar zijn fluitje.' Hij rukte Louis' hand weg die het verschrompelde slurfje bedekte, bevroren door de wind uit eeuwige gletsjers.

'Het fluitje van een arbiter.'

'Een regenworm.'

'Een solferstokje.'

'Daarmee gaat ge geen Mädels kunnen bedienen, Seynaeve.'

'Schaarleider, kom nu eens zien!'

Genevoix, benen gespreid, de natte bergschoenen in het cement van de vloer gemetseld, zei dat het natuurlijk was.

Op de heide waait de wind
Vrij van haag en heg
Op de heide waait de wind
Alle zorgen weg
Refrein

Op de heide gloort de zon
Ons zo stralend tegen
Of uit frisse hemelbron
Ruist zo vro de regen
Refrein

Op de heide staat een huis
Rondom in het lover
Wolken blank of grauw als gruis
Trekken traag daar over
Refrein

Kempisch volk zo vroom en blij
Schoon van ziel en lijve
Harde tijden gaan voorbij
Maar een volk moet blijven
Refrein

Wolvet of lanoline is het vet dat voorkomt in de wol van schapen. Het wordt uit wol gewonnen door het te wassen en vervolgens het water te laten verdampen. Daarna wordt het gereinigd. Wolvet wordt veel gebruikt in zalven en crèmes, omdat het goed in de hoornlaag van de huid trekt. Bovendien kan wolvet veel water vasthouden.

Schlüsselburg: Sjlisselburg, bij St. Petersburg. **Vjazma**: provincie Smolensk, richting Moskou. **Orel**: boven Kiev. **Charkow**: oostelijk van Kiev.

Stroeling: ruisende stroming.

Karl Friedrich Hieronymus **Baron von Münchhausen** (1720 – 1797): Duitse edelman die in het Russische leger diende in de strijd tegen de Turken, waarover hij zeer sterke verhalen vertelde, die als volksverhalen in de mondelinge en schriftelijke overlevering voortleven.

Baron von Münchhausen woonde op zijn landgoed aan de Wezer waar hij zich in 1760 op 40-jarige leeftijd had teruggetrokken, nadat hij als kapitein enige Russische veldtochten tegen de Turken had meegemaakt. Als gastheer vertelde hij de mensen de

meest wonderbaarlijke geschiedenissen. In het Berlijnse tijdschrift *Vade Mecum für Lustige Leute* van 1781 verscheen een anonieme bijdrage, getiteld: *M-H-s-nsche Geschichten*, in 1783 gevolgd door *Noch zwei M-Lügen*. Beide bijdragen waren geschreven door Rudolf Erich Raspe, die de baron persoonlijk kende. Raspe verzamelde de verhalen en gaf ze in het Engels uit in 1785, onder de titel *Baron Munchausen's narrative of his marvellous travels and campaigns in Russia*. De boeken werden herhaaldelijk vertaald en herdrukt.
Dat Raspe de verhalen (die op zich al sterk genoeg waren) nog verder aandikte, werd door de baron niet erg op prijs gesteld, en de relatie tussen hem en Raspe bekoelde sterk.

Karikatuur van Baron von Münchhausen door Gustave Doré

Hoewel de verhalen oorspronkelijk als onschuldig vermaak bedoeld waren, werd de baron steeds meer als leugenaar gezien (zijn bijnaam was de Leugenbaron), waardoor hij zich terugtrok uit het openbare leven. De baron stierf in 1797.

Ik ben gevlucht ... enz.: volgens Paul Claes lijdt Louis aan castratie-angst. Op dezelfde pagina blijkt zijn neiging tot travestie.

Onyx-oorbellen:

Men proestte het uit. 'Bij mij,' zei Genevoix, 'is het ook zo onder de douche, ik kan hem soms met moeite vinden.'

Gehuil van lachende hyena's. Wat de Leider beweerde was zo Baron von Münchhausen★-leugenachtig dat ze tegen elkaar aanvielen van de pret. (Ik ben gevlucht★ in mijn klamme kleren, door Walle, koude koorts.)

'Nu is het welletjes geweest, die jongen kan daar niks aan doen,' had Genevoix nog gezegd.

Dit is de doem van de Kei. Van alle priesters. Daarom trouwen zij niet. Vanwege het dwergachtig aanhangsel dat zij bij hun geboorte hebben meegekregen. Daarom offeren priesters hun verminderd, verminkt lichaam aan God. Daarom is ook Vuile Sef vervloekt die voor de oorlog, toen men in België nog in het openbaar Carnaval mocht vieren, als Spaanse danseres verkleed liep. Wij zijn een gebrandmerkt ras zoals de joden die daar ook verminderd zijn, daar beneden, ook daar gewond.

Louis ontdekte niets nieuws in de spiegel. Al loop ik nog zo fiks door de stad in mijn uniform, ik ben als Vuile Sef.

Hij deed Mama's onyx★-oorbellen aan, deed lipstick op zijn Papa-lippen. In de kleerkast waaruit parfum kwam gewalmd vond hij, naast de rubberen roze peer met het bakelieten speenvormig uiteinde, in de hoek als een glimmend harig beest de kapotgeknipte bontjas. Hij trok hem aan. Zat tien minuten voor de spiegel, hard bont schuurde langs zijn nek als hij zijn hoofd bewoog. Hij wiebelde met zijn hoofd, een jongen met openhangende ongave scharlaken mond, die niet alleen verdoemd was maar nog onnozel op de koop toe.

's Ochtends na de mis, op weg naar school, bleef hij in de nis van de Bank staan. Het ijzelde, de fietsers reden zeer traag, met geknakte hoofden.

Seynaeve, onnozel kind, wat staat gij hier te doen?

Seynaeve, man, ik kan niet anders.

Hoezo? Kunt ge 't niet laten?

Nee. Ik moet haar zien.

Gij kunt haar niet zien, want ze slaapt nog.

Om het even. Dan zie ik tenminste het venster waarachter zij slaapt.

Gij weet niet eens wat voor een venster.

Dat daar, want ik heb daar eens licht gezien, een streepje langs het verduisteringspapier op het ogenblik dat haar vader in de winkel stond in zijn stomme witte jas.

En als het eens haar vaders kamer was.

Nee. Hij zou nooit het licht laten branden. Want het is bekend, de Paelincks zijn gierig.

De zon kwam op, hij had honger, hij liep door de Zwevegemstraat en praatte niet meer met die vitterige, lastige en destructieve tweede Seynaeve. Op de hoogte van de Beestenmarkt stond volk samengetroept en kefte en keuvelde en wees. Een parachutist was die nacht tegen de gevel van de Akkermans Molens gekwakt, een donkerrode arm en een stuk buik in kaki hingen er nog, gerafelde lompen, leer en metaal en hompen vlees, gespietst op een stuk goot. Witte damp steeg uit de mond van de toeschouwers.

'Wel besteed. Elk op zijn beurt.'

'Dat zal ze leren.'

'Hoe gaan ze die resten er afhalen? Ge kunt er niet bij met een ladder.'

'De pompiers misschien.'

'Dat valt er vanzelf van.'

'Het ziet er nog een jonge gast uit.'

'Het zou een neger kunnen zijn.'

'In ieder geval een Amerikaan, 't is van die bleke kaki.'

'Ge weet dat zo goed, gij.'

'Ikke? Nee, nee, ik weet van niks. Ik zei dat zo maar.'

'Hij zal het nooit geweten hebben.'

'Toch wel, als hij zal gewaar geworden zijn dat zijn parachute niet openging.'

'Dat is hooguit een halve minuut.'

'Een halve minuut kan lang duren.'

'Miriam, hij had een keer tegen uw venster moeten vliegen.'

'Georgine, schei uit. Ik mag er niet aan peinzen!'

'Doe toch uw venster maar toe vanavond, Miriam.'

'Schei uit, zeg ik. Ik ga d'r van dromen dat er zo een dwars door mijn ruiten komt gekletst.'

'Recht in uw bed, Miriam.'

Toen Louis door het park liep gaven alle bomen plots een doordringende scherpe geur. Alsof hij door de tastbare geur waadde. 't Is de lucht, niets anders dan de lucht, dacht hij en zijn knieën begaven het, hij plooide met een wellustig loom gevoel ineen, zakte nog verder, onbegrijpelijk ver en diep, hij werd toegedekt, een deken van rode watten, zachtjes vernietigd, zijn oor lag tegen fluwelen brandnetels, tegen een wijde gekookte bloemkool, zijn wang tegen paardenharen bont dat week en vloeiend werd, hij hoorde de marmeren koningin Astrid haar schoenen met houten zolen verschuiven, zij neeg naar hem.

Astrid: zie ook p. 21 context, 77, 139, 206.

Hij werd thuisgebracht door voorbijgangers, hij hoorde ze iets zeggen over vitaminen. Mama zat naast hem, vlakbij de Seynaeve die weerloos, krachteloos in zijn eigen bed lag. Zij zei: 'Ge hebt me doen verschieten, ik dacht dat ge verongelukt waart, maar het is niks, een flauwte, het is niks, het komt meer voor.' Hij verzamelde al zijn krachten en vatte haar hand, kuste de rug van de droge geparfumeerde huid in een zwartkanten handschoen. Hij was een ridder die op het Groeningheveld uit pure angst meende dat hij door een vijandelijke pijl getroffen was en in zwijm gevallen, maar, toen, hersteld van zijn bange verbeelding, zijn 'Houzee! Wat Wals is, vals is! Sla dood!'-krijsende makkers zag en weer naar het slagveld toe wou. Ik wil. Hij zwaaide zijn voet opzij en stapte uit het bed. 'Ziet ge?' zei Mama. 'Ziet ge? Het was niks. Godzijgedankt. Maar wat zijn die bulten in uw nek? Het is precies een bloedvergiftiging. Zoals ik gehad heb met die geverfde fourruremantel★.'

Fourruremantel: bontmantel.

Hij verzuimde de mis. Hij werd de klas uitgezet door de

Een bruine tekkel: Bibi Zwo, zie ook p. 424, 425.

leraar wiskunde. Zijn landerigheid leek op die van Papa. 'Twee pezewevers,' zei Mama, 'en ik die mijn best doe om het gezellig te hebben in huis.'

'Ik ook?' riep Louis.

'Gij ook.'

De elektriciteit viel steeds meer uit. Zij zaten, zonder radio, bij kaarslicht witte bonen in tomatensaus te eten. Mama vertelde over Bibi Zwo, het nieuwe hondje van Doktor Lausengier, een tekkel★ die elke dag twee kilometer moest lopen voor zijn gezondheid.

'Kan hij zelf zijn eigen hond niet uitlaten?' vroeg Papa.

'Ik moet doen wat hij vraagt, hij is mijn baas. En om langs de Leie te lopen, daar heeft hij geen tijd voor.'

'Wat heeft hij dan te doen, hele dagen? Het werk wordt allemaal voor hem gedaan.'

'Hij is toch verantwoordelijk voor zijn bazen in Leipzig.'

'Hij passeert zijn tijd met Franse gazetten te lezen,' zei Papa.

'Hoe weet gij dat?'

'Dat gaat u niet aan. Ik zeg alleen maar dat hij 's morgens begint met gazetten te lezen. Dat weet ik. Eerst en vooral zijn Franse gazetten.'

'Niet waar,' zei Louis. 'Hij begint de dag met twee sneetjes geroosterd brood.'

'Ja?' Mama's kwellerig lachje verscheen, voor het eerst sinds weken.

'Hoe weet gij dat?' riep Papa.

'Ik weet alles.'

'Ja? Echt waar? Alles?' Mama schepte zijn bord boordevol.

'Geroosterd brood met drie tassen thee.'

'Thee!' schrok Papa. 'Lijk de Engelsen!'

'Dan rookt hij een sigaret. En dan pas leest hij de voornaamste organen van de wereldpers. Over de binnen- en buitenlandse politiek.'

'Dat zou ik ook doen,' zei Papa, 'als ik er tijd voor had.'

'Om tien uur komt de post. Maar die is al eerst geschift

door Mama die de stukken reserveert waar hij in eigen persoon kennis moet van nemen.'

'Gij zijt zeker een vliegje in onze bureau?'

'En verder?' vroeg Papa.

'Hij leest die post. Waaronder menige smeekbrief. Het kost enige moeite om uit te maken wie er moet geholpen worden. Want er is veel kaf onder dit koren.'

Mijn ouders hangen aan mijn lippen. Mama vooral.

'Er is post van eenvoudige landelijke mensen die bezorgd zijn om hun jongen. Bitte, Herr Lausengier, man hat gesagt das onzeren Willem auf das Punkt staat om naar Duitsland te vliegen met het volgende rapport, hij die toch een goede lasser is en sein Bestes doet, fragen Sie mal an Frau Seynaeve.'

Mama liet een kort gemiauw horen en ontstak een nieuwe sigaret aan haar peukje.

'Ofwel: Herr Lausengier, onze Gerard hat ein Finger verloren an die Maschine. Wer zal dat betalen?'

'Schei uit met dat namaak-Duits. Het is niet geestig,' zei Papa. 'Dat doen alle anglofielen.'

'Verder, Louis, verder,' zei Mama-met-de-blinkende-ogen.

'Dan telefoneert hij naar de pastoor van het dorp van de betrokkene om te weten te komen of het geen bedriegerij is en of die familie gunstig aangeschreven staat in de parochie, want ge weet nooit, mensen zijn in oorlogstijd slim en slecht. Dan, om elf uur, is er audiëntie en ontvangt hij de meestergasten★. Het middagmaal wordt in gezelschap van Frau Seynaeve gebruikt, een eitje, vis, vlees, tafelbier en als er geen klachten zijn van de Kommandantur een half flesje Bordeaux. Dan komt de auto voorrijden en begeeft hij zich naar het bastion van de Franstalige burgerij van Walle, de 'Flandria'★ waar hij zijn geliefkoosde tennissport bedrijft. Alhoewel hij van een ongeëvenaarde handigheid is valt hij een enkele keer op zijn knieën en bevuilt hij zijn tennisbroek. Hij is zeer lenig evenwel, hij kan zijn ene voet achter zijn nek slaan. Daarna likt hij aan het ijsje van een voorbij-

Meestergasten: ploegbazen.

'**Flandria**':

Het vermoedelijke gebouw 'Flandria', waar Louis op wacht stond. Gevonden met Google-earth, op aanwijzing van Louis' tekeningetje. Grint (p. 424) is niet te zien, de tennisbanen (p. 449) zijn er nog steeds.

gaande dame, dit niet nadat hij niet...'

'Wat is dat, dat niet nadat hij niet?'

'Laat hem toch verder vertellen, Staf!'

'Ik was vergeten dat hij voor hij het ijsje likt, eerst een verfrissend stortbad heeft genomen. Niet te koud. Vooral niet te koud.'

De kaarsjes flikkerden. Louis at een paar koude bonen. Hij had geen zin meer in het verhaal, maar Mama wachtte, gespannen, in het milde licht-en-schaduwspel.

'Hij was klaar met tennissen,' zei Papa.

'Dan rijdt hij weer naar kantoor, hij zit naast de chauffeur, want hij is gemütlich met het personeel. En het werk hervat hij niet zonder een kwinkslag met Frau Seynaeve. Hij legt een patience voor het avondmaal. Dat begint altijd met soep. Hij is zot van soep. Dan wordt in zijn appartement de bridgetafel klaargezet en komen er vooraanstaande personen uit de Belgische financiële wereld. Hij betreurt het niet voldoende te kunnen jagen, want in zijn Heimat liet hij nooit na zijn jachtlaarzen aan te schieten en er met houtvesters★ op uit te trekken om soms in een hut langs de weg met smaak een kopje koffie te nuttigen.'

'En ge zeidt dat hij thee dronk!' riep Papa zegevierend.

'Op de jacht is het koffie, zo uit de kokende ketel boven het haardvuur, terwijl hij kout met de bewoners van de hut. Met de nodige gereserveerdheid natuurlijk.'

Mama begon de tafel op te ruimen. 'Het is nu genoeg.'

'Leest hij veel boeken?' vroeg Papa.

'Nooit. Dat heeft hij vroeger genoeg gedaan, beweert hij.'

'Genoeg. Ja. Genoeg,' zei Mama.

'Het is een interessante mens, zo te horen,' zei Papa.

Houtvester: wetenschappelijk opgeleide bosbouwkundige, die een houtvesterij beheert. De Vlaamse Dienst voor Waters en Bossen kent nog houtvesters en houtvesterijen, maar in Nederland wordt de aanduiding niet meer gebruikt.

Een houtvesterij was een bosgebied, tevens bedrijfseenheid, van één boseigenaar. In Nederland kon dat Staatsbosbeheer, een particulier of het Kroondomein zijn.

Het woord houtvester is een samenstelling van de woorden hout en vester. Hout komt van het Oudnederlandse woord “holt”, wat “bos” betekent, -vester vindt zijn oorsprong in het begrip “foreest” of ”forestis” uit de Frankische tijd (> fr. forêt = woud).
Het woord duidt op het recht van de landsheer op alle wijzen van gebruik van bossen en woeste gronden.

Jacoba van Beieren (1401 - 1436), gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen tussen 1417 en 1433, benoemde in de 13e eeuw al de eerste houtvesters (woudmeesters) om deze rechten uit te oefenen, waaronder het jachtrecht.

Tot zijn ergernis vroeg Haegedoorn op de speelplaats niet een keer waarom hij niet meer naar de NSJV-vergaderingen kwam. Ook kwam er niemand van het Vendel naar zijn

De Sint-Rochuskerk bevindt zich in de Doorniksewijk van Kortrijk.

De kerk is exemplarisch voor de neogotiek en werd gebouwd tussen 1863 en 1870. De westtoren werd in 1875 tegen de kerk aan gebouwd en heeft een spits met flankerende torentjes.

De inwijding vond plaats in 1884.

De kerk is opgenomen in de inventaris van het onroerend erfgoed.

toren Sint-Rochuskerk

huis om uitleg te vragen. Zij hielden hem waarschijnlijk voor een het zinkende schip verlatende rat op het ogenblik dat Europa streed aan de Boven-Wolga en in Noord-Afrika, en de plutocraten steeds vaker Parijs, Berlijn, Walle bombardeerden.

Hij ging weer regelmatig naar de mis, ontving bijna dagelijks in zijn mond de God van Erbarmen (waarin je moet geloven anders kan je je meteen aan een balk ophangen) toen hij op een morgen door de halfopen deur van de sacristie in een flits een ongeschoren kleine jongeman in sjofele kleren met één arm heftig gebarend, dringend zag inspreken op niemand anders dan de Kei. Er was geen twijfel mogelijk, de rijzige, zwaarbebrilde Kei stond onverklaarbaar, ondenkbaar op dit uur, op vijf kilometer van zijn College in de sacristie van de Sint Rochuskerk★.

'Ik heb u vanmorgen in de Sint Rochuskerk gezien,' zei Louis in de speeltijd.

'Ik? Nee. Dat kan niet.'

'Ik heb u herkend.'

'Gij verwart me met een andere priester zonder haar.'

'Gij liegt, Eerwaarde.'

'Nee. Toch.' Louis' mentor en vijand en leider en geestelijke vader werd een bleke man wiens onderlip zakte als bij een jongen met geverfde lippen in een spiegel.

'Ik kan het u uitleggen, Louis. Maar nu niet. Ik bid u, in de naam van de Heer Jezus, vergeet dat gij mij daar gezien hebt. Ik smeek u, zeg dit aan niemand.'

(Wat deed hij daar, op tien passen van het altaar? In de sacristie? Een zwarte mis opvoeren?)

'Mag ik op u rekenen, Louis?'

'Ik zweer het, Eerwaarde.'

'Ik zal het u belonen.'

'Dat is niet nodig, Eerwaarde,' en voor het eerst was het Louis die van de ander, van hém, wegwandelde.

Dijkendelver: iemand die dijken graaft (‘delft’) met een spade.

Nonnenscheetjes of pets-de-nonne zijn gefrituurde soesjes of kleine smoutebollen.

Bonepers: niet meer bekend. Zie:
https://www.zwinstreek.eu/geschiedenis/heemkundige-kringen/zoeken-in-publicaties/1711-het-leven-en-de-werkzaamheden-op-de-boerderij-rond-de-jaren-1900-1971-03

> In het voorjaar moesten de tronken of knotwilgen gekapt worden: dat was om de zes jaar. Voor een mustert of takkenbos kregen de arbeiders 2½ cent, voor een stake 1 cent, en voor een **bonepers** ½ cent.

De betekenis is waarschijnlijk hetzelfde als bonenstaak: iemand met een lange, magere, rechte gestalte en stijve houding en manieren. (van Dale).

'Die jongen wordt een schaduw van zijn eigen, Constance. Maar bezie hem toch, wit als een raap. Hij heeft zijn verzorging niet, Constance, ik moet het u rechtaf zeggen.'

'Hij eet lijk een dijkendelver★.'

'Maar wat? Nonnenscheetjes★!'

'Nee, vlees. En op school krijgt hij melk en vitaminen en soldatenkoeken.'

'Heeft hij geen lintworm van al dat vlees dan?'

'Want het vlees van onze Robert heeft dikwijls een reukje. We kunnen niet zeggen dat Robert zijn familie vóórtrekt.'

"t Is lijk een verdriet dat hij heeft. Is het verdriet, Louis, ventje?'

'Ik zou niet weten waarom, Bomama,' zei Louis.

'Voor mij is hij verliefd.'

'Maar, Hélène, gij peinst ook nooit eens aan iets anders. Nee, hij heeft iets onder de leden, Constance.'

'Het is de groei.'

'Ja, ge ziet het aan zijn handen en voeten. Het gaat een bonepers★ worden.'

'Ja, hij schiet op.'

'Van schieten gesproken, zij hebben de Burgemeester van Vernisse neergeschoten.'

'Vernisse, waar ligt dat?'

'In zijn lever. Dat is niet meer te repareren.'

'Het zijn de Walen die stilletjesaan naar onze streken overkomen. In het Walenland mogen ze moorden en branden zoveel ze willen, 't zit daar vol met vreemdelingen en communisten.'

'Ze krijgen geld van Moskou, om het front in Rusland wat te verlichten.'

'En onze Mona hare Ulli die naar, waar is het? Somalië gezonden wordt. Zij schreit hele dagen. Met Cecile op haar schoot. Dat kan ook niet goed zijn voor een kind.'

"t Is misschien beter dat ge ze zo vroeg mogelijk leert wat liefdesverdriet is,' zei Mama.

Bomama verslikte zich bijna van het lachen. 'Maar Con-

stance toch! Lijk dat gij dat zegt. Lijk op een kerkhof of op een tribunaal.' Bomama bedaarde, plukte aan haar sjaals. 'Liefdesverdriet, het doet zeer, maar het is het zout van 't leven.'

'Ik heb liever een pekelharing,' zei Tante Hélène.

De boerse schildwacht vóór het Frontreparaturbetrieb ERLA was geen Vlaamse Wachter, maar droeg een donkergrijs uniform van Luftwaffe-snit. Hij leek met opzet de andere kant op te kijken toen Louis door de poort liep. Waarschijnlijk, nee, zeker had Mama de lummel op de hoogte gebracht van zijn komst, het geweer in 's mans handen was vast een speelgoed zonder kogels. De echte geweren ontbranden niet hier in het onaanzienlijke Walle met zijn paar torentjes, zijn rijen werkmanshuizen, zijn villa's met voortuintjes. Europa's lot ligt elders.

In hun grauwe overalls stonden jongelui gebogen over gonzende, denderende machines.

Voor één keer had Mama iets goed uitgelegd, hij vond de gang en de derde deur links met het opschrift Dr. Lausengier.

'Herein,' zei Mama's opgewekte stem. Zij sprong achter haar schrijfmachine vandaan, in eenzelfde warrelende beweging schikte zij haar haar, drukte haar peuk uit en stak haar hand uit alsof zij voor het eerst in hun leven samen, Louis' hand wou drukken, maar zij aaide over zijn wang. (Zij speelde voor moeder opdat een witharige dunne dame die met een paperclip tussen de lippen aan een kleiner bureau zat het kon zien.)

Het kantoor was licht, met wijde ramen waardoor je de bankwerkers in het gebouw aan de overkant kon bespioneren, blonde meubelen, het portret van de Führer grotendeels verborgen achter een palm, een kalender met een Alpenzicht, metalen ladenkasten met tientallen cactusjes erop. Haar paradijs, waar zij liever woonde dan thuis. De iele

dame nam een folder op en verdween.

'Wilt ge een potje koffie?'

'Nee.'

"t Is geen malt, hoor.'

'Nee, bedankt.'

'Gij gaat niet lastig zijn, hé?'

'Nee, Mama.'

'Het is echte koffie. Ik mag er maar een paar lepeltjes van nemen, zij zit opgesloten in zijn brandkast. En natuurlijk dat ik er een beetje van naar Janine van de keuken smokkel. Want hier moet ge goed staan met 't personeel.'

Zij ging op de vensterbank zitten. Naast haar verscheen in het kader van het raam, achter in de tuin, de lange man die in de 'Flandria' tsjuus tegen hem gezegd had. Met de handen op zijn rug gekruist praatte hij in zichzelf, of zei Protestantse Duitse schietgebeden. Hij bleef staan, roffelde met de zijkant van zijn handen tegen zijn lenden, zakte lichtjes door de knieën, rekte zich dan weer uit en sprak tot een bruine tekkel met een nat zwart vlekje van een neus, die onder een struik aan het scharrelen was. Hij wuifde naar Mama.

Van dichtbij had hij een korrelige huid, een onderzoekend, ietwat laatdunkend gezicht.

'Heil Hitler,' zei Louis.

Mama zei dat dit nu haar zoon was. Excuses en trots tegelijk.

'Ach,' zei de man en toen in schoon-Vlaams - 'Goedendag, hoe gaat het u?'

'Goed.'

'So,' zei de man. In het Duits beweerde hij dat de gelijkenis met Mama treffend was, doch, doch, je kon het vooral merken aan de mond, er was daar etwas ähnliches. Tot zijn vreugde ontdekte Louis dat de man Lausengier niet het minste vermoeden had dat de schildwacht met de vlag op het grint bij de 'Flandria' dezelfde was als de beleefde en overdreven happig glimlachende zoon van Mama die voor hem stond. Daarom werd Lausengier niet naar de reële oorlog gezonden, te blind, te stom, zonder geheugen. En toch Dok-

Hajot: HJ (HitlerJugend), uitgesproken als Hajot.

tor geworden. Een ferme blokker waarschijnlijk. Geweest. Sindsdien alle leerstof kwijtgespeeld. Tennissen, ja, maar dan nog meteen uitglijden, baksteenrood op de door Dietse Meisjesscharen gewassen en gestreken hagelschone broek.

'*So*.' Lausengier leegde de halfvolle asbak van Mama's bureau in de grauwmetalen papiermand. Hij vroeg hoe het was, in de Hajot★. Dus toch. Woedend stotterend omdat hij weer een volwassene had onderschat - mijn arrogantie maakt *mij* stekeblind, opletten, idioot! - zei Louis dat hij het niet wist. Want de Hajot bestond niet in Vlaanderen. Alhoewel er sprake was dat zij opgericht zou worden, ooit, binnenkort.

'*So*.' Het kon hem geen bal schelen. Louis zei dat hij overigens geen deel meer uitmaakte van wat voor een jeugdbeweging ook. Mama viel in en beweerde dat zij het had zien aankomen, het meteen had aangevoeld, dat Louis het niet zou uithouden bij een groepering, daarvoor was hij veel te veel op zijn eentje.

'*Ach*,' zei Lausengier. 'Maar wat doen we dan met de ontwikkeling van gezonde mannelijke deugden?' Louis hield zijn stalen gezicht in bedwang, nooit laten merken dat ik de luchtige scherts heb opgevangen.

'En wat doen wij met de noodzakelijke initiatieriten, met het vertrouwen in de leiders?'

'Henny,' zei Mama. De Doktor liet het goud in zijn mond zien. Hij had uitzonderlijk brede polsen met gouden krulletjes, waar Bibi Zwo aan likte.

'Hij zal het wel *schaffen*,' zei hij alsof Louis er niet bijstond, en groette toen een smalle jongeman in een gerafeld pak die binnengekomen was zonder kloppen. Misschien omdat hij maar een arm had. De jongeman gaf Louis zijn enige hand, hij zag er kalmer, zelfbewuster uit, dan toen hij zo heftig op de Kei inpraatte in de sacristie van de Sint Rochuskerk. Bibi Zwo begon laag te grommen, zijn oren half overeind. Lausengier zei dat het erg vriendelijk was van Monsieur Donkers om langs te komen.

'Het duurt maar een kwartiertje,' zei Mama tot Louis, zij

Dolf Zeebroecklijnen: zie p. 338, 372.

Partizaan: guerrillastrijder.

Tijl Uilenspiegel: personage uit onder meer de Nederlands-Duitse folklore. Volgens de sage was Uilenspiegel een deugniet die in de 14de eeuw vrij als een vogel door de Nederlanden en Duitsland (in het Duits bekend als Till Eulenspiegel) trok en iedereen voor de gek hield met zijn streken. De sage wil voorts dat hij in 1350 in het Duitse Mölln is gestorven.

Uilenspiegel-standbeeld in Mölln. Zijn voeten en duim zijn glad omdat het tegelijkertijd aanraken van de schoenpunten en de duim geluk zou brengen

De roman waarin Charles De Coster hem in 1867 herschiep, *La légende et les aventures héroiques, joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs* wil dat Uilenspiegel enkele eeuwen later is geboren in Damme, waar een van de vele standbeelden in Europa staat, die Tijl moeten voorstellen.

De Tijl Uilenspiegel van De Coster is meer dan een luchthartige vagebond en kwajongens: hij is een Vlaamse vrijheidsstrijder die aan de zijde van de Geuzen tegen de Spaanse overheersing vecht. Daarbij wordt hij bijgestaan door zijn goedmoedige dikke vriend Lamme Goedzak en zijn vriendin en zoogzuster Nele. Sindsdien wordt Uilenspiegel met Vlaanderen geassocieerd, hoewel de oorspronkelijke, middeleeuwse Uilenspiegel deze patriottische dimensie niet bezat.

De in die jaren bloeiende Vlaamse Beweging sloot deze strijdbare Tijl in haar hart. Zo werd de De Costers roman een Franstalige hulde aan Vlaanderen. Ongewoon was dat niet: Franstalig België vond in het Vlaamse hét element om zich van Frankrijk te onderscheiden.

gaf Donkers een bijna lege map.

'Tien minuten,' zei Donkers met een Oost-Vlaams accent, zijn ene arm trok Louis vriendelijk mee. Lausengier knipoogde.

In een spreekkamertje met reglementen en leuzen aan de wanden zei Donkers: 'Zet u. Op uw gemak. Ik ga u niet bijten.'

Een affiche toonde in ijle strenge Dolf Zeebroeck-lijnen★ een vooroverduikende SS-man met op zijn linkermouw 'Vlaanderen-Korps' die zijn machinegeweer richtte op een onzichtbaar gebleven harige, stinkende want in bunzingvellen gehulde Aziatische tandeloze donkerogige partizaan★. Over de helm van de soldaat waaide een vlag die in vele plooien gehouden werd door een vastberaden kaakspierspannende middeleeuwer, waarschijnlijk Tijl Uilenspiegel★, de geest van Vlaanderen. Donkers volgde met zijn vinger de regels van de twee slordig getikte blaadjes in de map en knikte goedkeurend. '*Je vois. Je vois.*'

'Ik heb niets misdaan,' zei Louis.

'Natuurlijk niet. Het is geen kwestie van misdoen.'

Het kamertje had tralies voor de ramen en er was maar één deur, het was een cel voor weerspannige arbeiders of gevangen sluipschutters.

'De voornaamste klacht is duizeligheid, nietwaar?'

'Nee,' zei Louis aarzelend. 'Toch niet.'

'Maar uw moeder heeft dit opgegeven.'

'Dat was maar één keer. Het kwam door de lucht die in de bomen hing.'

'*Oui. Oui.*'

'Een soort zwavellucht.'

'*Je vois. Je vois.* Ik maak me daarover niet veel zorgen. Ook niet over uw nachtelijke en andere polluties★, natuurlijk. Ge zijt een grote jongen, dus al een beetje een man. En wij zijn mannen *entre nous.*

Had Louis zijn dolk bij zich gehouden, niet op zijn nachttafel laten liggen, hij had er mee kunnen zwaaien, de éénarmige doen knielen onder het tafeltje, zijn weg kunnen

De Tijl van Charles De Coster heeft een vrijzinnige, vrijgevochten levensvisie, net zoals zijn schepper, met een drang naar waarheid en eerlijkheid. En net zoals de schrijver zelf werd Tijl een sociaal bewogen figuur, bezeten door een drang naar zelfbeschikking in een brede humanistische instelling.

De antiklerikale elementen komen al in het begin van het boek aan bod als de pasgeboren Tijl maar liefst zes keer gedoopt wordt op één dag.

Toch is Tijl op zich geen godsdiensthater. Wel uit hij scherpe kritiek op de godsdienstoorlogen (het boek speelt zich af tijdens de hoogtijdagen van de Contrareformatie) en de kettervervolgingen die het land teisteren. Zijn vader komt om op de brandstapel, verdacht van lutherse sympathieën, de min Kathelijne verliest haar verstand na de vreselijke folteringen die zij, beschuldigd van hekserij, moet doormaken. Uilenspiegel observeert en klaagt het onrecht en de misbruiken van de inquisitie aan. Hij is een vrijbuiter die, letterlijk, god noch gebod kent: zo verhuurt hij zich bij de pastoor en steelt diens paard, en verkoopt hij paardenmest aan joden, hen wijsmakend dat het om profetische korrels gaat waarmee ze de wederkomst van de messias kunnen voorspellen. Gestraft en veroordeeld tot het maken van een bedevaart naar Rome neemt Tijl ook de paus zelf in het ootje!

Polluties: onwillekeurige zaadlozing in de slaap, natte droom. (<lat. Polluo: bezoedelen, bevlekken).

Onder wie: in de 1ste druk: waaronder.

banen tussen de bedienden en de arbeiders in één snelle ren voorbij de verblufte boer in grijs uniform vóór de deur, langs de spoorweg, in de koude akkers.

'Gij moet niet beschaamd zijn, omdat ge van meisjes droomt en dat uw lichaam daar op reageert. *Bon. Voyons un peu.*' Hij stond op en daarom kwam Louis ook overeind, rillend, alsof het regende binnen in zijn benen.

'Doe uw broek eens naar beneden.'

Louis geloofde dit niet. Hij voelde zijn Untermensch-onderlip zakken.

'Nu?'

'Ja, nu.'

Ongelovig maakte Louis zijn bretels los.

'Het gaat er alleen maar om dat we uw moeder geruststellen, hé, dat zij niet te veel over u moet piekeren.'

Hoogrood trok hij met een razende ruk zijn broek en zijn onderbroek naar beneden. O, wat zou zij hiervoor boeten, Constance Seynaeve-Bossuyt, om haar slijmerig netwerk van verklikkerij en verraad, want het was nu duidelijk bewezen dat zij achter Louis' rug contact had met ofwel Haegedoorn of Bosmans of Genevoix. Genevoix, die was het. Die had Mama schoenen beloofd, zonder bonnen, zonder blozen, zwart geld, in het geniep. '*Voyons voyons*,' zei de éénarm en duwde, trok de voorhuid weg, voelde, kneedde de ballen, en sloeg Louis dan op de schouder.

'*Pas de problèmes.* Alles is perfect. En zeker in de normen, ik weet niet waar uw Mama een probleem is gaan zoeken. Wel, een beetje beter wassen, *jeune homme. Un peu d'hygiène quand même.*' Louis hoorde hem niet meer, bloed tampte in zijn slapen.

'Wel, dat is rap gebeurd,' zei Mama. Louis durfde haar niet aan te kijken, de verachtelijke mooie vrouw die hem zo gewetenloos gekrenkt had, bleef krenken met haar zoetsappig flemend lachje.

'*Aucun problème*,' zei Donkers en gaf haar de slappe map terug.

Overgeleverd aan de vreemdelingen, onder wie★

Une insulte au mariage: een belediging van het huwelijk. (...) **Et à la génération et la travail et l'épargne... gâchant l'énergie**: En de voortplanting en de barensnood en de spaarzin ... het verspillen van energie.

Ons Volk (ontwaakt): zie p. 82.

Over **Heydrich**, **protector** van Bohemen en Moravië: zie p. 381.

zijn moeder, die nu Frans met elkaar spraken (Lausengier, iets langgerekter en nadrukkelijker in de medeklinkers dan de andere twee) zat Louis in Mama's bureaustoel. Op de gang telefoneerde een Duitser, hij zei twaalf keer: '*Jawohl*', twee keer '*Jawohl, Ortsgruppenleiter*', het klonk slaafs en rauw tussen de nabije speels afgeraffelde Franse insinuaties, wendingen, binnenpretjes. Alsof ik ze godverdomme niet kan verstaan! '*Une insulte au mariage*... (Wie insulteerde? Hij, Louis?) *Et à la génération et la travail et l'épargne... gâchant l'énergie*...'★ Ongestraft, met Mama als voornaamste medeplichtige, wat zeg ik? als aanstookster, hadden zij het over zijn zonde, de zonde die hem alleen toebehoorde dacht hij. Hier, tussen frivool gekwetter werd zijn zonde op Mama's bureau gelegd tussen de mappen, asbakken, pennen, telefoon, atlas, koffiekopjes. Louis, in zijn met zweet doordrenkte kleren, met jeuk in zijn gezicht, hoorde Uilenspiegel zeggen dat dit met bloed gewroken moest worden, de Flandern Korpssoldaat zei: *Rache* tussen zijn tanden. '*Jawohl*,' zei Louis als de telefoneerder. Hij zou haar vernietigen, de aanbiddelijke die daar wuft-Frans stond te kronkelen in een doorzichtig en glazig en glinsterend omhulsel samen met haar samenzweerders, slangen wriemelden uit haar haar.

Louis glimlachte haar toe. *Toujours sourire.*

Eerst trok hij met een meetlat en potlood een vingerbreed lijstje rond de foto en toen verfde hij het lijstje met Oost-Indische inkt zwart. Omdat hij een stompe dikke borstel gebruikte waarmee Papa voor de oorlog een gouden sausje aanbracht op de vuurrode zijkanten van de jaargangen van *Ons Volk*★ die hij inbond, was het rouwzwart gespikkeld met gouden puntjes. Wat hem passend leek.

'Nee,' zei Heydrich★, 'het moet zilver en zwart zijn, dat zijn de kleuren van politieke soldaten.' - '*Maul zu*,' zei Louis. - 'Gij zijt overigens vrij laat met uw rouw voor mij. Maanden te laat! Maar ik begrijp het, voor u, Vlamingen, gaat de

Reimond Tollenaere: zie p. 407.

Twee mannen: Tsjechische soldaat Jan Kubiš en de Slowaakse soldaat Jozef Gabčík.

Koelie: een gehuurde arbeider, een dagloner, bij uitbreiding een sjouwer.

Bolero: 1. Muziekstuk van Maurice Ravel; 2. Damesjasje, zeer kort, met lange mouwen.

nagedachtenis van Reimond Tollenaere★ voor. Daarom hebt gij mij hier ongeëerd maanden laten hangen.' - 'Tollenaere is van het kamp van mijn vader, van Dietsland. Vlamingen gaan voor.' - 'Op het slagveld maakt de oorlogsgod geen onderscheid in de graden. Want wij worden allen één in de dood. Toch was Tollenaere slechts Untersturmführer.' - 'Hij is op het slagveld gestorven, gij niet.' - 'Pas op, ge verft het behangpapier mee. Een beetje zorgvuldiger, bitte. Tegenover een held.' - 'Ja, *Protektor*.'

Toen zweeg de dode Protektor. Twee mannen★ die boyscoutsfluitjes bij zich hadden - of scheidsrechtersfluitjes? nee - en die door de Britse regering opgeleid vanuit Schotland werden gezonden, verborgen hun granaten en stenguns onder hun jassen in een voorstad van Praag. De geniale administrateur, schermer, vioolspeler en Protektor richtte zijn pistool naar hen, een granaat ontplofte, in de rook en het stof schoot hij naar zijn belagers die laffelijk vluchtten achter een tram, hij zakte ineen, zijn milt was kapot, hij stierf een week later, de man met het ijzeren hart.

'*Rache*,' zei de dode Protektor. 'Als ge mijn moordenaars vindt betaal ik aan uw vader en moeder één miljoen kronen. Dan zijt ge een beetje uit de nesten.' - '*Maul zu*,' zei Louis stilletjes.

In het schemerdonker, ruim vóór de fatale seconde waarna alleen soldaten op straat mochten - of koelies★, Tintenkulis, met *Scheine* - ging Louis met een baksteen onder zijn jas naar de schoenwinkel Genevoix. Maar vond daar een metalen rolgordijn voor de ruiten. Hij wist niets beters te verzinnen dan aan de bel te trekken en hard weg te hollen, de baksteen viel in gruizelementen.

Belleke-trek. Bah!

's Anderendaags mocht hij als keeper in de goal van het College-elftal staan omdat Hendriks zijn moeder zich opgehangen had, een briefje achterlatend: 'Niemand houdt van mij of van Bolero★.' Bolero was haar Siamese kater die zij eerst vermorzeld had met een voorhamer.

Het College won op alle fronten, de Vakschool werd om-

singeld, teruggedreven, neergeschoten, drie-nul, toen ineens, door iedereen aanwijsbaar afzijds, een slungel van een timmermansleerling doorbrak en een hemelhoog schot afvuurde. Louis zag de bal naar hem dalen als een meloen die uit een vliegtuig viel, hij spreidde zijn armen en bleef staan, het was alsof hij voor het eerst, los van elke herkenbare ruimte, een bal zag, een verweerd lederen rond element (omtrek ongeveer zeventig centimeter, gewicht bijna een halve kilo) dat naarmate het naderde, onwaarschijnlijker werd, vreemder, niet van deze wereld, onaantastbaar, ook hij, Louis, was er nauwelijks en was er toch, op acht meter van zijn goal, hij wou als een omarming met het onbekende, het raadselachtige voorwerp tegemoet vliegen, het viel één meter vóór hem en hupte terug in zijn eigen ruimte, steeds onbereikbaar, en kwam met een boog waarvan de volmaaktheid Louis bleef verstenen, over zijn hoofd in de netten terecht.

En toen brak zijn ontzetting los en het wild gejouw van een twintig spelers en een tiental toeschouwers.

Eerwaarde Heer Landegem, de leraar Grieks en scheidsrechter, die in principe neutraal moest zijn, riep: 'Wat doet ge toch, Seynaeve?' vooraleer hij naar de middellijn liep. Hij leek wel een muilpeer te willen uitdelen. 'Wij stonden drie-nul voor, ik dacht dat er wat leven in de brouwerij moest komen,' zei Louis. Toen hij wat later moest uittrappen vloog zijn schoen - of liever die van Hendriks, die grote platvoeten had - met de bal mee onder honend gejoel. Wat een dag! Meer. Toen hij zich verkleedde merkte hij dat hij in zijn broek gekakt had. *Rache.*

Theo van Paemel bracht een fles jenever mee die door een kennis van hem was gestookt, en vroeg Mama haar aan Doktor Lausengier te geven. 'Hij weet wel waarom. En zeg hem dat hij niet benauwd moet zijn. Hij mag er gerust van drinken, het is geen methyl waar ge blind van wordt. - En

gij, Staf, ge zoudt een beetje op uw woorden moeten letten. De Duitsers horen niet gaarne dat ge overal rondbazuint dat ge bij de Sicherheitsdienst zijt.'

'Ik bazuin helemaal niks,' riep Papa.

'Wij hebben getuigen. Ge zegt zulke dingen bij de coiffeur Felix.'

'Ikke? Ik kan hoogstens gezegd hebben: "Ik, als lid van het VNV vind dit of dat!"'

'Maar gij zijt geen lid van het VNV.'

'Bij manier van spreken toch!'

'Staf, houd u koest. Dat is voor iedereen het veiligste.'

'Als een mens niet eens meer mag redeneren.'

Wat Peter wel toeliet en waar het Bisdom geen been in zag was dat Papa zich als vrijwilliger meldde bij de Eerste Hulp bij Ongevallen zodra de alarmsirene haar laatste dierlijk gesteun liet wegebben. Omdat hij liefst niet geconfronteerd werd met het bloed van de onschuldige Wallenaren die onder de bommen vielen, regelde Papa het verkeer, met een armband om en een witte blindenstok. Hij brulde de mensen toe en de mensen schreeuwden terug als viswijven: 'Vuile VNV'er.' Dan wees Papa, met de theatrale gebaren waarmee hij successen had geoogst op de planken als Chinese hoveling, Tiroolse boer, bijrechter, naar de sterren waartussen zich de vliegende forten des doods★ bevonden en riep: 'Zijn dát VNV'ers?' Wat het volk zonder kop deed nadenken en waarop het verwensingen riep naar de hemel vol moordenaars.

Hij kwam meestal tegen de ochtend thuis en viel in zijn stoel. Elke keer zei hij: 'Nu pas weet ik hoe zwaar de politie het heeft.'

Die ochtend kon Mama uitslapen omdat de avond en de nacht tevoren het verjaardagsfeest van Doktor Knigge gevierd was bij mijnheer Groothuis. Louis schonk de lichtbruine malt in. Papa ademde zwaar. Hij had puin geruimd.

Vliegende forten des doods: B-17's.

De Boeing B-17 Flying Fortress was een Amerikaanse 4-motorige zware bommenwerper voor de lange afstand.

Formatie van B-17's

B-17's werden in de Tweede Wereldoorlog op grote schaal zowel boven Europa als in de Pacific ingezet. Vanwege zijn geduchte en in de loop van zijn ontwikkeling steeds verder verbeterde bewapening kreeg het toestel de bijnaam Flying Fortress (vliegend fort).

Louis zei, terwijl hij zijn oren spitste naar een mogelijk geluid uit Mama's slaapkamer: 'Is dat nu om de mensen te helpen dat gij dit doet of omdat ge vindt dat anders de tijd zo traag voorbijgaat en dat gij hier anders toch ongedurig zoudt rondlopen en wachten tot Mama thuiskomt? Ik geloof dat ge het haar kwalijk neemt dat zij tot 's ochtends wegblijft, nee? Ik kan haar geen ongelijk geven, het is toch beter dat zij wat verzet zoekt.'

'Verzet,' zei Papa. 'Verzet, zeg dat woord niet. En "weerstand" ook niet of "Witte Brigade".'

'Waarom niet? Er is hier toch niemand anders in huis.'

'Het is gelijk. De muren hebben oren.'

'Goed. Dan zeg ik: distractie. Het is normaal dat zij wat distractie zoekt, zij moet toch hard werken, of niet soms? Ik ben er geweest en ik heb het gezien, zij is de hele tijd in de weer, facturen hier, correspondentie daar. Zij is daar gaarne gezien, zij noemen haar zelfs de "Madonna van de ERLA" omdat ze gekwetste frezers of lassers verzorgt in de infirmerie. Nee, de enigen die daar nonchalant en laks zijn, zijn de Duitsers zelf, dat heb ik met mijn eigen ogen kunnen constateren. En dat komt omdat het de verkeerde Duitsers zijn, want zij zijn gezond van lijf en leden en toch niet aan het front als echte soldaten; er is dus een reden waarom ze naar het Hinterland verbannen zijn. Volgens mij, maar ik kan mis zijn, komt het omdat ze de gewenste moraal niet hebben, omdat de commandanten aan het front die gasten niet vertrouwen. Toen ik er was heb ik ze Frans horen spreken onder elkaar, zeg nu zelf, wordt dat gedaan, in volle oorlog de taal spreken van onze erfvijand?'

'Frans?'

'Ja. Omdat ze onder elkaar dingen vertellen die het daglicht niet mogen zien.' (Dit is de taal van zijn Lord Lister-romans★, die verstaat hij het best!) 'Omdat ze denken dat ze veilig al het gezever kunnen uitbrengen dat hen bezighoudt. Nu, ik verstond heel goed wat zij zeiden en het was niet van het properste. Nee, ik geloof dat er daar adders aan de borst van het Duitse Rijk gekoesterd worden. Want met hun on-

Lord-Listerromans: zie p. 140, 406.

Messerschmitt: zie p. 275.

Germaanse frivole praat ondermijnen zij de inspanningen van hun leger. In plaats van de scheuren en gaten in hun vliegtuigen, de barsten in hun propellers, in de gaten te houden, kletsen ze in het Frans over *l'amour romantique*. Wat het leven kan kosten aan niets-vermoedende piloten en zware kosten meebrengt, want een Messerschmitt★ vervangen, dat loopt in de honderdduizenden franken.'

'*L'amour romantique*?' vroeg Papa, als verwacht.

'Onder andere.'

'Wat zeiden ze nog meer in het Frans?'

'Ik kan u dat beter een andere keer vertellen. Ge zoudt nu beter naar bed gaan.'

'Nee, nee.'

'Toch wel. Want, moe als ge zijt, zoudt ge verkeerde conclusies kunnen trekken uit iets dat misschien onder hen maar een kinderachtig spelletje is, waar wij, als buitenstaanders, geen zicht op hebben.'

'Welk spelletje?' zei Papa verwilderd.

'Luister. In het licht van wat ik daar waargenomen heb als onbevooroordeelde toeschouwer moet ik vaststellen dat er daar in die *Werkstätte* mensen op verantwoordelijke posten zijn die daar niet thuis horen.'

'Draai niet rond de pot.'

'Papa, die Duitsers zijn niet gedreven door de Atlantische gedachte - dat staat voorop. Maar zij gaan ook om met Frans sprekende dokters die met plutocratische beginselen de moraal van de arbeiders ondermijnen, met priesters die ook niet deugen want in hun onderricht wordt nooit de klemtoon op het volkse gelegd, integendeel, die priesters blijven lege filosofieën verkondigen over het joods-christelijk geloof die ons volk in de verdwazing houden. (Kei, Kei, vergeef me want ik weet niet wat ik doe!)

Terwijl onze jongens dagelijks de hoogste offers brengen, denk maar aan de twee zoons van de kolenhandel hier om de hoek die door Migs★ getroffen zijn, terwijl wij allemaal samen verenigd pal zouden moeten staan om onze eigenheid als Vlamingen te vrijwaren, is er daar op die kritieke plek

Migs: elk lid van de familie van Sovjet-Russische gevechtsvliegtuigen, geproduceerd door een ontwerpbureau, gesticht door Artem Mikoyan (M) en Mikhail Gurevich (G). (De i in MiG is het Russische woord voor 'en')).

De vroege MiG's waren door propellers voortgedreven gevechtsvliegtuigen, die tijdens WOII in bescheiden aantallen werden geproduceerd. De MiG-9, die voor het eerst vloog in 1946, had een straalmotor die een zuigermotor aandreef, meer niet. Maar de MiG-15, met zijn achterwaarts gerichte vleugels, afgekeken van de Duitsers, en voorzien van een krachtige kopie van een Rolls-Royce motor, werd een van de beste vroege straalvechters.

iets aan de hand dat eigenlijk rücksichtslos zou moeten verwijderd worden als een rotte appel.'

'Wie gaat dat doen?'

'Gij niet. Natuurlijk niet. Ik ook niet, maar gij zeker niet. Omdat ge verblind zijt. Wetens en willens wilt ge niet zien dat uw vrouw op de bureaus van de ERLA...'

'Zeg verder.'

'Dat zij daar het slachtoffer en de slaaf is van haar driften.' (Ging hij niet te ver? Zijn vader knikkebolde maar bleef luisteren.) 'Gij kent haar beter dan ik, gij weet hoe zij is. En dat ge dat toelaat, dat moet ge zelf weten. Alleen zult ge straks niet mogen zeggen: "Mijn kind was op de hoogte en heeft het mij niet, van man tot man, in mijn open aangezicht verteld!"'

Louis praatte sneller, want hij meende de naakte voet van zijn moeder gehoord te hebben die uit het bed stapte, de plankenvloer kraakte.

'Waarom verzorgt zij haar huishouden niet? Er zijn zo veel vrouwen die werken en na hun werk hun gezin in stand trachten te houden. Zij, zij staat daar te ginnegappen als die Luizegier zich in het Frans *lustig* maakt over de meeste vrouwen in Vlaanderen die hij betitelt als "*des pondeuses soumises*" (een uitdrukking over Duitse vrouwen die Louis opgevangen had van meneer Tierenteyn tijdens een bridgepartij in de 'Patria'). '*Pondeuses*, eieren bebroedende vrouwen. Waarmee hij de normen, begrippen, leitmotieven van ons ras belachelijk wilde maken. Dat Mama dit gedoogde, ik kon het niet verstaan! Ik werd met afgrijzen vervuld.'

Herkende Papa dit laatste als regelrecht voortkomend uit 'De Diamantenmoorden', een recente *Lord Lister*? Papa haalde zijn schouders op. Zijn ogen vielen dicht. Hij wreef over zijn schedel die zwart was van het roet dat uit de verwoeste huizen was gedaald.

'Het zal een of ander spelletje geweest zijn, maar toch hoorde ik de Luizengier zeggen: "*Je te veux.*"'

'Tegen wie?'

'*Je te veux, Constance, à outrance*★.' Louis was verbaasd-trots

Pondeur, pondeuse: iemand die niet aflaat te scheiden, te produceren, < eierleggend.

À outrance: tot het uiterste, extreem overdreven.

op het rijm dat zo maar in hem opkwam.

'Wat wil dat zeggen: à outrance?'

'Tot de dood ons scheidt of zoiets.'

'Ik vermoord haar,' zei Papa, maar toen Mama om halftwaalf naar beneden kwam was hij te moe om te moorden, hij sliep in zijn stoel, met zijn rug tegen het behang, met open borrelende mond, en sloeg in zijn slaap naar de dwarrelende Miezers die zich vermenigvuldigden in zijn door mijn propaganda-Abteilung aangetaste hersenlobben. Mama had haar wenkbrauwen uitgedund. Met een propje watten dat rook naar de apothekerij Paelinck bette zij de gewelfde bogen boven haar oogleden, de iele haartjes.

Dat Louis de geur kon plaatsen kwam omdat op dat ogenblik de apotheker in de radio als een kijvende, preutse Dalle tekeerging tegen de logge Wanten.

Nonkel Roberts vadsige kop stond nog boller van het ingespannen luisteren.

'Wanten, weet gij hoe dat gij vijftig Wallenaars in één konijnenkotje kunt krijgen?' - 'Nee ik, Dalle.' - 'Door d'r een frietje in te smijten!' Nonkel Robert's vele buiklagen schudden. 'Waar halen ze 't uit? Waar halen ze 't uit?'

Monique, zijn spichtige verloofde (op elk potje past een dekseltje) veegde haar tranen af. 'Een frietje!' zei ze hijgend, 'Waar halen ze 't uit?'

Monique was van een welgestelde boerenfamilie, maar de familie was tegen haar verkering met Nonkel Robert, natuurlijk alleen maar om geen bruidsschat te hoeven meegeven, maar dat zou zijn plooi wel vinden, en binnenkort, binnenkort zouden een paar van de twintig koeien en vijftig varkens van Monique's thuis hun weg wel vinden naar de beenhouwerij van Nonkel Robert, als hij zich geïnstalleerd had, want zoals nu kon het niet meer, in een plaatsje een voorschoot groot. Hij had aan Peter om een lening gevraagd maar Peter deed zo bits de laatste tijd, hij praatte alleen maar over deze gevaarlijke tijden. Peter had de laatste maanden ook geen stap meer in de 'Rotonde' gezet, want daar kwamen te veel zwarten, hij bridgede nu uitsluitend in

Een voorschoot groot: klein, minimaal, beknopt of "niet veel om het lijf hebbend". Voorschoot = schort.

Robert Stolz (Graz, 1880 – West-Berlijn, 1975): Oostenrijks componist en dirigent. Hij schreef meer dan 60 operettes, filmmuziek en schlagers. Hij wordt nog steeds de koning van de Weense operette genoemd. Vele nu nog bekende en geliefde "schlagers" kwamen van zijn hand. Enkele voorbeelden:

Servus Du – Adieu, mein kleiner Gardeoffizier – Du sollst der Kaiser meiner Seele sein – Im Prater blüh'n wieder die Bäume – Salome, schönste Blume des Morgenlands – Auf der Heide blüh'n die letzten Rosen – Vor meinem Vaterhaus steht eine Linde – Die ganze Welt ist himmelblau – Mein Liebeslied muss ein Walzer sein – Wien wird schön erst bei Nacht – Zwei Herzen im Dreivierteltakt.

Tijdens de naziperiode reed Stolz vaak op en neer van Berlijn naar Wenen en heeft hij een aantal keren Joden en politiek vervolgden in zijn limousine meegesmokkeld naar Oostenrijk. Toen Oostenrijk zich aansloot bij Nazi-Duitsland, vluchtte hij in 1938 via Zwitserland naar Parijs. Hij werd daar als vijand gevangengenomen. Hij werd vrijgekocht en ging naar de Verenigde Staten, waar hij succes had als filmcomponist. Tweemaal werd hij genomineerd voor een Oscar voor filmmuziek, in 1940 voor *Spring Parade* (in het bijzonder voor *Waltzing in the Clouds* dat een hit werd voor Deanna Durbin, zie p. 7) en in 1941 voor *It Happened Tomorrow*. De nazi's probeerden hem terug te laten keren door hem eervolle aanbiedingen te doen, maar toen hij categorisch weigerde, werd hem in 1941 het staatsburgerschap van het Duitse Rijk ontnomen en werden zijn bezittingen geconfisqueerd.

(Hij, die naar Amerika was gevlucht, komt persoonlijk dirigeren in bezet gebied! A.B.)

de 'Patria'. Volgens Nonkel Robert voelde Peter de wind keren.

'Hij is altijd een windhaan geweest,' zei Mama fel. Want Peter kwam ook niet meer in de Oudenaardse Steenweg.

'Wanten, ik ga u een keer een straf Vlaams historietje vertellen!' - 'Ja maar, pas op, hé, ik ben een Vlaming' - 'Dat geeft niet, Wanten, dan ga ik het u drie keer vertellen!' Nonkel Robert en Monique vielen in elkaars armen.

'Toch is dat minder,' zei Papa. "t Is het ogenblik niet om met Vlamingen de zot te houden.'

"t Was toch een fijntje,' zei Monique. 'Ik ga het u drie keer vertellen, zegt ie! - Nog een geluk dat we een keer kunnen lachen, hé, Constance?' Nonkel Robert loerde in de pan op de kachel. 'Ik dacht het. Dat ik gestoofde raapjes rook. Zeggen dat we vroeger een bundeltje rapen kochten lijk of dat het een doosje lucifers was. En nu...'

Mama trok haar jas aan. 'Weet ge zeker dat ge niet mee wilt?'

'Nee,' zei Papa.

'Ik ga naar een concert van Robert Stolz★,' zei Mama tot haar broer en diens schrale verloofde. 'Hij komt het zelf dirigeren, en 't schijnt dat hij niet lang meer mee zal gaan met zijn maagoperatie, het is dus het moment om hem in het echt te zien.'

'Lijk dat ik onze Staf ken,' zei Nonkel Robert, 'zou hij in slaap sukkelen. Ik heb dat ook. Tien maten violen en cello's en ik ben vertrokken. Daarbij, Staf, met al de rapen die ge gegeten hebt, zoudt ge de muziek meespelen. Want rapen doen het gat gapen!'

Monique stootte een hevig geproest uit, Nonkel Robert lachte mee, hun huwelijk was in zicht, vol geschater, innig gegiechel.

De reden waarom Papa niet mee wou naar het concert werd duidelijk toen een uur later de bel ging en Raspe de keuken in kwam. Louis herkende hem met moeite. De man met de gemene tronie die in zijn gulp had zitten foefelen en door Papa uit zijn atelier verjaagd was, zat in het salon waar

Siegfried's Tod, https://www.youtube.com/watch?v=cP4tuGT0tqs

Siegfried is een opera van Richard Wagner die wordt opgevoerd op de tweede dag van zijn tetralogie *Der Ring des Nibelungen*, die bestaat uit een vooravond met *Das Rheingold* en drie dagen, met respectievelijk *Die Walküre*, *Siegfried* en *Götterdämmerung*.

Siegfried is de hoofdpersoon uit een gelijknamige Oud-Germaanse sage die stamt uit de tijd van de Grote Volksverhuizing, rond 400.

Het Nibelungenlied daarentegen is een Middelhoogduits episch gedicht, dat rond 1200 werd geschreven door een onbekende Oostenrijker uit het gebied rond de Donau.

Het verhaal heeft een lange geschiedenis en bevat als resultaat een aantal disparate elementen. Het woord 'Nibelungen' bij voorbeeld houdt meteen al een moeilijkheid in. In het 1ste deel van het gedicht verschijnt het als de naam voor het gebied en de stammen van Siegfried en zijn schat, maar gaandeweg deel 2 is het een alternatieve naam voor de Bourgondiërs.

Het gedicht valt uiteen in 2 delen. Het begint met 2 cantos die respectievelijk Kriemhild, een Bourgondische prinses van Worms, en Siegfried introduceren, een prins uit de benedenloop van de Rijn. Siegfried is vastbesloten om Kriemhild het hof te maken. Hij smeedt een scherp zwaard, waarmee hij de draak Fafnir verslaat. Hij baadt zich in het beestenbloed om onoverwinnelijk te worden, al weet hij dat een kleine plek op zijn rug, waar een lindenblad op viel, hem kwetsbaar maakt. Als hij aankomt in Worms, wordt hij herkend door Hagen, de eerste vazal van koning Gunther, de broer van Kriemhild. Hagen vertelt Gunther over de heldendaden van Siegfried, in het bijzonder over zijn verwerving van een schat. Bij zijn aankomst in Worms had Siegfried namelijk gevochten met de dwergkoning Alberich, wiens leven in groot gevaar was. Deze Alberich was drager van een *Tarnkappe*, die hem onzichtbaar kon maken of elke gestalte kon geven die hij wenste. Als Alberich in het duel met Siegfried verslagen is, smeekt hij Siegfried om zijn leven te sparen in ruil voor de *Tarnkappe* en de geheime schat van de Nibelungen. Siegfried aanvaardt.

Als de Denen en de Saksen elkaar de oorlog verklaren, biedt Siegfried zich aan om de Bourgondiërs aan te voeren en hij onderscheidt zich zeer in het gevecht. Als hij terugkeert uit de oorlog, staan Kriemhild en hij voor de eerste keer oog in oog met elkaar.

Papa de open haard had aangemaakt zodra Nonkel Robert met zijn Monique vertrokken was, als een grauwe man met een hard, scherp gezicht dat door de sneeuwstormen van de steppen gepolijst was. Hij had een veel te wijd zondags streepjespak aan waaronder zijn legerlaarzen staken. Zijn uniform werd gewassen en geperst, zei hij, omdat hij morgen naar Vindernisse moest waar een wapenbroeder gehuldigd werd die verleden maand gesneuveld was met het gezicht naar het Oosten. Hij was de hele middag bij kameraden op zoek geweest naar een grammofoonplaat van 'Siegfried's Tod'★ want in dat achterlijk gat van Vindernisse hadden ze dat natuurlijk niet voorhanden, en het was het minste wat hij voor zijn strijdmakker kon doen. Het heldendodenlied.

'Ik heb de hel gezien, Staf,' zei Raspe.

Papa schonk hem Elixir d'Anvers in, de laatste gehamsterde fles.

'Ik zeg de hele tijd in mijn eigen, "Pieter Raspe, gij zijt thuis" maar het lukt me niet. Ik ben dáár.'

Raspe draaide onhandig een sigaret uit een gedeukt blikken doosje, zijn ene hand zat in een wollen want waaruit drie donkerblauwe vingers staken.

'En als ik denk aan die democraten die hier op hun gat zitten en kijken vanwaar de wind zal waaien om hun zaakjes te doen.'

'Ik heb dikwijls op 't punt gestaan om mij te melden,' zei Papa, 'maar met mijn linkernier...'

'Ik zei dat niet voor u, Staf, ge weet dat wel.'

Raspe zoog de witte lucht diep in zijn borstkas. Niet als Mama die in korte haaltjes vóór in haar mond pufte. Raspe eet de dikke witte walm.

'Er zal nooit iets uit dat Vlaanderen van ons komen zolang we niet met zijn allen de dood onder ogen durven zien. Zolang we dat benauwde risicoloze laffe systeem van eigenbelangen de bovenhand laten krijgen. Het is maar op het terrein dat ge dat inziet. Daar en niet elders. Dat ge inziet dat ge als Vlaming de Duitse broeders niet alleen kunt laten

Eerste pagina uit het manuscript, ca 1230

Do wuohs in Niderlanden... eins edlen küniges kint,
de vater der hiez Sigemunt, ... sîn mouter Sigelint,
in einer rîchen bürge, ... wîten wol bekant,
nidene bî dem Rîne:... diu was ze Santen gênant.

Sifrid was geheizen... der snelle degen guot.
er versuochte vil der rîche... durch ellenhaften muot;
durch sînes lîbes sterke... suochter fremidiu lant.
hey, waz er sneller degene... sît ze Buregonden vant!

Er groeide in de Lage Landen een edel koningskind op,
de vader die heette Sigmund, zijn moeder Siglind,
in een rijke burcht, wijd en zijd bekend,
beneden bij de Rijn, ... werd die Xanten genoemd.

Siegfried heette hij, de snelle knaap en goed.
hij bezocht vele rijken ... door edelmans moed;
door de kracht van zijn liefde ... zocht hij (in) vreemd land
hij was een snelle knaap ... sinds hij Bourgondië vond.

Mijn wankele poging tot vertaling, zonder woordenboek. Excuses! A.B.)

Op dit punt wordt een nieuw element in het verhaal gebracht. Het nieuws bereikt het hof dat een koningin met een buitengewone kracht en schoonheid alleen gewonnen kan worden door een man, die haar in moed en kracht evenaart. Gunther besluit naar haar hand te dingen, maar zoekt daarvoor de hulp van Siegfried, aan wie hij de hand van zijn zuster Kriemhild belooft, als hij slaagt. Siegfried leidt de expeditie naar de koude streek waar Brunhild verblijft en daar aangekomen presenteert hij zichzelf als Gunther. In de wedstrijden die volgen - in discuswerpen, speerwerpen en hoogspringen - heeft Brunhild de illusie dat ze met Gunther duelleert, terwijl haar tegenstander in feite Siegfried is, gehuld in de *Tarnkappe* die hem onzichtbaar maakt. Als Brunhild is verslagen, aanvaardt ze Gunther als haar echtgenoot, maar maakt hem tegelijk duidelijk dat zij slechts zijn vazal zal zijn in plaats van zijn geliefde.

Zoals beloofd trouwen Siegfried en Kriemhild met elkaar, maar Brunhild ruikt onraad. Het duurt niet lang of de twee koninginnen krijgen ruzie om de schat van de Nibelungen. Brunhild krenkt Kriemhild door te zeggen dat ze met een vazal is getrouwd en Kriemhild, die Brunhild's armband bij Siegfried heeft ontdekt, onthult Brunhild wie haar werkelijke tegenstander was in het gevecht.

Kriemhild en Brunhild bij het baden, Illustratie van Anders Zorn (1893)

vechten. En als ik zeg: broeders, kost mij dat geen moeite meer. In het begin wel. In de eerste maanden als rekruut heb ik dikwijls geschreid, Staf, ik kom er eerlijk voor uit. Hebt ge al een keer een appèl meegemaakt, afgenomen door een Duitse onderofficier, in de opleiding? Eén stofje op de loop van uw geweer en ge vliegt direct de cel in. Ze kraken u, Staf. Ge denkt dat ge iets zijt, iets betekent en ze kraken u, totdat ge een ander zijt na een tijd, iemand die zich totaal inzet.'

Met zijn bruuske linkerklauw greep Raspe de goudgele fles. 'Daar, bij ons, kunt ge geen trucjes uithalen. Ge zijt een kameraad door zon en ijs, of ge zijt een blaas, een schijter die in leven probeert te blijven en dan blijft ge niet lang in leven.'

'Hoe is 't eten daar?' vroeg Papa.

'Wij hebben daar niks. Tenzij luizen. Als de foeragewagen een paar dagen wegblijft...'

'Wat dan?' vroeg Louis.

Hij had zijn vraag te gretig gesteld, Raspe grijnsde hem toe. 'Louis, mijn jongen, als ge geen ideaal hebt, geen ideaal dat u door merg en been gaat, zoudt ge daar geen oog toedoen 's nachts, van de verschrikking. Wij bevriezen daar, wij ontploffen daar, wij zijn verplicht van mensen aan stoofhout te kappen, maar wij hebben ons ideaal. Wij gaan er waarschijnlijk aan kapot gaan, wij hebben geen stront in onze ogen, maar de Führer heeft ons nodig en wij hem.'

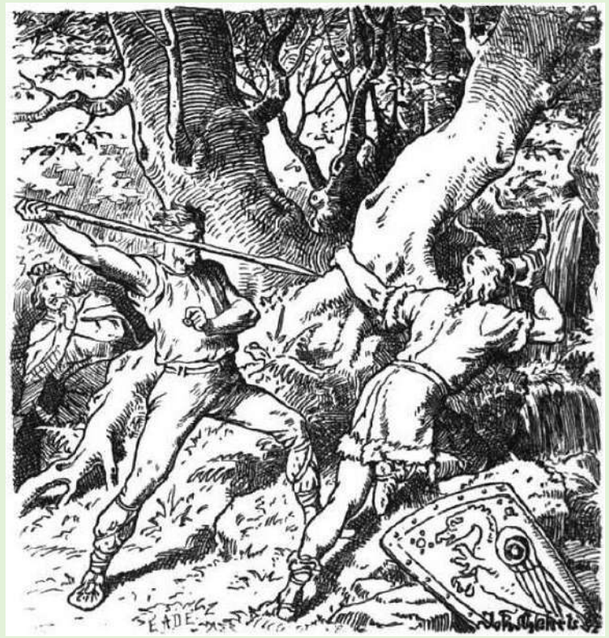
Louis voelde zijn ogen branden. 'Ik zou met u willen meegaan.'

'Leer eerst uw lessen,' zei Papa.

'Ja,' zei Raspe moe. 'Dat kunt ge beter allemaal doen hier in België, uw lessen leren. Gij die nog altijd denkt dat ge met tactiek en slimmigheid en listen de wereld te lijf moet gaan. En het is waar dat ge met al die trucjes kunt krijgen wat ge wilt. Dat is waar voor u. Niet meer voor ons. Wij gaan met open ogen naar een doel.'

Veel later, toen de fles Elixir allang leeg was met twee zoemende vliegen erin, toen Papa al vaak ostentatief naar

Nu wordt Hagen de prominente figuur, hij schaart zich als onvoorwaardelijk handlanger van Gunther ook aan de zijde van de bedrogen Brunhild en zint op wraak. Hij wint Kriemhild's vertrouwen, zodat hij van haar hoort waar Siegfried's enige zwakke plek zich bevindt en als hij Siegfried ongezien kan naderen, terwijl deze water drinkt, na zijn wapentuig te hebben afgelegd, doorklieft hij hem van achteren met een speer in de rug.

Kriemhild zweert bloedig wraak jegens Hagen. Brunhild bekent Gunther dat haar insinuatie over haar ontmaagding een provocatie was en dat hij zijn enige werkelijk trouwe vriend heeft gedood. Dan sterft zij de hongerdood.

Tijdens deze gebeurtenissen verdwijnt Brunhild onopgemerkt uit het verhaal, waardoor de dood van Siegfried niet zozeer haar wraak lijkt te zijn voor zijn bedrog als wel de executie door Hagen, die beducht is voor de groeiende macht van Siegfried. **Siegfried's begrafenis** vindt plaats onder grote ceremonie, en Kriemhild blijft diep bedroefd achter en mijdt voor een lange tijd elke omgang met Gunther en Hagen. Maar als later Siegfried's schat in Worms wordt gebracht, onderschept Hagen hem en, vrezend dat Kriemhild's invloed erdoor te groot wordt, laat hij hem op een verborgen plek zakken in de Rijn.

Het 2de deel van het gedicht zit simpeler in elkaar en gaat vooral over het conflict tussen Hagen en Kriemhild en haar wraak jegens alle Bourgondiërs. Etzel (Attila), koning van de Hunnen, vraagt de hand van Kriemhild, en ze stemt toe, omdat ze in dat huwelijk de mogelijkheid van haar wraak ziet. Ze laat enkele jaren voorbijgaan en overreedt dan Etzel om haar broer met Hagen uit te nodigen voor een bezoek aan het hof. Hoewel Hagen op zijn hoede is, gaan ze naar Etzel's hof waar een gevecht van iedereen tegen iedereen uitloopt op een bloedbad. Kriemhild doodt met het zwaard van Siegfried haar broer Gunther en vervolgens de vastgebonden en weerloze Hagen, die tot op het laatst weigert te zeggen waar Siegfried's schat verborgen ligt. Kriemhild

wordt op haar beurt gedood door ene ridder Hildebrand, die razend is om de wreedheden die zojuist door haar zijn begaan.

Het Nibelungenlied probeert elementen van uiteenlopende verhalen - over Brunhild, over Siegfried en over de val van de Bourgondiërs - samen te voegen tot een geheel.

In het 2de deel van het gedicht, dat ook de titel draagt *Het Boek van Kriemhild*, is het hoofdthema de beschrijving van de vernietiging van de Bourgondiërs, ofwel Nibelungen. De climax van het 1ste deel, de dood van Kriemhild's echtgenoot Siegfried, bereidt de grond voor haar wraak in het 2de deel.

Het Nibelungenlied werd op schrift vastgelegd in een eeuw waarin de nadruk was komen te liggen op hoofse deugden als bescheidenheid en verfijning van smaak en gedrag. Maar zelf weerspiegelt het met zijn vertoon van heftige emoties en onvoorwaardelijke wraak en eer de heroïsche cultuur van de Teutoonse volkeren ten tijde van de grote volksverhuizingen. Het hoofdthema van het gedicht richt zich op die periode, het verhaal is geënt op de omverwerping van het Bourgondische koningschap te Worms door de Hunnen in 437 na Chr. En het verhaal over Brunhild en Siegfried is waarschijnlijk geënt op gebeurtenissen tijdens de Merovingische dynastie van de Franken rond 600 na Chr. Veel van de heroïsche kwaliteiten van de oorspronkelijke verhalen zijn bewaard in het gedicht, met name de conceptie van Hagen als de meedogenloze beschermer van de eer van koning Gunther.

Waarschijnlijk heeft geen ander literair werk zoveel bijgedragen aan de Germaanse kunst dan het Nibelungenlied. In later eeuwen verschenen vele variaties en bewerkingen. De meest betekenisvolle moderne adaptatie is die van Richard Wagner's beroemde opera-cyclus *Der Ring des Nibelungen* (1853–74).

Het moet de christelijke laag zijn die over het oudere Germaanse verhaal is geschoven, die voor grote verwarring zorgt. Aan de hand van de beeldtaal over de armband van Brunhild kunnen we vaststellen dat Siegfried haar inderdaad ontmaagd heeft. En Brunhild moet hier *minstens* een vermoeden van hebben gehad. Zij wilde immers geen *bruid* zijn van Gunther en ze wist door Kriemhild dat ze niet door *Gunther* was verslagen in de duels.

Het is waarschijnlijk de christelijke versie die Siegfried wilde vrijwaren van overspel en daarom Brunhilde laat *liegen*. Die eerste huwelijksnacht komt daarmee in een mysterieuze sfeer te liggen en wordt volkomen onbegrijpelijk.

De Germaanse versie is duidelijk in de zin dat in deze cultuur Siegfried de enige man is die in staat is om Brunhild te veroveren en door wie zij zich wil laten veroveren. Hoe fysiek dat veroveren kan worden opgevat, is afhankelijk van de karakters: vrij letterlijk dus.

In de IJslandse *Edda* treffen we Siegfried ook aan, maar dan onder de naam Sigurd. De verhaallijn vertoont veel overeenkomst met die van het *Nibelungenlied*, zij het dat het zich afspeelt tegen het decor van de Germaanse godenwereld, terwijl de hoofdpersonen in het Nibelungenlied het christendom zijn toegedaan.

Kertsj: een stad op de Krim; **Voronesj**: centraal Rusland, onder Moskou; **Dnjepropetrovsk**: Oekraïne, boven de Krim.

Plastron: zie p. 108.

de klok had gekeken, toen de ijzeren namen Kertsj★, Voronesj★, Dnjepropetrovsk★ herhaaldelijk dreunden en Louis zijn algebra inkeek, zei Papa: 'Wie er een les moet geleerd worden, dat zijn die profiteurs die, terwijl gij uw kloten afdraait voor een verenigd Europa en voor de geschiedenis, hier ongestraft hun eigen rasbroeders de modder intrappen.'

'Wie hebt ge op het oog, Staf?'

'Sommigen.'

'Nu weet ik al veel meer.' Het sarcasme van de oostfrontridder ontsnapte aan zijn vroegere meester.

'Sommigen, méér kan ik nu niet zeggen.'

'Zeg dan niets, Staf.'

'Sommigen die als taak hebben het thuisfront in stand te houden, om niet te zeggen: te versterken...'

'Wat doen ze? Smokkelen ze een beetje spek? Kappen ze wat boompjes om?'

Raspe keek naar de dode open haard die Papa een uur geleden had laten uitgaan. Als Raspe in zijn uniform was gekomen, met zijn eretekens opgespeld, had Papa beslist méér blokken weggehaald van het stapeltje in de kelder.

'Wij kunnen beter in de keuken gaan zitten,' zei Papa. 'Ik kan u een boterham met smout geven. Of hebt ge geen honger?'

'Ik heb altijd honger. Ik ben het gewend.'

'Het is beter met een lege maag te vechten,' zei Louis tot zijn vader, 'vanwege mogelijke schotwonden in de buik.'

Met zijn voeten in legerlaarzen op een stoel zei Raspe: 'Ik heb nog niet eens mijn moeder gezien. Ik ben gisteren aangekomen in Wachteren, de mensen zeiden mij met moeite goedendag. Niet dat ik vind dat ze mij zouden moeten ontvangen zoals het moet, ik versta het, ik ben de verloren zoon, een idealist, maar toch. Mijn moeder is naar haar zuster Emilie in Vichte. Ik stond daar voor een gesloten deur. Ik kon natuurlijk over het muurtje van de hof klimmen, desnoods een ruit inslaan, ik wilde het doen, zot genoeg omdat ik mijn zondagskostuum wilde aantrekken, met een gekleurde plastron★ na al die tijd, maar dan dacht ik: Voor wie? voor wat?

Kwakkels: canards. Een kwakkel schieten: zich lelijk vergissen.

'Want als ik in een café van Wachteren kom is er grote kans dat ik die kwakkels★ die alleen maar smokkelen en aan profiteren denken met hun hersens tegen de muur zou kwakken. Ik ben dan maar naar het huis van een kameraad in Waregem gegaan, maar die zijn ouders begonnen te schreien en daar heb ik nooit tegen gekund, en dan is het dat ik dacht: Ik ga Staf eens gaan bezoeken die mij heel mijn leven achter de Heidelberg gekloot heeft, misschien dat ik daar een boterham met smout krijg. Het smaakt mij, Staf,' hij legde het klompje brood als een kleinood op het zeil van de keukentafel, 'maar het smaakt mij niet genoeg.' De spijkers van zijn zolen ketsten tegen de vloer. Zijn hoofd raakte bijna de lamp. Papa stond ook op.

'Als ik iets voor u kan doen, Staf...'

'Er zijn sommige Duitse ambtenaars...' zei Papa.

'Van de ERLA. De directeurs van de ERLA!' riep Louis.

'Wat doen ze?' vroeg Raspe.

'Zij krijgen grote sommen van de ouders van jongens die opgeroepen zijn. Zij worden overladen met cadeaus, soms hele hespen tegelijk, om die jongens niet op het transport te zetten, Louis is mijn getuige.'

'Ge wilt zeggen dat die heren de productie saboteren?'

'Saboteren is een sterk woord,' zei Papa.

'Zij saboteren,' zei Louis, 'onder de invloed van een priester en van een Franskiljonse dokter. Onder de druk van de Witte Brigade.'

'Maar wij kunnen dat natuurlijk niet bewijzen,' zei Papa haastig. 'En daarbij, het zijn hoge koppen.'

'Hoge koppen,' herhaalde Raspe. 'Wij hebben verleden maand nog een Hauptsturmführer klein gekregen met zijn allen. Zeer klein. Ge gaat zijn naam in niet één rapport meer tegenkomen.'

Hij stootte met zijn bevroren verminkte hand tegen Louis' sleutelbeen. 'Leer uw lessen,' zei hij.

'Waar gaat ge naar toe? Waar gaat ge slapen?'

'Staf, Staf toch. Het Vlaams Legioen redt zich wel. Het zou mij verwonderen als ik binnen het halfuur geen kreeft

of een kalkoen eet, al moest ik heel de keuken van het hotel 'De Zwaan' aan frieten schieten.'

Toen Papa terug in de keuken kwam zette hij, niettegenstaande de kou, het raam op een kier om de walm van Raspe's sigaretten en diens geur van dood en eer en trouw te verdrijven. 'Gij hebt een held gezien,' zei hij. 'Onthou dat heel uw leven.' Hij knabbelde aan de halve boterham met smout die de held had laten liggen. 'Moest gij er niet zijn, ik zou er aan peinzen om er ook naar toe te gaan, naar de Krim, Orel★, Djepnostrok★... Maar dan als chauffeur, bij de NSKK★. Dan ziet ge meer van het land, de meren, het gebergte, de verschillende stammen...'

Orel: boven Kiev. zie p. 414.

Djepnostrok: ?? Misschien is Dnjepropetrovsk bedoeld, een stad gelegen aan de rivier de Dnjepr, boven Zaporisja.

NSKK: Het Nationalsozialistische Kraftfahrkorps (NSKK) was een paramilitair onderdeel van de NSDAP. Oorspronkelijk opgericht op 1 april 1931, vormde het tijdens de Tweede Wereldoorlog een hulporganisatie voor onder andere de Luftwaffe. Tijdens de oorlog diende het NSKK als bevoorradingseenheid aan de verschillende fronten.

Louis werd wakker van zacht ruziënde stemmen en van Papa's vuist die tegen een hoofdkussen sloeg. Niet zoals vroeger, als hij huilde in bed en Papa, vervaarlijk menseneter, binnenvloog en brulde: 'Gaat ge slapen, ja of nee?' en met de zwaai van een houthakker zes keer ritmisch vlak naast zijn verstard hoofd op het hoofdkussen ramde. De temmen waren geknepen, die van Papa eerder klaaglijk, die van Mama uitdagend. Louis kende de uitdrukking op haar gezicht die daar bij paste, een in zichzelf gekeerde koppige pret. Hij voelt dit soms over zijn eigen gezicht trekken, als een wolkje.

Iets later werd hij nog eens wakker. Raspe stak een van zijn blauwe, bijna zwarte, steenharde vingers in zijn oor en fluisterde in zijn andere oor dat hij van de getapte melk die hij op school kreeg mond- en klauwzeer zou krijgen, en dat hij, Raspe, boter uit de Oekraïne zal smokkelen, alleen voor hem. Daar schrok Louis zozeer van dat hij uit zijn bed sprong. Hij schoof het stugge verduisteringspapier opzij, achter de diepgrijze daken dampte een gelige, lichter wordende lucht, er suisde iets, Papa's snurkende uithalen, twee honden, ver van elkaar, die signalen gaven naar elkaar. Simone sliep, dromend van een jonge, begaafde vioolspeler.

Het **IJzeren Kruis** (Duits: Eisernes Kreuz) is een Duitse militaire onderscheiding van Pruisische oorsprong.

Ridderkruis met eikenloof

Palmen ?? Het woord 'palmares' komt via het Franse palmarès van het Latijnse palma, dat 'palm' of 'palmtak' betekent. Vroeger kregen overwinnaars in de sport een palmtak als teken van de overwinning.

Eikenloof in de vorm van een toefje van bladeren van de eik of een krans van eikenbladeren werd in het begin van de 20e eeuw in Duitsland een geliefd ornament. Het trad in de plaats van de lauwerkrans die vooral met het antieke Griekenland en met het Romeinse Rijk in verband werd gebracht.

De onderscheiding **Pour le Mérite** werd in 1740 - na de oorlog met Maria Theresia van Oostenrijk - gecreëerd door Frederik de Grote (1712-1786). De militaire versie bestond tot 1918, de burgerlijke bestaat nog steeds. De Orde Pour le Mérite had een meer democratisch karakter, al was het toekennen aan een dappere onderofficier ondenkbaar.

Het juweel van de orde is een lichtblauw geëmailleerd kruis met gouden opschrift en ongekroonde gouden adelaars tussen de armen. Het kruis werd aan een zwart lint met twee zilveren strepen om de hals of op de revers gedragen.

Uniform van Göring met zijn Grootkruis

Rijksmaarschalk Hermann Wilhelm Göring: zie p. 235.

Komm, sündensklave Mensch: slaaf van de zonde.

De gedachte is te vinden in het Nieuwe Testament, bijv. in de Brief aan de Romeinen, 6, waar staat dat wie zondigt, de slaaf van de zonde is.

Het beschrijft een mens die vast gevangen zit in zijn slechte daden of gewoonten en zichzelf er niet uit bevrijden kan.

In de keuken likte Louis aan de rand van de fles Elixir, er was nog een flauw vermoeden van iets stroperigs. De bodem van een fles heet: de ziel van de fles.

Hij kroop weer in bed en bijna meteen zat hij op de witte piepende draaimolen van de speelplaats die begon te krijsen en te tollen, Louis wuifde naar Hottentotten, naar smokkelaars, naar Mongolen in immense berenjassen en gleed van de molen want een zuster remde hem af, hij lag tegen de ongelijke keien van de speelplaats tussen traag rollende knikkers. Kom, zei een behaarde stem, mond open. Een onrijp hard zuur peertje van de perelaar werd in zijn mond gestopt, hij slikte brokjes, klokhuizen, steeltjes in. Maar het was helemaal de draaimolen van het Gesticht niet waar hij in zat te zwieren, het was een honderdmaal vergroot speelgoed van felkleurige gelakte blikken vliegtuigjes die schuin aan ijle metalen kabels hingen te snorren, er ontstonden roestige gaten in de vleugels, de propellers smolten, Louis kreeg de slappe lach van de zenuwen. 'Spring!' Hij liet de zwellende, krakende kist (kist!) los, zijn parachute wiekte uiteen en werd een bolstaand helderlicht bed waar hij in zakte zonder ooit een bodem te raken en zakkend hoorde hij: *Komm*, vlak voor zijn neus blies een golf van de parachute zich op en werd een amberkleurig geschminkte borst, de borst bultte uit een tuniek van dezelfde kleur waarvan de knopen afsprongen maar die geprangd bleef om een lijf zonder hoofd of benen, de tuniek was volgeprikt met decoraties, Louis herkende het IJzeren Kruis★, de Palmen★, het Eikenloof★, het Pour le Mérite★, de tepel is de weekste fopspeen, zoet en geurend naar amandelmelk, Louis herkent - hoe kan er ooit een 'vroeger' geweest zijn met een herinnering hieraan? - de borst van Rijksmaarschalk Hermann Wilhelm Göring★, een vette boerin (maar onbevlekt ontvangen) geperst in een steeds bleker tot hagelwit wordend uniform. *Komm, sündensklave Mensch*★, zegt de Rijksmaarschalk en hij neigt met zijn vele kinnen tot de gevlochten stormband van zijn kepie Louis' kruin beroert.

In de weiden achter het College ratelden machinegeweren. Oefeningen. Geschreeuwde bevelen, gejuich.

De leerlingen schreven af en toe iets op. Niet meer dan strikt nodig. Alleen maar om de Kei de indruk te geven dat ze luisterden. Want de Kei zou, fluisterde men, naar een rusthuis voor priesters afgevoerd worden. Je kon zijn gemompel niet langer meer een les noemen. De les van vandaag, over de erfzonde, was opnieuw uitsluitend voor Louis bestemd: Aan de erfzonde mag niet getwijfeld worden, al is het soms moeilijk te aanvaarden dat wij bepaald worden door een erfelijke morele ziekte. Adam en Eva hebben nu eenmaal van de verboden vrucht gegeten en hebben daarmee iedereen van dan af aan, pasgeboren, besmet.

Nu ontstaat er evenwel een moeilijkheid. Want het verhaal van de verboden vrucht en de slang et cetera is ontstaan negenhonderd jaar vóór Christus★. Toen Israël uit het noorden bedreigd werd door de Syriërs. Toen het klokhuis van Israël zelf van binnenuit bedreigd werd door een worm, namelijk de nog steeds heersende vruchtbaarheidsritus van Baal. Ja? Daarom, om het volk van Israël met een beeldend propagandaverhaal in toom te houden werd dit verhaal in omloop gebracht. Want de historie met de slang, dat begreep het volk zeer goed, de slang was het zinnebeeld van de Kanaänse boerengodsdienst. - 'Ja?'

Een paar leerlingen op de voorste rijen knikten afwezig.

'Ja, maar wat doen wij dan,' murmelde de Kei en vermeed Louis aan te kijken, 'met de heilige Paulus die in zijn Romeinse brief★ beweert dat de zonde in de wereld is gekomen door een mens, waarmee hij Adam bedoelt? Wat doen wij dan met de heilige Augustinus die zegt dat alle ellende in de wereld zijn wortels vindt in deze éne daad?'

Ja, wat doen wij daarmee? De bel ging. Terwijl de anderen naar buiten stormden graaide de Kei in de vouwen van zijn toog en stopte Louis snel een briefje, nee, een aantal rantsoeneringszegels in de hand.

'Dat is voor u. Voor niemand anders, begrepen?'

Vóór Christus: In de 1ste druk staat helaas: **ná** Christus.

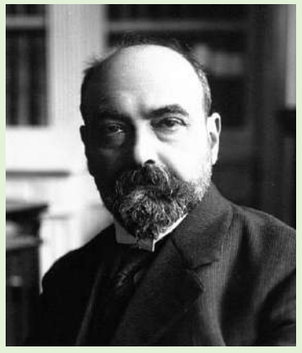
Romeinse brief: Rom. 5: 12.

'Liefste lieveling Louis, gij hebt waarscheinlijk al dikwijls gedacht Waar is mijn Bekka den laatsten tijd maar Lieveling ik kon niet eerder scrijven van scedert ik bij mijn tante Alicia in Baudroux-sur-Mere ben want er is verscrikkelijk gebeurd dat mijn Papatje die sukkelaar DOM is geweest in Deutschland en daar ruzie heeft gemaakt met zijn Deutsche Chefs en in een Deutsche BAK is gevlogen zonder pardon of medelijden en niemand weet waar en misscien voor jaren omdat hij een mes bij hem had maar hij heeft altijd een mes bij hem omdat dat gemakkelijk bij de hand is dat weet gij toch Louis, ik moet stoppen van het weenen, wacht, nu liefste Louistje van mijn hart, ik weet dat gij mij in uw hart draagt maar dat gij daar niet over spreekt en ik ook niet vandaar dat ik scrijf want misscien zien wij elkander nooit meer in dit leven want mijn tante Alicia zegt dat ik hier moet blijven den tijd van de oorlog maar ik wil hier weg misscien naar Deutschland om mijn Vaader te zoeken want niemand weet waar hij presies in de ketens ligt. Volgenst tante Alicia hier is het omdat hij iets tegen het goevernement of tegen de Furer gezegt heeft tegen zijn wil maar volgenst mij is het omdat mijn Papatje op een Zigeuner lijkt of op een Egiptenaar en dat lijkt op de Jooden en de Deutschers willen niet dat zulke mensen in de fabriek werken naast de andere arbeiders. Ik ben zo triestig alle dagen surtout savonds maar op een schoonen dag zullen wij samen gelukkig zijn, gij moogt ook naar andere VROUWEN kijken als gij mij maar in Uw HART blijft draagen. Liefste Louis, ik moet nu op de kinderen van Maître Laveyron gaan passen, het zijn klootzakken van kinderen maar het brengt op en Tante Alicia zegt dat elke frank helpt voor mijn onderoud. Tot het einde van mijn leeven blijf ik u trouw. Rebekka UW LIEFSTE Cosijns, Rue Arsène Houssaye 3, in de stad Baudroux-sur-Mere★. Van mijn broeder lief hoor ik noiit iets. Hij moet in het klooster der Redentoristen blijven. Surtout de gangen kuisen. Dat ligt in de Kempen. En hoe is het met uw liefte Moeder, Madame Senave? Is zij nog altijd kwaad op ons?
Kussen en kussen. En TROUW.'

Weisgerber: “Ook het adres van Bekka's tante Alicia is een aardig voorbeeld van perfecte homonymie: bij ‘Maître Laveyron’, Rue **Arsène** Houssaye **3**, in de stad **Baudroux-sur-Mere**' (Où c'est? Antwoord: trois, Troje, dat evenals Arsène en ‘Beautrou’ of Beaulieu-sur-Mer - met de villa van Théodore Reinach - naar Voor-Azië verwijst en wel naar de stroomgodin Halys, Alys of Elis, de koningin van de Elyzeese velden, en dus naar Charon en de Acheron)”.

(**Théodore Reinach** (1860 - 1928 Parijs): archeoloog, jurist, filoloog, epigraficus (kenner van opschriften, motto’s, citaten), historicus, numismaticus (kenner van munten), musicoloog en politicus.

Op het eind van zijn carrière installeert hij zich met zijn gezin in **Beaulieu-sur-Mer** (Alpes-Maritimes), vlakbij de villa Ephrussi de Rothschild (Saint-Jean Cap Ferrat), waar Maurice Ephrussi woont, wiens vrouw de nicht is. Reinach liet er tussen 1902 en 1908 de villa Kérylos bouwen door de architect Emmanuel Pontremoli, een spectaculaire reconstructie van een luxueus paleis uit het **Oude Griekenland**. Het kostte hem 9 miljoen francs.

Théodore Reinach in 1913

Staf de Clercq: zie p. 126, 334. Hij overleed op 22 oktober 1942. " ... vanmorgen te horen (...) in de radio": Op het verhaalniveau zijn we dus op dit tijdstip aangekomen.

Django Reinhart met het orkest van Stan Brenders:

Stan Brenders

In de V.S. was in de jaren '30 de swingperiode aangebroken met bigbands en kleinere swingcombo's die opwindende dansmuziek brachten. Een aantal van die Amerikaanse orkesten kwamen ook naar België. Hun optredens werkten inspirerend. In 1936 waren liefst drie grote Belgische bigbands actief, waaronder de band van pianist en componist Stan Brenders, die een eigen orkest had opgericht, officieel *Het grote jazzorkest van België* genoemd. Met name zijn ritmesectie verwierf internationale vermaardheid en werd zelfs vergeleken met die van Count Basie.

In 1939 vond de zogenaamde 'band battle' plaats, een 'uitwisselingsconcert met de bekende Nederlandse band 'The Ramblers' en het orkest van Stan Brenders, waarbij The Ramblers op het NIR in Brussel kwamen spelen en Brenders bij de VARA in Hilversum. Brenders, die stevige swingnummers speelde, won de 'battle' op een overtuigende manier. Hij zou nog heel wat opnames realiseren voor de radio en kreeg ook de kans om samen met Django Reinhardt een opname te maken.

Kort na de Duitse inval in mei 1940 nam de bezetter het NIR over en gebruikte het als propagandamiddel. Ondanks ontslagen bij journalisten bleef Brenders op de radio te horen. Om tewerkstelling in Duitsland te ontlopen, speelde hij voor de bezetter in zalen en voor Deutschlandfunk. Het hoogtepunt van zijn carrière volgde het voorjaar van 1942, toen zijn band in Brussel Django Reinhardt begeleidde en opnames maakte

Genevoix, de Schaarleider, die nu ook het Schiessabzeichen droeg, de lompe Haegedoorn die nu naar het Atheneum ging, Bosmans de Bloedarmoedige, zij deden alsof zij Louis niet opmerkten. Zij stonden in de correcte houding, het ogenblik was plechtig, maar een van hen had toch even zijdelings naar hun vroegere makker kunnen loensen, die naast zijn vader stond, bij de prominenten als Marnix de Puydt, doctor Leevaert, mijnheer Groothuis *cum suis*.

Bosmans huilde toen een dikke padachtige jongen met een zware bril en een sonore stem reciteerde: 'Hier liggen zij, als zaden in het zand, hoop op de oogst, o vaderland.' Bosmans moest zich afvragen op welk geschikt ogenblik hij zijn nat gezicht zou kunnen afvegen.

Heiligschennend hoorde Louis tijdens de rouwhulde voor Staf de Clercq★, leider van zijn volk, gestorven aan leverkanker, de gitaar van Django Reinhart★ met het orkest van Stan Brenders★, Swing Een en Veertig dat vanmorgen te horen was in de radio, toen Mama weigerde mee te gaan.

'Wat heb ik daar te zoeken?'

'Hulde brengen,' zei Papa, 'aan Onze Leider die miljaardedju heel zijn leven lang voor ons geijverd heeft, voor ons.'

'Voor u misschien. Voor mij niet.'

'Hoe durft ge, Constance?'

'Gij kende hem niet eens. Gij hebt hem nooit ontmoet.'

'Ikke? Watte? In Zevenendertig, toen wij gevochten hebben tegen de Belgische Gendarmes op de IJzerbedevaart heb ik hem persoonlijk nog vlak voor de paarden weggetrokken, in levenden lijve!'

Mama trok haar neus op en bevestigde de reep zwarte stof die zij uit een onderjurk had geknipt met veiligheidsspelden op Louis' arm.

Bij de ingang van de Stadsschouwburg, langs de vele vlaggen en wimpels, marcheerden Louis' vroegere strijdkameraden, kin naar voren, met gelijk opgetilde knieschijven. De apotheker Paelinck kwam met zijn dochter, beiden in de rouw, bij Papa staan en zei dat men om de meest onbenullige redenen geweigerd had dat hij zou voordragen. 'En ze

voor het Duitse label Rythme.

Na de bevrijding werd Brenders beschuldigd van collaboratie omdat zijn muziek tijdens propagandauitzendingen was gespeeld. Hoewel hij door het Krijgsauditoraat werd vrijgepleit (maart 1945) na getuigenissen over zijn steun aan het verzet, bleef zijn reputatie beschadigd. In 1955 werd hij definitief gerehabiliteerd, maar de publieke opinie veranderde niet. Na de dood van zijn zoon in 1953 gaf hij zijn plannen voor een radiocomeback op.

https://www.youtube.com/watch?v=vwKKRG2QfF0 (Django Reinhardt - Swing 41 - Paris, 13.12.1940)

Django Reinhardt (1910 – 1953): Belgische manouche- ofwel Sinti-gitarist. Zijn voorliefde ging uit naar jazz. Hij ontwikkelde een heel eigen stijl die bekendstaat als jazz manouche of gipsy jazz en hij wordt nu beschouwd als een van de grootste artiesten uit de Belgische jazzgeschiedenis.

Django Reinhardt in de Aquarium jazz club in New York, NY

Zijn familie trok door Frankrijk, Corsica en Noord-Afrika en ten slotte in een woonwagenkamp bij Parijs. Daar groeide Reinhardt op, daar leerde hij samen met zijn jongere broer gitaar, banjo en viool spelen, zonder muzieklessen te volgen. Lezen en schrijven leerde hij pas in de jaren '30.

Op 26 oktober 1928 raakte Reinhardt (18 jaar) bij een brand in zijn woonwagen zwaargewond. De linkerzijde van zijn lichaam was ernstig verbrand en zijn linkerbeen moest geamputeerd worden. De bijgelovige Django weigerde dit pertinent. Door zijn verminkte linkerhand - waarbij de pink en ringvinger verlamd en misvormd waren - leek gitaarspelen niet meer mogelijk. Zijn broer bracht toch een gitaar naar zijn ziekenkamer en met volharding - hij verbleef bijna twee jaar in het ziekenhuis - leerde hij zichzelf opnieuw spelen en zo ontwikkelde hij zijn typische eigen stijl: de jazz manouche was geboren.

In 1934 ontmoette hij de violist Stéphane Grappelli in een nachtclub in Montparnasse. Het tweetal richtte samen met Reinhardts broer Joseph (slaggitaar), Roger Chaput (slaggitaar) en Louis Vola (contrabas) het *Quintette du Hot Club de France* op, een combinatie van louter snaarinstrumenten: viool, sologitaar, slaggitaar en contrabas. Hun eerste optreden had zoveel succes dat de platenfirma (Ultraphone) hen een contract aanbood.

Door de Amerikaanse troepen in WOII raakte hij intussen in de Verenigde Staten bekend. Hoewel de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog de zigeuners vervolgden, lieten zij de populaire Reinhardt ongemoeid. De Luftwaffeoffizier Dietrich Schulz-Kôhn, later bekend als Doktor Jazz, was dol op zijn muziek en hield hem de hand boven het hoofd. Reinhardt speelde onder andere het liedje "Bei mir bist du schön" – een Jiddisch lied van de hand van Sholom Secunda uit 1932, dat in Duitsland bijzonder populair was - en werd de beroemdste zigeunermuzikant van Europa. Hij werd zelfs gevraagd in Berlijn te komen spelen voor het Duitse opperbevel. In plaats op het aanbod in te gaan probeerde hij te vluchten. Bij de grens tussen Frankrijk en Zwitserland werd hij opgepakt, maar vervolgens op voorspraak van Dietrich Schulz-Kôhn weer vrijgelaten. In 1943 trad hij ook weer in zijn geboortedorp op.

Dokter Elias: zie ook p. 362 context.

Hendrik Elias (1902 – 1973): Belgisch Vlaams-nationalistisch politicus, collaborateur en historicus. Hij studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit Gent en promoveerde in 1929 tot doctor in de rechten. In 1931 werd hij actief als advocaat.

Elias in VNV-uniform (dec. 1942)

In dezelfde periode besliste hij als overtuigd Vlaams-nationalist om in de actieve politiek te treden. Hij werd gouwleider van de Oost-Vlaamse afdeling van de VNV, hoewel hij grote bezwaren maakte tegen de radicale uitgangspunten van de partij. Begin 1935 schreef hij een uitgewerkt programma voor de partij, maar dit werd door de VNV-leiding op verscheidene belangrijke punten gewijzigd, waarop Elias ontslag nam uit al zijn partijfuncties.

kiezen een jongen met géén stem. Kondt gij hem verstaan, Mijnheer Seynaeve? Hij slikte al zijn medeklinkers in.'

'Ik kan daar niet over oordelen,' zei Papa, 'want ik kende de tekst van buiten.'

'Er zat geen beetje leven in die stem.'

Zij wandelden naast elkaar, in het midden van de straat, naar de Grote Markt. Aan het Belfort hing de Leeuw halfstok. Paelinck zei dat het wegvallen van Staf de Clercq een ramp was, 'want wie gaan we nu als leider krijgen. Toch zeker Dokter Elias★ niet? Wij hebben geen geleerde nodig, maar een dader.' (Doder, misdadiger.) 'Wij gaan ons laten inpakken door DEVlag! Unitair België gaat zijn kopje weer opsteken want we gaan met zijn allen, als Belgen, door Duitsland opgeslokt worden in een directe Anschluss!'

Simone hield haar rouwende ogen naar de keien gericht.

'Nee, Mijnheer Seynaeve, we moeten waakzaam zijn over wie zijn testament uitvoert.'

'Het was niet veel bijzonders,' zei Papa, 'en daaraan kunt ge zien hoe dat die mens geleefd heeft. On-baat-zuchtig. Tienduizend frank voor zijn petekind. De grond gekocht voor zijn vrouw voor als zij naast hem zal komen te liggen op 't kerkhof van Kester★. En honderd missen voor zijn zielenzaligheid.'

'Ik bedoelde zijn politiek testament, Mijnheer Seynaeve.'

'O, pardon.'

Louis vertraagde, Simone bleef aan zijn zijde.

'Ik heb u een hele tijd niet gezien.'

'Ik u ook niet,' zei hij. 'Had gij mij willen zien dan?'

'Waarom niet?'

'De muziek was indrukwekkend. Beethoven★ is altijd indrukwekkend.'

'Ik vond het nogal zwaar.'

'Toch was het toepasselijk.'

'Ik ben niet zo voor klassiek.'

'Ik ook niet. Gewoonlijk.'

'Ge zijt niet in uniform.'

'Ik heb meningsverschillen gehad.' (Het klonk gewichtig, raadselachtig.)

Na de verkiezingsoverwinning van het VNV in 1936 was hij een van de architecten van de zogenaamde concentratiepolitiek. Via samenwerking met Vlaamsgezinde en rechtse krachten wilde hij het VNV uit zijn politieke isolatie halen en in juli 1936 werd hij lid van de Vlaamsche Concentratie, een beweging die streefde naar de hergroepering van alle katholieke krachten. In september 1936 was hij medeonderhandelaar bij het akkoord tussen VNV en de fascistische partij Rex. Omdat het VNV echter tegen de zin van Elias een rechts-revolutionaire koers aanhield, bleef de partij in zijn politiek isolement.

Elias was niet betrokken bij de keuze van het VNV om tijdens de Tweede Wereldoorlog te collaboreren met de Duitse bezetter. Wel aanvaardde hij op 30 december 1940 om commissaris-burgemeester van de stad Gent te worden. Op 21 augustus 1941 werd hij benoemd tot burgemeester van Gent. Na het overlijden van Staf Declercq werd Elias op 23 oktober 1942 de nieuwe leider van het VNV.

Reeds vanaf 1942 stelde Elias vast dat hij en zijn partij door de Duitsers bedrogen waren en dat het VNV steeds meer werd overvleugeld door de nazistische, door de Duitsers gesteunde, DeVlag (Deutsch-Vlaamse Arbeidsgemeenschap) van Jef van de Wiele. Elias brak evenwel de collaboratie niet af omdat hij meende dat daardoor zijn volgelingen die vaak benoemd waren in hoge functies (burgemeester, gouverneur, secretaris-generaal) zouden overstappen naar DeVlag, waardoor het gevaar op een annexatie van Vlaanderen door Duitsland zou toenemen.

Toen de Bevrijding naderde, vluchtte Elias samen met enkele duizenden volgelingen naar Duitsland om het einde van de oorlog af te wachten. Hij ontplooide geen politieke activiteiten meer en weigerde elke medewerking met de Duitsers. Hierdoor werd hij op 9 januari 1945 geïnterneerd in een hotel in Oberstdorf, waar hij op 27 mei 1945 gearresteerd werd door de Franse troepen. Tot in oktober 1945 verbleef hij in verschillende interneringskampen, waarna hij overgeleverd werd aan België.

In maart 1945 werd Elias reeds bij verstek ter dood veroordeeld door de Gentse krijgsraad. Na een langdurig onderzoek verscheen hij in maart en april 1947 opnieuw voor de Gentse krijgsraad. Op 14 mei 1947 werd het doodsvonnis bevestigd. In beroep en in cassatie werd het vonnis opnieuw bekrachtigd. Op 2 april 1951 werd zijn straf omgezet in levenslang en in 1959 werd hij om gezondheidsredenen vrijgelaten.

't Kerkhof van Kester: dorp in de gemeente Gooik, Vlaams-Brabant.
Pajottenland.

Ludwig van **Beethoven** (Bonn 1770 - Wenen 1827): Duitse componist en pianist. Hij is een van de beroemdste componisten aller tijden. Zijn muziek wordt gezien als de schakel tussen de Klassieke periode en de Romantiek.

> Bekendste stukken: Für Elise, Mondscheinsonate, Symfonie nr.5, Symfonie nr.6 'Pastorale', Symfonie nr.7 (met het beroemde Adagietto uit The King's Speech), Symfonie nr.9 (met Ode to Joy), Pianoconcert nr.5, 'Keizer', Vioolconcert, Cavatina uit Strijkkwartet nr.13

De muziek van Beethoven bracht een schok teweeg. De wringende akkoorden waar de Eerste symfonie mee begint, plotselinge en luide accenten die je voortdurend op het verkeerde been zetten en allerlei onverwachte wendingen, zoals de expres gecomponeerde te vroege hoorninzet in de Derde symfonie - zijn werken braken radicaal met conventies. Na Beethoven was muziek niet langer puur vermaak: hij had er een kunst van gemaakt die de luisteraar verheft. Alle componisten die na Beethoven kwamen, voelden zijn intimiderende schaduw over zich hangen. Hoe konden ze de grootmeester ooit overtreffen?

Beethoven stond eerst zelf in de schaduw van een grootheid: Wolfgang Amadeus Mozart. Toen Beethoven nog klein was, had Mozart al naam gemaakt als wonderkind. Beethovens vader Johan, zelf een tenor aan het hof, wilde van zijn zoon net zo'n wonderkind maken – en ging daarin behoorlijk ver. Nadat hij Beethoven viool en piano had leren spelen, haalde hij hem op z'n elfde van school zodat hij al zijn tijd in de muziek zou stoppen. Ook sleurde Johan hem vaak midden in de nacht uit bed omdat hij het pianospel van zijn zoon wilde demonstreren aan een gast.

Het was geen makkelijke jeugd. De vader van Beethoven kwam geregeld dronken thuis, het gezin was arm en het huwelijk van zijn ouders piepte en kraakte. Na de dood van Beethovens moeder Maria raakte Johan in de put. Hij werd onder curatele gesteld. De 16-jarige Beethoven werd opgezadeld met de verantwoordelijkheid voor zijn broers en moest zijn vader regelmatig ladderzat uit de kroeg plukken.

Rechts: Ludwig van Beethoven als 13-jarige jongen.

Foto: Wikimedia Commons

Als 16-jarige reisde hij naar Wenen en ging studeren bij onder andere Antonio Salieri en Joseph Haydn.

Rechts: portret van Ludwig van Beethoven, geschilderd door Joseph Willibrord Mähler in 1815.

foto: Wikimedia Commons

Beethoven maakte naam als pianist. Hij toerde met groot succes door Duitstalige landen. Zijn spel en improvisatietalent schijnen te hebben gewedijverd met de pianokunsten van Mozart. In deze periode componeerde Beethoven onder andere zijn eerste symfonie, strijkkwartetten en pianoconcerten, die hij zelf uitvoerde. Beethoven, nog een jonge twintiger, was hard op weg om in Mozarts voetsporen te treden.

Dit was echter van korte duur. In 1801 wist Beethoven het zeker: hij was doof aan het worden. Wat voor ieder mens al een vreselijk besef zou zijn, was voor Beethoven een regelrechte ramp. Hoe kon hij ooit nog optreden? Hoe kon hij aan de buitenwereld toegeven dat hij, voor wie alles om het gehoor draaide, zijn meest essentiële zintuig aan het verliezen was? Beethoven besloot zijn doofheid te verbergen. Hij trok zich terug, ontweek gesprekken en gaf steeds minder concerten, als de dood dat iemand zijn toestand zou ontdekken. Het dreef hem tot wanhoop, zodanig zelfs, dat hij overwoog een einde aan zijn leven te maken.

> "Ik moet bijna helemaal alleen leven, als iemand die verbannen is. Ik kan me niet meer dan strikt noodzakelijk is met de samenleving mengen."

Eén ding hield Beethoven overeind: zijn muziek.

> "Het leek me onmogelijk om de wereld te verlaten voordat ik alles had voortgebracht waarvan ik voelde dat het in me zat,"

schreef hij. Componeren werd nu zijn voornaamste bezigheid. Het gaf hem troost: ook al werd hij doof, er zat nog altijd muziek in hem, en die kon hij nog steeds delen met de wereld. Hoe hij dat kon blijven doen, weten we niet precies, maar waarschijnlijk putte hij tijdens het componeren uit zijn herinneringen en voorstellingsvermogen van muziek.

Tegen 1818 hoorde hij nauwelijks meer en kon hij alleen nog een gesprek voeren met behulp van conversatieboekjes.

Beethoven, Napoleon en verre liefdes

In 1809 bood de Weense adel hem een salaris aan voor de rest van zijn leven. Zo kon hij componeren wanneer hij maar wilde. Dit werd hem echter ook lastig gemaakt. Door de Franse Revolutie en het oprukkende leger van Napoleon leefde Beethoven met politieke onderdrukking, oorlog en onrust. Eerst was Beethoven een groot bewonderaar van Napoleon. Maar toen hij hoorde dat zijn held zichzelf tot keizer had gekroond, kraste hij woest de naam van Napoleon (aan wie hij de symfonie had opgedragen) van de titelpagina van de heroïsche Derde symfonie.

Rond zijn veertigste was Beethoven op het hoogtepunt van zijn roem. Hij werd beschouwd als de beste nog levende componist van instrumentale muziek en had onder andere al zes symfonieën, vijf pianoconcerten en 25 pianosonates op zijn naam staan. Beethoven vond het een goed moment om te gaan trouwen, maar in de liefde had hij weinig geluk. De vrouwen op wie hij zijn oog had laten vallen, waren al getrouwd of van adel, en dus buiten bereik. Hij zou altijd vrijgezel blijven.

Hij kreeg steeds meer gezondheidsproblemen, dronk veel en raakte door zijn doofheid steeds geïsoleerder. In de laatste jaren componeerde Beethoven intieme strijkkwartetten, alsof hij daarin zijn innerlijke, persoonlijke gedachtes uit zijn eenzame wereld wilde uiten - een manier van componeren die kenmerkend zou worden voor de

Romantiek. Ook veranderde Beethoven met zijn Negende symfonie de symfonie als genre door een koor en zangers aan het orkest toe te voegen.

Beethoven overleed op 26 maart 1827 in Wenen, 56 jaar oud.
Voor zijn begrafenisstoet waren tienduizend mensen op straat.

Beethoven liet de wereld een ontzagwekkende muzikale erfenis na. Hij had voorgoed veranderd wat het publiek verwachtte van muziek. Zijn krachtige, intense, emotionele, lyrische, humoristische maar bovenal grensverleggende werken waren een voorbeeld voor alle componisten die na hem kwamen. Het woord 'genie' bestond tijdens het leven van Beethoven nog niet, maar hij zou een van de eersten zijn die een genie zou worden genoemd.

"Van U wil ik zijn" is een bekende frase die terugkomt in verschillende christelijke liederen. (Google)

De Ramblers: zie p. 226.

The Ramblers (1940)

Reçu: aanvaard, toegelaten.

'Ik zie u liever zo. In uw golfbroek.'

'Ik ook. Ik wil zeggen: ik zie u ook liever zo dan in dat stom kostuum van de Dietse Meisjesscharen.'

'Het staat mij niet.'

De ruggen voor hen, die van haar vader en die van zijn vader. Hun eigen beider ruggen werden bewonderd door het rouwende Walle. Hij hoorde zichzelf zingen: 'Mag ik van u een foto?'

'Maar zijt toch een beetje serieus!'

Tegenover haar grijze, bijna angstige blik zong hij verder: 'Al is zij nog zo klein, met onderáán het motto: Slechts van u wil ik zijn.'★

'Dat is van de Ramblers★.'

'Ja. En het zegt precies wat ik...'

'Wat?'

'Voor u voel.'

"t Is het moment niet,' zei zij, en stapte sneller, kwam op de hoogte van haar vader die de buitenwijken van Stalingrad aan het beschrijven was. In de verte zaten Amadeus en Aristoteles op een terras braaf op hun vader te wachten in het herfstzonnetje. Toen renden ze op hem af. De Puydt zei: 'Staf, zoudt ge een keer voor mijn twee smeerlapjes hier willen afrekenen? Met mijn zwart kostuum in de haast aan te trekken heb ik vergeten geld mee te nemen. En we gaan naar 'Groeninghe', daar zijn wij meer onder ons.'

Onderweg zei hij: 'Staf, gij die nogal reçu★ zijt bij de Gestapo, gij zoudt mij een plezier moeten doen, als oude kameraad.'

'Maar Marnix toch, ge weet dat ge mij alles kunt vragen.'

'D'r is mij ter ore gekomen dat er in die kringen over mijn persoon lasterlijke aantijgingen de ronde doen. Dat er zelfs een aanklacht binnengekomen is. Omdat ik alleen maar whisky drink.'

'Kom, kom, Marnix,' zei Paelinck.

'Kan ik het nu helpen dat mijn verhemelte naar whisky staat!'

'Wat kan er nu mis zijn aan een glaasje whisky?' riep Pae-

Referent: rapporteur, correspondent, verslaggever, deskundige.

Richard III (Engelse titel: The Tragedy of Richard the Third) is een omstreeks 1595, mogelijk reeds in 1592 geschreven historiestuk van William Shakespeare over de corrupte, sadistische Richard III van Engeland die na de troonsbestijging van zijn oudere broer Eduard alles in het werk stelt om de koningskroon voor zichzelf op te eisen. Shakespeare schiep met Richard III een personage dat het theaterpubliek al eeuwen fascineert. Hoewel mismaakt van geest en lichaam is hij in staat tot sluwe politieke manipulaties, genietend van zijn eigen kwaadaardigheid.

Het Landjuweel is in Vlaanderen de hoogste onderscheiding voor een theatergezelschap.

Het Landjuweel was oorspronkelijk een cyclus van zeven wedstrijden tussen de schuttersgilden in Brabant. Het was de bedoeling dat er iedere drie jaar een landjuweel werd gehouden. De winnaar van het eerste landjuweel, moest het volgende landjuweel opzetten, enzovoort. De winnaar van het zevende landjuweel moest een nieuwe cyclus beginnen.

Het (Koninklijk) Landjuweel is in 1922 opnieuw ingesteld als meest prestigieuze onderscheiding voor een Vlaams amateurtoneelgezelschap. Het gaat om een enkele zilveren schaal die als wisselbeker in principe jaarlijks wordt uitgereikt tijdens het Landjuweeltoernooi eind oktober.

Het huidige Landjuweel is een zilveren schaal met een diameter van 70 cm en een gewicht van 8 kg. In kleurlak zien we de wapenschilden van België, de Vlaamse provincies en de blazoenen van de rederijkerskamers.

linck alsof hij op een podium stond. De tweeling De Puydt wipte aan Simone's handen.

'Ik denk dat ze denken dat whisky...' begon Papa.

'...de drank van de vijand is!' riep Paelinck schamper. 'Wat kunnen de mensen toch kleingeestig zijn! Kijk, ik mocht daarjuist in de schouwburg niet optreden omdat de Arrondissementsreferent★ Vorming en Stijl vond dat de mensen mijn stem als Dalle zouden herkennen en dat ze zouden lachen. Alsof ik maar één stem heb. Alsof ik goddomme Richard de Derde★ niet gespeeld heb voor het Landjuweel★!'

'Ik zou het nog verstaan als ik inderdaad de Britse economie zou ondersteunen,' zei De Puydt, 'maar de whisky die ik krijg is meestal bij ons gebrouwen. Zeg dat aan uw Duitse maten, Staf.'

Op de hoogte van het borstbeeld van Guido Gezelle zei hij: 'Een tijdje geleden heb ik Canadese whisky geproefd, uit een of andere noodlandende Canadese vliegmachine geroofd. Ik moet eerlijk zeggen dat het mij niet bevallen is, die maïs en die mout, nee, geef mij maar een oprechte scotch die het hoofd niet doet draaien, de tong niet doet zeveren, de tanden niet doet klepperen, de darmen niet opblaast, en de aders schoon openhoudt.'

Zij stonden met zijn allen samengetroept voor café 'Groeninghe', waar een treurmars weerklonk.

'Staf, probeer eens mijn dossier in te kijken, dat ik tenminste weet wat de Gestapo tegen mij heeft. En als ge kunt, plaats een goed woordje voor mij. Want tegenwoordig moet ik mijn rust hebben, want ik ben aan een werk bezig dat overrompelend zal zijn.'

'Hoe is het met 'De dood van Descartes', Mijnheer De Puydt?' vroeg Louis om Simone te verblinden.

De Puydt's gezwollen vrouwelijk gezicht drukte verwarring uit. Hij herkende Louis niet. 'Descartes? Hoe komt gij daarbij, man? Dat is mijn afdeling niet. Nee, ik ben totaal opgeslorpt door een komedie.'

'Toch geen Franse vaudeville?' vroeg Papa.

'Ik zou geen vaudeville kunnen schrijven, zelfs al zou ik

Henry **Purcell**, *Soft notes and gently raised* ("A Serenading Song"), for soprano, bass, 2 recorders & continuo, Z. 510

https://www.youtube.com/watch?v=mlIm6mJPsrM

Delen:

1a-b. Symphony. [Grave] - [Canzona]
2. **Soft notes and gently**
3. [Canzona] (same as 1b.)
4. Thus feeble man
5. Ten thousand raptures

Solo Tenor:
Soft notes, and gently rais'd,
Let some harsh sound the fair Corinna's Rest do rudely Wound;
Diffuse a Peaceful Calmness through each Part,
touch all The Springs of a soft Virgin's Heart.
Tune ev'ry Pulse and kindle all her Blood, ontsteken, ontbranden
and svell the Torrent of the living Flood;
glide thro' her Dreams, and o're her Fancy move,
and Stir up, Stir up all the Images of Love.

Symphony for two flutes

Solo Tenor:
Thus feeble Man does his advantage take,
to gain in Sleep what he must lose awake,
when Night and shades shut up Corinna's Charms,
Then is the prop'rest time to take up Arms:
But Night and Shades her Beauties can't conceal.
Night has peculiar Graces to reveal.

Henry **Purcell** (ca 1659 - 1695) was een Engelse componist van barokmuziek. Hij werd populair door zijn welkomstliederen voor vorstelijke personen en lofzangen (odes), waarvan de eerste, *Welcome, Viceregent of the Mighty King*, al in 1680 door hem geschreven werd.
Dido and Aeneas op tekst van de Ier Nahum Tate, de latere Poet Laureate, wordt het vaakst uitgevoerd.

het willen. Nee, het wordt aanzienlijk spiritueler, licht maar toch consistent. Het oppervlak, de gratie, maar daaronder het gebeente, het gebinte van de dood, iets in het genre van de cantate 'Soft notes and gently raised', van Purcell★, die fluiten en continuo, als ge mij kunt volgen.'

'Ge hebt gelijk,' zei Papa. 'Het mag verheffend zijn, maar niet te zwaar. Voor de gewone mens, wil ik zeggen.' Hij leek ineens een sombere bui te krijgen, hij wou ook niet naar binnen in het café 'Groeninghe'. 'Nee, serieus, Marnix, op een dag als vandaag en na zo'n ceremonie zou ik geen glas door mijn keel kunnen krijgen.'

'Ik moet naar huis,' zei Louis.

'Ik niet,' zei Simone.

'Ik ga u een keer komen bezoeken. Als het u past.'

'Waarom niet?' zei zij. Hij stak zijn hand uit, maar zij had zich al omgewend en stapte het café binnen, Aristoteles en Amadeus voortduwend. Door het glas-in-loodraam zag men de mollige gestalte van De Puydt op een bank zakken, in het raam gevangen als in een seculiere tempel voor Vlaamse Koppen.

Papa sjokte als een oude man huiswaarts.

'Gaan ze een standbeeld voor Staf de Clercq oprichten?'

'Daar heeft het VNV geen geld voor.'

'Een gedenkplaat dan, op de gevel van zijn huis?'

'Dat zou een schande zijn. Alleen maar een gedenkplaat. Voor iemand die zijn leven gegeven heeft. Het Vlaamse volk is ondankbaar.'

Hij was elders met zijn gedachten. Zij kwamen langs de 'Flandria', de tennisbaan lag verlaten.

'Verstaat gij uw moeder? Dat zij niet eens beleefdheid wil opbrengen tegenover zo'n grote Dode? Zij heeft geen hart. Heel mijn leven lang heeft zij mij in de koude laten staan. Heel haar leven was het te veel dat ze een beetje genegenheid toonde. Zij weet niet wat een man nodig heeft. Als ge bedenkt wat voor offers ik gebracht heb, geld, cadeaus, niks is mij te veel geweest, aan haar knieën lag ik en wat heb ik teruggekregen? Koude lucht. Dat komt omdat

Purcells samenwerking met de dichter John Dryden leidde tot buitengewoon indrukwekkende theaterproducties. Zo leverde Dryden de tekst voor de patriottische semi-opera *King Arthur*.

In 1695, kort voor hij zelf overleed, schreef hij nog aangrijpende muziek voor de rouwdienst van Koningin Mary (*Music for the Funeral of Queen Mary*).

De werken van Henry Purcell zijn gecatalogiseerd door Franklin Zimmermann. Men verwijst daarom naar Purcells composities met Z en een volgnummer.

Vicaris: plaatsvervanger van een bisschop, maar ook assistent van de bisschop in het bestuur van het bisdom. Ook: kapelaan.

zij bij haar thuis geen genegenheid heeft gehad. Zij is to-taal misgekweekt! Meerke heeft haar nooit geleerd hoe ze met een man moet omgaan. Weet ge dat, in het begin dat wij getrouwd waren, als wij op bezoek gingen bij kennissen, dat zij daar niet naar het toilet wilde gaan? Zowaar als ik hier loop. Zij hield het op.'

Hij bleef staan. 'Zowaar als ik hier sta. Ge gelooft mij niet, hé? Vraag het haar! Ik ga u meer zeggen, gij zijt groot genoeg, wij waren op bezoek voor 't jubileum van de vicaris★, het was meer een receptie, en daar heeft ze het ook een namiddag lang opgehouden en wij komen thuis, en zij kon helemaal niet meer naar het toilet, haar blaas was verstopt, de dokter is moeten komen met een sonde. Wat scheelt er? Ge zijt zo wit...'

'*Louis*, zoudt gij mij niet kunnen koomen haalen? Het is hier zoo wreed. Tante Alicia zegt dat het beeter is dat haar broeder mijn VADER nooit meer teruggevonden wordt in het GEVANG in Deutschland want dat hij vroeger als zij klein waaren al een deugniet was die niet deugde, dat heeft zij deezen avond gezegd omdat zij kwaad was op mij vanwege dat ik een van de kinderen van Maître Laveyron op zijn muil geslaagen heb wat hij verdiende, Gaston Laveyron, die espres zijn telloor laat vallen om te zeggen dat ik het geweest ben. Als gij mij niet komt haalen loop ik hier weg al is het onder een trein. Liefste, Liefste, Liefste, denkt gij nog aan uw Rebekka Cosijns? Met de tram tot Doornik, dan neemt gij de boemeltrein naar Charleroi, de vierde halte is Baudroux-sur-Mere en dan vragen aan het café La Fleur en Papier Doré, tegenover de statie.'

Het sneeuwde. Louis kwam van school toen hij vóór de deur van de Cosijns twee Duitse soldaten zag, de kleinste stond

Nur nicht aus Liebe weinen (gezongen door Zarah Leander, zie p. 318):
https://www.youtube.com/watch?v=m20La_Sg4Dc

Es ist ja ganz gleich wen wir lieben
Und wer uns das Herz einmal bricht.
Wir werden vom Schicksal getrieben
Und das Ende ist immer Verzicht.

Wir glauben und hoffen und denken
Dass einmal ein Wunder geschieht.
Doch wenn wir uns dann verschenken
Ist es das alte Lied:

Refr.:
Nur nicht aus Liebe weinen,
Es gibt auf Erden nicht nur den Einen
Es gibt so viele auf dieser Welt
Ich liebe jeden, der mir gefällt.

Und darum will ich heut' dir gehören,
Du sollst mir Treue und Liebe schwören.
Wenn ich auch fühle es muss ja Lüge sein:
Ich lüge auch, und bin dein.

Refr.:
Wir kamen von Süden und Norden,
Mit Herzen so fremd und so stumm.
So bin ich die Deine geworden
Und ich kann dir nicht sagen warum.

Denn als ich mich an dich verloren,
Hab ich eines andern gedacht.
So war die Lüge geboren
Schon in der ersten Nacht.

Refr.

De Geneefse Conventies is de verzamelnaam voor de verdragen die van 1864 tot 1949 zijn geformuleerd in Genève en die, als onderdeel van het internationaal humanitair recht, de rechtsregels bepalen ten tijde van een gewapend conflict. De conventies zijn het resultaat van de inspanningen van de Zwitser Henri Dunant, die gemotiveerd was door de oorlogsverschrikkingen die hij zag tijdens de Slag van Solferino in 1859. Henri Dunant was tevens stichter van het Rode Kruis. Beschuldigingen van schending van de Geneefse Conventies kunnen door de landen

met zijn laars op de drempel en had blijkbaar net aangebeld. De andere, die een zeer kleine schedel en een lange nek had op een abnormaal breed bovenlijf, leunde als een straatjongen tegen de gevel en floot 'Nur nicht aus Liebe weinen'★. Toen de kleinste Duitser Louis zag aankomen wendde hij zich helemaal om en riep: 'Maar wie wij daar hebben?'

Het was Vuile Sef. Louis wou hard weghollen want je in een Duits uniform verkleden, als op Carnaval, daar kon je voor gefusilleerd worden. Wie in de buurt van zo'n bedrieglijke saboteur gepakt werd kon volgens de Conventie van Genève★ als medeplichtige beschouwd worden. Of volgens een andere Conventie.

'Het is Louis,' zei Vuile Sef tot de ander die eveneens onrechtmatig vermomd was. Toch was Louis trots dat Vuile Sef zijn naam onthouden had.

'Zijn zij niet thuis?'

'Bekka is bij haar tante in de Walen, en Tetje is in een klooster.'

'In een klooster?' Vuile Sef lachte hartelijk. Het sneeuwde. In de etalage van de bakkerij waar jaren geleden torentjes gebakjes en bruinkorstige luchtige pistolets en chocoladetaart en éclairs en nonnenscheetjes en boterkoeken en speculaas uitpuilden, stond een dwergpalm. Vuile Sefs weermachtuniform leek op maat gemaakt, toch bleef het Carnaval.

'Ik wilde Odiel Tetje laten zien, ik heb er hem zoveel over verteld en nu zit hij in een klooster. Eh wel, merci. 't Zal voor een andere keer zijn, Odiel. Kom, wij gaan naar 'De Graaf van Heule'★. Het bevel gold ook Louis.

Louis was nog nooit in 'De Graaf van Heule' geweest omdat Papa beweerde dat daar de lucht hing van Jenny's grootvader van wie heel Walle weet dat hij aan de gele koorts★ gestorven is en dat Dokter Devilder zaliger het niet heeft aangegeven aan de Inspecteurs voor Volksgezondheid. Natuurlijk rook het er naar een zeer oude koortsige man.

Odiel deed zijn muts af, zijn hoofd werd nog kleiner. Als je kon kiezen, dan toch liever het waterhoofd van Guido

die de conventies hebben ondertekend voor het Internationaal Gerechtshof of het Permanent Hof van Arbitrage in Den Haag worden gebracht.

De Graaf van Heule ontleent zijn naam aan de Heer van Heule die de gelijknamige hoeve in leen kreeg van de graaf van Vlaanderen, meer bepaald van het kasteel van Kortrijk.
Het kasteel ligt aan de noord-west-kant van Kortrijk.

Hoeve Heerlijkheid van Heule

Gele koorts is een vaak dodelijke infectie veroorzaakt door een virus en wordt overgebracht door muskieten die overdag steken. Koorts, nierproblemen, bloedbraken en geelzucht kunnen wijzen op gele koorts. (Afrika, Zuid- en Midden-Amerika.)

Het waterhoofd van Guido Gezelle: zie ook p. 16, 82, 275, 308, 398.

Hengstenbier:
Brouwerij Strubbe bevindt zich reeds sinds 1831 onder de kerktoren van Ichtegem, 7 generaties lang wordt er al gebrouwen.

Tot het einde van WO I brouwden de Strubbes alleen bier met hoge gisting. Later zouden zij zich geleidelijk toeleggen op het brouwen van de populair wordende lage-gistingsbieren, maar het bruine Hengstenbier bleef met zijn zoetzure, speciale smaak erg geliefd. Het aloude recept van dit bier ligt ten grondslag aan het Ichtegemse Oud Bruin.

El Ageila: ofwel Al Uqaylah, aan de kust van Libië gelegen.

Een **Vreemdelingenlegioen** is een legereenheid die voornamelijk bestaat uit buitenlanders. Diverse landen hebben in het verleden een vreemdelingenlegioen gehad. Ook het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger was in vele opzichten een vreemdelingenlegioen.
De enige overgebleven legioenen zijn die van Frankrijk en Spanje.

In de populaire cultuur wordt het Vreemdelingenlegioen veelal afgebeeld als een plaats

Gezelle★. Zij dronken hengstenbier★, want daar had Vuile Sef zo dikwijls van gedroomd in El Ageila★, aan de Golf van Sydra, waar ze hadden moeten vluchten want het werd daar te warm. 'Hoeveel graden? Odiel, Odiel, hoeveel graden zou Montgomery hebben?'

'De graad van luitenant-generaal,' zei Odiel met een jongensstem.

Vuile Sef bestelde een tweede rondje. Louis wist zeker dat hij niet zou betalen. Jenny voelde het ook aan, maar durfde uiteraard haar erfelijk belaste koortsmond niet open te doen. Odiel wilde eigenlijk liever een Spa.

'Die jongen kan zich niet amuseren,' zei Vuile Sef. 'Geloof het of niet, sedert wij in de Heimat zijn, spreekt hij van terug te gaan. De woestijn, de woestijn, het is het enige dat hem interesseert.'

'Hebt ge 't Vreemdelingenlegioen★ gezien, in Noord-Afrika?'

'Odiel, hebben we 't Vreemdelingenlegioen gezien?'

Odiel knikte.

'Meestal alleen hun hoofd,' zei Vuile Sef. 'De Tunesiërs voetbalden er mee.'

Jenny vroeg of ze eentje mocht meedrinken. Het mocht.

'Wat hebben we niet gezien?' zei Vuile Sef. 'In Tripoli. Twee vliegers, geen drie, en 't vloog allemaal in de lucht, heel de haven, torpedojagers, vrachtschepen, onze boot danste lijk een negerin.'

'Een negerin op Carnaval,' zei Louis die dronken werd, prettig, helder en wazig om de beurt.

'Carnaval, dat is lang geleden!' De schichtige man die rondzwierf bij de kleiputten was helemaal verdwenen. Als bij Raspe hadden de opleiding, de vuurdoop, een andere man gebeeldhouwd in de soldatenkleren. Zou ik ook in zoiets zelfzekers gebronsd kunnen veranderen?

'Sef, gij zijt altijd een man van 't goed leven geweest,' zei Jenny.

'Madame,' zei Odiel, 'iemand als Jozef, die maken ze niet meer.'

waar mannen naar toegaan om "te vergeten" en een nieuw leven te beginnen, maar ook als schuilplaats voor schurken en mannen die op de vlucht zijn voor de arm der wet.

Schnautze: bek dicht!

Afrikakorps: Het Deutsches Afrikakorps (DAK) was een legereenheid die in de Tweede Wereldoorlog onder leiding van Erwin Rommel in Noord-Afrika opereerde.

Op 12 februari 1941 vertrok de kort tevoren tot luitenant-generaal bevorderde Erwin Rommel met een expeditieleger vanuit Berlijn naar Tripoli in Libië. Opdracht was daar de gedemoraliseerde Italiaanse troepen te steunen in hun strijd tegen het Britse leger. De Italiaanse troepen hadden tot dan toe de ene nederlaag na de andere geleden. Het tij moest met de komst van Rommel keren ten gunste van de asmogendheden. Rommel had bij de Slag om Frankrijk al bewezen dat hij moeilijke opdrachten tot een goed einde kon brengen. Aangekomen in Tripoli, merkte Rommel, die tijdens de Eerste Wereldoorlog nog tègen de Italianen gevochten had in de Slag bij Caporetto, dat hij niet bepaald welkom was. Van communicatie tussen hem en de Italiaanse bevelhebbers was geen sprake.

Op 11 april 1941 had Rommel de Britten over een aanzienlijke afstand teruggedreven en kwam hij tot aan de stad Tobroek, aan de Egyptisch-Libische grens, maar slaagde er niet in die te veroveren. Deze krachttoer leverde Erwin Rommel desondanks bij vriend en vijand de bijnaam *Woestijnvos* op, omdat hij constant improviseerde en trucs gebruikte om zijn vijanden te slim af te zijn.

Het Afrikakorps werd midden augustus 1941 gereorganiseerd en maakte vanaf dat moment deel uit van de nieuw opgerichte Panzergruppe Afrika. De vijf Italiaanse divisies die zich in Noord-Afrika bevonden gingen ook tot de Panzergruppe Afrika behoren. De Panzergruppe Afrika kwam onder bevel van Rommel.

In de nacht van 17 november 1941 ondernamen Britse commando's een poging om Rommel te doden, maar Rommel was niet op de veronderstelde plaats.

'Als ik het aan mijn hart zou laten komen hebben, maar jongens toch, dan lag ik al lang in het zand,' zei Vuile Sef.

'Maar ge komt er wat mee tegen, Madame,' zei Odiel als een bezorgde huisvrouw. Hij droeg twee gouden horloges aan zijn pols, met de wijzerplaat naar binnen (als je aan het machinegeweer ligt hoef je je hand niet om te draaien) en een brede zilveren ketting aan zijn rechterhand.

'Gij ziet iemand gaarne voor zijn gebreken,' zei Jenny.

'Welke gebreken?'

'Kom, Sef, geef toe dat ge een flierefluiter zijt.'

'Dat is heel juist, Madame.'

'Gij, Odiel, *Schnauze*★! Of we gaan eens over uw gebreken beginnen! Maar we gaan daar niet over beginnen, Jenny, geef ons nog eentje. 't Is hier wel niet warm, maar ik sta toch droog lijk een cactus. Wij hebben er gezien, hé, Odiel, cactussen?'

'Meer dan genoeg.'

'We zeiden dikwijls, die cactus daar zou schoon staan in onze living in Oostende straks, maar begint dat eens mee te sleuren! Alhoewel die van het Afrikakorps★ ze wel naar huis stuurden, in speciale kisten. Of ze in hun Heimat toegekomen zijn, dat is een andere kwestie. Het zou mij verwonderen.'

'En spijten,' zei Odiel.

'Maar zijt gij dan niet in het Afrikakorps?'

'Louis toch,' zei Odiel.

'Ze hebben toch geen tropenhelm aan,' zei Jenny. Het sneeuwde.

'Wij hebben onze schoonste tijd gehad in Griekenland,' zei Odiel, met zijn ongemeen vierkante brede schouders achterovergedrukt schreed hij in een witte tuniek tussen Ionische zuilen, in de wijnrode wijnzwarte zee zat Aristoteles in een trireem★, een Latijnse boot.

'Waar hij valse cheques getekend heeft,' zei Vuile Sef.

'Dat horen wij niet gaarne,' zei Jenny.

'Voor honderdtachtig duizend frank,' zei Vuile Sef teder.

'Ik heb het voor u gedaan zowel als voor mij.'

Eind 1941 startten de Britten een offensief. Dit leidde tot het ontzet van Tobroek. Rommel werd teruggedreven tot in **El Agheila**. Na korte tijd ging Rommel weer in het offensief. Op 21 juni 1942 veroverde hij Tobroek, ondanks fel verzet van de Britten. Als beloning hiervoor werd hij op 22 juni gepromoveerd tot veldmaarschalk en werd hij op vijftigjarige leeftijd de jongste Duitse veldmaarschalk ooit.

Rommel bereikte aan het einde van juni 1942 El Alamein, bijna 500 km ten oosten van Tobroek, nog maar ruim 100 km van de Egyptische havenstad Alexandrië en 230 km van de hoofdprijs van de hele Afrika-campagne: het Suezkanaal, dat als de 'luchtpijp van het Britse Rijk' beschouwd werd. De Duitse troepen waren echter compleet uitgeput en de vitale aanvoerlijnen vanuit Italië waren extreem lang geworden; vooral op de Middellandse Zee waren die kwetsbaar voor aanvallen van de Britse marine en voor luchtaanvallen vanaf Malta. Bovendien was al in juni 1941 het voor de Duitsers veel belangrijkere oostfront geopend tegen de Sovjet-Unie, waarmee de woestijnoorlog tot een zijtoneel werd gedegradeerd. Toch lanceerden de Duitsers op 1 juli 1942 de Eerste Slag bij El Alamein, maar die werd afgeslagen; ze werden in het defensief gedrongen door de almaar sterker wordende Britten onder leiding van generaal Auchinleck. Bernard Montgomery nam vervolgens het bevel over het Britse Achtste Leger over. Na een mislukt laatste offensief richting Suezkanaal in de eerste week van september in de Slag bij Alam el Halfa ging Rommel op ziekteverlof naar Duitsland. Hij kwam pas in oktober terug toen Montgomery een offensief begon, dat de geschiedenis zou ingaan als de Tweede Slag bij El Alamein. Dit leidde ertoe dat de Duitse linies begin november werden doorbroken. Het Afrikakorps had toen alleen al vanwege ernstig brandstoftekort geen keuze dan zich almaar verder terug te trekken en tot overmaat van ramp landden er op 8 november 1942 geallieerde troepen in Noordwest-Afrika (‘Operatie Toorts’). Op 22 november keerden ook de in Noord-Afrika aanwezige troepen van Vichy-Frankrijk zich, na aanvankelijk verzet tegen de Geallieerde landing op 8 november, formeel tegen de Duitsers en de Italianen. Op 19 februari 1943 lanceerde Rommel zijn laatste offensief in Noord-Afrika. Het was de eerste directe confrontatie in deze oorlog tussen Duitse en Amerikaanse grondtroepen en die liep slecht voor de Amerikanen af. Op de tweede dag van de actie wist Rommel de Kasserine-pas ten zuiden van Tunis te heroveren. De Amerikanen leerden van hun fouten en generaal-majoor George Patton, een expert in pantsertactiek, nam het bevel over. De Duitsers bleven niet lang in het bezit van de pas; daarna werd het Afrikakorps steeds verder teruggedreven, totdat het in Tunis capituleerde op 13 mei 1943. De ongeveer 230.000 resterende Duitse en Italiaanse manschappen gaven zich tijdens de laatste dagen over aan de geallieerden. Veldmaarschalk Rommel was toen al door Hitler teruggeroepen naar Duitsland om diens reputatie te sparen.

Het Afrikakorps is, dankzij de persoonlijkheid van Rommel, het ontbreken van rassenkwesties en het geringe aantal burgerslachtoffers (de veldslagen werden uitgevochten in zo goed als onbewoonde gebieden), nooit beschuldigd van oorlogsmisdaden.

Trireem: drieriemer.

Organisation Todt: zie p. 376.

Trijp is een weefsel met een korte pool van mohair (het haar van de angorageit). De angorageit leeft in Turkije, Zuid-Afrika, Texas en Lesotho.
Trijp (de moderne benaming is mohair velours) was een kostbare stof die gebruikt werd en wordt als meubelbekleding, voor wandbekleding en voor galakleding. Er zijn ware kunstwerken van dit materiaal vervaardigd.

De meest aansprekende toepassing staat beschreven in Exodus 36:14. “Verder maakte hij gordijnen van geitenhaar, tot een tent over den tabernakel, van elf gordijnen maakte hij ze”.

'Vlindertje,' zei Vuile Sef.

Zij hadden in Griekenland vliegensvlug hun biezen gepakt, hun Organisation Todt★-pak uitgetrokken en waren in Egypte beland en vandaar in Tunesië, en van die landloperij was nog iets te merken, beiden konden elk moment een kersverse maskerade bedenken, van muts en tuniek en koppelriem veranderen in dierentuinbewakers, tramconducteurs. Elk moment kon ook de Feldpolizei binnenvallen in 'De Graaf van Heule'. Waren hun pistolen geladen? De verduistering begon om zestien uur veertig. De eerste arbeiders van de ERLA kwamen al uit hun door Mama bewaakte kooien het café binnen en luisterden.

Louis speelde met de gedachte de twee onbetrouwbare omtoverbare paladijnen mee naar huis te nemen om zijn ouders te verrassen. Maar hij vergat het, hij kreeg een glas aangeboden door een ERLA-jongmens dat zei dat zijn moeder opbloeide als een bloem, het was beledigend plagend kietelend bedoeld, maar misschien ook verzoenend kameraadschappelijk vleiend, het bier klotste in zijn ingewanden, een weids gevoel van slaap overviel hem traag vanuit alle hoeken van het café, de trijp★ van de gordijnen naderde, sloot zich zachtjes om hem heen, de stem van Vuile Sef die uitdagend snerpender was geworden het laatste uur drong met moeite door, als door een vacht van sneeuw.

'...en ik ga mee in alle goede trouw met een Oberleutnant juist nadat ze ons gemitrailleerd hadden met brisantbommen, de RAFjes, en ik had juist gekookt voor de Oberst, want mijn Oberst was niet erg voor conserves en ik vlieg naar buiten met mijn schortje nog aan, die Oberleutnant zegt: "Kom, gauw, achter op mijn moto." Ik houd mij vast aan hem, zestig per uur door het zand en in één keer, terwijl er geen palm te zien was, stopt hij en hij zegt: "Geef mij al uw geld." Ik geef het hem en hij snort weg, nooit meer gezien, ik zeg in mijn eigen: "Sef, ge zijt eraan," en ik ben drie weken weggebleven, wat dat ik afgezien heb kan ik niet zeggen. Odiel zegt: "Vertel het, zeg het mij wat dat die vreemde stammen met u uitgestoken hebben." Ik zeg:

Tot op de dag van vandaag is mohair velours in de meest fantastische kleuren te vinden in serails in het Midden-Oosten. De toepassing als meubelbekleding was zeer gevarieerd.

De uit Frankrijk afkomstige wever Daniel Havert vestigde in 1686 in Utrecht een weverij voor velours van geitenhaar. Door de eigenschappen van dit weefsel werd het tot ver in het buitenland bekend als Velours d'Utrecht, Utrechter Plüsch en Utrecht velvet.

Go down Moses: zie p. 393.
https://www.youtube.com/watch?v=w3OjHIhLCDs (Paul Robeson)

Swing low, sweet chariot:
https://www.youtube.com/watch?v=z9Y_GLT4_9I (Johnny Cash)
https://www.youtube.com/watch?v=4Q4vtQyJ3Vg (Merle Haggard)

Chorus:

Swing low, sweet chariot
Coming for to carry me home
Swing low, sweet chariot
Coming for to carry me home

I looked over Jordan, and what did I see?
(Coming for to carry me home)
A band of angels coming after me
(Coming for to carry me home)

Chorus:

If you get there before I do
(Coming for to carry me home)
Tell all of my friends, that I'm coming there too
(Coming for to carry me home)

Chorus

Swing Low, Sweet Chariot is een Afro-Amerikaans spiritueel lied. Het heeft betrekking op het bijbelse verhaal van de profeet Elia, die ten hemel werd opgenomen in een strijdwagen. Het werd gecomponeerd door Wallis Willis, een vrijgemaakte slaaf in het oude Indian Territory, na 1865.

"Ventje, ik kan niet, maar ik heb veel geschreid in mijn schortje..."'

'...Zonder pardon zijn ze, een SS-man die aan een ander komt, zelfs gekleed, of die hem een kus zou geven, daar staat prompt de kogel op...'

'...wij gaan ons installeren, mijn Odiel en ik, niet te ver van de Markt...'

'Ge gaat toch geen café openhouden?' vroeg Jenny en vroeg of ze nog eentje mocht meedrinken. 'Drink maar eentje mee,' zei Louis.

'Nee, een winkel in stoffen en gordijnen.'

'Hier, in Walle?'

'Maar nee, mijn kind. In Oostende. Aan het zeetje. Waar de matrozen zijn.'

'De lllaatsche keer daku gezien eb,' zei Louis, 'was in 't zwembad, ge zongt van: Go down Moses★.'

Vuile Sef zong het meteen weer, de arbeiders van de ERLA applaudisseerden.

'Bis, bis.'

Jenny riep: 'Onnozelaar, direct komen de Duitsers binnen en ik heb al naar de Kommandantur moeten gaan deze week.'

Odiel zei: 'Vrouwmens, Jozef mag zingen zo luid als hij wil.'

'Swing low, sweet chario-ot★.'

'Vrouwmens, wij zwijgen voor niemand!'

'Bravo!' riepen de ERLA-jongens.

'Old man river★,' achtervolgde Louis tot ver in de straat, tot de gevel van zijn huis die kraakwit was van de sneeuw.

Mama hoestte beneden in de gang. Te veel gerookt. Mama zei met een dikke stem dat zij alleen maar een wandeling gedaan had. 'Mag dat ook al niet meer, mag ik nog alsteblieft asemen?'

'Waarom hebt ge niet van de haring willen eten van-

Er wordt verteld dat de tekst van dit lied en ook "Steal Away" (ook gezongen door Willis) betrekking had op de Underground Railroad, de vrijheidsbeweging die zwarte mensen hielp ontsnappen uit de slavernij in het Zuiden naar het Noorden en Canada.

In 1939 voegde het Departement, dat toezicht hield op de Cultuur, het lied toe aan de lijst van ongewenste en schadelijke muziek.

Old man river:
https://www.youtube.com/watch?v=eh9WayN7R-s (Paul Robeson, 1936)

"Ol' Man River" (muziek van Jerome Kern, tekst van Oscar Hammerstein II) is een lied uit de musical *Show Boat* (1927) die het contrast toont tussen de strijd en zware arbeid die de Afro-Amerikanen verduren en de eindeloze en zorgeloze stroom van de Mississippi. Het wordt gezongen vanuit het standpunt van een zwarte stuwadoor op een *showboat* (een stoomboot waarop voorstellingen gegeven worden) en het is het beroemdste lied. De bedoeling is dat het gezongen wordt in een langzaam tempo, eerst compleet in de lange 1ste scène door "Joe", de stuwadoor die meereist met de boot, en dan, in de toneelversie, nog vier keer te horen is in korte herhalingen. Joe dient als een soort één-mans-Grieks koor, en als het lied herhaald wordt geeft het commentaar op de handeling, alsof het zegt: "Dit is gebeurd, maar de rivier stroomt altijd door."

Het lied valt op vanwege de lyrische vijf-voetige melodie, om de onderwerpen zware arbeid en sociale klasse, een metafoor voor de Missisippi en de weinig gebruikelijke bas-solo.

Is an old man called Missisippi
That's the old man that I'd like to be
What does he care if the world has got troubles
What does he care if the land ain't free

Ol' man river
Dat ol' man river
He mus' know sumpin'
But don't say nuthin'
He jes' keeps rollin'
He keeps on rollin' along

He don' plant taters — aardappels, piepers
He don't plant cotton
An' dem dat plants 'em
Is soon forgotten

avond?' riep Papa. 'Zeg het.'

'Het is altijd haring.'

'Ach, het is niet fijn genoeg! 't Moet entrecôte zijn in 't hotel "De Zwaan"!'

'Ik had geen honger.'

'Omdat ge niet wilde dat uw adem naar haring rook!' brulde Papa.

Het licht spatte aan in Louis' kamer, zij plofte op zijn bed. In haar diep gedecolleteerde jurk met zwarte pailletten★ zag zij er verhit uit, haar scharlaken mond ging open en dicht alsof ze meezong met een verre song.

Zij was op Louis' voeten gevallen, het deed geen pijn.

'Hij is zot, zot,' zei zij en in zijn hemdsmouwen kwam de zot binnengestormd, krijtend: 'Zeg het, zeg het, aan uw zoon dat gij mij horens zet met de bezetter!'

'Hij is geen bezetter, hij is een eerlijk mens.'

'Hoort ge 't dat zij het toegeeft!'

'Ik geef alleen toe dat hij charmant en attent is voor mij.'

'En ik niet?'

'Nee, gij niet.'

Papa wees naar haar, de wijde zwarte mouwen van zijn toga wapperden, zijn advocatenbef kwam overeind, de gerechtszaal hield de adem in, de beklaagdenbank veranderde in het bed van een collegejongen. De beschuldigde vrouw, geschminkt, wild, hikte.

'Zij blijft ontkennen, zij bijt liever haar tong af dan de waarheid te zeggen en niets dan de waarheid, maar Constance, ge stinkt naar de waarheid!'

Mama leunde tegen de spijlen van het bed dat piepte. Zij liet zich toen voorovervallen en landde tegen Louis, sloeg haar arm om zijn nek. De waarheid stonk naar wijn en poudre-de-riz. Haar warmte drong tot hem door dwars door de zijden jurk.

De man, vader noch echtgenoot, rukte aan de spijlen van het bed alsof hij de vrouw en de jongen eruit wou kantelen. Toen stond hij hoogrood onder de lamp die zijn schaarse blonde haar een platina aureool gaf.

But ol' man river
He jes keeps rollin' along

You an' me, we sweat an' strain
Body all achin' an' racked wid pain
Tote dat barge! sjouw mee - die sloep, schuit
Lif' dat bale!
Git a little drunk
An' you lands in jail

Ah gits weary
An' sick of tryin'
Ah'm tired of livin'
An' scared of dyin'
But ol' man river
He jes' keeps rolling' along

Pailletten: glitter, lovertjes.

'Constance, kijk in mijn ogen...'

'Nee.' (Lastige bakvis Mama.)

'Kijk in mijn ogen, zeg ik!'

Zij wentelde haar haar in Louis' nek, blies kort door haar neus als paarden doen in de weide als de avondmist opkomt.

'Ik kan niet, Staf.'

'Kom uit dat bed. Die jongen heeft zijn slaap nodig.'

Haar ene gesperde oog, met de adertjes, met de stekelige zwartgeklodderde wimpers als van het veulentje op zijn rug in die weide.

'Ik ga u arrangeren. Constance, ge gaat er alles van weten.'

'Als ge dat een keer kon doen, mij arrangeren.' Zij proestte het uit, hoeven stampten in het doffe gras. Wat wou zij dan? Dat hij haar doodmaakte? Waarom en hoe wou zij, zo laag lacherig, gearrangeerd worden? Waarom stootte Papa nu die grauwe gil uit en graaide hij in haar haar en trok haar overeind, waarbij hij 'Au' riep want hij stootte zijn knie aan de ijzeren rand van het bed?

Met een grijns van pijn die niet helemaal de hoonlach verdreef werd Mama van Louis losgerukt, zij kreeg een schop en een duw, de deur van hun slaapkamer smakte dicht, Papa stommelde de trap af, zij liet vanuit haar bed een lallend en neuriënd gezang horen.

Papa zat in de sofa van de voorkamer en hapte in een vuistgrote homp broodpudding die hij heel snel uit zijn geheime voorraadkast in het atelier moest gehaald hebben.

'Ik kan niet slapen met al uw gedoe,' zei Louis. 'Zullen we een partijtje dammen?'

'Mijn hoofd staat er niet naar.'

'Peinst er niet op.'

'Heel mijn leven,' zei Papa en kauwde, slikte, hapte. 'Heel mijn leven vanaf de dag dat wij getrouwd zijn...'

'Het komt allemaal door de dood van mijn broertje,' zei Louis.

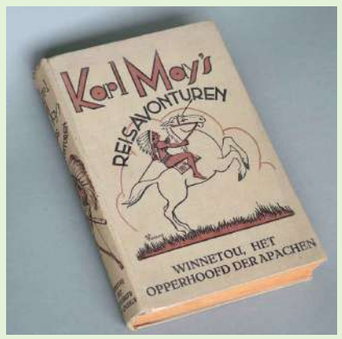
'Ja, trek nog een beetje partij voor haar.' Toen de pudding op was en hij zijn vingertoppen aflikte: 'Zij wil niet

Carl Friedrich May (1842 – 1912), meestal **Karl May** genoemd, (zie ook p. 71, 209) was een Duitse schrijver, die wereldwijd bekend is geworden door zijn vele avonturenromans over Winnetou en Old Shatterhand in het Wilde Westen.

Karl May, 1907

Kort na zijn geboorte werd Karl blind door vitaminegebrek. Negen van de dertien andere kinderen in het gezin stierven op jeugdige leeftijd. Gedurende zijn blinde kinderjaren vertelde zijn grootmoeder hem veel sprookjes, waardoor zijn fantasie zich ontwikkelde. Op vier- of vijfjarige leeftijd werden hem na medisch onderzoek de juiste voedingsmiddelen (vitamine A & D) toegediend, waarna hij kon zien.

May pleegde meerdere diefstallen, waarvoor hij in de gevangenis terecht kwam.

In 1888 kreeg May een vaste aanstelling als medewerker aan het Stuttgarter tijdschrift *Der gute Kamerad*. Vanaf 1892 verschenen zijn reisvertellingen in steeds grotere oplagen. De meeste van zijn Amerikaanse romans kenmerken zich door een christelijke, romantische inslag. Door de goede verkoop van zijn boeken ging het hem voor de wind.

bekennen, maar ze moet niet bekennen, want het is algemeen geweten in de ERLA, in heel Walle! Zij is gezien! Zij is gehoord! Weet gij hoe hij haar noemt?'

'Nee.' (Niet: Wie?)

'*Flämmchen, mein Flämmchen*. Alstublieft!'

'Mijn kleine Vlaamse?'

'Maar nee! Madam is een vlam! Alstublieft!'

Hij ging naar de keuken, ik volg als een hondje, hij nam de rode dunne kartonnen doos met broodsuiker, tapte een glas water aan de kraan, en wou beginnen te zuigen. Louis zei: 'Zouden we geen spekken bakken?'

'Geen slecht gedacht.'

De suiker pruttelde in het pannetje, koekte aan, donkerbruin. Papa proefde ervan. 'Nog een druppeltje azijn.' De dampende kleffe massa werd op de blauwe steen van het aanrecht gegoten. Toen het goedje lichter van kleur werd en verhardde rolde Papa het tussen zijn zwartgekloofde drukkershanden tot een worst en knipte die in gelijke, kronkelige stukjes. Zij aten beiden gretig van de veel te hete en te zure snoep. Papa las in een Karl May★.

Het getik van de wekker en het geknars en gekraak van de vermorzelde zoetzure keien, laarzen langs de voordeur, en uit de slaapkamer boven af en toe een walmpje van een geneurie, dat toen doofde. Old Shatterhand en zijn bloedbroeder Winnetou slopen door de prairie, de zilverbuks hield de Sioux★ en de Kiowa's★ op afstand, een tomahawk suisde door de lucht, tientallen bizons vertrappelden en doofden in hun stofwolken het overspel.

De Kei bleef af en toe een paar dagen weg van het College, de leraar Wiskunde zei dat hij dan bij zijn adellijke familie uitrustte. (Zijn wij overigens in deze nieuwe tijd niet allemaal van adel? Ook arbeid adelt, want met de bevestiging van ons volk-zijn en de nieuwe mode van naar onze herkomst te graven, heeft Tante Nora met een tekening van

In 1899-1900 ondernam hij zijn eerste reis naar de Oriënt. Ook maakte hij een reis naar Amerika (1908), vanwaar hij veel originele souvenirs uit het dagelijks leven van verschillende indianen meenam.

In 1904 werden de vroegere veroordelingen van May bekend bij het publiek, waardoor hij veel sympathie verloor. Er ontstond zelfs een hetze tegen hem, culminerend in, bijvoorbeeld, Lebius' brochure *Karl May - ein Verderber der deutschen Jugend*. Tijdens processen tegen het publiceren van zijn Münchmeyerromans onder zijn eigen naam verloor hij veel van het geld dat hij met schrijven had verdiend. Toen hij in 1912 overleed, was hij een gebroken man.

Sioux: zie p. 48.

De **Kiowa** is de naam van een indiaans volk dat in de 19e eeuw op de Great Plains in het zuiden van de huidige Verenigde Staten leefde. Cultureel gezien behoorden ze tot de prairie-indianen. In de tweede helft van de 19e eeuw werden ze in reservaten geplaatst, en tegenwoordig leven er nog zo'n 12.000 afstammelingen van hen in de Verenigde Staten.

Drie Kiowa (1898)

Ergophobie: afkeer, of onvermogen om te werken.

De Onze-Lieve-Vrouwekerk is een kerk in de historische binnenstad van de Belgische stad Kortrijk. Ze bevindt zich vlak bij de Grote Markt.

De bouw van de kerk werd in 1199, op initiatief van graaf Boudewijn IX van Constantinopel opgestart.

De kerk speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van het graafschap Vlaanderen. Ze lag binnen het grafelijk domein van Kortrijk dat, met uitzondering van het deel dat aan de Leie lag, volledig ommuurd en omwald was.

Onze-Lieve-Vrouwekerk met rechts de Gravenkapel en op de voorgrond eronder de restanten van de Franse dwangburcht

Boudewijn IX, die in 1202 op kruistocht ging en in april 1205 spoorloos verdween, was van plan om hier de relikwie van het Heilig Haar onder te brengen, die zijn grootoom Filips van de Elzas tijdens de derde kruistocht van het Heilig Land had meegebracht.

Na de Guldensporenslag in 1302, die vlak in de buurt op het Groeningeveld plaatsvond, hingen de Vlamingen 500 gulden sporen van gedode Franse ridders in het koor op, als dank aan O.L.V. van Groeninge.

onze stamboom vol wortels, kruinen en vertakkingen bewezen dat de Seynaeves al in de zeventiende eeuw opdoken in Wevelgem, *vide* het gemeentearchief aldaar, en met een beetje geluk en vooral tijd geraken wij tot in de notulen van gilden en ambachten.)

Toen hij die maandag terugkwam miste de Kei twee voortanden. Tijdens het studie-uur, zacht gekras en gekuch, geritsel van bladzijden, las de Kei op zijn troon in de wijde kille studiezaal in een boek *Ergophobie* en gaf het toen mee aan Louis voor zijn ouders. Louis bladerde er in, het lag op zijn schooltas op zijn knieën toen hij niettegenstaande de kou in het parkje van de Onze Lieve Vrouwekerk★ zat.
Een onderzoek bij tweeduizend openbare asielen in New York wees uit dat de meeste kinderen niet zo maar lui of arbeidsschuw waren maar een aangeboren gebrek hadden, een ziekelijke neiging. Ik, kind van wolkenkrabbers en van Mama, kan er dus niks aan doen dat ik arbeidsschuw ben. Twee factoren hebben schuld, aanleg en milieu. Aha, de stamboom spreekt! En de ervaring van Dr. Hanselmann★, bestuurder van het pedagogisch seminarie van Zürich, heeft hem geleerd dat de hoofdschuld ligt bij de ongunstige milieuwerking. Het milieu van Nobiljon-en-thans-steeds-sjofeler-murmelende-zegelringdrager Kei heeft deze werking niet natuurlijk!
Dat boek was niet voor Louis' ouders bestemd, de Kei wist duivels goed dat Papa noch Mama het ooit zou lezen. Ik, lui kind, word geacht er in te snuffelen, mijn neiging te bestuderen, ik moet als een onreine kleine kat met mijn neus in mijn arbeidsschuwe zondige pis geduwd worden door de ik die de diagnose stelt op bevel van de Kei.

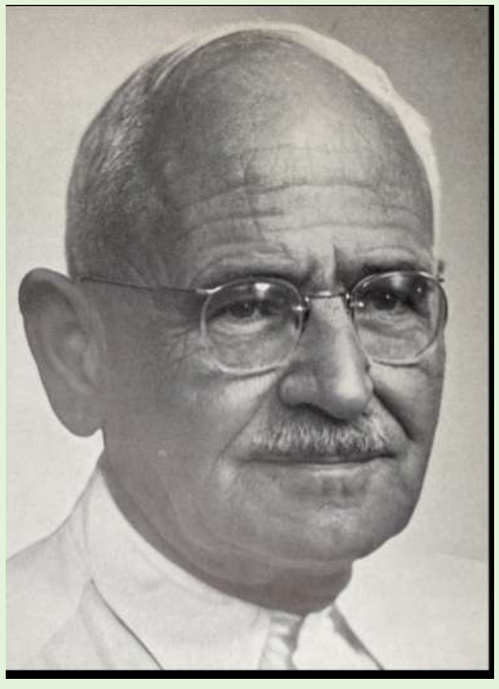
'Als het luie kind zoo een tijdlang vroeger verzuimde weldaden (o.a. scheppend spel) heeft mogen genieten dan zal het vertrouwen, achting en zeker genegenheid gevoelen voor hen die het daartoe in staat stelden.' Begrepen, dokter Kei! Vroeger verzuimde weldaden, ik ken geen andere.

En volgens jou zullen zij weer te genieten zijn. *Voyons*, *voyons*, zoals uw collega dokter docteur broekafstroper met

In 1794 werden eerst drie kostbare schilderijen, waaronder de Kruisoprichting van Antoon van Dyck, door de Fransen in beslag genomen, in 1797 de hele kerk. Bij het afsluiten van het concordaat tussen Napoleon Bonaparte en Paus Pius VII kon het kerkelijk leven zich hervatten en werd ze de parochiekerk van de nieuw gestichte Onze-Lieve-Vrouwe parochie. In 1817 kon men het schilderij van Van Dyck recupereren dank zij koning Willem I.

'Kruisoprichting van Jezus' van Antoon van Dyck

De Duitsers haalden op 2 maart 1944 de 6100 kg zware Mariaklok uit de toren, waarbij het stenen gewelf van de toren werd opengebroken. In juli 1944 werd de kerk zwaar beschadigd door twee luchtaanvallen waarbij 1500 ton bommen op Kortrijk werden uitgegooid. In oktober 1945 werd de vernielde klok in Duitsland teruggevonden.

Dr. Heinrich **Hanselmann** (* 1885 in St. Peterzell; † 21960 in Ascona) was een Zwitserse pedagoog. Hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste vertegenwoordiger van het speciaal en curatief onderwijs in de 20ste eeuw.

Van 1908 tot 1911 studeerde hij psychologie, pedagogiek, psychopathologie, anatomie en fysiologie in Zürich, Berlijn en München. In 1911 behaalde Hanselmann zijn doctoraat in Zürich met Friedrich Schumann over optische bewegingsperceptie.

Hij was assistent aan het Psychologischen Institut in Frankfurt am Main van 1911 tot 1912 en nam van 1912 tot 1916 de directie over van de «Arbeitslehrkolonie und Beobachtungsanstalt für psychopathische und Geistesschwache Jugend» Steinmühle eveneens in Frankfurt am Main.

In 1923 werd hij mede-oprichter en leider van het «Heilpädagogische Seminar» (HPS) in Zürich, een opleidingsinstelling voor leraren.

In 1924 richtte hij de Landerziehungsheim Albisbrunn op voor ontwikkelingsgeremde kinderen en jongeren.

Hanselmann wordt beschouwd als een van de belangrijkste vertegenwoordigers van speciaal en curatief onderwijs in de 20ste eeuw. In 1930 publiceerde hij zijn hoofdwerk *Einführung in die Heilpädagogik*, het «klassieke werk van jeugdwelzijn».

Hanselmann maakte bezwaar tegen de heersende opvatting dat curatief onderwijs de leer was van de studie van abnormale kinderen, aangezien hij het woordpaar "normaal/abnormaal" niet beschouwde als een wetenschappelijke term, maar als een normatieve evaluatie. In plaats daarvan definieerde hij curatief onderwijs als een onderwijs van de opvoeding en zorg voor al die kinderen van wie de fysiek-psychische ontwikkeling permanent wordt geremd door individuele of sociale factoren.

Hanselmann streefde naar een alomvattende kijk op de menselijke ontwikkeling, die denken, voelen en handelen («hoofd, hart en hand») als gelijkwaardige fundamenten ervan beschouwde.

De nazi-dictatuur had een impact op het curatieve onderwijs in Zwitserland. Voor het Internationaal Congres voor Curatief Onderwijs, dat werd gehouden van 24 tot 28 juli 1939 in Genève, was Heinrich Hanselmann verantwoordelijk als organisator. In zijn welkomsttoespraak ging hij in op de toenmalige politieke situatie en herinnerde hij zijn toehoorders aan de Joodse curatieve opvoeder Theodor Heller, die in 1938 zelfmoord pleegde nadat de nationaal-socialisten hem uit zijn ambt hadden gezet:

> "In onze huidige tijd worden de politieke grenzen van individuele landen door de hele wereld argwanend gevolgd. De grenzen van een land hoeven en mogen geen grenzen van de geest zijn. Voor de menselijke geest betekent alle autocratie een bedreiging voor het leven, het leidt tot dystrofie en uiteindelijk tot atrofie".

Heinrich Hanselmann was hij van mening dat hij de ontwikkelingsremmingen bij kinderen en jongeren op menswaardige wijze kon voorkomen, en pleitte "als laatste, radicale middel" voor een fysieke sterilisatie, maar alleen als geplande vervolgzorg niet mogelijk of niet in staat was om voortplanting te voorkomen."

Heinrich Hanselmann was getrouwd met de doofstomme lerares Annie Heufemann.

wie je samenzweert, zou zeggen.

Aber, *aber*.

Hij durfde het boek niet weg te keilen. Weet je wat, Seynaeve? - Wat, Seynaeve? - Wel Seynaeve, ik voel me vreemd te moede.

Op een of andere manier ben ik gedeeltelijk verantwoordelijk voor de inkeer (of verwording) van de Kei. Hij heeft mij, lui kind, uitverkoren. Hij geeft mij seinen die ik niet kan opvangen. Waarom spreekt hij steeds vaker over de waardigheid van de mens die bedreigd wordt, vertrapt wordt? Waarom konkelt hij met drie-vier steeds dezelfde kerels van de Retorica, zij trekken zich soms terug in de turnzaal en toen ik toevallig langs kwam, hen *betrapte*, joegen zij mij weg met een arrogantie alsof ik stonk. Ik mis Bekka. Ik zal haar leren lezen en schrijven. Ik heb een afschuwelijke trek in chocola. Men zou geen chocoladesmaak in de vitaminen mogen doen, het doet verlangen. Verlangen naar Simone, maar ik kan er niet heen in dat stom geruit hemd van Nonkel Florent (in Engeland dat onverklaarbaar met rust gelaten wordt door de Führer). Ik wil ook niet naar Nonkel Robert, alhoewel ik daar wat gehakt zou krijgen maar dan moet ik dat smeltend geleuter aanhoren over zijn Monique met wie hij gaat trouwen als de lening van Kanunnik Voordekkers★ doorgaat. Ik wil ook niet naar Tante Nora die mij aanstoot en vraagt hoe het met de liefde is. Dies irae, dies illa. Te allen tijde is de dood een oplossing. Vreemdst te moede, te moeder. Laatst zat een pak van briefjes van twintig frank in haar handtas. Ze zou niks merken.

Resoluut stapte hij café 'Groeninghe' binnen en zei: 'Noël, geef mij een glas van uw fluitjesbier. En niet te veel schuim alstublieft.'

Stalingrad.

Dat Ethiopië de oorlog heeft verklaard aan Duitsland. Brazilië ook.

Dat er verandering moet komen in de opperste leiding van de Rijkswacht, want er zijn daar majoors en commandanten bij die hun plicht niet doen, Anglofieler zijn dan

Kanunnik Voordekkers is een fictief personage uit het Vlaamse hoorspel *Alles behalve Ongenae* (als Kanunnik Martinus Voordekkers).

Churchill, hun best doen om saboteurs door de mazen te laten glippen.

Stalingrad.

Dat de voetbalploeg van het VNV niet veel voorstelt. Politiek en sport moeten niet gemengd worden.

Stalingrad.

Dat ge soms midden op de dag in de straten van ons eigen Walle Radio Londen kunt horen, ik zeg niet waar, iedereen moet weten welke verantwoordelijkheden hij neemt, maar het doet het bloed koken als ge weet dat ze het crapuul van de Toontjesstraat aanzetten om onze koolzaadvelden naar de kloten te helpen, zogezegd omdat de olie dient voor de Weermacht.

Dat - en dit was dokter Leevaert die naarmate hij dronk meer en meer dokter met talent in Germaanse talen werd - Dat 'nadat ik heb onderzocht en met mijn analyse de traditionele bewijzen van het Godsbestaan heb verpletterd...'

'Ja maar, welke God?'

'Die van Aristoteles.'

'Aristoteles!' kreunde Marnix de Puydt. 'Hij schreide, de jongen, ik heb hem in mijn armen genomen, ik heb hem gezegd: "Aris, mijn beertje, Papa moet centjes verdienen en daarom moet hij gerust gelaten worden, anders kan hij zijn komedie niet schrijven!" - "'t Is al komedie wat dat ge zegt," zei hij, mijn serafijn. "Ik wil niet bij de nonnen." Ik zei: "Aris, Papa en Mama kunnen niet voor u zorgen lijk dat het moet. En daar in het Gesticht van Haarbeke gaat ge verse eitjes krijgen en levendverse boter, recht van de koeien van 't Gesticht.'"

'Ja, maar welke God?'

'De abstracte God, godverdomme luistert toch als ik spreek, de onbewogene allereerste Beweger.'

'Noël, beweeg ook eens en geef ons hetzelfde.'

'Hetzelfde kan niet, want ge hebt het al binnen,' zei Noël, zoals tien keer per dag. 'Immanuel,' schreeuwde Leevaert, die dronken is van twee Pale-Ales maar dan twee dagen en nachten kan doorgaan op hetzelfde peil.

Immanuel Kant (Koningsbergen, Pruisen, 1724 – aldaar, 1804): Duitse filosoof ten tijde van de Verlichting, wiens ideeën een grote invloed hebben uitgeoefend op de westerse wijsbegeerte. Kant wordt wel gezien als de eerste Duitse idealist. Zijn *Kritik der reinen Vernunft* uit 1781, waarin hij de grondslagen en grenzen van de menselijke kennis onderzoekt en een eigen epistemologie creëert, wordt als zijn belangrijkste werk beschouwd. De filosoof Arthur Schopenhauer noemde dit werk 'het belangrijkste boek dat ooit in Europa verschenen is'.

Portret van Kant op middelbare leeftijd (ca. 1790).

(Het Duitse idealisme is een ‘moderne’ filosofische stroming die is ontstaan in Duitsland in de late 18e en vroege 19e eeuw. Het Duitse idealisme is nauw verbonden met de Romantiek en de revolutionaire ideeën van de Verlichting en vindt zijn oorsprong in het werk van Immanuel Kant. Ze kwam echter pas tot haar bekende vorm in het werk van Fichte, Schelling en Hegel.

Het Duitse idealisme gaat ervan uit dat inzicht en veranderingen eerst op het niveau van de ideeën plaats moeten hebben. In haar vroege vorm, onder meer bij Kant en Fichte, draait het rond de stelling dat het 't menselijke verstand en de menselijke rede zijn die de werkelijkheid structuur geven. In haar latere fase, bij Schelling en Hegel, wordt de centrale stelling dat deze rede zich ook in de hele werkelijkheid, de natuur en de geschiedenis voltrekt. De 'Duitse idealisten' werkten samen aan een basis voor een systematische eenheid van de verzamelde kennis. Zij worden daardoor ook weleens de laatste grote systeemfilosofen genoemd.)

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, wellicht de bekendste idealist.

In het werk van Kant zijn twee duidelijke periodes te onderscheiden: zijn voor-kritische en zijn kritische periode. Als grens tussen deze twee periodes wordt in de filosofische literatuur als regel het jaar 1781 aangehouden, waarin zijn *Kritik der reinen Vernunft* verscheen. Met betrekking tot de vraag of er een rationalistische metafysica mogelijk is beaamt Kant dit in zijn voorkritische periode in navolging van Leibniz en Wolff, maar neemt hij er in zijn kritische periode afstand van.

'Gott mit uns!'

'Immanuel Kant★...'

'Noch wal.'

'Sprak met een boer...'

'Boeren die ons uitzuigen, ja, maar ondertussen zijn zij het die ons laten overleven.'

'Hij zei: Bauer, laten we aannemen dat er een God bestaat, het groot geweten.'

'Goed weten.'

'Dat wil daarom niet zeggen, Bauer, dat de ziel onsterfelijk is. En de Bauer kauwde op zijn pruim en zei:...'

'Op háár pruim, Leevaert, kauwde hij.'

' "Waarom bestaat hij dan?"'

'Leevaert, ge zijt zat.'

'Het is toch simpel. Onze essentie is niets anders dan de inspanning die wij doen om mens te blijven, niet te sterven.'

'Gij slaat de nagel op zijn kop, vriend,' zei Marnix de Puydt. 'Niet willen sterven. Koning Albert zei het mij. De Puydt, *mon ami*, in uw nonchalance princière voel ik de springveer - de *ressort*, zei hij - van iemand die glimlacht tegen de dood. In uw conversatie, mon cher, hoor ik het air dat ik zong in de loopgraven in Veertien-Achttien, "*Viens, poupoule, viens, poupoule, viens*★!" Ik zei: "*Je vous remercie, Sire*," en ik meende het.'

'Dat Kant die god, die beantwoordt aan de zoon polipkon★...'

'Had dus een zoon die poliepen had.'

'...herbouwt, maar ditmaal in de God van het geweten.'

'En hij heeft het geweten!'

'...In de maker van de morele orde.'

'Ah, hij was ook van de Nieuwe Orde!'

'Precies. Een onsterfelijke *salto mortale*. Met zijn hart herbouwt hij wat zijn kop verwierp.'

'Koning Albert,' zei Marnix de Puydt, die vaak ontvangen werd aan het Hof als prins der West-Vlaamse Letteren. 'Koning Albert,' zei hij, 'was zo bijziende maar ook zo onhandig dat hij nooit at op officiële banketten omdat hij bang

Hij maakt daarbij wel een onderscheid tussen algemene en speciale metafysica. De eerste kan wel op de rede gegrond zijn, omdat zaken die binnen deze algemene metafysica vallen, empirisch te controleren zijn. De uit "zuivere rede" ontstane ideeën over causaliteit kunnen bijvoorbeeld empirisch getoetst worden. Bij de speciale metafysica gaat het om vragen die het tot dan toe eigenlijke doel van de metafysica behelzen, namelijk vragen als: "Is er een god?" of "Kan de onsterfelijkheid van de ziel aangetoond worden?".

In de kritische periode neemt Kant afstand van de speciale metafysica, omdat deze nooit empirisch te controleren is en dus nooit geverifieerd kan worden als a-priorikennis, vergaard door de zuivere rede. Hij maakt daarbij een vergelijking met Copernicus, die de bewegingen van de sterren niet duidelijk kon verklaren, totdat hij afstand deed van het oude idee en inzag dat niet de sterren om de toeschouwer, de aarde, draaiden, maar de toeschouwer om de zon. Om van metafysica een echte wetenschap te maken, net als wiskunde en de toen opkomende natuurwetenschappen, moest er volgens Kant een drastische ommezwaai komen. Net als de sterren bij Copernicus moest nu de speciale metafysica met rust gelaten worden. Kant spreekt dan ook van een tweede wetenschappelijke revolutie.

Viens, poupoule, viens, poupoule, viens, gezongen door Félix Mayol (1872 - 1952).

Viens poupoule, viens poupoule, viens !	snoessie, dotje
Quand j'entends des chansons ça m'rend tout polisson	ondeugend
Ah ! viens poupoule, viens poupoule, viens !	
Souviens-toi qu'c'est comm'ça que j'suis dev'nu papa.	
Un p'tit tableau bien épatant	verbluffend goed
Quand arriv' le printemps	
C'est d'observer l'charivari	oorverdovend lawaai
Des environs d'Paris	
Dans le guinguett's au bord de l'eau	dansgelegenheden
Au son d'un vieux piano	
On voit danser les p'tits joyeux	
Criant à qui mieux mieux	
Hé l'piano!	
Tu jou's faux!	
Ca n'fait rien mon p'tit coco	ventje, kereltje
Viens poupoule, viens poupoule, viens !	
Ce soir je t'emmène ... où?	
A la caban' bambou Hou	hut
Viens poupoule, viens poupoule, viens !	
Et l'on dans' plein d'entrain	vol lust en plezier
La "polka des trottins".	loopmeisjes, trippelaarsters

https://lyricstranslate.com/en/viens-poupoule-come-birdie.html

Na een bescheiden begin in Toulon en in het Kristalpaleis van Marseille krijgt hij een contract in het Parijse “Concert” en heeft hij snel succes. Een anekdote in zijn mémoires vertelt dat hij bij gebrek aan een *Camellia*, in die tijd gedragen door elegante mannen op de revers van hun geklede herenjas, een takje van een lelietje-van-dalen nam, die zijn embleem is geworden.

De onwaarschijnlijk hoge kuif waarmee hij zich presenteert (en die hem de bijnaam « l'artiste au toupet rouquin (roodharige) » of « flamme de punch » opleverde) wordt zo beroemd dat het talrijke navolgers vindt.

In 1900 treedt hij op in de Scala met het lied dat hem rijk en beroemd maakt: Viens, poupoule!

Félix Mayol zingt “Moeders kleine meisje”.

Hij gaat op tournee in heel Frankrijk en in Frans sprekende landen. Eén van de toeschouwers is Charlie Chaplin.

In de periode 1914-1918 zingt hij talloze anti-Duitse liederen. Daarna maakt hij pas-op-de-plaats. Hij publiceert in 1929 zijn *Herinneringen*, neemt 7 keer afscheid van het Parijse publiek en trekt zich in 1938 terug in Toulon.

In 1932 ontvangt hij in zijn "Villa Fémina" de oude artieste van het Parijse café-concert en comédienne Paula Brébion die bij hem blijft tot zijn overlijden in 1952.

Félix Mayol met de actrice Gaby Morlay, in 1912

Gehecht als hij is aan zijn geboortestad en in het bijzonder aan zijn rugbyclub, schenkt hij 60.000 francs voor de bouw van een stadion die vandaag de dag nog zijn naam draagt: le stade Mayol.

De veronderstelde of werkelijke homosexualiteit van Mayol, in combinatie met zijn celibataire leven en het spelen van een “verwijfde scène” maken hem tot een schietschijf voor journalisten. Het was een tijd waarin zangers en auteurs er dikwijls toespelingen op maakten, net als die op een huwelijk tussen Mayol en Mistinguett (die affaires had met meerdere beroemdheden), voor het grootste deel verzonnen onder veel gelach. Tot op heden bestaat er geen enkele gepubliceerde getuigenis, op één uitzondering na waarin de artiest openlijk spreekt over zijn seksuele voorkeur. Voor het overige spreekt Mayol over zijn « petite amie ». Hij wordt kwaad en onhandelbaar tegenover journalisten die schrijven over “zijn verwijfde genre”: “Ik ben een vent, verdomme. Dat ik liever te maken heb met jonge jongens in plaats van jonge meisjes is iets dat mij alleen aangaat.”

In zijn liederen, dikwijls gewaagd, volgens sommigen op het schunnige af, gebruikt hij meestal het mannelijk meervoud “wij”. De vrouwen die daarin optreden zijn prostituees of vrouwen die op een sexuele ontmoeting uit zijn.

Zoon polipkon: ζοον πολιτικον: (de mens is van nature) een sociaal wezen, volgens Aristoteles.

Saksen-Coburgporselein:

Saksische porseleinen tafelset.

Hoewel porselein voor het eerst werd gecreëerd in het Chinese keizerrijk, heeft ook Saksen eraan bijgedragen. Het verhaal van het Saksisch porselein begint met de alchemist Johann Friedrich Böttger, die in zijn laboratorium in Dresden goud wilde maken, maar in 1708, met de hulp van mijnwerkers uit Freiburg, een stad bij het ertsgebergte, wit porselein wist te maken.
De productie verplaatste zich naar Meissen, een stad in de buurt van Dresden. In Meissen bevond zich de Albrechtsburcht. Deze burcht werd in 1710 in gebruik genomen als een soort porseleinfabriek, waar honderden mensen Saksisch porselein maakten.

De meest succesvolle adellijke familie van het oude Europa was zonder de twijfel de familie **Coburg**. Door het slim sluiten van huwelijken kwamen zij op verschillende Europese tronen terecht. Dat het onbeduidende Duitse hertogdommetje **Saksen-Coburg** zoveel vorstelijke huwelijkspartners wist te leveren, is bijzonder. 'De stoeterij van Europa' noemde Otto von Bismarck de Coburgs spottend en niet zonder reden. Het fokken van prinsen en prinsessen was hun core business in een benauwd wereldje waar geschikte huwelijkspartners van het juiste niveau schaars waren.

Lunette: bril, verrekijker.

Chronograaf: deftig woord voor horloge.

Vicomte: Franse adellijke titel, burchgraaf.

Imponderabilia: (<pondus = gewicht) niet te wegen of te berekenen dingen, b.v. emotionele factoren.

Incunabel: <lat. Cunae = wieg. Vandaar: wiegedruk, eerste druk.
Trein-incunabel: de Puydt's woord voor spoorboekje.

was om verkeerd te lepelen of te prikken. Dat men zijn verschijning als ridderlijk en als van een natuurlijke noblesse beschreef omdat hij zo waardig zijn vorstelijk hoofd rechtop hield, kwam doordat hij geen twintig centimeter ver zag. Alleen thuis met zijn vorstin en een paar doorgewinterde lakeien, stortte hij zich na zo'n banket op zijn speciale terrine van Saksen-Coburgporselein★ en slurpte lepel- en servetloos en gelukkig een liter uiensoep. Zijn grootste genot evenwel gold treinen. Op de onwaarschijnlijkste momenten, als zijn koninklijke kroon er naar stond, wou hij, per koninklijke trein naar, ik zeg maar iets, Genève. Waardoor ogenblikkelijk alle internationale treinverbindingen en regelingen veranderd, omgedraaid, aangepast moesten worden. Majesteit vertrok met zijn Zwitsers horloge, en een speciaal voor hem in grote kapitalen gekalligrafeerde treingids vlakbij de pince-nez en bleef zo zitten, lang, want onder hem in het Koningsrood fluweel was ook een *lunette*★ voorzien, en dan gebeurde het dat bij de tweeënveertigste kilometer Albert de Eerste eigenhandig aan de noodrem trok. De burggraaf chefmachinist van de trein maakte zijn opwachting. Vorst zei: "Lummel, volgens mijn speciaal voor mij ontworpen chronograaf★ zijt gij een minuut en zoveel seconden te laat!" Sidderend stotterde de vicomte★, dat de verhitting van de wielen, dat de viaducts, dat imponderabilia★, dat het concept tijd, dat het zijn schuld niet was uiteindelijk. "Wat? Ik, als Koning, heb, ook voor mijn mogelijke vergissingen, mijn verantwoordelijkheden opgenomen..."'

'Puydt, jongen, zo zegt een Koning dat niet. Zo spreken alleen ministers.'

'Puydt, ga verder.'

'De trein-incunabel★ werd geconsulteerd, ingenieurs en secretarissen maakten hijgend nieuwe tabellen op. En avant, zei Alpinist, en weer stootte de trein zijn triomfantelijk dampsignaal uit. Tot de volgende haltes. Tot de volgende seances met het perkamenten wetboek van de voorziene, verhoopte, verwanhoopte en, als het Europees ver-

Maurice Chevalier (1888 - 1972 te Parijs): zanger, acteur, schrijver, librettist, danser en komiek.

Chevalier, vroege jaren 30.

(Zijn moeder was Joséphine Van Den Bossche (1852-1929), passementwerkster of -verkoopster.

Komend uit een arbeiderswijk wordt Maurice op 12-jarige leeftijd zanger in het « caf'conc' » , waar het publiek niet alleen geniet van drinken, roken en traditionele spelletjes, maar ook van liedjes, aria's en sketchjes. Stukje bij beetje wordt hij in de "années folles" (roaring twenties) een van de populairste artiesten van de Franse music-hall, totdat hij in de jaren '30 een vruchtbare carrière begint als acteur in Hollywood, met name onder regisseur Ernst Lubitsch. Terug in Frankrijk is hij opnieuw succesvol.

Tijdens de Bezetting blijft hij werken tot begin 1943.
Bij de Bevrijding korte tijd in opspraak wordt hij in 1945 van elke verdenking vrijgesproken.
Hij wisselt optreden met liedjesprogramma's af met rollen in de film, gaat in 1957 opnieuw naar Hollywood, tot hij in 1968 afscheid neemt in het théâtre des Champs-Élysées.

Maurice Chevalier en Mistinguett, een artiestenduo.

Omdat hij niet tegen de verveling kan en omdat hij het publiek mist, overlijdt hij in 1972 aan de complicaties na een poging tot zelfmoord.

Doordat hij vaak een strohoed draagt en een vlinderdas, vertegenwoordigde Maurice Chevalier met zijn opzettelijke Franse accent zijn hele carrière lang een bepaald beeld van Frankrijk en van de Fransman in het buitenland, met name in de VS: dat van de typische Parijzenaar, spottend, glimlachend, ongedwongen, een charmeur. Bij leven een internationale Star, is hij tot op heden nog steeds een van de bekendste Franse zangers van de wereld.

keer ontredderde en herstelde, tijd. In Genève nam de Koning een douche terwijl de trein rechtsomkeer maakte. Met haken en ogen en vallen en opstaan denderde de trein terug naar Brussel, twistappelige ellende van onze staat. Bekaf maar verzadigd betrad le Roi Chevalier kaarsrechter en trager dan ooit zijn Paleis waar zijn vrouw viool speelde in een democratisch pluralistisch samengesteld kwartet waarvan de drie mannelijke leden elk een platte gouden sigarettenkoker op zak hadden met haar monogram.'

'Noël, een whisky voor onze Marnix!'

'Want het positivisme herleidt de feiten tot fragmenten, tot het stof van de feiten.'

'D'r is al een hele tijd geen bombardement meer geweest.'

'Toch wel. In Etterbeek.'

'Maurice Chevalier★, die toch doorgaat voor de ziel en de *esprit* van Frankrijk, zegt dat hij alles te danken heeft aan zijn moeder. Welnu, die moeder is op en top Vlaams!'

'En als de mens een doel is en geen middel, dan...'

'*Langsam*, Leevaert, *ein guter Mensch geht immer langsam*,' zei een glazige Marnix de Puydt en sliep, zijn waggelende Vlaamse Kop zocht en vond de schouder van Leevaert die ongemakkelijk zijn glas naar zijn mond bracht. Het gesnurk uit De Puydt's mond werd een gegrom, dat zwol en vervaarlijk grolde en zich enkele uren later over de stad Walle verspreidde, dik als rook, de bommenwerpers hadden de opdracht om het station van Walle te vernielen en daarvoor had men in Covent Garden★, Engeland, een vierkant getekend waarbinnen alles plat mocht, en in het zuidwesten van dat vierkant lag het gesticht van Haarbeke, waar de toren scheurde, waar de witte draaimolen de lucht in sprong tot tegen de dakgoot, een sterfelijke *salto mortale*, en waar drie zusters en zeven kinderen stierven onder wie Aristoteles de Puydt, serafijn.

Veel van zijn liedjes waren buitengewoon populair, zoals Prosper (Yop la boum), Dans la vie faut pas s'en faire, La Chanson du maçon, Valentine, Ah ! si vous connaissiez ma poule, Ma pomme, Ça sent si bon la France, Ça fait d'excellents Français, zijn versie van Y'a d'la joie, Thank Heaven for Little Girls.

Covent Garden: Covent Garden is een wijk in het Londense *bestuurlijke* gebied City of Westminster, in de regio Groot-Londen.

De helft van het gesticht was verdwenen, de andere helft onherkenbaar. Dit was de speelplaats, putten, krochten waar een ontzaglijke stinkende meteoriet van een moorkop aan flarden was gespat, een opengereten piano lag vol onrijpe kleine peren, dorpelingen wrikten en schraapten met houwelen tussen geblutste melkbussen als hulzen van bommen.

'Zuster Eve Marie en Zuster Marie Ange waren in de kapel aan het bidden voor een speciale intentie. Ik heb me nog kwaad gemaakt, "Zusters, de eerste speciale intentie is in leven blijven voor Onze Lieve Heer!" Maar niet luisteren!' Zuster Econome zakte op een brok beton waarvan een kant in namaakmarmer was geschilderd. 'Het beeld van Onze Lieve Vrouw van Smarten is blijven staan. Als ik niet zo triestig was zou ik het een mirakel noemen.'

Peter sloeg een kruis, Papa meteen ook.

'De jongens die in de wijnkelder zaten zijn gered, ik heb ze geteld.'

Zuster Econome leek op Onze Lieve Vrouw van Smarten, glinsterende parels in olie gedoopt rolden van haar bloedrode oogranden.

'Onze Lieve Heer is wreed.'

'En Zuster Sint Gerolf?' vroeg Louis.

'Geen schrammetje.'

'En zuster Imelda?'

'Was bij haar broer in Avelgem.'

Baekelandt kwam langs, zwengelend met zijn houweel, en zei bars dat volgende week de metselaars zouden komen. 'Maar dit keer moeten de muren dubbel zo dik, in gewapend beton.'

'Baekelmans, ziet ge niet dat we bezig zijn!'

'Ja, Zuster Econome, maar d'r zijn er hier in Haarbeke te veel die content zijn dat 't klooster kapot is. Wij moeten ze laten zien dat we onze kop niet laten hangen! Gewapend beton, zeg ik!'

Peter trok de twee punten van zijn gilet strak naar beneden, wreef over zijn schedel, vroeg details over de begrafe-

nis, hij wou weg en Zuster Econome die alles merkt, stapte in de richting van de spreekkamer die er niet meer was. 'Het is onrechtvaardig, Mijnheer Seynaeve.'

'Wij moeten bidden, Zuster,' zei Peter, het hoofd gebogen alsof hij al een tijdje bezig was met een passend gebed.

'Kunnen wij iets voor u doen, Zuster, om het even wat?' vroeg Papa.

'Ik zou niet weten wat.'

'Vraag maar, Zuster.'

'Als wij op zolder gekropen waren daar, onder de balken... dat dak is blijven staan... Of in de koeienstal bij Baekelmans. Maar wie gaat dat voorzien? En al mijn papier, heel mijn administratie, jaren van mijn leven, 't is al om zeep.'

'Churchill,' zei Papa. 'Churchill!'

'Louis, ventje, offer uw hart aan Jezus, 's morgens en 's avonds.'

'Ja, Zuster Econome.'

Papa en Peter gingen naar de parochiezaal waar Zuster Adam en Zuster Engel opgebaard lagen. Louis mocht niet mee, omdat hij ze toch niet meer zou herkennen. Hij trachtte de exacte plaats van de perelaar terug te vinden, stond er. Ik ben een zwijn want ik wil springen, dansen, gillen in deze verwoeste burcht, in het ontplofte slot.

Als een blok reuzel. Als een reuzenpop, een non voorstellend, die iemand aan het schietkraam van een kermis heeft gewonnen, met een fietspomp heeft opgeblazen en toen in de huiskamer neergezet, zo zat Zuster Sint Gerolf, vreemdsoortig, naast de kachel op anderhalve meter van Bomama. Zij had een blauwgetinte bril op waarvan de poten ongelijk in haar kap geschoven waren. Van haar mondhoeken tot in haar kraag liep een witte streep gedroogde pap. Tante Hélène zei als tegen een baby dat Louis hier was, de kleinzoon van Mijnheer Seynaeve, maar zij reageerde niet.

'Zij is braaf,' zei Bomama die door Zuster Sint Gerolfs nabijheid veel van haar logheid verloren had. Alsof ze minder massief en inert wou zijn dan de non, verschoof zij, wipte zij bijna in haar rotanzetel.

'Zij is zeer gewillig en zij luistert goed naar wat we zeggen.'

'Zij doet niet anders dan luisteren,' zei Tante Hélène.

' "Het is een werk van barmhartigheid," zei hij,' gromde Bomama.

'Ik vraag: "Wat voor een, welk werk van barmhartigheid?" Maar hij stapte het af★. Naar zijn lief. Of naar een van zijn lieven. Of naar Mona. Ik heb mij al zot gepeinsd over dat werk. Eerst dacht ik dat het "de daklozen herbergen" was maar ik geloof dat het "de zieken verzorgen" is. Want zij is meer ziek dan dakloos, geloof ik, nee? Want zodra het Gesticht weer opgebouwd is, kan zij een dak krijgen nog schoner dan tevoren.'

Hij stapte het af: hij is boos, beledigd of gefrustreerd vertrokken.

'Dat is niet moeilijk, met het geld van de Staat.'

'Hélène, het meeste geld komt van de Bank van Roeselare en die hangt af van het Bisdom.'

De non leek een jongere krachtige zuster van de monsterachtige Zuster, zo zeer, zo fel aanbeden in het verleden van het Gesticht.

'Ja, wij zitten met haar geschoren★. Maar wij zien haar gaarne. Wij wassen haar helegans om de twee dagen.'

Geschoren zitten met: (Vlaamse uitdrukking) betekent dat je ergens verlegen mee bent, dat het je in de problemen brengt, of dat je ergens mee blijft opgescheept zitten.

'Wij?' zei Tante Hélène scherp.

'Bij manier van spreken. Zij krijgt ook de fijnste beetjes van Robert.'

'Lever,' zei Zuster Sint Gerolf.

'En koteletten,' zei Bomama en keek trots naar haar zuster in de nood die gesproken had.

'Maar zij weet van niks. In het klooster houden ze de zusters onnozel. Ik versta dat ze zich moeten concentreren op de religie, maar ze gaan toch te ver. Zij wist bijvoorbeeld niet eens dat onze Koning hertrouwd★ is verleden jaar.'

Koning hertrouwd: zie ook p. 41 en 302.

'Met een prinses,' zei Zuster Sint Gerolf.

'En hoe heet ze? Ziet ge, dat is ze alweer vergeten.'

De non zocht in de vier hoeken van de kamer.

Op 6 december 1941 trouwde koning Leopold met de op dat ogenblik reeds van hem zwangere **Liliane Baels**, dochter van oud-gouverneur van West-Vlaanderen Hendrik Baels.

Liliane Baels, prinses van Réthy

Op *7 december* 1941 liet kardinaal Van Roey in alle kerken een brief voorlezen: de koning en Lilian waren de dag voordien burgerlijk getrouwd en op *11 september* kerkelijk. Verder werd bekendgemaakt dat Lilian geen koningin zou worden en dat eventuele kinderen geen aanspraak op de troon konden maken. (Vgl. Morganatisch huwelijk.) Lilian kreeg de titel prinses van Retie.

Het nieuws sloeg in als een bom, vooral vanwege de belofte van Leopold aan zijn krijgsgevangen soldaten. Dat de weduwnaar Leopold zich toch met vrouwen bezighield, viel in slechte aarde. De herinnering aan de geliefde Astrid, die nog maar zes jaar overleden was, lag ook nog vers in het geheugen. Bovendien was Lilian een burgermeisje.

De geboorte, zeven maanden later, van hun zoon Alexander op 18 juli 1942 maakte de reden van het burgerlijk huwelijk en het kerkelijk huwelijk dat er drie maanden aan voorafging (wat ook in strijd is met de grondwet) voor iedereen duidelijk.

Dit huwelijk, dat slecht onthaald werd bij de onder de bezetting lijdende bevolking (zeker na de bekendmaking van de geboorte), zou de koning ook parten spelen bij de afwikkeling van de koningskwestie na de oorlog. Lilian is sindsdien nooit geaccepteerd geweest; in de ogen van nogal wat Belgen bezoedelde zij de erfenis van Astrid. Zij werd door haar huwelijk geen koningin der Belgen.

Pramen: aansporen, porren.

Kardinaal Van Roey

'Prinses Liliane,' brulde Bomama.

Zuster Sint Gerolf haalde haar rozenkrans van tussen de plooien, de zwarte edelgesteenten van de blijde en droevige en glorievolle geheimen rezen en daalden.

'Hij brengt dat hier binnen. Een werk van barmhartigheid, zei hij. Zonder mij iets te vragen. Alleen maar om in het Gesticht de barmhartige Samaritaan uit te hangen.'

'Moeder, gij zijt toch content dat ge aanspraak hebt, geef toe.'

'Trek maar partij voor uw vader, lijk Mona. Maar zij is braaf. Ik probeer haar patience te leren, maar 't gaat er niet in. Of het zou moeten zijn dat ze 't zonde vindt van de tijd, dat ze in die tijd haar brevier niet kan lezen of haar paternoster bidden.'

'Maar Bomama, zij kan niet lezen.'

'Waarom niet, Louis?'

'Zij is blind.'

'O, die deugniete! Dan heeft ze de hele tijd gedaan alsof zij kon lezen!'

'Ik ben geopereerd,' zei Zuster Sint Gerolf, 'ik heb de ogen van een dode gekregen.'

'Wat? En ge zegt ons daar niets over!'

Na veel pramen★ en knetterende vragen en verbaasde uitroepen, zei Zuster Sint Gerolf dat toen haar vader gestorven was, zij zo geschreid had dat zij er blind van geworden was, maar na jaren devotie en versterving had de Heer Jezus haar de ogen van haar dode vader teruggegeven, zij zag niet veel, maar meer dan genoeg. 'God heeft mij geopereerd.'

Louis ging dwars door de geur van het sterfputje in de achterkeuken naar de wc. Daar haalde hij de foto van Simone te voorschijn.

('Hier, dat is voor u. Zoals ge al zingend gevraagd hebt.'

'Gij staat er schoon op.'

'Ik heb het afgesneden, bij de benen. Ik had mijn lelijke schoenen aan.'

'Gij zijt veel schoner in het echt.'

'Dat zeggen ze allemaal.'

'Ik meen het.'

'Gij moogt die foto aan niemand tonen. Mijn haar zit niet goed, het was niet gewassen.')

Hij bracht de foto aan zijn lippen. Ge moet iemand gaarne zien, met zijn gebreken.

De verweerde, bleke, vergane kop in de kap blies naar Louis als een kat, haar manier van lachen.

'Zij was niet content dat ge wegging,' zei Bomama. 'Ge gaat hier moeten blijven logeren.'

De kat bedaarde en zei een uit haar kattenkoppenhoofd geleerde les: 'Zij zeggen dat we ziekelijk zijn om uit de wereld te treden, dat wij te lelijk te stom te zot zijn om aan een vent te geraken, zij dwalen.' Zij hield toen haar hoofd schuin, haakte een vinger naast de poot van haar bril achter haar kap en schudde verwoed.

'Zij heeft last van suizingen in haar oren. Ik zeg: "Zuster, 't komt door 't bombardement." "Nee," zegt ze, "'t is Onze Lieve Heer die naar mij schuifelt."'

'Fluit,' zei Louis, en Bomama herkende haar man's pedanterie toen hij koppig doorging. 'Schuifelen is Zuidnederlands.'

'Zij heeft te hoge bloeddruk,' zei Tante Hélène. 'Zij mag geen zout eten.'

'Zij dwalen,' zei Zuster Sint Gerolf. 'Onze roeping is niet van deze wereld.'

'Hela, hela, wat is er mis aan deze wereld, Gerolf?' riep Bomama.

'Alles,' zei de non.

'Wat weet gij van de wereld, Gerolf?'

'Ik wilde nog iets van de wereld zien voor ik intrad. De gevel van het Vaticaan, Assisi, maar het was te laat, Jezus had mij al aan zijn weerhaak. Het is alles of niets. Jezus wil geen overschotjes.'

'Zij heeft nog nooit zoveel achter mekaar gesproken,' fluisterde Tante Hélène, 'dat komt omdat gij hier zijt.'

Herkende de door de luchtaanval ontheiligde, verrezene, tot mens wakker gebombardeerde zuster Louis? Als de ro-

Karel Sijs: zie p. 392.

Gustave "Staf" Roth (Antwerpen, 1909 – 1982): Belgisch bokser. Hij werd geboren als Gustave Scillie, maar omdat zijn broer Henri Scillie al professioneel bokser was, moest hij een andere naam kiezen. Hij nam die van de familienaam van zijn moeder, Roth. Aanvankelijk was Roth een weltergewicht. In die gewichtsklasse veroverde hij op twintigjarige leeftijd de Europese titel, die hij twaalf keer met succes verdedigde. Later zou hij die titel nog één keer heroveren.

In 1936 werd hij wereldkampioen bij de halfzwaargewichten door de Duitser Adolf Witt op punten te verslaan. Daarmee is Roth een van de weinige Belgen die een wereldtitel van de International Boxing Union op zijn naam heeft staan.

ver van het kleinood op haar nachttafel? Vlieghe lag op de tafel, bleke billen, martelaar.

'Het is bij u vrouwen dat er ongemak is. Vooral bij de moeders. Omdat zij zonder kinderen te zijn kinderen moeten zijn voor hun kinderen.'

'Gij hebt makkelijk spreken,' zei Bomama, 'alles wat gij moest doen was op uwe Jezus peinzen en voor de rest lag uw boterham gereed, en dikwijls met Ardeense hesp.'

'Het is moeilijk om u gaarne te zien,' zei de bleke stem. 'Maar ook moeilijk om u niet gaarne te zien.'

Bomama stak haar beverige kin naar voren zoals Karel Sijs★ in de ring tegenover Gustave Roth★ verleden week in het filmjournaal. 'Zeg, gij zijt hier niet meer in uw klooster!'

'In het klooster zou ik u niet meer gaarne zien dan een ander, want er mag geen bijzondere vriendschap zijn.'

'En daarmee, Louis, moet ik mijn pap koelen.' Bomama leunde vergenoegd achterover. 'Allee, bid nog een beetje voor ons, dat wij niet te lang in het vagevuur moeten zitten wachten.'

'Als,' zei Zuster Sint Gerolf en met een geroutineerd gebaar gooide zij haar rozenkrans in de lucht en ving de dalende gitzwarte regendruppels op. 'Als gij vertelt over de prinses.'

'Over welke prinses?'

'Liliane.'

'Hoeveel weesgegroetjes krijg ik dan?'

'Een rozenhoedje.'

'Dat is vijf keer tien. Hoeveel is dat?'

Louis vernam het niet, het antwoord ging verloren omdat op dat ogenblik Tante Hélène zei: 'Zo zijn zij de hele dag bezig, die twee.'

De twee geblutste oorlogsgodinnen met dezelfde vette gekromde schouders hielden een wapenstilstand, want Bomama vertelde. Tante Hélène vulde moeizaam een kruiswoordraadsel in, verkeerd, 'oude Belgen' moest 'Nerviërs' zijn en niet die hanenpotige 'Galliërs'.

Liliane, de dochter van de gouverneur van Westvlaan-

Engelse koning: George VI. Zie ook p. 292, 293.

Albert Frederick Arthur George (1895 – 1952) was van 1936 tot 1952 koning van het Verenigd Koninkrijk en van de Britse overzeese gebieden. Hij was van 1936 tot 1947 de laatste keizer van Indië en tot 1949 de laatste koning van Ierland.

Als tweede zoon van koning George V was hij aanvankelijk niet voorbestemd om zijn vader op te volgen en stond hij, vooral in zijn jeugd, in de schaduw van zijn oudere broer Edward.
Albert diende tijdens de Eerste Wereldoorlog bij de Royal Navy en trouwde in 1923 met Elizabeth Bowes-Lyon. Uit dit huwelijk werden twee dochters geboren: Elizabeth, die na zijn dood koningin werd, en Margaret.

Albert (George VI, stotteraar) en Elisabeth (Bowes-Lyon)

Na de dood van hun vader in 1936 besteeg Alberts broer de troon als Edward VIII. Minder dan een jaar later deed Edward VIII afstand van de troon, omdat hij wilde trouwen met de al twee keer gescheiden Amerikaanse Wallis Simpson. De toenmalige Britse minister-president, Stanley Baldwin, informeerde Edward dat hij niet kon trouwen met mevrouw Simpson én koning blijven en dat hij moest kiezen. Edward VIII koos voor de liefde en deed afstand van de troon, een unicum in de Britse geschiedenis. Hoewel hij er geweldig tegenop zag, want hij was verlegen en stotterde, moest Albert nu koning worden. Hij besteeg de troon als George VI, de derde monarch uit het huis Windsor. Zijn vrouw, koningin-gemalin Elizabeth, heeft het Edward en Wallis altijd kwalijk genomen dat zij dit haar man hebben aangedaan.

Elisabeth (in Beieren)

Buckingham-van-de-drie-musketiers-Palace: ???

(Heeft de spot betrekking op de drie monarchen uit het huis Windsor, George V, Edward VIII en George VI? A.B.)

Minister Pierlot: zie ook p. 102, 298.

Koningin **Elisabeth**, vrouw van Albert I. Zie ook p. 239.

deren, werd aan de Engelse Koning★ gepresenteerd op Buckingham-van-de-drie-Musketiers★-Palace, en op het hofbal te Wenen waar de Führer vandaan komt heeft ze gedanst, en iets later haar been gebroken bij het skiën. Zuster Sint Gerolf wist niet wat skiën was, Tante Hélène legde het haar uit, zij geloofde niet dat het mogelijk was. 'Uwe Jezus liep wel over het water,' zei Bomama en kabbelde verder. Voor het eerst had Liliane onze Koning in Nieuwpoort gezien en het was een bliksem, haar hart bonsde in haar keel en bleef bonzen zodat zij, drie jaar later, toen eerste minister Pierlot★ na de capitulatie zo crapuleus onze Koning heeft aangevallen, bijna een hartaanval kreeg van bonzende woede. Zij had zodanig haar zinnen op de Koninklijke weduwnaar gezet - want als ze iets in haar hoofd heeft, heeft ze 't niet in haar gat, Liliane - dat zij een brief geschreven heeft aan zijn moeder.

'Elisabeth★, Majesteit, hebt gij geen werkje voor mij aan het hof?' en van het een komt het ander, een dejeuner in Laeken, een Teaparty - 'Wat?' Tante Hélène had geen zin om het exotische woord te verklaren - een ritje met de open Mercedes naar Knokke, en voilà, Kardinaal van Roey heeft het laten voorlezen van alle kansels in alle Belgische kerken, de dag na Sinterklaas, dat hij de eer en het plezier had gehad drie maanden tevoren in de Kapel van Laeken de trouw in te zegenen en dat van nu af aan Liliane prinses van Réthy zal heten. Maar als er een kindje komt, zal het nooit van zijn leven de kroon op zijn hoofd mogen zetten. En de pastoors hadden het nog maar voorgelezen of een paar uur later vielen de Japanners de Amerikanen aan, 'waar?' in Pier Arboer★, in het ondoordringbare Oosten.

'Ja, van het een komt het ander. Allee, begin er nu maar aan, aan uwe paternoster.'

In het atelier gaf een bleekgeel zonnetje de Pruisisch blauw geverfde ramen volgens obscure Farbenlehre★-wetten

De verrassingsaanval op de Amerikaanse marinebasis **Pearl Harbor** in Hawaï door de Japanse Keizerlijke Marine onder leiding van admiraal Isoroku Yamamoto vond plaats op zondagochtend 7 december 1941. De aanval was bedoeld om het grootste deel van de vloot van de Verenigde Staten te vernietigen, zodat Japan vrij spel zou hebben in de Pacifische Oceaan.

Hierbij kwamen 2.402 Amerikanen om het leven en vielen er 1.282 gewonden. De verliezen aan de Japanse kant waren veel kleiner, 65 doden en gewonden. Een Japanse matroos werd gevangengenomen.

Foto vanuit een Japans vliegtuig kort na het begin van de aanval met Ford Island duidelijk zichtbaar

De aanval kwam als een grote schok voor het Amerikaanse volk en leidde rechtstreeks tot de Amerikaanse betrokkenheid in de Tweede Wereldoorlog, zowel in de Stille Oceaan als in Europa. De volgende dag verklaarden de Verenigde Staten de oorlog aan Japan.

De **Farbenlehre** behelst de visie van dichter en natuuronderzoeker Johann Wolfgang von Goethe op het wezen van kleuren zoals hij die uiteenzet in zijn boek *Zur Farbenlehre* uit 1810.

Goethe wijdde een groot deel van zijn leven aan de bestudering van kleuren en andere natuurwetenschappelijke verschijnselen. Hoewel hij vooral als dichter bekend is geworden, zag hij zelf zijn natuurwetenschappelijke werk als zijn grootste verdienste. Tegen zijn vriend en medewerker Johann Peter Eckermann zei Goethe aan het einde van zijn leven:

> Over alles wat ik als dichter gepresteerd heb, verbeeld ik mij niets. [...] Maar dat ik in mijn eeuw in de moeilijke wetenschap van de kleurenleer de enige ben, die weet hoe het in elkaar steekt, verschaft mij enig genoegen. (19 februari 1829).
>
> Het spijt me ook geenszins dat [ik de kleurenleer geschreven heb]; hoewel ik er de moeite van een half leven in gestoken heb. Ik zou misschien een half dozijn treurspelen meer geschreven hebben, dat is alles en daarvoor zullen er nog genoeg mensen na mij komen. (1 februari 1827)

Mowgli is het hoofdpersonage in *Het jungleboek* en *Het tweede jungleboek* (1894-1895) van Rudyard Kipling. Hij is waarschijnlijk achtergelaten door zijn ouders in het Pench gebied in Centraal India.

Mowgli is een mensenkind dat wordt opgevoed door een groep wolven onder leiding van Akela en Raksha. Shere Khan de tijger eist de baby op bij de wolven, maar zij weigeren. Hij zal Mowgli's eeuwige vijand blijven.

Mowgli raakt ondertussen bevriend met de zwarte panter Bagheera die hem de wetten van de jungle leert samen met Baloe, een bruine beer en een vriend van de wolven. Mowgli komt later in het verhaal in de val terecht bij de Bandar-log, een groep apen. Dankzij Chil kan hij contact maken met Baloe en Bagheera en wordt gered.

Pas in zijn puberjaren komt Mowgli in contact met mensen, maar ook daarna behoudt hij steeds een innige band met de jungle.

Winnetou is een van de bekendste fictieve indianen. Hij is een personage uit de verhalen van Karl May, waarin ook Old Shatterhand een grote rol speelt. Zie ook p. 71.

Winnetou is het opperhoofd der Apachen. Hij komt met Old Shatterhand in aanraking

een groene glans. Louis deed iets wat absoluut niet mocht, hij draaide blanco peperdure kwarto blaadjes wit papier tussen de inktrollen van de pedaalmachine. Omdat hij het papier eerst verfrommeld en dan gladgestreken had drong de inkt in het ongelijk zuigend opnemend papier en eenmaal te voorschijn getrokken ontstonden er bladen met nerven, onheilsluchten, salamanders, dwerggestalten, vluchtende moeders. Toen de bel van de voordeur ging en hij Papa uit de verandabak hoorde sloffen, sprong Louis veerkrachtig als Mowgli★, geluidloos als Winnetou★, katachtig als Sabu★ achter jute papierbalen.

'Tiens, een mens zou geld geven om u te zien,' zei Papa. 'Ik dacht dat gij al naar Spanje gevlucht waart.'

'De tijden zijn serieus, Staf,' zei Theo van Paemel's kwaaiige stem.

Zij stonden bij de degelpers. Vanuit de veranda riep een reporter dat Standaard Luik nu voor stond met twee-nul.

'Staf wij zijn gezworen kameraden. Maar vent, wat hebt gij nu weer godverdegodver uitgestoken?'

'Staf, een wespennest, zeg ik u.'

'Staf, dit is dynamiet!'

'Ik weet van niets,' zei Papa.

'Gij weet het wel! Het is uw knecht, Pieter-Raphael Raspe, Nachtegalenlaan eenenzestig, Wachteren, die de klacht heeft ingediend.'

'Ik weet van niks.'

'Uw Raspe, en ik hoop dat hij met zijn kloten aan een Russische bajonet blijft hangen, heeft een heel dossier ingediend.'

'Daar sta ik van te kijken. Ik zal er hem over spreken.'

'Maar hij is allang weer naar het Legioen bij Von Manstein★ aan de Donetz★! Heel de ERLA-directie hangt eraan! Staf, hoe hebt ge dat in godsnaam kunnen doen?'

'Ik weet van de wereld niet, het is het eerste dat ik hier van hoor.'

'In die affaire met Jantje Piroen wist ge ook van niks.'

De bedwelmende geur van het papier dat uit de balen

als laatstgenoemde landmetingen verricht voor de aanleg van een spoorbaan voor het vurig ros. Winnetou beschouwt Old Shatterhand in eerste instantie als zijn vijand, maar andersom is dit niet het geval. Old Shatterhand redt de indiaan meerdere keren het leven en de twee sluiten een bloedbroederschap.

Sabu Dastagir (1924 – 1963): filmacteur uit India, die Amerikaans burger werd.

Trailer screenshot of Sabu in Cobra Woman

Toen hij 13 jaar was, ontdekte de Britse documentaire-maker Robert Flaherty hem en castte hem in de rol van olifanten-berijder in zijn film *Elephant Boy* (1937). De film was een bewerking van "Toomai of the Elephants", een verhaal van Rudyard Kipling.

Het meest bekend werd Sabu in zijn rol als Abu in de Britse film *The Thief of Bagdad* (1940). Regisseur Michael Powell zei dat Sabu een "wonderful grace" om zich heen had.
In 1942 speelde Sabu nogmaals een rol gebaseerd op een verhaal van Kipling, namelijk Mowgli uit *Jungle Book*, geregisseerd door Zoltan Korda.

Erich von Manstein (1887 - 1973): een van de belangrijkste Duitse strategen en Generaal-veldmaarschalken uit de Tweede Wereldoorlog.

Generalmajor Erich von Manstein in 1938

Het strategische concept van de zogenaamde Blitzkrieg-aanval op Frankrijk (Fall Gelb) is goeddeels door hem uitgedacht. Na de door de Duitsers verloren slag om Stalingrad stabiliseerde hij het oostfront. Met de strategische inzichten van Hitler kon Von Manstein zich vaak niet verenigen. Zo wilde Von Manstein in de slag om Koersk, de grootste tankslag ooit, meteen aanvallen, maar moest hij van Hitler wachten op versterkingen. Ook had Von Manstein onvrede met Hitlers beslissing om op het einde van die slag tanks terug te roepen om tegen de invasie in Sicilië te vechten.

De veldmaarschalk was geen voorstander van de vernietiging van Joden en communisten in de bezette gebieden, maar wel behept met de in zijn kringen gebruikelijke vooroordelen ten aanzien van "Joden en bolsjewieken". Hij verzette zich niet of nauwelijks tegen de executies achter de frontlinies en hield zich afzijdig. In zijn persoonlijke contacten toonde hij zich cynisch t.o.v. het nazisme. Zo leerde hij zijn teckel de Hitlergroet te brengen. De generaal nam geen deel aan de aanslag op Hitler in juli 1944. Hitler wantrouwde Von Manstein omdat hij een Pruis was en van adel was.

Omdat onder zijn commando aan het oostfront diverse oorlogsmisdaden hadden plaatsgevonden (waaronder de slechte behandeling van krijgsgevangenen, samenwerking met Einsatsgruppe D en het toepassen van de tactiek van de verschroeide aarde) werd hij eind 1949 veroordeeld tot 18, later 12 jaar gevangenisstraf. Hiertegen rees, ook van Britse zijde, veel protest. Winston Churchill pleitte voor hem omdat de Britten en de Amerikanen zijn competentie en expertise ter zake weleens konden gebruiken indien het op een treffen met de Sovjets zou uitdraaien.

Donetz is een stad in het oosten van Oekraïne. Het heeft circa 1 miljoen inwoners. Het is omgeven door kleine wouden, heuvels en meren.
De stad ontleent haar naam aan de rivier Donets, wat kleine Don betekent.

Meester Vrielynck met zijn rode baard is de zoon van *meneer* **Vrielynck**, zie p. 334.

steeg, die van drukinkt en machinevet. Bijna zo lekker als de geur van het goedje waarmee Mama de lak van haar vingernagels haalde. Mama's schuld was het, van Jantje Piroen. Crime par Négligence. Jantje Piroen was er een uit de Toontjesstraat, crapuul maar serieus, zijn vader had in Spanje gevochten bij de Roden maar zelf deed hij niet aan politiek, Jantje. 'O, nooit Madame Seynaeve, wat denkt ge wel? Ik ga mijn best doen, Madame Seynaeve, ge gaat geen klachten horen over mij.' En als bankwerker in de ERLA deed hij zijn uiterste best, voorkomend, de deur open voor Mama, tot hij na acht weken vertrekken moest naar het ERLA-moederhuis in Leipzig, een van de fatale honderd per maand. Hij kwam in het bureau om zijn gekneusde duim te laten verzorgen door de Madonna van de ERLA en vroeg: 'Madame Seynaeve, hoe staat het ermee? Want ik zie dat ik op de lijst sta voor het transport.'

Mama keek op de lijst. 'Ja, Jantje, ge zijt erbij, wat is er van?' -

'Maar Madame Seynaeve, ge weet er toch van?' Mama onderzocht de gezwollen paarse duim. 'Wat dat ik weet, Jantje, is dat ge dat hier expres gedaan hebt.' - 'Maar, Madame, ge hebt toch met Madame Kerskens gesproken?' - 'Madame Kerskens-van-den-overkant, ja, nu dat ge 't zegt, ze vraagt soms naar u en ik zeg dan dat ge uw best doet.' - 'En dat is alles?' riep Jantje vertwijfeld. Het bleek dat Madame Kerskens die aan de overkant van hun huis woonde, de opdracht gekregen had van Meester Vrielynck★ (notoire vrijmetselaar, en hardvochtige zoon van Vrielynck★ de taalkundige Het Leeuw, die zijn vader deerlijk had laten verkommeren) om Mama, haar buurvrouw, te polsen of Jantje Piroen soms geen uitstel kon verleend worden. Want Jantje Piroen was in zijn uiterste nood naar de als Rood bekende anglofiele advocaat Vrielynck gerend, en meester Vrielynck had beweerd dat hij Mama goed kende en dat hij een beslissend woordje zou plaatsen, want dat ze zoiets vaker deed tegen betaling. En of Jantje Piroen hem tweeduizend frank wou betalen. Die zou hij, min zijn commissie van tien procent, aan Madame Seynaeve overhandigen.

Alexander **von Falkenhausen** (1878 - 1966) is in België vooral bekend als militair bevelhebber van het Duitse militaire bestuur van mei 1940 tot juli 1944 van België en Noord-Frankrijk.

(Van 20 tot 29 mei 1940 was hij dit ook voor Nederland, hierna werd het militair bestuur vervangen door een civiel bestuur onder leiding van een rijkscommissaris, Arthur Seyss-Inquart.)

Hij vocht mee in de Bokseropstand en in de Eerste Wereldoorlog aan het oost- en het westfront en in Palestina.

Hij was een groot liefhebber van Aziatische culturen. Op 31 januari 1930 werd hij van actieve dienst vrijgesteld.

In april 1934 werd hij militair adviseur van **Chiang Kai-shek** in China in de periode van de Sino-Duitse samenwerking, en hielp het Chinese leger en de Chinese economie hervormen. In 1937 koos Duitsland openlijk de zijde van Japan en moest

Mama, in haar verwarring, vertelde dit aan Lausengier. Deze, woedend als Wodan, loeide dat de ERLA en de Wehrmacht gecompromitteerd werden. Proces, chique types, geparfumeerde elegante ridders in uniform, marcheerden binnen. 'Heil, Heil, Heil.' Mama ook 'Heil'. Madame Kerskens-van-den-overkant ook 'Heil' maar ze schoot in een slappe lach, vloog bijna buiten. Mama hoort de hele rimram beschuldigingen en kijkt om en ziet Meester Vrielynck tekens naar haar maken, met een vertrokken gezicht, met die rode baard waar witte plukjes in zitten alsof een grijsaard woest spattend rode kool gemorst had. Zij moet getuigen en getuigt de waarheid niets dan de waarheid zo dierbaar aan Papa en kijkt om en ziet Meester Vrielynck ineengedoken zitten, zo miserabel dat de tranen in haar ogen springen, zij zegt: 'Het spijt mij, meneer, pardon, maar ik moet de waarheid zeggen.' En Lausengier vergaat ook van ellende als hij zijn Flämmchen ziet snikken. Enfin, Jantje Piroen en Meester Vrielynck worden veroordeeld tot respectievelijk drie en zes maanden. De advocaat gaat in beroep. Met de hemelhoge dossiers en de medeplichtige vrijmetselaars in de administratie zal het een tijdje duren voor dat beroep voorkomt. Jantje Piroen kiest voor de gevangenis en zit bij de saboteurs, de werkonwilligen, de moordenaars. Mama spreekt elke week van hem te gaan bezoeken een dezer dagen.

'Het is niet meer als in de gouden tijd van de eerste dagen,' zei Theo van Paemel bij de degelpers. 'Staf, ge kon het niet slechter treffen met uw apentoeren. Want met de oude Von Falkenhausen★ was er te redeneren, ge wist wat voor vlees ge in de kuip had, wij konden maatregelen nemen binnen het kader van zijn instructies.'

Papa moest nu aan het wiel van de snijmachine draaien, doen alsof hij geen minuut te verliezen had. Louis ademde met zijn mond wijdopen.

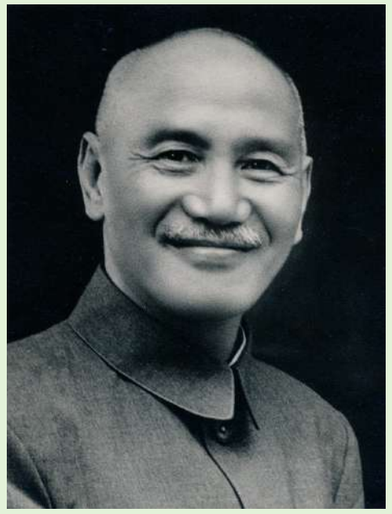
"t Is een Chinees, Von Falkenhausen, jaren in China gezeten bij Tsang Kai Tsjek★. Geen pretmaker, een serieuze Christen, altijd bezorgd voor zijn ondergeschikten, maar

Falkenhausen terugkeren naar Duitsland. Dit deed hij pas toen zijn superieuren dreigden zijn familie te straffen voor diens 'hoogverraad'. In een afscheidsdiner met Chiang Kai-shek beloofde hij te zorgen dat geen enkel geheim aan Japan zou worden doorgespeeld.

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak werd hij opnieuw opgeroepen. Als militair bevelhebber van België en Noord-Frankrijk bracht Falkenhausen een aantal anti-Joodse decreten uit en werden uit zijn naam zeer veel Belgen gedwongen tewerkgesteld. Zijn maatregelen leidden tot werkloosheid onder Joden in België, waarna zeer velen gedeporteerd werden naar kampen in Noord-Frankrijk of de Duitse dodenkampen in bezet Polen. Hij verordende de executie van 240 Belgische burgerlijke gijzelaars tijdens de oorlogsjaren.

Op 15 juli 1944 werd hij uit zijn commandofunctie ontheven en moest hij plaats maken voor een civiel bestuur van nazigetrouwen. Hij werd enkele dagen later verdacht betrokken te zijn bij het militaire complot tegen Adolf Hitler van de Wehrmacht op 20 juli 1944. Er waren geen bewijzen en hij werd niet veroordeeld noch terechtgesteld. Wel werd hij opgesloten in de 'prominentenbarakken' van Buchenwald en vervolgens van Dachau. Op 24 april 1945 werd hij samen met 138 andere prominenten geëvacueerd naar Niederdorf (Zuid-Tirol) en er begin mei bevrijd door de geallieerden. Hij bleef in krijgsgevangenschap.

Chiang Kai-shek of Tsjang Kai-Sjek (1887 – Taipei, 1975): Chinees nationalistisch politicus. Hij was afkomstig uit de gezeten burgerij. Hij sloot zich aan bij de Revolutionaire Liga van Sun Yat-sen, die in 1911 werd omgedoopt tot Kwomintang (KMT).

In 1925 werd Chiang de hoogste bevelhebber van het Nationale Revolutionaire Leger. Hij was sinds zijn verblijf in de Sovjet-Unie een heftige anticommunist geworden, hij indoctrineerde zijn studenten met anticommunistische en nationalistische propaganda.

In 1928 werd Chiang voorzitter van de nationalistische regering te Nanjing (de voorlopige hoofdstad van de Republiek China (1928-1949)) en voorzitter van de KMT. In datzelfde jaar verbrak hij de coalitie met de communisten en begon een heksenjacht tegen hen.

hij wordt uitgerangeerd. Want zij zijn er achter gekomen dat hij alle ordonnanties tegen de vrijmetselaars in zijn papiermand gesmeten heeft.'

'Ah, hij is ook van de loge.'

'Natuurlijk.'

'Zij zitten overal,' zei Papa grimmig.

'Komt daarbij dat de adel niet meer zo gaarne gezien is. Monocles en kroontjes op 't briefpapier, dat is gepasseerd. En 't is misschien maar beter, al die Herren von Hier en von Ginder met hun Franskiljonse relaties, die samen zitten te konkelfoezen. Want voor die gasten is het geen oorlog, zijn er geen landsgrenzen, dat plakt aan mekaar, het groot geld en het blauw bloed. Alhoewel de Oude rechtvaardig is. Hij ziet de zwarte markt, als het van de kleine mensen is, door de vingers, de grijze markt noemen wij dat, en hij jaagt meer op de grote traffic in het metaal.'

Op een handbreedte van Louis die kramp in zijn kuiten kreeg, snelde een rijtje rode miertjes en kruiste een even rechtlijnige colonne, er was druk verkeer rond een tiental verfrommelde toffeepapiertjes waarop geen stof lag. Heimelijke snoeper Papa, egoïst.

'Raspe moet dag en nacht bezig geweest zijn met zijn dossier. Of hulp gehad hebben? Van wie, Staf?'

'Van mij niet.'

'Wat denkt ge van Groothuis?'

'Nooit. Die zal zijn handen hier niet aan vuilmaken.'

'Het gaat over corruptie, Staf, dwazekloot! Het aankoopbureau van het vierjarenplan wordt erin vermeld. Dat dossier komt in de handen van Jungclaus★!'

'Jungclaus!' riep Papa, en toen, 'wie is dat?'

Van Paemels stem klonk een fractie trager, lager, geladener. 'Als ge niet weet wie Jungclaus is, man, dan is het toch beter dat ge u niet met onze zaken bemoeit.'

En zonder enig vooraf waarschuwend geluid werd een papierbaal weggerukt. Vervaarlijk alert, zijn damesrevolver in de hand, met de onwrikbare lichtloze blik van een kabeljauw stond Van Paemel wijdbeens boven Louis. Hij

Toen Japan in 1937 China officieel de oorlog verklaarde zag Chiang in dat een verenigd front met de communisten noodzakelijk was en hij nam contact op met CPC-leider Mao Zedong. Samen met de communisten wisten de nationalisten tot 1945 in een nationaal front de Japanners te bevechten waarbij beide partijen overigens elkaar gevaarlijker vonden dan Japan. De Chinese communisten hebben nauwelijks tegen de Japanners gevochten maar des te meer tegen de Kwomintang. In 1943 werd Chiang president van China.

Na de Tweede Wereldoorlog vielen beide kampen elkaar weer aan. Het leek er aanvankelijk op dat Chiang als overwinnaar uit de Chinese Burgeroorlog (1945-1949) tevoorschijn zouden komen. In 1946 legden de Chinese communisten contact met de Russen in Mantsjoerije die de spoorwegverbindingen met en binnen het communistische gebied herstelden. Jozef Stalin voorzag de communisten treinladingen vol met Japanse, Duitse en Russische zware wapens, vliegtuigen en moderne training. Daardoor leden de Nationalisten reeds in 1948 enorme nederlagen tegen Mao's legers en wist de CPC uiteindelijk de overhand te behalen.

In 1948 trad Chiang af als president en in 1949 vluchtte hij naar het eiland Taiwan, waar hij en ongeveer 2 miljoen volgelingen zich vestigden. De Republiek China bleef voortbestaan op Taiwan, en de zetel van Nationalistisch China werd Taipei.

Richard **Jungclaus** (1905 - 1945): Duitse SS-Gruppenführer en Generalleutnant in de politie.

Junglcaus was de zoon van een koopman. Hij nam zijn vaderlijke handel over. In 1930 werd hij lid van de SA en NSDAP en wisselde in 1931 van SA naar de SS.

Van april 1942 was hij tot augustus 1944 leider van de "Dienststelle Jungclaus" in Brussel. En gevolmachtigde van Heinrich Himmler voor Volkstumsfragen und zur Betreuung der flämischen SS.

SS-Gruppenführer Richard Jungclaus

Toen na de landing in Normandië de geallieerde troepen Brussel naderden, beval hij dat er 5000 politieke gevangenen als gijzelaars naar Duitsland moesten worden gedeporteerd. Op 3 september stopte Jungclaus de inmiddels al begonnen deportatie,

en beval hij dat de gevangenen aan het Rode Kruis overgedragen moesten worden. Eerder had de chirurg Werner Wachsmuth geïntervenieerd om de gevangenen vrij te laten, omdat hij vreesde voor de veiligheid van Duitse gewonden, die niet vanuit Brussel geëvacueerd konden worden. Na de vraag van Wachsmuth werd Jungclaus door Himmler op 16 september 1944 gedegradeerd, en als SS-Hauptsturmführer in de Waffen-SS ingezet. Jungclaus sneuvelde als officier tijdens gevechtsacties in Joegoslavië op 14 april 1945.

De term '**Kinderlandverschickung**' (KLV) werd voor WOII uitsluitend gebruikt voor het wegsturen van kinderen om bij te komen. Vandaag wordt er een ruimere betekenis aan gehecht en gedacht aan de schoolkinderen, maar ook aan de moeders met kleine kinderen die vanaf oktober 1940 uit de door luchtaanvallen bedreigde Duitse steden voor langere tijd in minder gevaarlijke gebieden werden ondergebracht. De „Reichsdienststelle KLV“ evacueerde tot het einde van de oorlog waarschijnlijk over de 2.000.000 kinderen en verzorgde daarbij vermoedelijk zo’n 850.000 leerlingen in de leeftijd tussen 10 en 14 jaar, maar ook oudere in KLV-kampen. Over het leven in die kampen bestaan veel getuigenissen uit die tijd. Onderzoek naar de psychologische gevolgen van de oorlog bij die kinderen is nog steeds niet voltooid.

KLV-kamp voor Berlijnse kinderen in Hassitz bei Glatz tijdens de aardrijkskundeles in een klaslokaal, oktober 1940.

hief zijn voet alsof hij Louis wou vertrappelen.

'Maar wat doet gij hier?'

'Ons bespioneren voor de Intelligence Service,' zei Van Paemel grijnzend. 'Of voor de Sûreté Générale.'

'Ik ben in slaap gevallen.'

'Slaapt hij altijd in het atelier?'

'Nooit.'

'Ik heb niks gehoord van wat ge verteld hebt,' zei Louis. Van Paemel wendde zich af. Louis krabbelde overeind.

'Ik weet niet wat ik met die kerel moet beginnen. Hij leert niet, hij doet niet aan sport. Hij ligt hele dagen in boeken te lezen.'

'Als het de mijne was, zou ik er wel weg mee weten.'

'De principaal van het College zei het, zij hebben dat in geen jaren meegemaakt. 't Ene jaar bij de allereersten en 't jaar daarop bij de allerlaatsten.'

'Hij moet misschien eens zijn gedachten verzetten, op vakantie. Waarom stuurt ge hem niet mee met de *Kinderlandverschickung*★?'

'Ik heb er al dikwijls aan gedacht,' zei Papa die nooit gehoord had van het kinderlijk verstikkende *schicksal*-woord.

De zondagsmis van elf uur in de Onze Lieve Vrouwekerk, waar de burgerij van Walle elkaar terugvond en de dames hun laatste creaties van hoeden en jurken en schoenen lieten bewonderen, had veel van haar charme verloren, want Marnix de Puydt die er op het orgel speelde en soms speels midden in de statige orgelklanken een zwierig walsmotiefje weefde, werd vervangen door een muziekleraar die zich strikt aan Bach hield, ook mooi, zo'n Koraalvoorspel★ of 'n preludium, maar men miste het *imprévu*.

De nacht van de ramp in het Gesticht van Haarbeke had Amadeus voor het eerst sinds jaren in zijn bed gepist, de dagen daarop wou hij niet meer eten of drinken en toen was

Koraalvoorspel: In de late middeleeuwen werd koraal de samenvattende benaming voor de eenstemmige, niet-gefigureerde, Latijnse liturgische gezangen van de westerse katholieke kerken. Het gregoriaanse koraal omvat zowel de vaste gezangen (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei) als de introïtus-, graduale, hallelujapsalmen, tractus, enz., maar ook de door de celebrant gezongen teksten.

Braiseren: smoren, stoven.

hij ontsnapt, men had hem pas een week later teruggevonden, kilometers van het ouderlijke huis. Hij lag voorover met zijn mond in een ondiep plasje kleiwater, een tros veldmuizen kroop uit zijn buik.

Tante Nora die zich verheugd had op de terugkeer van Nonkel Leon was in al haar staten. Haar man had beslist een of ander lief in Duitsland opgedaan, want toen hij thuiskwam had hij met moeite zijn vrouw en zijn door haar schildklier ontregelde dochter bekeken, hij had wat met het konijn Valentine gespeeld en was toen vertrokken naar zijn damclub.

Tante Nora bracht een stuk, de grootte van een sigarettenpakje, van de taart die zij speciaal voor hem had gebakken. De taart was keihard maar Papa vond haar voedzaam.

'Het is ook omdat ge u niet verzorgt, Nora, enfin, niet verzorgt zoals een man dat gaarne heeft,' zei Tante Mona en die ganse namiddag, onder de leiding van Cecile die lessen in schminken kreeg op de balletschool, werd Tante Nora door Mama en Tante Mona onder handen genomen. Haar wenkbrauwen werden geëpileerd, crèmes werden aangebracht, haar haren werden gefluft, gebraiseerd★, gebeitst, gebiologeerd, geblitzt, haar ellebogen werden geponst, er werd gerimmeld, geoorbeld, haar borst werd geperst, getild, tot de Verdrietige klaar was en met een onwezenlijke hoop in de plots amandelvormige ogen naar haar Leon werd gestuurd. 'Wij zullen er gauw het fijne van weten, en is het nu niet gelukt, ja, dan mag ze beginnen peinzen op scheiden.'

'Maar waar vindt ze nog iemand met zo'n schoon inkomen en dubbele rantsoenzegels?'

Zuster Sint Gerolf die in een eerste golf van gulzigheid alles opschrokte wat men haar voorzette en haar bord aflikte en toen aan het vasten was geslagen, vroeg nooit meer om verhalen aan Bomama. Haar zetel werd in de hoek bij de ve-

randa gezet, volgens Bomama omdat ze dan een uitzicht had op de tuin en men makkelijker bij de grote linnenkast kon, volgens Hélène omdat haar moeder de aanblik van de weigerachtige vastende niet langer kon verdragen. Met haar rug naar de keuken zat de non hardop te bidden. Met het uitzicht op haar rug zat Bomama hardop te vertellen.

'O, aanbiddelijk hart, hoe lijdt gij thans, gij lijdt het gruwzaamste lijden dat kan bestaan, een lijden evenredig aan de miljoenen en miljoenen zonden van gans het menselijk geslacht.'

Pioenroos

Pioenroos:

Baccarat

Baccarat:

Egelantier

Egelantier:

'...en hij smijt zijn vest uit in een hoek, nadat hij er natuurlijk eerst het geld heeft uitgehaald want meneer heeft geen portemonnee lijk andere mensen, meneer vindt dat minderwaardig kleinburgerlijk, en hij zegt dat zijn vest naar de schoonkuis moet, want Hélène kuist niet goed genoeg volgens hem, alleen Mona, die engel van zijn ogen, kan goed kuisen maar daarmee gaat hij zijn dierbare Mona niet lastig vallen, haar poezelhandjes zouden vuil kunnen worden, goed, ik raap die vest op uit de hoek, want dat zo laten traineren, het is geen gezicht, stelt dat er iemand komt, ge kunt nooit weten, en ik riek iets, ik zeg in mijn eigen: "het is geen parfum, het is geen poudre-de-riz, het is geen eau-de-toilette, het is geen lotion voor na het scheren", raad eens, het was de geur van een roos, geen pioenroos★, geen baccarat★, nee, van die kleine knopjes, is dat geen egelantier★? en ik riek nog beter en 't komt toch wel van het knoopsgat zeker, wat wil betekenen dat hij tot aan onze voordeur rondgelopen heeft met een roos in zijn knoopsgat die hij gekregen heeft van een of andere Roos van Jericho★ en dat hij haar dan rap in de goot gesmeten heeft...'

Roos van Jericho (Anastatica hierochuntica) of Opstandingsplant (Ἀναστασις) is een plantje dat helemaal kan uitdrogen, jarenlang in die toestand kan blijven, en zich toch na toevoegen van water binnen enkele uren helemaal kan openvouwen en weer groen worden. Tot 20% van de droge massa bestaat uit het suiker trehalose dat macromoleculen kan stabiliseren en ze beschermt tegen de gevolgen van uitdrogen.

Roos van Jericho in droge toestand

De plant komt niet voor in de Bijbel. Er is wel een legende rond de vlucht van Jozef en Maria met het Kind Jezus naar Egypte. Ze trekken daarbij door de vlakte van Jericho. En overal waar het Kind voorbijkomt, bloeit de aarde op om de Koning der Joden te begroeten.

'...o, nooit volprezen liefde, o beminnenswaardige, gij bemindet uwen hemelschen vader met ene oneindige liefde en die liefde overstroomde Uw Hart met een eindeloos geluk maar verscheurde het tegelijkertijd bij het aanschouwen

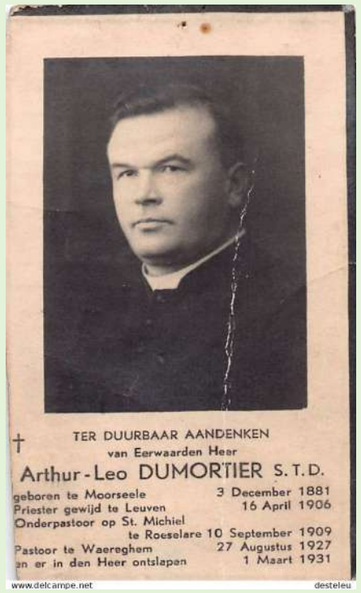
der talloze zonden tegen de onuitsprekelijke goedheid van Uwen Vader bedreven...'

Kasaï is een provincie in het centraal-zuiden van de Democratische Republiek Congo. De provincie werd opgericht in 1918.

Caoutchouk: rubber, gummi.

De Bank van Roeselare, later de Bank van Roeselare en West-Vlaanderen genoemd, is een *voormalige* bank waarvan de hoofdzetel gevestigd was in de West-Vlaamse stad Roeselare.

In 1924 stichtten E.H. Arthur Dumortier (1881-1931), proost (= deken; geestelijk ambt in de R.K.-Kerk) van de *christelijke* middenstandsorganisaties van Roeselare, en architect, schepen en senator Alfons Van Coillie (1884-1949, christendemocraat, Vlaamsgezind, eerst Klein-Seminarie, dan KU Leuven), de Middenstandsbank der S.M. Middenstandsbelangen voor Rousselare en Omliggende.

De Roeselaarse Middenstandsbank had de crisisperiode 1929-1931 zonder grote problemen overleefd, maar veel soortgelijke banken waren ten onder gegaan. De term middenstand was weinig vertrouwenwekkend geworden en daarom werd in 1932 beslist om opnieuw te beginnen onder de naam Bank van Roeselare.

In WOII werden vestigingen geopend ook buiten het gewest Roeselare: in Veurne, Ieper en Brugge. De deposito's, die al in de jaren voor de oorlog sterk gestegen waren, verveelvoudigden van 67 miljoen in 1941 tot 235 miljoen in 1943.

Alfons Van Coillie en zijn gezin (13 kinderen).

Sacoche: handtas.

Sloore: 1. Sjofele, onnozele, sullige vrouw; 2. beklagenswaardige, goede vrouw = ziel; 3. slordige, slonzige vrouw.

'...hij komt binnen op de receptie want hij moest een voordracht houden over de gewoontes in de Kongo, wat weet hij daarvan? hooguit of zijn aandelen van de Kasaï★ in de hoogte gaan of niet, en daar heeft hij ook zijn neus aan verbrand niettegenstaande de adviezen van zijn neef de missionaris, goed, hij komt binnen en de hoofdonderwijzer zegt: "Mijnheer Seynaeve, wij hebben het geluk vanavond een goeie kennis van u te begroeten." - "Van mij?" doet hij. En wie stond er daar op 't onverwachts? Zijn lief. Ja, die van Koekelare die in de caoutchouc-fabriek★ werkt als, wat is het? secretaresse? wij kennen dat, secrétaire de direction, méér moet ik niet zeggen, en weet ge wat hij deed, de lafaard, hij deed alsof hij haar niet zag, niet herkende, niet kende, hij zei: "Pardon, ge zijt mis, ik ken die persoon niet," lijk Petrus in de hof van daar in Palestinië omdat hij gezien had dat de Kanunnik er was, van de Bank van Roeselare★, en voor geen goud wilde hij geweten hebben dat er mogelijks overspel op het spel stond, en zij, zij verschoot er danig van, zij werd rood lijk d'ondergaande zon, want wat een afgang *en public*, want dat arm meisje zal voorzeker geproclameerd hebben: "de geachte spreker over Kongo van vanavond ken ik, ik ga meer zeggen, het is mijn lief en onze verhouding is achterbaks want zijn vrouw leeft nog," en zij heeft haar sacoche★ gepakt en zij wilde, zo hebben ze 't mij verteld, met die sacoche op zijn kletskop slaan en het is nog Madame Kerskens die haar tegengehouden heeft, die sukkelaar is dan weggelopen, die sloore★, ik heb er echt compassie mee, al is het zijn lief...'

'...Toen juichte uw Hart bij het vooruitzicht van zo veel andere zielen welke voor eeuwig door Uw lijden gered zouden worden. En de redding eener enkele ziel zou genoegzaam vergoeding aan Uw liefde hebben geboden, want Uw hart is vervoerd van teerheid voor de mensen...'

De gevechtshandelingen op het Tunesisch oorlogsfront staan in het teken van een systematische stellingverbetering. Jaja, Maria.

In de oostelijke Kaukasus hebben onze troepen zich binnen het bestek van de beweeglijke oorlogvoering systematisch van de vijand losgemaakt.

Zwijg maar, wij weten al meer dan genoeg!

Ondanks heftige afweer konden de verdedigers van Stalingrad niet verhinderen dat de vijand uit het Westen binnendrong, hetgeen dwong tot een achteruitschuiven der eigen stellingen met enige kilometers. Dat riekt aangebrand, Fernand!

'Zoet Hert, maak dat ik u meer en meer beminne.'

Volgens Nonkel Robert was de kilo varkensgehakt die hij aan Papa meegegeven had voor Bomama (op gevaar van zijn leven, want naarmate het aangebrand begint te rieken in het verkruimelend Sicilië en in het dooiende Rusland worden de Duitsers en de controleurs lastiger, en ge moet, om op uw gemak te kunnen werken als slachter, véél pakskes afgeven aan de een en de ander) van de éérste kwaliteit. Want de geburen, de moeilijk te bevredigen officieren van de 'Flandria' en vooral hijzelf en zijn echtgenote Monique hadden er van gegeten en niets gevoeld.

Volgens Tante Nora werd er veel gehakt gemengd met een minderwaardig vet. 'Ik zeg niet dat gij dat doet, Robert, ik zeg alleen maar dat er gekapt★ op de markt is dat gemelangeerd is.' Zij zei ook dat wat Mama en Mona op haar gezicht gesmeerd hadden ook geen Crème de Payot★ was geweest, want zij had er bubbels van gekregen. Waarop dat gemeen spook van een Cecile zegt: 'Ik dacht dat het de bedoeling was dat Nonkel Leon er een bubbel van zou krijgen.' Pats, zij kreeg een klap, geen echte, want die twee zijn koek en ei, overigens 't schijnt dat de Amerikanen in

Gekapt is gemalen vlees. Meestal runder- of varkensgehakt. Soms van kippe- of schapenvlees. Ook gemengd.

Crème de Payot

Noord-Afrika leven van eier*poeder*. 'Waar gaan wij naar toe? Straks gaat de mens nog alleen maar poederkens en pillekes eten, nee, geef mij maar varkensgekapt,' zei Bomama.

Volgens Papa had hij dat gehakt niet allemaal ineens willen uitdelen aan de hele familie en had hij gedacht dat ze, slokops zijnde, content waren geweest als hij drie dagen later nog eens een half kilootje zou brengen, het halve kilootje dat hij voor hun eigen goed weggeborgen had in zijn atelier. 'Ge moet op de dag van morgen peinzen, mensen!'

'Waarom in uw atelier? En niet in onze kelder?' vroeg Mama.

'Omdat er ratten in de kelder zijn. En omdat die daar (zijn ongeschoren roze dubbele kin in Louis' richting) er zou aangezeten hebben!'

'En waar is die halve kilo dan gebleven?'

'Ik heb hem moeten wegsmijten. D'r zat al een wormpje in.'

'Een wormpje, wat geeft dat nu, Staf?'

'Een haas laat ge toch ook een dag of drie hangen.'

'Negers begraven zelfs olifantenvlees.'

Roquefort: schapenkaas, Midden-Frankrijk.

'Een roquefort★ met een wormpje, er is niets beters.'

'Het is proteïne, waar we allemaal te weinig van hebben.'

'In Stalingrad zouden ze rond zo'n gekapt de tango dansen!'

'Ik heb er van geproefd,' zei Papa, 'en d'r was lijk een smaakje aan.'

'Gij hebt ongelijk gehad Staf,' zei Peter. 'Wij moeten onze houding tegenover voedsel herzien. Wat vroeger ongeschikt geacht werd voor consumptie zou best eens kunnen blijken het voedzaamste te zijn.'

Bomama stak haar tong naar hem uit achter zijn rug.

'Denk maar aan Firmin de Bulgaar zaliger die zijn neus optrok als wij elk een dozijntje slakken aten met peterselieboter.'

'Zaliger?' vroeg Mama. 'Hoe weet ge dat?'

Het Rijk der Vrouw
(1924 - 1949)
Hoofdredactie/Eindredactie: Amy Vorstman - Ten Have

HET RIJK DER VROUW
ONDER REDACTIE VAN AMY VORSTMAN - TEN HAVE
Uitgave van A.W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ - LEIDEN

Luchtige Zomerjaponnetjes.

Bij dunne toiletjes en vroolijke kleuren hoort een stralende zomer-zonen daar heeft het, terwijl wij dit schrijven, nog niet veel van. Regen en wind en donkere wolken doen ons hartgrondig verlangen naar mooie warme zomerdagen, maar — ook de regen heeft z'n voordeel. Als het buiten één zonnejubel is, — wie gaat er dan ijverig zitten pieken aan nieuwe kleeren? Neen dan willen we uit en genieten van den zomer die helaas maar zoo kort duurt.

Deze donkere, koele dagen zijn bij uitstek geschikt om fluks nog een paar aardige jurken te maken, waarvan ge nevenstaande afbeeldingen ziet.

Wit is mode! witte mantelpakjes, japonnetjes, hoeden; soepel, luchtig en elegant. Naast wit zien we veel foulard zijde in vroolijke tinten: warm rood, jade groen, helder blauw, alles effen bedrukt, geborduurd, gestreept, gemoed, ja we zien alles tegelijk, want naast sprekende harde kleuren zien we evengoed het zachte duifgrijs, het gris perle, alle kleuren beige, een weinig donkerblauw en zeer weinig zwart. Donkere japonnen worden opgevroolijkt door organdi kraagjes en manchetten, gekleurde handen, vestjes, sjerpen e.d. Een bijpassende hoed behoort te zijn in de overheerschende kleur van het toilet.

Plissé's ziet men zeer veel gebruiken zoowel voor garneering als voor tunieks en voor geheele japonnen.

Wie geplisseerde kostumes wil dragen dient echter steeds rekening te houden met de lijnen van het figuur. Men moet nimmer uit het oog verliezen, dat geplisseerde stof breed maakt; men ziet geplisseerde corsages dragen op rechte rokken en eveneens rechte corsages op geheel of gedeeltelijk geplisseerde rokken; ook ziet men veel japonnen, die geheel

Fig. 3 Fig. 4

recht zijn en waarvan alleen de garneering geplisseerd is. De mode brengt ook geheel geplisseerde mantelkostumes, waarvan rug en voorpanden van het manteltje geplisseerd zijn en de gansche rok eveneens. Natuurlijk wordt een dergelijk mantelkostuum van dunne stof gekozen. Geplisseerde capes, geplisseerde hoeden, parasols, handtaschjes, sjaals, ja wat niet al?

Uit Parijs komt de boodschap: de plissé-rage is een gevolg van het streven naar de slanke lijn die toch een zekere vrijheid van beweging toelaat.

Hoe nu? denken wij, en plissé's vragen zooveel stof en laten ons dik lijken? Zij, wier heupwijdte het ten eenenmale onmogelijk maakt, moeten zich maar liever niet aan geplisseerde rokken wagen. Doch zij, die het dragen kunnen, zullen wanneer de plooien recht en strak neerhangen er eerder slank mede uitzien.

Het V-vormig decolleté is ook weer du dernier cri met een smal omgeslagen, meestal geborduurd kraagje.

Een geheel geplisseerde robe met een ingezet geborduurd vestje en een bijpassende cape, eveneens geplisseerd en aan den hals met wijde slippen gesloten, vormt een bekoorlijk geheel.

Organdi is wel de meest geliefde stof voor dezen zomer.

Organdi, gebloemd, in effen kleuren, geruit of in breede strepen is een zomersche jeugdige dracht die dienst kan doen zoowel voor heele japonnen als voor garneering. De mode schrijft voor, op alle japonnen een geplisseerd of met lingerieplooitjes gegarneerd vestje waarin het ouderwetsche plastron (vroeger overgaande in den hoogen stijven boord) herleeft.

Zoo'n plastron moet feitelijk altijd wit zijn, met stijve plooitjes en kleine parelmoeren knoopjes, maar sinds (vooral in de mode) alles mag, ziet men ook vestjes van gekleurde, gebloemde en gestreepte stof waarvoor meestal crêpe de Chine,

Het Rijk der Vrouw (1924 - 1949) Hoofdredactie/Eindredactie: Amy Vorstman - Ten Have

'Weder een nieuw blad voor dames, zal menige lezeres zich verwonderd afvragen'. Met deze woorden werd in 1924 het eerste nummer van *Het Rijk der Vrouw* aangekondigd. Het weekblad haastte zich iedere scepsis weg te nemen door te melden dat het zich op een zo ruim mogelijk terrein zou gaan bewegen, 'en daartegenover den abonnementsprijs zoo laag te stellen, dat *Het Rijk der Vrouw* binnen ieders bereik ligt.' Niet alleen (zelfmaak)mode en 'vrouwelijke handwerken' (in dit nummer luchtige zomerjaponnetjes en 'aardige matrozenpakjes') maar ook woninginrichting, praktische informatie over huishouding en keuken, de 'belangen en rechten der vrouw, kortom alles wat maar eenigszins van belang kan zijn van onze lezeressen' zouden uitgebreid aan bod komen. Die brede opzet bleek in een grote behoefte te voorzien.

Latere bladen als *Libelle* (1934) en *Margriet* (1938), net als *Het Rijk der Vrouw* gericht op de vrouw voor wie het gezinsleven centraal staat, volgen nog steeds de zelfde succesformule. (MW)

Pater Damiaan: zie p. 137.

'Ach, Constance, niemand heeft hem toch meer gezien.'

In de lege hoek waar Zuster Sint Gerolf de laatste tijd met haar gezicht naar de muur had gezeten en gebeden tot het zoetheilig Hart, stond nu een kapstok.

Tante Hélène was als eerste opgestaan die ochtend. Zij zette de radio aan voor het programma 'Goed Geslapen?', meestal mandolinemuziek, en las in *Het Rijk der Vrouw*★ hoe je thuis zeep kon maken en zij praatte meer in zichzelf dan tot de onbeweeglijke gestalte toen zij zei: 'En nu gaan we dat soepje van gisteren opwarmen,' en merkte toen op de tegels dat Zuster Sint Gerolf diarree had gekregen en toen dat ze blauw was en in haar schoot gehakt had uitgespuwd.

'Maar hoe heeft ze dat gekapt kunnen pakken, ik had het op de bovenste plank gelegd achter dat beeldje van Pater Damiaan★!'

'Als een mens honger heeft is hij tot alles in staat.'

'Een mens is in staat om zijn eigen kind te laten verhongeren en zelf caramellen weg te steken in zijn atelier,' zei Louis.

'Gij gaat tegen mijn hand vliegen,' zei Papa loom.

'Wat zo jammer is, dubbeljammer, is dat zij twee dagen geleden zei dat haar vasten voorbij was, want dat het de bedoeling van ons Heer niet was dat wij ons eigen zouden verwaarlozen.'

Tante Mona, Tante Nora, Nonkel Robert en Louis liepen achter de kist. Vrouwen bleven ramen lappen, fietsers floten, spoorwegarbeiders maakten ruzie, de stad Walle keek niet om. Geen hertog riep als bij de begrafenis van Louis Quatorze★: 'Kwaakt, kikkers, nu de zon gezonken is!'★ Papa wilde een passend doodsprentje drukken maar hij had geen gegevens, zij had geen identiteitskaart bij zich.

'Zo de put in, zonder kind of kraai,' zei Bomama en scharrelde in haar reticule★ met de zilveren sluiting die twee omstrengelde slangen voorstelde. Zij duwde Louis een briefje van twintig frank in de hand.

'Ga naar de bakkerin en koop voor dat geld nonnescheetjes. Het is 't enige dat wij voor haar memorie kunnen doen.'

Louis Quatorze (1638 - 1715), Louis le Grand en le Roi-Soleil, was een zoon van Louis XIII de Bourbon van Frankrijk en Anna van Oostenrijk. Na de vroegtijdige dood van zijn vader werd hij op vierjarige leeftijd koning. Kardinaal Mazarin leidde de Franse politiek tijdens de minderjarigheid van Louis, waarbij hij het beleid van kardinaal de Richelieu voortzette. Op zestienjarige leeftijd werd Louis XIV gekroond, maar pas na de dood van Mazarin in 1661 nam hij het bewind zelf in handen. Met behulp van zijn ministerraad, in het bijzonder Jean-Baptiste Colbert en François-Michel le Tellier, werden centralistische hervormingen doorgevoerd in het nog feodale Frankrijk. De adel raakte een aanzienlijk deel van zijn macht kwijt, in ruil voor een plaats aan het hof van de koning in het nieuwgebouwde Kasteel van Versailles. Louis XIV wordt vaak gezien als het ultieme voorbeeld van een absolute vorst.

Door middel van oorlogen met buitenlandse mogendheden, met name Spanje, het Duitse rijk en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, wist Louis XIV de noord- en zuidgrens van Frankrijk te verleggen op Duits, Nederlands en Spaans grondgebied. Door de vele oorlogen die hij vocht raakte de Franse staat nagenoeg bankroet. De Zonnekoning was een belangrijke beschermheer van de kunsten en daardoor wordt vaak aan zijn regeerperiode gerefereerd als de Grand Siècle.
In deze periode floreerden kunstenaars als Racine, Rigaud, Lully en Le Nôtre.

Kwaakt, kikkers, nu de zon gezonken is!

Kikkers kwaken rond zonsondergang en worden 's nachts actief, omdat dit de beste momenten zijn om op jacht te gaan én om vrouwtjes te lokken tijdens de paartijd. Mannetjes gebruiken speciale kwaakblazen om hun roep te versterken.

Rondom dit gekwaak bestaan weersspreuken, zoals "Kwaakt de kikker in het riet, dan regent het morgen of niet...". Het is een bekend fenomeen dat ze bij een vochtige, broeierige avond extra luidruchtig zijn.

Reticule: handtas die van boven dichtgetrokken kan worden.

Iedereen at zwijgend het broze, lichte schuimgebak dat smolt op de tong. Louis likte de laatste korreltjes uit het papieren zakje, de melkwitte as vloog in zijn neusgaten. 'Toch proeft ge dat ze gemaakt zijn van het wit van eieren van kiekens die gevoed worden met afval van vis,' zei Papa. "t Is nu gelijk,' zei Bomama.

'Ge moogt het mij zeggen, Constance, ik zal niet kwaad zijn, ik beloof u dat ik kalm ga blijven, ik ga niet uitschieten, maar om de liefde Gods, spreek het uit. Wáár was het, de eerste keer, ge moet mij geen details geven maar wáár was het? - Ik versta dat ge 't niet wilt vertellen, dat het delicaat is, maar wanneer was het, zeg mij dat tenminste?'

Papa brulde: 'Wat dééd hij?'

De veren van hun bed piepten, Mama draaide zich om.

'Alstublieft, Constance, wij zijn toch kameraden.'

'Van in de tijd van de IJzerbedevaart,' zei Mama schor.

De rat in zijn labyrint, de slinkse sluiper Theo van Paemel, had woord gehouden. De Erweiterte Kinderlandverschikkung stuurde de afvallige Seynaeve junior naar het merenrijke Strelenau★, Mecklenburg★. Daar wachtten hem sport en volksdans, knutselen en lekenspel, natuurleven en troepdienst. Papa moest een briefje tekenen dat Louis geen rare ziekten had. Louis ergerde zich aan de efficiënte haast waarmee zijn moeder een week tevoren al zijn koffer pakte.

'Ik vertrek naar het verre Oosten.'

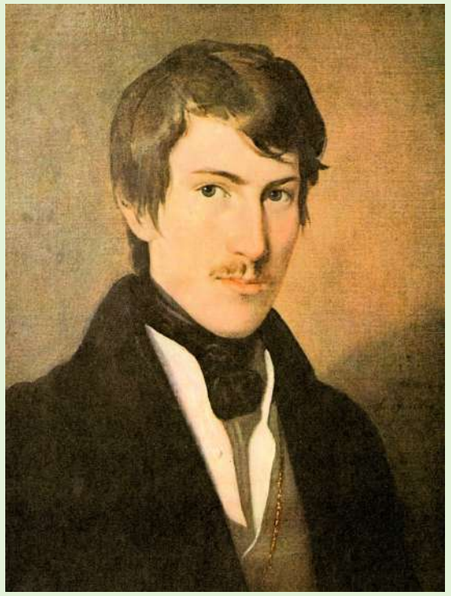
'Duitsland is het verre Oosten niet,' zei Simone, 'dat is waar de Chinezen wonen.'

'Toch wel, kijk op de kaart, 't ligt ver ten oosten van ons land.'

'Ge moet mij mijn foto teruggeven.'

'Gegeven is gegeven.'

Strelenau: fictief. De naam verwijst mogelijk (zie Weisgerber, p. 485) naar Nikolaus Lenau, eigenlijk Nikolaus Franz Niembsch Edler von Strehlenau (Schadat 1802 - Oberdöbling, tegenwoordig deel uitmakend van Wenen, 1850), een Oostenrijks dichter uit de Biedermeier-tijd.

Nikolaus Lenau, door Friedrich Amerling

Lenau groeide op in een familie van verarmde adel. Hij studeerde rechten, filosofie en medicijnen in Wenen en Heidelberg, en raakte daar bevriend met Franz Grillparzer en Gustav Schwab. In 1831 liet hij zich neer in Stuttgart, waar hij meewerkte aan Johann Friedrich Cotta's bekende tijdschrift *Morgenblatt für gebildete Stände*. Hij maakte naam met zijn bundels *Gedichte* en *Schilflieder* (beide 1832) (Schilf = riet), en werd wel de 'Duitse Byron' genoemd. In lijn met het oeuvre van Byron omvatten zijn gedichten het hele arsenaal van romantische beelden en 'Weltschmerz'-stemmingen. Zijn poëzie is melancholisch, sterk in landschapsschilderingen en opvallend muzikaal.

Een ongelukkige liefde voor Freifrau Sophie von Löwenthal dreef de gespleten en gepassioneerde Lenau in 1832 naar de Verenigde Staten, waar hij op een farm rust hoopte te vinden. In 1833 keerde hij echter ontgoocheld weer naar Duitsland terug en zou enige jaren afwisselend verblijven in Württemberg en Wenen. In deze periode schreef hij zijn onvolprezen bundels *Savonarola* (1837) en *Neuere Gedichte* (1838). Zijn filosofische en historische geschriften zijn minder geslaagd.

Vanaf 1840 verergerden de psychische problemen van Lenau en vanaf 1844 verbleef hij in een tehuis. Hij overleed in 1850 in een gesticht te Oberdöbling, nabij Wenen, 48 jaar oud.

Mecklenburg: Vorpommern, boven Berlijn.

'Als ge 't zo wilt. Ik moet naar binnen. Ik moet siroop maken.'
'Tegen de hoest?'
'Nee, om te versterken. Een recept van mijn vader.'
'Gaat ge op mij peinzen?'
'Wanneer?'
'Vanavond.'
'Ja.'
'Echt waar?'
'Voor dat ik slaap peins ik altijd op wat ik die dag heb meegemaakt.'
'Ik ga u een hele tijd niet meer zien.'
'Vier weken, dat is gauw gepasseerd. Uw haar is te lang.'
'Ik ga het laten snijden.'
'Bij coiffeur Felix.'
'Nee, mijn Mama gaat het doen,' zei Louis en schaamde zich. Simone had een bijna doorschijnende bloeze aan, je zag de bustehouder. Hij gaf haar een kus op de wang.
'Goed. Het is al goed,' zei zij, haar melancholie leek hem passend, alhoewel ze om de meeste dingen treurig was. Hij nam haar hand en kietelde haar handpalm omdat Haegedoorn gezegd had dat vrouwen dit onweerstaanbaar vonden. Zij merkte het niet. De bel van de apotheek rinkelde als de bel waarmee gegoede families in Mecklenburgse villa's hun butler riepen die dan bleek Lord Lister★ in vermomming te zijn, hij die onweerstaanbaar was voor vrouwen, vanwege zijn blik van staal.

Lord Lister: blik van staal. Zie p. 140, 406.

Zesde dag. Hoe stil is het hier. 's Nachts hoor ik soms kletterende paardenhoeven. De bietenvelden zijn onoverzienbaar. Er is veelvuldig mist. Het dialect dat zij hier spreken lijkt soms op Vlaams. Zij zeggen 'vertellen', niet 'erzählen'. De meeste mannen lopen gebogen. Alsof zij iets in de grond zoeken. De man bij wie ik ingekwartierd ben heet Gustav Vierbücher★. Maar hij kan niet goed lezen. Hij is te klein om

De vrouw van **Göring**: zie ook p. 235.

Emmy en Hermann Göring

Emmy Sonneman werd in 1893 geboren in Hamburg. Ze groeide op in een vrij rijke familie. Ze besloot toneelspeelster te worden. Uiteindelijk ging ze in dienst bij het theater van Weimar. In 1916, tijdens de Eerste Wereldoorlog, trouwde ze met Karl Köstlin, maar al na enkele jaren scheidden de twee.

In 1931 ontmoette ze Hermann Göring. Hij was getrouwd met de Zweedse Carin Fock. Toen zij overleed, zagen Emmy en Hermann elkaar steeds vaker en ontstond er een liefdesrelatie. In 1934 verleende Göring haar de titel Staatsschauspieler, het hoogst haalbare voor een toneelspeler.

De bruiloft op 10 april 1935 was een groot feest. De straten waren versierd, de binnenstad van Berlijn was afgesloten voor verkeer en meer dan tweehonderd vliegtuigen van de pas opgerichte Luftwaffe cirkelden boven het paar.

Op 2 juni 1938 beviel Emmy van haar eerste kind, genaamd Edda. Ze zou zijn genoemd naar de oudste dochter van Benito Mussolini. Ze kreeg nu de titel „Hohe Frau“, wat inhield dat ze als first lady van nazi-Duitsland moest optreden, daar Hitler niet getrouwd was.

Hermann Göring noemde zijn verblijf in Rominten, het Reichsjägerhof, naar zijn tweede vrouw, de Emmyhall. Zijn groot landhuis, waar hij met Emmy woonde, was genoemd naar zijn eerste vrouw, de Carinhall. Emmy maakte daar nooit een probleem van.

Peluw: < lt. Pulvinus = kussen. Louis bedoelt waarschijnlijk een strozak of een veren dekbed.

Gustav (Vierbücher) **die vijf zes keer moeizaam in een tinnen schaal pist**: zie Jean Weisgerber, Het Verdriet van België of het gemaskerde Bal, De Gids, jrg. 148:

in het leger te dienen. Hij steekt vaak een ijzeren spil in de grond en kijkt dan naar de punt. Zoekt hij olie? Zijn vrouw heet Emma zoals de vrouw van Göring★ van wie zij de dikke gestalte heeft. Zij stoot mij vaak aan en zegt dat ik mij moet spoeden. Maar zij zegt niet waarvoor. Het regent zeer veel. Als ik mij goed gedraag, zegt Emma, mag ik het beeldje van een danseres, voortkomend uit de SS-Porzellanmanufaktur van München meenemen als cadeau voor mijn moeder. Zij hebben hier vreemde kachels die betegeld zijn en vastgemetseld in een hoek staan. Zij slapen hier onder een peluwzak (?)★ die veel te warm is. Er zijn ook veel insecten van zonderlinge vormen en kleuren die dwars door de kamers zoemen. Maurice had hier de tijd van zijn leven gehad om ze te bestuderen. Ik heb dikwijls geschreid 's nachts maar ik leer mij bedwingen.

Zevende dag. Ik word elke nacht wakker van Gustav die vijf zes keer moeizaam in een tinnen schaal pist★. Hij zucht en kermt daarbij. Gisteren zei Emma dat ik ondankbaar was. Omdat ik de roze soep niet lustte die, volgens het pakje, van aardbeien gemaakt was.

Achtste dag. Ik moet van Gustav en Emma naar het gemeentehuis, waar de jongsten van de HJ spreekkoren leren zeggen, figuurzagen en houten vliegtuigjes bouwen. Ik heb vanavond: 'O krinklende winklende waterding, met 't zwarte kabotseken aan'★, enz. gereciteerd. Ik moest het nog eens doen en zei: 'O, stinkende, winkelende paterding, schart er uw rokske maar aan.' Niemand heeft het verschil gemerkt. Later een soort Zonnewendefeest met kampvuur. Wat niet verboden is. Omdat hier geen Geallieerde vliegtuigen overvliegen.

Twaalfde dag. Ik help Emma bij het huishouden en Gustav met het voeren, maar ook als er niets te doen is en Emma breit en Gustav slaapt bij de kachel kan zij niet verdragen dat ik in *Simplicissimus*★ (tien afleveringen) zit te lezen. Zij zegt dat ik geluk heb dat ik geen Duitse jongen ben, dat men mij anders zou aanpakken.

Vijftiende dag. Emma zegt dat ik vuil ben als een jood. Dat

Soms is de calembour (= woord- of naamspeling) tegelijk verzwegen en vertaald, bijvoorbeeld wanneer Louis noteert dat Gustav Vierbücher (= Tetralogie, maar ook de vier grote romans van Gustave Flaubert en de vier grote gedichten van Nikolaus [Streh]Lenau (*Gedichte,* 1832*, Schilflieder,* 1832*, Savonarola*, 1837 en *Neuere Gedichte*, 1838 o.a.), de boer bij wie hij in Duitsland inwoont, 's nachts 'moeizaam pist. Hij zucht en kermt daarbij'. (p. 485). Verbazend is dat niet: l'or du rein (schoot, lendenen, én Das Rheingold).

O krinklende winklende waterding:

Het Schrijverke is een gedicht van Guido Gezelle uit 1857 in romantische stijl.
Het gedicht gaat over een waterkever: het schrijvertje, of mogelijk het slootschrijvertje.

Gerrit Komrij noemde het 'een schoolvoorbeeld van retorica, met zijn vraag- en antwoordspel, zijn herhalingen, crescendo's en climaxen, alles zo doorzichtig van structuur en zo knap gezwaluwstaart dat de totaalcompositie weer gladjes en vloeiend lijkt'.

O krinklende winklende waterding,
Met 't zwarte kabotseken aan, soort muts, schedelkapje
Wat zien ik toch geren uw kopke flink
Al schrijven op 't waterke gaan!
Gij leeft en gij roert en gij loopt zoo snel,
Al zie 'k u noch arrem noch been;
Gij wendt en gij weet uwen weg zoo wel,
Al zie 'k u geen ooge, geen één.
Wat waart, of wat zijt, of wat zult gij zijn?
Verklaar het en zeg het mij, toe!
Wat zijt gij toch, blinkende knopke fijn,
Dat nimmer van schrijven zijt moe?
Gij loopt over 't spegelend water klaar,
En 't water niet méér en verroert
Dan of het een gladdige windtje waar,
Dat stille over 't waterke voert.
O schrijverkes, schrijverkes zegt mij dan, -
Met twintigen zijt gij en meer,
En is er geen een die 't mij zeggen kan: -
Wat schrijft en wat schrijft gij zoo zeer?
Gij schrijft, en 't en staat in het water niet,
Gij schrijft, en 't is uit en 't is weg;
Geen Christen en weet er wat dat bediedt:
Och, schrijverke, zeg het mij, zeg!
Zijn 't visselkes daar ge van schrijven moet?
Zijn 't kruidekes daar ge van schrijft?

Zijn 't keikes of bladtjes of blomkes zoet,
Of 't water, waarop dat ge drijft?
Zijn 't vogelkes, kwietlende klachtgepiep,
Of is 'et het blauwe gewelf,
Dat onder en boven u blinkt, zoo diep,
Of is het u, schrijverken, zelf?
En 't krinklende winklende waterding,
Met 't zwarte kapoteken aan, boven op het hoofd staand dameshoedje
Het stelde en het rechtte zijne oorkes flink,
En 't bleef daar een stondeke staan:
'Wij schrijven.' zoo sprak het, 'al krinklen af
Het gene onze Meester, weleer,
Ons makend en leerend, te schrijven gaf,
Eén lesse, niet min nochte meer;
Wij schrijven, en kunt gij die lesse toch
Niet lezen, en zijt gij zoo bot?
Wij schrijven, herschrijven en schrijven nog,
Den heiligen Name van God!

Simplicissimus: Duits satirisch weekblad, dat verscheen tussen 1896 en 1944. Het werd uitgegeven in München. Het door Thomas Theodor Heine ontworpen herkenningsteken van het tijdschrift was een rode buldog op zwarte achtergrond.

Simplicissimus, Jaargang 1, nummer 1. (04-04-1896)

Simplicissimus werd opgericht door Albert Langen en Thomas Theodor Heine. In de eerste jaren (1897-1906) was Bruno Paul naast Heine een van de belangrijkste illustratoren. Aan het blad werkten in de loop der tijd verschillende bekende politiek actieve intellectuelen mee: Hermann Hesse, Olaf Gulbransson, Rudolf Kriesch, Thomas Mann, Ludwig Thoma, Eduard Thöny, Georg Queri, Erich Mühsam, Jakob Wassermann, Käthe Kollwitz, Karl Arnold en Frank Wedekind.

Voor de Eerste Wereldoorlog bereikte het blad een ongekende populariteit vanwege

het aan de kaak stellen van de burgerlijke moraal, de wilhelminische politiek en het militarisme. Beambten en kerkelijke gezagsdragers waren eveneens voorwerp van spot. Het blad had behalve een principieel kritische houding geen uitgesproken politiek programma. Desondanks lag de redactie constant onder vuur van de overheid, en met name wegens het omzeilen van de censuur spande justitie regelmatig rechtszaken aan, die de oplage van Simplicissimus verhoogden. Zo zaten Heine en Frank Wedekind 1899 een gevangenisstraf uit wegens majesteitsschennis, terwijl oprichter Langen vanwege eenzelfde beschuldiging was uitgeweken naar Parijs. Het blad was in Oostenrijk-Hongarije verboden. In de jaren voor het overlijden van Albert Langen in 1909 verscheen ook een édition française, waarin de prenten voorzien werden van Franse vertalingen. De uitgevers werden daarop bekritiseerd wegens het verlenen van spandiensten aan de Franse erfvijand.

In tegenstelling tot de kritische houding tegenover het militarisme in de eerste twee decennia van het bestaan, voer Simplicissimus tijdens de oorlogsjaren 1914-1918 een nationalistische koers. Ter linkerzijde van het politieke spectrum werd kort na de oorlog kritiek hoorbaar, met name verwoord door Kurt Tucholsky, Karl Kraus en Carl von Ossietzky. Langzaam werd duidelijk dat het in Beieren uitgegeven tijdschrift moeite had met de Weimarrepubliek en vooral de sociaaldemocratische regering ervan. Het zag zich hierdoor nauwelijks in staat nieuw talent aan te trekken, dat betere voorwaarden leek te vinden in de hoofdstad Berlijn.

De joodse medeoprichter Thomas Theodor Heine lag al in 1933 onder vuur van de nazi's en hij wilde zijn kritische bijdragen tegen het nationaalsocialisme niet stopzetten. De redactie drong bij hem aan te vertrekken uit vrees voor een verschijningsverbod van Simplicissimus.

Een week na de verkiezingen in maart 1933 werd de redactie door een knokploeg van de SA verwoest. Heine, die gedwongen werd te vluchten op straffe van internering in Dachau, maakte later aannemelijk dat medewerkers van Simplicissimus, met name Gulbransson en Schelling, medeplichtig waren aan de SA-actie. De enige medewerker die met Heine vertrok was Franz Schönberner. Na de machtsovername van Hitler zou het blad zonder protest een instrument worden van het nieuwe regime. Behalve Gulbransson en Schelling bleken ook Karl Arnold en Eduard Thöny onkritisch jegens het nieuwe bewind.

Ouwe Taaie Jippie Jippie Jee
(Eddy Christiani)

ik net als de joden niet genoeg van ondergoed verander. Ik meen te zien dat Gustav per dag ineenkrimpt, dat hij straks niet over de tafel zal kunnen kijken.

Zestiende dag. Ik heb de HJ 'Ouwe Taaie, jippiejippiejee'★ geleerd. Zij denken dat het een Vlaams volkslied is.

Achttiende dag. Ik heb in dit platte land een bos ontdekt. Ik ga er morgen heen.

Negentiende dag. Wat een Geschichte. Ik schrijf het op omdat ik er later om zal lachen. Ik liep naar het bos in de verte. Gedurende uren. Het leek een fata morgana. Ik probeerde er in een rechte lijn naartoe te lopen, ik klom door doornhagen en waadde door kreken. Urenlang. Toen werd ik moe en viel in slaap in een maïsveld. Na een uur ongeveer hervatte ik de tocht, maar op een bepaald ogenblik kon ik niet verder omdat ik mij in een moerassig gebied bevond. Ik bleef op zo'n eilandje zitten. Muggen, libellen en horzels vielen mij aan. Ook een school (?) waterratten zwom naderbij. Ik keerde terug op mijn stappen maar toen ik langs de plek in het maïsveld kwam waar ik gerust had, sprongen drie boeren op mij af. Ik kon hun gebrul niet verstaan, hun taal leek niet op Duits. Wel verstond ik het woord: parachutist. Op mijn leeftijd! Een van hen had een zeis bij zich, als Pietje de Dood. Ik werd naar een boerderij gebracht. De jongste boer die mank is, bleek een soort veldwachter te zijn, Ernst geheten. Hij bracht mij thuis (thuis, sic) en verbood mij nog uit de kom van het dorp te komen.

Tweeëntwintigste dag. Het zijn zeer lange dagen. Ik vond de avondster, het zevendruppeltje en de twee Beren. De melkweg ook natuurlijk. Gustav de dwerg kijkt altijd op mijn vingers als ik karikaturen van Churchill, Roosevelt en Stalin teken en inkleur. Hij begrijpt niet dat ik dat kan.

Drieëntwintigste dag. Wat nu weer! Ik hoorde op de radio: 'Der Wind hat mich (mir?) ein Lied erzählt'★ en ik zei aan Emma dat Zarah Leander een houten been had. Zij schrok zodanig dat zij schreeuwend de straat op liep en mensen uit het dorp in huis haalde. Daar waren twee mankepoten bij, een met één long, schijnt het, en de secretaris, die zeker

Er was eens een cowboy
Vol levensvreugd en vuur
Hij had er aan centen geen gebrek
Hij leefde voor vrouwen
Voor drank en avontuur
En de zon die scheen hem in zijn nek

Ouwe Taaie
Yippie yippie yee hee hee
Ouwe Taaie
Yippie yippie yee
Ouwe Taaie
Yippie yippie yee hee hee
En de zon die scheen hem in zijn nek

Toen kwam er een meisje
Dat bracht zijn hoofd op hol
Zij maakte zijn leven tot een hel
Zij verbraste zijn centen
En verkocht op laatst zijn knol
En de cowboy belandde in de cel

Refr.
En de cowboy belandde in de cel

Hij kwam voor de rechter
De eis was lang niet mild
Men dreigde met vele jaren straf
Zijn zucht naar avontuur
Die was meteen gestild
Voor die Taaie was toen de lol eraf

Refr.
Voor die Taaie was toen de lol eraf

Toen ging er die cowboy
Terug weer naar zijn land
Hij was er zo arrem als een mier
Hij ging naar zijn blokhut
En maakte zich van kant
En nu is hij zo doo-hood als een pier

Refr.
En nu is hij zo doo-hood als een pier

Eddy Christiani (Den Haag, 1918 – Aalsmeer, 2016): Nederlands gitarist en zanger, componist en tekstschrijver.

Christiani staat in de Nederlandstalige levensliedtraditie, maar naast Lou Bandy en Willy Derby waren ook verschillende soorten Amerikaanse amusementsmuziek van invloed op zijn stijl. In 1939 was hij de eerste Nederlandse (en mogelijk eerste Europese) artiest die een elektrische gitaar bespeelde.

In 1943 moest hij wegens problemen met de Kultuurkamer onderduiken en ging hij naar België. Na de bevrijding van Brussel ging Christiani spelen in een Engels legerorkest, de Army Troupers. Achter de frontlinies trok hij mee Duitsland in.

De populariteit van Christiani nam in de periode na de oorlog reusachtige vormen aan. Hij werd een waar popidool. De lezers van het muziekblad *Tuney Tunes* verkozen Christiani in 1953 tot de populairste zanger van Nederland. Hij bleef bovenaan in de poll staan tot en met 1956.

Bekende hits van Christiani waren *Zonnig Madeira* (1938), **Ouwe Taaie (1943)**, *Op De Woelige Baren* (1948), *Kleine Greetje Uit De Polder* (1950), *Spring Maar Achterop* (1952), *Daar Bij De Waterkant* en *Rosemarie Polka* (1953).

Der Wind (...) **Zarah Leander**: zie p. 318.

Vlaamse Wachter: zie p. 376.

honderdvijftig kilo woog. Zij begonnen allemaal door elkaar te gillen en te schelden en wilden mij lynchen. De secretaris die dienst doet als Lagermannschaftsführer pakte mij bij de kraag van mijn hemd, het scheurde. Hij stelde mij vragen. Onder andere, wat voor een vader ik had die mij zo had opgevoed. Ik antwoordde dat mijn vader in mijn land bij de Gestapo was. Dit maakte grote indruk. Als Papa het zou weten zou hij kraaien van trots. Zij bleven nog wat vervelend doen maar dropen toen af. En wat is het mooiste? Emma is nog nooit zo vriendelijk geweest. Zij bakte zelfs oliebollen maar die waren te deegachtig en Gustav at ze allemaal op.

Zesentwintigste dag. Gustav en Emma zeggen dat zij het erg vinden dat ik wegga, dat zij al aan mij gewend waren. 'Wie ein Sohn,' zeiden ze. Ik antwoordde dat ik nooit een goede zoon kon zijn, ook niet voor mijn ouders. Emma begon te schreien. Daarom heb ik haar Mutti genoemd. Gustav zei: Und ich? Daarom heb ik maar 'Vati' tegen hem gezegd. Morgen krijg ik de porseleinen danseres mee en zal Gustav mij achter op de fiets naar het station brengen. *Goodbye* Strelenau.

Slaapdronken stond Louis voor het raam, dat niet open mocht, ook niet om naar je gelukkige ouders te wuiven in de verte, want je kon tot op het laatste ogenblik een sintel van de trein in je ogen krijgen. En toen, zwaaiend met het hakenkruisvlaggetje zoals bevolen werd, reed hij op de treeplank in de stoom van de trein Antwerpen binnen, overweldigd door het geroep en gekrijs in het Antwerps Vlaams huiselijk vertrouwds, en zag Mama staan zoals beloofd. Wat is zij klein, zal ik in mijn notaboek schrijven vanavond, zij komt niet eens tot de schouder van de Vlaamse Wachter★ naast haar, en zij heeft haar haar donkerrood geverfd.

Mama probeerde hem op te tillen, kuste hem woest op de wangen, in de nek, perste hem tegen haar borst. Hij liet zijn

vlaggetje vallen maar niemand merkte het op. Alhoewel dit volgens de natuur niet mogelijk was, leek Mama op de zuster van Papa, Nora, zij had geen schmink op, en had roze vlekken op haar wangen alsof zij er met de kapotte bontjas over geraspt had. Er was iets met haar aan de hand, want zij huppelde, neuriede, hinnikte, haakte haar arm in die van de jonge Vlaamse Wachter, die slungelachtig glimlachend Louis' koffer aanpakte.

In de trein naar Walle, uren, door het zwart landschap, in de dikke walmen van de volgepropte coupé, tussen het gekwaak en gevloek van de kaartspelers, dat alleen verzwakte toen inspecteurs langs kwamen.

'Oskar is zo vriendelijk geweest om mee te komen, om er op te letten dat er mij niks overkomt, dat ik mijn kaartjes niet verloor of dat ik niet op een verkeerde trein stond te wachten. Hij heeft goed op mij gepast.'

De slungel murmelde bedeesd dat het zijn plicht was.

De trein stopte midden in koolzaadvelden. Het enige licht kwam van de aangestreken lucifers en van de glimwormen in de holle gezichten van de kaartspelers. In de verte stralen van zoeklichten. Een oude man die tegen Louis aangedrukt zat, boerde de hele tijd, er kwam geen einde aan, de boerziekte. Scheldende mannen die met lantaarns zwaaiden onderzochten het sissende, dampende onderstel van hun coupé. Kettinghonden in verre boerderijen. Het plotse heftige geruis in onzichtbare boomkruinen. Dit was België en onmetelijk ver weg, bijna onbestaand, lag Mecklenburg, een vlakke, ongerepte planeet met hier en daar een verminkte, dwalend door bietenvelden. België was vlakbij, propvol blatend stinkend angstig volk. Louis tekende Churchill in de bewasemde ruit, drie halve cirkels voor de kinnen, een klein cirkeltje voor de mopsneus, de hanglip met sigaar, een bol hoog voorhoofd met zes haren opzij, en dan het vlinderdasje eronder.

Mama vroeg voor de derde keer hoe het eten was geweest, het slapen. Of hij al zijn was mee had gebracht, zijn twee paar schoenen, zijn pyjama. Hoe de mensen waren.

Ongelukkig door de verliezen?

'Zij hebben een keer achter mij gezeten, met een zeis.'

'Maar jongen toch.' Maar vroeg niet verder waarom, wanneer, hoe.

Mannen en vrouwen werden uit de trein gehaald, zij moesten hun koffers en balen aan de kant zetten. Een van de smokkelaars morde, een rijkswachter ging op hem toe, pakte zijn neus beet, kneep er in, bleef knijpen. Louis zag de tranen uit de man zijn ogen springen.

De trein stommelde verder, de oude man naast Louis vertelde hees en haastig een reeks moppen.

'Het is dat ik u heb, Louis...' zei Mama tegen de ruit.

'Als ik u niet had, o jongen, dan wist ik het wel...'

'Ik had chocola gereedgelegd, melk met nootjes, uit Zwitserland om het u te geven in de statie, tien minuten lag ze op tafel en hij was ermee weg.'

'Meerke heeft al haar tanden laten uittrekken. Nonkel Omer is zot geworden, hij zit bij de Broeders in Sint-Vincent.'

'Het is alsof ge jaren weggeweest zijt.'

Het waren voorpostgevechten. Er is iets met haar gebeurd, met die paffende ongeschminkte vrouw tegenover mij. Zij past in deze chaotische trein die steeds verder wegrijdt van het mistig rijk, plat als een pannenkoek, waar spreekkoren weergalmden, waar regelmaat en orde heersten onder de mankepoten, waar ik de enige wanordelijkheid was. Wij moeten nu op de hoogte van Waregem zijn waar één van Peters lieven woont, een onderwijzeres die eens afgerammeld werd door Tante Mona. Waarom schiet mij dit te binnen? Omdat het, net als bij Mama tegenover mij, met overspel te maken heeft, iets wat je over moet spelen omdat het spel de eerste keer mislukt is.

'Het is hem gelukt, uw vader. Hij heeft mij klein gekregen.'

'Sst!' deed Louis als naar een kleintje.

'*Ons* klein gekregen. Hij mag in zijn handen wrijven, fier op zijn borst kloppen, proficiat!'

'Stil, sst!'

'Het geeft niet. Oskar mag alles horen.' Oskar deed alsof hij sliep, alsof hij het niet wou horen, het geraaskal dat zij toen, gejaagd als de oude man met zijn landerige moppen daarnet, losliet voor dat zij zo meteen in het vervloekte stadje van haar verdriet zouden aankomen, in de nachtlucht van haar verlies.

'Hij heeft het gearrangeerd met zijn maat Theo, die overal met zijn vuile vingers in de pap zit. Want wat hebben zij Henny kunnen verwijten? Driemaal niks en toch heeft hij zich moeten verantwoorden, een mens van zijn kaliber, aangesteld door Von Falkenhausen★ zelf en door de strengste militaire dokters afgekeurd voor chronische Magenschleimhautentzündung. Wat? Zou hij ooit geld ontvangen hebben om rijkeluisjongens weg te houden van het transport, zo'n morele mens? Dat hij zogezegd tegen het regiem zou gesproken hebben? Wat heeft hij precies gezegd in het restaurant van het hotel 'De Zwaan'? Hij ontkent het niet, integendeel, terwijl ik hem nog zo schoon gesmeekt heb te ontkennen, "Liebchen, zweer het af, zeg dat gij het nooit van zijn leven hebt uitgesproken."

"Flämmchen," zei hij, "als ik tegenover mijn eigen volk de waarheid niet mag zeggen! Het is geen Sondergericht★!"'

'Wat heeft hij bekend, Mama?' vroeg Louis.

'Dat hij gezegd heeft: "De totale overwinning roept haar ongeluk op." En dat is niet eens van hem, maar van een grote Duitse geleerde, ge moet hem kennen, gij, die altijd met uw neus in boeken zit.'

'Bon, en verder?'

'Dat hij te veel opzien gebaard heeft door te veel in het openbaar Sekt★ te hebben gedronken. (*Sekt*, *Sekt*. Mama, vroeger als kind: *Jetzt*. *Jetzt*, tijdens Veertien-Achttien aan de piano.) Maar die mens mocht geen Sekt drinken vanwege zijn maag en zelfs al had hij Sekt gedronken met emmers, hij mag toch van zijn eigen geld dat hij geërfd heeft van zijn familie.'

'Is hij weg uit Walle?'

Von Falkenhausen: zie p. 474.

Sondergericht: een bijzondere, speciale rechtbank.

De uitspraak "**de overwinning roept haar ongeluk op**" is nauw verbonden met de filosofie van Friedrich Nietzsche, die stelt dat elke triomf of grote prestatie onvermijdelijk leidt tot nieuwe problemen, verveling, of een dieper bewustzijn van de tragiek van het leven. Overwinning en tragiek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.
In Nietzsches perspectief is het leven een continue strijd en een Wil tot Macht. Dit concept houdt een aantal belangrijke aspecten in:

De wet van de paradox: Een overwinning of het bereiken van een doel (bijvoorbeeld de ultieme waarheid of macht) neemt de drijfveer van het leven weg. Zonder strijd en weerstand vervalt de mens in nihilisme of inertie.

Het dionysische en apollinische: In zijn vroege werk over de Griekse cultuur beschrijft hij dit als een constante spanning tussen roes/wreedheid tegenover harmonie/illusie.

Slavenmoraal versus Meestermoraal: Grote overwinningen uit het verleden, zoals de opkomst van het christendom, worden door hem gezien als triomfen van de zwakken (de slavenmoraal). Dit 'ongeluk' zit volgens hem in het feit dat dit de vitaliteit en grootheid van de mens onderdrukt.

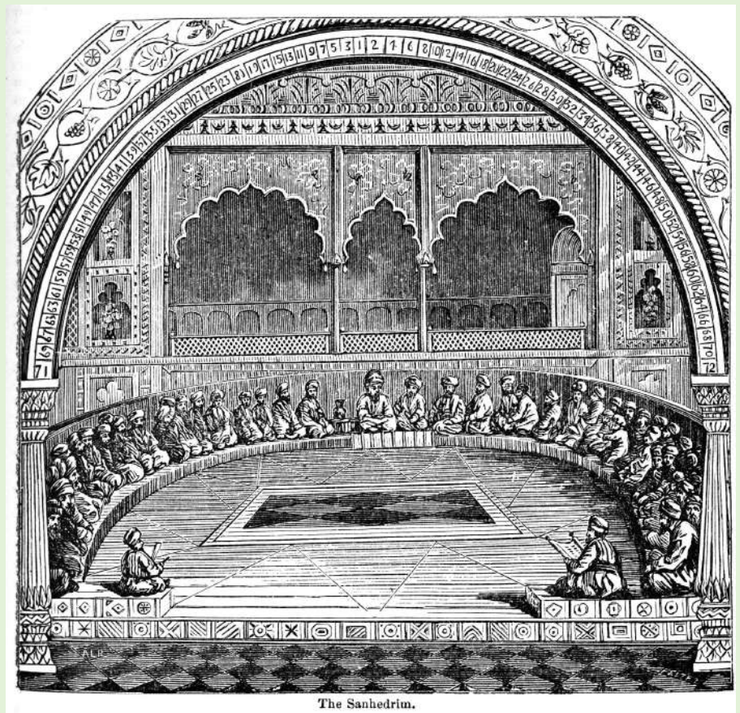
Sekt: Duitse naam voor mousserende wijn.

Flakbatterie: luchtdoel-, luchtafweer-batterij.

Cyriel Verschaeve, Judas, een treurspel, 1917. (Verschaeve: zie ook p. 186).
Dit drama in vijf bedrijven vertelt hoe Judas Iscariot, ontgoocheld vanwege zijn hoop op het 'rijk van de Messias' op aarde, door geldzucht gekweld en door gierigheid gedreven overgaat tot verraad.

Sanhedriet: wetgeleerde.

De term **sanhedrin** duidde in het jodendom een bijeenkomst aan. De aard van een dergelijke bijeenkomst is afhankelijk van de context en kan uiteenlopen van een raadpleging tot een proces.

The Sanhedrim.

Het woord is afgeleid van het Griekse: συνέδριον, "samen zitten" (Latijn: synedrium). De rabbi's leenden het Griekse woord en gebruikten het bij hun behandeling van rechtszaken en processen. Het Sanhedrin bestond uit 71 mannen: een voorzitter, de nasi (soms was dit de hogepriester), een vice-voorzitter juridische zaken en 69 algemene leden. Om deze reden duidt "het sanhedrin" in moderne Europese talen het joodse gerechtshof aan of een ander opperste gerecht of hoge raad in het eerste-eeuwse Palestina.

Gefreiter: zie p. 340.

Zij wreef haar gezicht af, de trein vertraagde.

'Kriegsverwendungsfähig,' zei zij mat.

'Waar naartoe?'

'Een Flakbatterie★. Maar ik zeg u niet waar. Hij zou mij schrijven. Maar ik zeg u niet waar die brief zal toekomen. Gij zijt in staat om het aan uw vader te vertellen.'

'Ik, Mama?'

Papa kwam de trap af, met de ogen knipperend, een trui van het Belgisch leger over zijn pyjama. 'Wel, wel, wel.'

'Hebben wij u wakker gemaakt, Papa?'

'Nee, natuurlijk niet. Ik heb op u gewacht natuurlijk. Ik lag een beetje te lezen in mijn brochure van *Judas*★ van Cyriel Verschaeve want er is sprake van dat ik een van de Sanhedrieten★ zal spelen, en ik moet natuurlijk een keer heel de brochure doornemen. Maar het is zware kost!'

Mama geeuwde. 'Niet te vroeg morgen, Louis.'

'Moet hij niet naar school?' vroeg Papa met een flinterdun stemmetje. Mama trok haar jas uit en viel op de sofa, waar dekens lagen en een hoofdkussen besmeerd met lipstick. Zij schopte haar schoenen uit en trok een deken over haar hoofd. 'Doe het licht uit,' riep zij verstikt. Papa zei: 'Kom.' In de keuken zei hij: 'Hebt ge 't goed gesteld? We gaan dat op ons gemak bespreken morgenochtend. Maar niet te vroeg.'

Mijnheer Tierenteyn was met vooraanstaande anglofielen aangehouden als gijzelaar omdat een of ander dwaashoofd in het donker een Gefreiter★ in zijn rug gestoken had met een beenhouwersmes. En dat noemt zich Witte Brigade-man.

Het zou ons niet verwonderd hebben als Eric, de zoon van een verzekeringsagent en vrijer van Tante Hélène, rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken was in zulke af-

Ent - Flor**ent**: spreek uit op z'n Frans: [flɔrã].

faires. Hij luisterde elke dag naar Radio Londen, hij vertelde dat de kolenproductie in het Ruhrgebied aldaar daalde, waardoor de wapenindustrie ook zakte natuurlijk. Dat de Duitse rijksschuld bij de tweehonderdvijftig miljard was, dus dat hun schulden binnen enkele maanden zo hoog zullen zijn als heel hun vermogen. Hij kan tellen, die jongen, maar hij durfde de hand van Hélène niet te vragen aan patriarch-Peter. Hij was bang van Peter omdat deze hem uitgescholden had toen hij eens binnenkwam en met de voordeur nog open, dus zichtbaar voor heel Walle, het V-teken gemaakt had met twee vingers. 'Het was om te lachen, Mijnheer Seynaeve!' - 'Wat? Wat is er daar mee te lachen, stom kieken,' zei Peter en vergat zijn schoon-Vlaams van woede.

Eric beweerde ook dat volgens hem Nonkel Florent van zich had laten horen via Radio Londen. 'Luistert goed naar wat ik opgevangen heb. Pompompompom. De Bloem groet met een teken in de grot van Han. Wat kan het anders zijn dan: een teken, dat is een *sein*, een groet in 't Latijn, dat is *ave*, dus Seynaeve. En de Bloem dat is ook Latijn: *Flor*, de grot van Han, Han, dat is *ent*★, Florent.'

'Maar mensen toch!' kreet Bomama. 'Mijn hart!'

'Hij kan kruiswoordraadsels oplossen in drie minuten,' zei Tante Hélène.

'Cryptogrammen ook.'

'Maar wat wil Florent ons zeggen?' zei Bomama. 'Dat hij het langs de radio zegt. Dat moet fortuinen kosten.'

'Dat hij in leven is, moeder. Is dat niet genoeg?'

'Het is genoeg,' zei zij. 'Alhoewel al dat Latijn, dat is niets voor onze Florent.'

'Misschien dat een officier in de BBC dat voor hem gedaan heeft, moeder.'

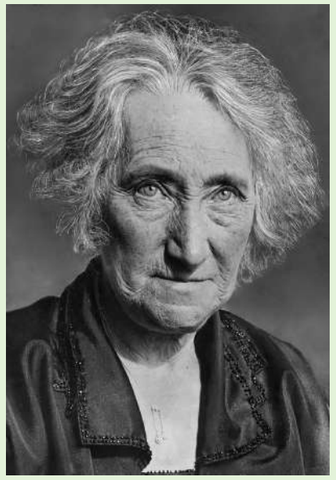
Bomama huilde zachtjes. 'Zelfs al is het onze Florent niet, ik ben toch content.'

'Ik die letterlijk alles voor haar over heb,' zei Papa. 'En wat

Lagasse Alfred: zie p. 151. Hij speelde de rol van Prins Sou Chong in de operette *Het Land van de Glimlach*. De "tenor en apotheker" is nu **monsieur le directeur** geworden.

Op Hoop van Zegen (1900): treurspel van Herman Heijermans.

Anders dan in veel moraliserende stukken vóór Heijermans' tijd, gaat het in dit realistische werk niet om een zwart-wittekening van goed tegen kwaad. De personages zitten gevangen in een levenslot waaruit zij niet kunnen ontsnappen. Voor de hoofdpersoon, de vissersweduwe Kniertje, die zowel haar man als twee zoons al aan de zee verloren heeft, is er geen andere wereld denkbaar dan het vissersbestaan. Zij dwingt toch haar beide nog levende jongens aan te monsteren voor de visvangst op de "drijvende doodkist", want dat is de wrakkige *Op hoop van zegen* feitelijk. Dat het dan in een storm vergaat, valt ook niet geheel te wijten aan Bos, de reder. Ook hij is in zekere zin een speelbal van het lot: met grote inspanning heeft hij zich opgewerkt tot zijn vooraanstaande positie, en nu is hij daarin opgesloten en kan zich er niet uit ontwarren.

Esther de Boer-van Rijk

'Op hoop van zegen' was in de visserij het beding bij aanmonstering waarbij aan de bemanning alleen loon verschuldigd was indien er voldoende vangst was.

Herman **Heijermans** (Rotterdam, 1864 – 1924): Nederlands toneelschrijver. Daarnaast schreef hij ook vanaf 1894 honderden kleine verhaaltjes (Falklandjes, ontleend aan zijn pseudoniem **Samuel Falkland**).

Heijermans groeide op als oudste zoon in een liberaal joods gezin met elf kinderen.

De meeste van zijn stukken gingen in première bij de Nederlandsche Toneel Vereniging in Amsterdam, waar Esther de Boer-van Rijk de voornaamste protagoniste was, vooral als Kniertje in *Op hoop van zegen* en als Eva Bonheur.

Herman Heijermans

Heijermans was ook zeer actief in de socialistische beweging.

krijg ik terug? Het deksel op mijn neus. En dàt doet zeer, geloof me, jongen. Ik zit mijn eigen op te vreten om iets te bedenken dat ze weer normaal wordt, gezond, zoals een vrouw moet zijn in haar huishouden, en in één keer vind ik het. Ge weet of ge weet niet dat wij *Judas* niet gaan spelen in de Stadsschouwburg omdat monsieur le directeur Lagasse Alfred★, vindt dat onze mensen geen verzen kunnen zeggen en dat het boven het verstand van de gemiddelde Wallenaar gaat, *Judas*, terwijl dat we allemaal weten dat Monsieur in zijn geparfumeerde smokingbroek schijt van benauwdheid omdat de wind zogezegd aan 't keren is voor de Germanen en dat hij geen Zwarte priester en hoogstaande Vlaming in zijn schouwburg meer wil eren. Goed, ik zeg tegen de groep: "Waarom spelen wij *Op hoop van zegen*★ niet? Dat heeft altijd succes, en ik heb juist de brochure gelezen, het is magnifiek, het is wel Hollands, maar wij hebben toch ook Vlaamse schippers, en ik wil niet meer dan de rol van een visser," en dan dacht ik ineens: Waarom zou Mama niet meespelen in de rol van een van die vissersvrouwen, zij kan èn triestig èn charmant zijn, ik spreek ervan in de groep en iedereen is akkoord, behalve wie? Uw moeder. Ik zeg: "'t Gaat u deugd doen, als ge speelt wordt ge iemand anders en vergeet ge uw eigen."

"Loop naar de maan," zegt ze. Maar wat er dan gebeurd is! Er is iemand van de Kommandantur gekomen en die mens zegt: "Het is dat we u kennen, Mijnheer Seynaeve, of anders vloogt ge de bak in." Want wat is er uitgekomen? Dat die Heijermans★ een jood is! Wie gaat dat nu peinzen? Met een serieuze Vlaamse naam lijk Heijermans, lijk Heymans★ die de Nobelprijs gekregen heeft in Stockholm.'

'Waarvoor?' vroeg Louis.

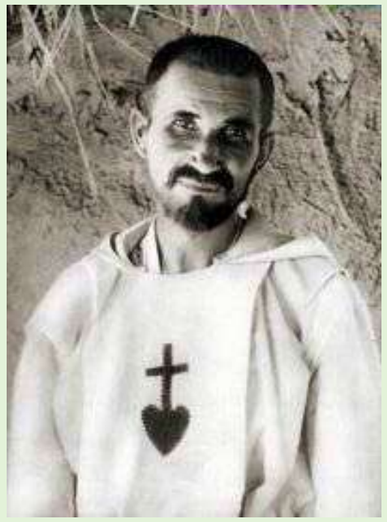
'Iets in de chimiek, of was het de stofwisseling? En 't komt ook uit dat die jood, lijk alle joden, eigenlijk Samuel heette, ja zeker, Samuel Falkland★. Alstublieft! En 't schoonste komt nog. Ik vertel mijn miserie aan uw moeder en zij valt omver van 't lachen. Lijk een zottin heeft ze daar een kwartier staan schudden van het lachen omdat ik bijna in de boeien geslagen was.

1938 Nobelprijs voor Corneel **Heymans**

Corneille Heymans

Corneille (Corneel) Heymans (Gent, 1892 – 1968): Belgisch wetenschapper.

Samen met zijn vader Jan Frans Heymans bestudeerde Corneel Heymans de perfusie van afzonderlijke gebieden van het levend organisme. Ze ontwikkelden de ‘techniek van de geïsoleerde hondenkop’ of de ‘techniek van de gekruiste circulatie’ die toelaat de kop van een hond in te schakelen in de bloedsomloop van de romp van een andere hond. In 1938 ontvangt Corneel Heymans de Nobelprijs voor de Fysiologie en Geneeskunde voor zijn ontdekking van de chemoreceptoren van de aorta (grote lichaamsslagader vanaf het hart, langs de wervelkolom naar de buik.) en de carotiszone (halsslagader), die op reflectoire wijze de ademhaling regelen.

Charles de Foucauld

Pater Charles **de Foucauld** (Straatsburg, 1858 - Tamanrasset (Algerije), 1916): Frans soldaat, ontdekkingsreiziger, trappist, taalkundige en heremiet. Hij is grondlegger van een nieuwe christelijke spiritualiteit die hij de "weg van Nazareth" noemde. Hierin staat het navolgen van de "verborgen Jezus" zoals deze in de jaren tot aan zijn openbare optreden leefde, centraal. Foucauld verliet het trappistenklooster om dichter bij de armen te zijn. Hij slaagde er niet in om een congregatie te stichten, maar na zijn dood vond zijn levenswijze erkenning en navolging.

Charles was vroeg wees en werd opgevoed door zijn grootouders. Hij verloor zijn geloof, werd rijk door een erfenis en leidde een liederlijk leven, met maîtresse.

In 1870 werd de familie genoodzaakt om te verhuizen naar Zwitserland, vanwege de Frans-Pruisische Oorlog. Doordat Duitsland de Elzas annexeerde, konden ze niet terugkeren naar hun woning in Straatsburg. Charles volgde een opleiding bij de cavalerie.
In juni 1883 trok hij vermomd als rabbijn (Joodse leraar van de wet) door de

Voor mij, ik heb er lang over gedubd, is uw moeder in de overgang. Het is vroeg, ik geef het toe, maar anders kan ik het niet expliqueren.'

De Kei vroeg: 'Hoe was het daar?' en bedoelde: daar in het land van de vijand. Hij zag er steeds minder als een leraar uit, in zijn vlottende toog uitgemergeld als Pater de Foucauld★, verteerd in een woestijn, en ontroostbaar.

'Hebben zij het moeilijk, de gewone mensen? Waar logeerden de Vlaamse jongens? Ik dacht dat ze in kampen zaten, dat alleen de kleintjes tot tien jaar bij pleegouders terechtkwamen? Hoe waren de mensen daar in dat dorp?'

'Zoals bij ons,' zei Louis.

'Dat kunt ge niet nader bepalen?'

'Neen.'

'Zijn zij bijvoorbeeld onderworpen? Meer dan de Belgen. Ja? Goed. Zijn ze irrationeler, onverdraagzamer, megalomaner? Ja? Goed. De boer waar ge bij hebt gewoond, bewonderde hij Hitler?'

'Hij aanbad hem.'

'Precies.'

'Er zullen altijd leiders zijn, Eerwaarde.'

'Ja. Altijd die mimetische begeerte. De liefdesomhelzing van leiders. Men wil bewonderen, opgezweept worden door sprookjes, door die ene zaligmakende mythe. Ja? Omdat in die hypnose de werkelijkheid wegslipt, de angst verdooft. Ja. Ga nu maar.'

Die middag had de Kei het in de klas over de Romeinen die zich door hun plichtsgevoel genoodzaakt voelden de staat omver te werpen. Hoe wanhopig en hoe koppig ze waren. Hoe zij, om in staat te zijn de tiran te doden, verplicht waren hem te kleineren, minder dan menselijk te maken. Ik ben de enige die weet dat hij het over Hitler heeft. Althans in deze klas. De bij elkaar hokkende jongelui van de Retorica zouden dit meteen in de gaten hebben. Zij zijn de Kei's

binnenlanden van Marokko.
Bij zijn terugkeer in 1884 greep de rusteloosheid hem weer aan. Hij woonde opnieuw samen met zijn maîtresse en nam zijn oude leventje weer op. Tot zijn 8 jaar oudere nicht Marie hem in contact bracht met abbé Huvelin en hij zich bekeerde in 1886.

Tussen 1896 en 1901 werkte Foucauld grotendeels als knecht bij de clarissen in Nazareth, waar ook zijn droom van een leven zoals dat van de Heilige Familie in Nazareth tot rijping kwam. Hij schreef er een levensregel voor de Kluizenaars van het heilig Hart van Jezus.

Hesiodos en Ovidius verhalen dat **Prometheus** samen met de godin Athena de eerste mensen schiep uit klei. De creatie gebeurde in opdracht van Zeus, die later echter minder ophad met de mensheid. Misleid door Prometheus nam Zeus wraak door de mens het geheim van het vuur te onthouden. Bij de toebedeling van gaven en vaardigheden was de mens er nochtans al bekaaid afgekomen. Zowel op het vlak van de overlevingsinstincten als op dat van de natuurlijke verdedigingsmiddelen waren de andere levende wezens er veel beter aan toe. Uit liefde voor de mensheid stal Prometheus het vuur bij de Olympische goden en schonk het aan de mensen. Hij leerde de mens er metaal mee te bewerken en bracht hen wetenschap en kunst bij. Prometheus werd voorgesteld als een leraar en uitvinder, die de mensen wederzijds respect bijbracht en hen leerde vooruit te denken. Zeus strafte Prometheus: hij werd vastgeketend aan een zuil in de bergketen Kaukasus en elke dag kwam de adelaar zijn lever uitpikken en opeten. 's Nachts groeide de lever weer aan, zodat de kwelling opnieuw kon beginnen. De wraak kwam ten einde doordat de held Herakles de adelaar doodde. Hesiodos vermeldt het niet, maar volgens de Griekse tragedie *Prometheus geboeid* werd de gevangene ook van zijn ketens bevrijd.

lijfwacht, bij hen doorbreekt hij zijn eenzelvigheid, hij kan zijn gemompel over de oude Geest van Europa, over het Prometheusverlangen★ beter bij hen kwijt. Als je van een betere familie komt, of aristocraat bent zoals de Kei, heb je 't gemakkelijker om in een God te geloven die het onaardse belichaamt, boven, onder, buiten de economische sociale mensheid zweeft en wil is en energie en wat nog meer? O, ja, schoonheid. Er is iets aan de gang in het College, nu, na mijn NoordDuitse vakantie is dit duidelijk en de kern ervan is de Kei die aangeslagen is en driest tegelijk. De Kei zei★, zonder zijn breekbare, vermoeide zwier te verliezen: 'Doe vooral de groeten aan uw lieve moeder.'

Lieve moeder wierp een blik van verstandhouding naar...

Mama keek op een eigenaardige manier naar...

Louis' moeder ving de betekenisvolle blik op van apotheker Paelinck die etiketten en folders wilde laten drukken voor zijn bloedkwekende, levenskracht versterkende Sint Maartens-siroop★ van eigen formule. Kanunnik de Londerzeele had het probleem van de naamgeving doorgenomen. Sint Maarten mocht op het etiket afgebeeld worden op het ogenblik dat hij als jonge militair zijn jas in tweeën hakte en hem aan een arme rillende grijsaard reikte. Zag Papa niet, terwijl hij over rasters en clichés★ bezig was, dat de apotheker Mama een blik als een kus toewierp, en dat zij vragend keek, méér, bedelend?

'Hoe was het in Duitsland, Louis? Groot zeker, hé?'

'Ja Mijnheer Paelinck. En raar...'

'Dat dacht ik ook. Voor ons is dat raar, dat zij als één man achter hun leiders staan. Het is een groot land, daardoor denken zij ook groot. Wij, Belgen of Vlamingen een klein volkje zijnde, kunnen niet anders dan in kleine termen denken omdat we niet meetellen en elk moment met borstel en

Voor straf liet Zeus ook nog de eerste vrouw maken, Pandora en stuurde haar met haar schoonheid, charmes en listen naar de mensen. Ze opende de kruik die ze bij zich had en liet oorlog, ziekten, armoede en ander kwaad ontsnappen in de wereld. Enkel de hoop bleef achter op de bodem.

In de 1ste druk ontbreekt: "**De Kei zei**".

Het **Sint-Maarten**sfeest wordt op 11 november, of soms de avond ervoor, gevierd in sommige streken van België, Nederland, Noord-Frankrijk, sommige Duitstalige gebieden, Portugal en Hongarije.

Sint-Maarten: viering met lampions

De Schotse antropoloog James Frazer veronderstelt een heidense oorsprong van het feest: het ronddragen van het (heilige) vuur zou een voorchristelijk vruchtbaarheidsritueel zijn, wijdverspreid over West-Europa. Het heidense ritueel zou dan door de kerk zijn overgenomen.

Als bedelfeest was Sint-Maarten lange tijd een feest voor de armen. Rijke burgers

zagen hun kinderen er liever niet aan mee doen. Pas in de jaren 20 en 30 van de 20ste eeuw veranderde deze houding. Het Sint-Maarten werd toen juist gezien als een mooie, eigen traditie, die behouden moest blijven.

Met de opkomst van Halloween in veel Europese landen is in dezelfde tijd van het jaar een concurrerend straatfeest ontstaan, dat vooral bij de schooljeugd populair is.

Cliché: plaat met negatief beeld.

Motus fr. [mɔtys]: mondje dicht, sst, stil!

Jugendstil:
https://www.artsalonholland.nl/kunst-stijlen/jugendstil-art-nouveau
Zie ook p. 372 over Jan Toorop en de slaoliestijl.

Alfons Mucha (1860-1939), "Tanz", 1898

In Engeland ontstond aan het eind van de negentiende eeuw de *Arts and Crafts movement*. Het was een reactie op de haastige industriële productie van voorwerpen in kitscherige neostijlen. De beweging wilde een maatschappelijke hervorming bereiken. Ze propageerde dat producten niet door machines, maar opnieuw door secure ambachtelijke vervaardiging tot stand zouden moeten komen. Het kan worden gezien als een nostalgisch verlangen naar de tijden van voor de industriële revolutie. De vernieuwingsbeweging van de jugendstil kwam min of meer voort uit de ideeën van William Morris (1834-1896), die geldt als een der belangrijkste voormannen van de *Arts and Crafts movement*. In zijn atelier maakte hij met leerlingen ontwerpen op alle gebieden van de toegepaste kunst. Ook bracht hij de ambachtelijke kalligrafie, de kunst van het lettertekenen met penseel of ganzenveer, weer onder de aandacht. Het was een vorm van kunst die sterk in de vergetelheid was geraakt sinds de uitvinding van de drukpers.

Jugendstil was ook een reactie op vormvervaging, die kort ervoor zo nadrukkelijk was blik kunnen weggevaagd worden. Vandaar dat we de wereldproblemen met meer dan één korreltje zout nemen. Maar dat zout vreet natuurlijk aan onze visie.'

Mama fronste haar weer borstelig aangegroeide wenkbrauwen. 'Staf, zoudt ge aan mijnheer Paelinck dat beeldje van de danseres willen laten zien dat Louis meegebracht heeft?'

'Ik dacht dat ge 't niet schoon vondt, dat ge 't niet in de living wilde...'

'Ik zou mijnheer Paelinck zijn gedacht daarover willen horen.'

'Wel, kom maar mee naar het atelier, Mijnheer Paelinck.'

'Nee, Staf, haal het hier. Die mens is juist bezig aan zijn koffie.'

Toen Papa de deur uit was, legde Mama haar wijsvinger op haar lippen, aaide Louis over zijn haar en ging vlak bij de apotheker staan die haar een bruin flesje met roze pastilles gaf. 'Motus★, Louis, motus,' zei de pillendraaier die daarna de porseleinen danseres te Jugendstilachtig★ vond. 'Dat kan niet meer de dag van vandaag, maar 't is in zijn genre toch de moeite waard. Ook in de kunst kunnen we niet blijven staan bij wat gisteren modern was. Alhoewel wij van het verleden moeten blijven leren. Als we maar onze eigenheid blijven bewaren. En dat is het wat ik tegen de Deutsch-Vlaamse arbeidsgemeenschap★ heb, dat ze onze eigen Vlaamse ziel wil fnuiken door het pan-Germaanse heidendom.'

Het was Zuster Imelda die in Louis' kamer zat, want alhoewel haar gezicht vervangen was door een puimsteenachtig gezwel zonder enig reliëf herkende hij haar boerse borst, haar geur van mest. Zij spreidde haar knieën en van tussen de zwarte golven trok ze aandachtig een gevild konijn★, of was het een kat★, helaas kon hij de schedel niet goed zien, zij streelde het bloedbespatte naakte kreng waar plukjes pels aan zaten, de pupillen waren niet spleetvormig maar rond als roze pilletjes.

toegepast door de impressionisten.

De benaming 'jugendstil', is afkomstig van het tijdschrift *Die Jugend*, dat vanaf 1896 in München werd uitgegeven. Het was een geïllustreerd weekblad "für Kunst & Leben", dat was gedrukt in een lettertype dat duidelijk de vernieuwende stijlkenmerken vertoonde van de jugendstil. Stijlen met verwante stijlkenmerken kregen in andere landen van Europa andere benamingen.

Siegfried Bing, een belangrijke kunsthandelaar uit Parijs was onder de indruk geraakt van de Japanse cultuur, waarvan de uitingen sinds 1854 op de Europese en Amerikaanse markt te zien waren. Bing had zich erin gespecialiseerd. Hij exposeerde Japanse kunst met veel nadruk in zijn galerie L'Art Nouveau. Hij exposeerde onder andere glaskunst van de Amerikaanse kunstenaar Louis Comfort Tiffany. De naam van zijn galerie leidde tot de stijlaanduiding 'art nouveau'.

In Oostenrijk wordt de term 'Sezessionstil' gehanteerd en in Engeland spreekt men van 'modern style'. In Nederland wordt naast jugendstil en art nouveau ook wel de term 'nieuwe kunst' gebezigd.

De Belgische kunstenaar Henry van de Velde (1863-1957) was een belangrijke propagandist van de jugendstil.

Ook het Yellow Book, geschreven door de jong gestorven Engelse kunstenaar Aubrey Beardsley (1872-1898), was belangrijk voor de promotie van jugendstil.

> *Een gevild konijn (...) een kat: in Claus' toneelstuk De Vossejacht (1972) baart Celia op dezelfde wijze zittend een vos. A.B.)*

Deutsch-Vlaamse arbeidsgemeenschap: DeVlag. Zie p. 367, 446.

De sirene:
https://www.belgiumwwii.be/nl/belgie-in-oorlog/artikels/bombardementen-op-kortrijk.html

Met zijn strategische ligging langs de Leie, en zijn spoorwegverbindingen in alle windrichtingen, vormde Kortrijk reeds tijdens WOI een cruciaal knooppunt voor de Duitse oorlogvoering aan het front in de Westhoek. Dat maakte van de stationsomgeving een belangrijk doelwit voor de eerste, 'primitieve', geallieerde luchtbombardementen. De 'speldenprikjes' van 1914-1918 waren in niets te vergelijken

De sirene★, het afweergeschut en Papa's geroep maakten hem wakker. Papa riep hem altijd, de wakkere wacht van de nacht, alhoewel hij wist dat Louis hem en Mama toch niet zou volgen naar de schuilkelder vol bevende en biddende buren.

Door het zolderraampje ving hij nog net een glimp op van Mama's gebloemde peignoir. Had zij dan vlak voor zij naar de schuilkelder vluchtte even op mij gewacht? Een kwart seconde? Had ze omgekeken naar hun gevel?

De stad schoot in vlammen en roetwolken, het gebonk, gedaver was allesoverrompelend. Louis schreeuwde zo hard hij kon de Pom pom pom pom van de Engelse radio. Stralen, meteoren die ontploften, lava gutste over Walle, de toren van Sint Rochus kantelde, viel. Vanuit zijn uitkijktoren op de zolder van de schamele ouderlijke woning ziet de tiran-in-de-dop een stuk van Europa vergaan, er is geen overweldigender gejuich in zijn hele lichaam mogelijk. *Rache.*

Toen het luwde, in zijn bast en in de lucht, terwijl het vreterig geluid van vlammen overheerste samen met hemelhoog gekerm, liep hij op de toppen van zijn tenen, alhoewel dat nergens voor nodig was, naar het nachttafeltje aan Mama's kant van het bed. In de gloed van de stadsbrand scharrelde hij in haar krokodillentas en vond er een agenda waarin elke dag van de laatste twee weken was aangemerkt, een kam met een kluwen rood haar, een poederdoos van parelmoer, tubes, een bijna leeg flesje van de eau de toilette Vendôme, een potlood voor de ogen, lippenstift, lucifers, zes gebroken sigaretten, een zakdoekje dat ritselde toen hij het uiteentrok, haarspelden, veiligheidsspelden, een rekening van het hotel 'Het Gouden Lam' in Waregem, twee personen met ontbijt, een ansichtkaart zonder tekst uit München, een ansichtkaart van Stettin die een Griekse held voorstelt die met zijn elleboog op zijn knie staat te dubben tegenover een vrouw met het onderlichaam van een draak, in ronde, bijna typografisch geordende letters stond Mama's naam op de adreskant, zonder straat of stad of post-

met wat de Leiestad tijdens de Tweede Wereldoorlog zou meemaken. Kortrijk lag toen weliswaar honderden kilometers verwijderd van wat voor front dan ook, maar zijn vormingsstation (Kortrijk-Marke) en de naburige aanwezigheid van een vliegveld (Wevelgem) maakten de stad tijdens de Duitse bezettingsjaren tot doelwit van de geallieerde vliegende armada's. Daarbij zouden honderden burgers gedood worden.

De Luftwaffe dropte de eerste bommen op Kortrijk. Reeds op 10 mei 1940 bestookten Duitse bommenwerpers (type Heinkel He 111) in de valavond het rangeerstation van Kortrijk en het vliegveld van Wevelgem. De eerste burgers kwamen om het leven. De volgende dag was het opnieuw raak: ditmaal werden de spoorwegbruggen geviseerd. De bommen misten hun doel maar richtten een ware ravage aan in de omliggende straten. Tussen 24 en 27 mei had Kortrijk 'de pech' dat een van de zwaarste gevechten van de Achttiendaagse Veldtocht rond de stad plaatsvond (de Leieslag), waardoor er andermaal bommen en burgerslachtoffers vielen. Voor de Kortrijkzanen kwam de Belgische capitulatie dan ook als een verademing.

Zoals overal in België tijdens de bezettingsjaren trachtte men in Kortrijk gewend te geraken aan de inperking van individuele vrijheden, de voedselschaarste, de verplichte tewerkstelling, (…) en vanaf **1943** kreeg de stad af en toe ook *geallieerde* luchtbombardementen te verduren: op 14 mei, op **2 juli** en op 4 september. Bij dat laatste bombardement kwamen 57 burgers om het leven en raakten honderd anderen gewond. In 1944 ontwikkelde het geallieerde opperbevel in voorbereiding op de landing in Normandië een zogenaamd Transport(ation) Plan: strategische en systematische bombardementen gericht tegen vormingsstations, spoorwegbruggen en reparatiewerkplaatsen waardoor de Duitse reactie op een invasie in Frankrijk sterk gehinderd zou worden.

Omdat niet alle betrokkenen even overtuigd van dit plan waren – er zouden wel eens erg veel burgerslachtoffers kunnen vallen – werd beslist om proefbombardementen uit te voeren op zes 'Franse' vormingsstations: Trappes, Aulnoy, Le Mans, Amiens, Laon en tot slot 'Courtrai', dat als Frans beschouwd werd. Op 26 maart 1944 was Kortrijk aan de beurt. Iets na negen uur 's avonds losten 109 vliegtuigen van de Bomber Group gedurende 23 minuten 2.100 bommen op de stad. Het merendeel kwam op het vormingsstation terecht, maar ook andere delen van de stad werden getroffen. In totaal vielen minstens 250 burgerdoden en 116 gewonden.

De 'proefbombardementen' werden als een succes beschouwd, en dus kreeg het Transport Plan groen licht, al vroeg men om geen doelen aan te houden waar naar schatting meer dan 150 burgerlijke slachtoffers zouden omkomen. In de daaropvolgende maanden werd Kortrijk nog verschillende keren gebombardeerd. Volgens officiële bronnen loeiden de sirenes in 1944 in totaal 557 keer. De mensen

leefden meer onder dan boven de grond. De angst was er goed ingeslopen, en vele Kortrijkzanen verfoeiden de geallieerden voor de bombardementen.

Luchtfoto bombardement op Kortrijk, 20/21-7-1944

Stümperhaft: stuntelig, knullig, knoeierig.

zegel, daarnaast bijna onleesbaar - door tranen uiteengelopen - woorden als 'zunächst beschlossen', 'stümperhaft'★ en de handtekening Dein Henny, verder nog een slordig geschetst grondplan van een huisje. Het flesje met de roze pillen was er niet, zijn nagels schraapten langs gruis.

'Het zijn pillen om te kalmeren,' zei Mama. 'Ik voel me niet goed, als ik ze niet neem kan ik de muren wel opkruipen. Ik hoop dat u dit nooit overkomt later, dat ge zo stapelzot rondloopt omdat er iemand niet is. Maar zoals ik u ken zal u zoiets nooit gebeuren. Gij, gij zijt een paling die overal tussen glijdt, en gij hebt gelijk. Ik wilde alleen maar dat ik zo geboren was, maar het bloed van de Bossuyts kan niet liegen, onze Omer is er ook door kapot gemaakt.

Hoelang duurt het om een diploma van verpleegster te halen? Een paar jaar? Of kijken zij niet zo nauw? Volgens Mona is de kliniekopleiding een maand of vier en moet ge tekenen voor de duur van de oorlog. Maar daarmee hebt ge natuurlijk geen diploma. Maar het ergste is dat ge niet moogt roken. Toch wel, ik ga mij aanmelden bij het Rode Kruis, maar ik ga mijn voorwaarden stellen, zie dat ze mij in de een of andere achterlijke kraamkliniek steken. Nee, ik wil naar Rusland, 't moet daar schoon zijn nu dat het zomert★. Ja, als ge 't wilt weten, het is om hem weer te vinden. Hij ligt langs de Don, maar ik zeg u niet waar. Want hij zit in de voorste linies, hij is zo, ge kunt hem moeilijk voorstellen op zijn gat achter een bureau in Noorwegen. Nee, Louis, ik zeg niet waar hij zit. Ge *moet* mij niet helpen. Ik ben groot genoeg om een gedetailleerde landkaart te kopen en mijn weg te vragen aan de voorbijgangers. Gaat ge een beetje op uw moeder peinzen als ze daar rondloopt in de koude, van de ene ijskoude trein in de andere?'

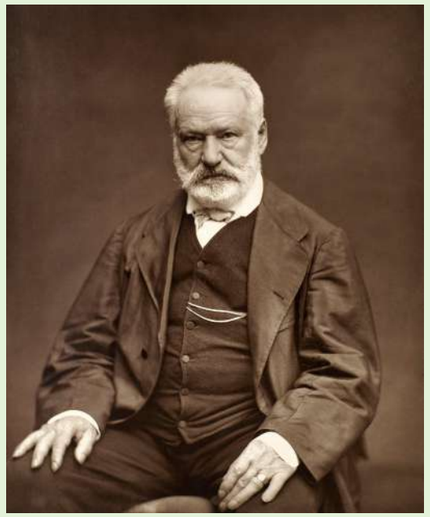
'Het zomert daar.'

'Maar zo kort. De zomer is daar zo kort.'

Maar weggaan deed ze niet, want zij was te lui, te bang,

(Het bombardement dat hier beschreven wordt is vermoedelijk die van 2 juli 1943, aangezien 'Mama' (p. 498) zegt: "... nu dat het zomert." A.B.)

Victor Hugo: (1802 - 1885)

Vanaf het einde van de jaren 20 van de negentiende eeuw kan Hugo worden beschouwd als de leider van het romantische Cénacle (Bijb. avondmaalszaal > kring, club). Hij werd in die hoedanigheid aangevallen en verguisd door de aanhangers van het academisme. Bovendien kwam hij ook in aanvaring met de censuur door het weinig flatterende beeld dat hij schilderde van de Franse monarchie. In het voorwoord van zijn versdrama uit 1827 *Cromwell* viel hij de klassieke regels aan, waaronder de eenheid van tijd en plaats. Het voorwoord genoot aldus de reputatie van manifest van de romantische beweging.

Grote ophef veroorzaakte Hugo's toneelstuk *Hernani* in 1830. De tweede voorstelling staat bekend als 'la bataille d'Hernani'. Hugo had al voordien zijn toneelstuk vers voor vers moeten verdedigen voor de koninklijke censuur en er waren al fragmenten uitgelekt in de pers, bedoeld om het werk en de auteur belachelijk te maken. Op de avond van de tweede voorstelling had Hugo een groot deel van zijn vrienden uitgenodigd (Balzac, Gautier, de Nerval, …) om de vertegenwoordigers van het klassieke theater te counteren. Het toneelstuk bracht bijna opstanden teweeg tussen de tegenover elkaar staande kampen: classicisten versus romantici, republikeinen versus royalisten, liberalen versus conformisten. In de theaterzaal was de slag gewonnen door Hugo's aanhang, maar de pers kraakte het stuk af. De volgende voorstellingen waren nog steeds vrij onrustig, maar het stuk boekte elke keer volle zalen. Hugo was erin geslaagd om de romantische vernieuwing, die tot dan toe vooral ingewijden in de salons had begeesterd, voor de mensen op het toneel te brengen.

Juliette Drouet

Juliette Drouet werd zijn muze en minnares en, hoewel Hugo meerdere romantische escapades had tijdens zijn leven, werd deze relatie zelfs door zijn vrouw als vrij speciaal erkend en getolereerd.

te laks om haar ideaal te volgen door weer en wind. En omdat ze niet wegging en ongelukkig was gaf zij haar enige zoon de schuld. 'Wat gaat er in Godsnaam van u worden. Ge hebt geen vooruitzichten, ge doet uw huiswerk niet, ge interesseert u niet aan oorlogsverrichtingen in Rusland, ge hebt geen vrienden die hier aan huis komen, ik hoor u nooit over meisjes spreken zoals de jongens van uwe ouderdom...'

'Onze Louis, dat is een laatbloeier,' zei Tante Nora. 'En wee o wee als een laatbloeier uitbloeit, dan is er geen houden aan.'

'Kijk naar Victor Hugo★,' zei Eric, Hélène's officiële verloofde, 'hij was maagd toen hij trouwde aan vijfentwintig jaar en van dan af aan tot zijn tachtigste kon hij geen vrouw met rust laten.'

'Onze Louis? Die gaat zich niet laten doen door 't vrouwvolk, hé, vent?' zei Tante Mona die wonder boven wonder van haar vroegere Ulli gehoord heeft, hij ligt in een hospitaal van Caïro en hij denkt maar aan één ding en dat is: aan haar. Er bestaat dus toch nog echte Treue.

'Louis gaat nooit een vrouwenjager worden,' zei Tante Hélène.

'Ik weet het nog niet,' zei Mama.

'Victor Hugo at elke morgen twee sinaasappelen met schil en al. En als hij dood was hebben ze in een geheime lade van zijn bureau een carnet★ gevonden met de namen van alle dienstmeisjes die hij gepakt had, met de som van het drinkgeld erbij.'

'Maar Eric toch.'

'Voor mij is Louis meer het genre van Thijs Glorieus★.'

'Van de familie Glorieus in het Papestraatje, van de korsetten?'

'Nee, Mona, uit die boek van Walschap★ die ik u geleend heb.'

'Ja, merci. Ge zeidt dat het gepeperd was. Ik ben andere kost gewoon. Een paar passages misschien, maar echt vet was het toch niet. Niet dat het niet goed geschreven was, het was naar 't leven, maar het was meer over de gevoelens

Drouet kreeg de kans om in Hugo's toneelstuk *Marie Tudor* (1833) de rol van Lady Jane Grey te vertolken, maar werd na de eerste opvoering te licht bevonden en vervangen. Ze stopte daarop met acteren en wijdde de rest van haar leven (tot aan haar dood in 1883) aan haar minnaar als onbezoldigd secretaresse en reisgezellin. Hugo's relatie met Juliette Drouet was een reactie op de overspelige relatie van zijn vrouw met Charles Augustin Sainte-Beuve.

Naarmate Napoleon III steeds meer neigingen vertoonde tot alleenheerschappij, stelde Victor Hugo zich vijandiger tegen hem op. Na de staatsgreep van Napoleon III, waarbij deze een antiparlementaire grondwet instelde, keerde Hugo zich volledig af van de nieuwe keizer en zocht hij toenadering tot de republikeinse linkerkant. Hugo noemde de keizer openlijk een verrader van Frankrijk. Nadat hij geprobeerd had het volk op te zetten tot verzet, werd Hugo met arrestatie bedreigd en ging hij in ballingschap. Hij vluchtte naar Jersey en Guernsey, waar hij zou leven tot 1870, zelfs al had Napoleon III in 1859 amnestie verleend aan alle ballingen. Hugo weigerde om terug te keren naar Frankrijk omdat dat betekende dat hij zijn kritiek op de regering zou moeten staken. Hij verwoordde het als volgt: "Et s'il n'en reste qu'un, je serai celui-là". Zo kreeg Hugo het aureool van onverzettelijke balling. Zijn ballingschap maakte van Hugo een werkelijke levende legende, een mythisch figuur.

Victor Hugo heeft negen romans nagelaten. Zijn eerste roman schreef hij op 16-jarige leeftijd, zijn laatste op 70-jarige leeftijd. Zijn romanoeuvre bestrijkt dus alle leeftijden van de schrijver en alle literaire stromingen van zijn tijd. Toch heeft Hugo zich nooit helemaal geïdentificeerd met een van die literaire stromingen. Zijn romans vertonen eigenschappen van stromingen, maar passen nooit volledig in die stroming. Romans zoals *Han d'Islande* en *Nôtre-Dame de Paris* lijken op historische romans zoals deze in de mode waren aan het begin van de negentiende eeuw, maar kunnen niet volledig in dit genre worden ingeschreven. Men herkent bij Hugo altijd een zekere parodie op het genre.

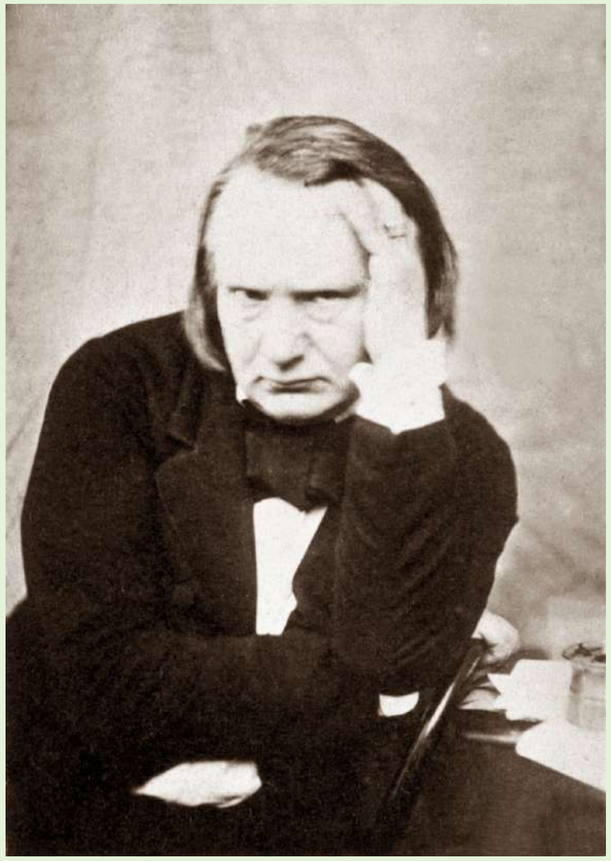
Heel vaak hebben Hugo's romans een sociale en maatschappijkritische inslag. *Claude Gueux* (1834), de documentaire novelle waarin hij de doodstraf aanklaagde (Hugo maakte in zijn jeugd verschillende terechtstellingen mee), was alvast een eerste stap in die richting. *Les Misérables* (1862) heeft zeker een sociale betekenis en vertoont karakteristieken van het realisme, maar kan toch niet volledig worden beschouwd als een realistische roman.

Victor Hugo streefde naar verandering van de maatschappij en stelde de sociale ongelijkheid aan de kaak. Hij kritiseerde de rijken die er enkel naar streefden winst te

maken zonder die winst te herinvesteren in de productie. Dit werd hem echter niet in dank afgenomen door de bourgeoisie.

Hugo verzette zich ook tegen geweld, wanneer dit wordt gebruikt tegen een democratische macht. Hij vond geweld echter gerechtvaardigd tegenover een illegitieme macht. Vandaar dat hij in 1851 de mensen opriep tot opstand tegen Napoleon III.

Victor Hugo's godsdienstige opvattingen veranderden in de loop van zijn leven. Beïnvloed door zijn moeder was Hugo in zijn jeugd een katholiek en uitte hij respect voor de kerkelijke hiërarchie en autoriteit. Hij evolueerde vervolgens naar een niet-praktiserend katholiek om uiteindelijk steeds meer antipapale en antiklerikale opvattingen te uiten.

Hugo in zijn "spiritistische" periode op Jersey

Tijdens zijn ballingschap hield hij zich bezig met het spiritisme (o. a. seances om in contact te treden met zijn verdronken dochter). In latere jaren evolueerde hij naar een rationalistisch deïsme, verwant aan dat van Voltaire.

Een van de politieke denkbeelden die Hugo zijn hele leven trouw bleef, zowel in zijn toespraken als zijn geschriften, is dat van de toekomstige Verenigde Staten van Europa.

Hugo's tijdgenoten beschouwden dit idee als absurd en utopisch. Frankrijk en Duitsland werden immers beschouwd als erfvijanden en waren ook voorbestemd dat te blijven. Men zou pas na twee wereldoorlogen een begin maken met Europese samenwerking, met in het verlengde daarvan een politieke integratie.

Carnet: zakboekje, blocnote.

Thijs Glorieus is het hoofdpersonage uit de roman *Een mens van goede wil* van Gerard Walschap.

Thijs Glorieus, de mens van goede wil, kan geen onrecht zien en trekt zich vaak tragisch en ten koste van zijn eigen welzijn het lot aan van wie zich niet kan verweren. Als ordonnans van een kapitein ziet hij tijdens zijn legerdienst in dat het morele gezag van de betere standen is uitgehold en dat ieder zijn leven naar eigen goeddunken moet inrichten. Hij trouwt met de achterlijke Let en tracht in de stad moeizaam een onafhankelijk bestaan op te bouwen. Als hij met zijn onvoorwaardelijk geloof in de goedheid van de mens zijn tol aan het leven heeft betaald, keert hij gelouterd terug naar zijn dorp. Daar groeit hij uit tot een invloedrijke en op handen gedragen soeverein, de ontwerper van een nieuw bestaan voor de hele gemeenschap. In het leven van Lets zuster, Rosa, die in een bui van morele ellende haar man heeft neergeschoten, neemt hij een heel bijzondere plaats in.
Thijs Glorieus is een held naar Walschaps hart: rechtvaardig, voluntaristisch,

(voluntaristisch: de wil is belangrijker dan het verstand, ook: dat iets gebeurt op basis van vrije wil zonder dwang.)

genereus en bij iedereen geliefd. Als de eerste in een rij van opmerkelijke figuren in Walschaps werk, een voorvader van de vrijgevochten Houtekiet en van de ondernemende Tilman Armenaas, belichaamt hij een ontroerend naïef en aansprekend mooi levensideaal, los van eender welke levensbeschouwing. Alsof de toen veelbelaagde Walschap wilde zeggen: je hoeft geen katholiek te zijn om als een goed en edel mens door het leven te kunnen gaan. Zonder twijfel is Thijs Glorieus in vele opzichten verwant met Walschap zelf.

Een mens van goede wil, een van de markantste romans in Walschaps indrukwekkende oeuvre, is een bewogen verhaal over de keuzes die men maakt, een enthousiast en gedreven pleidooi voor zelfbeschikking.

Gerard **Walschap**: zie p. 391.

Dolf Zeebroeck: zie p. 338.

Het Gentse Gravensteen: zie p. 26 context.

Loens: beetje scheel

van de mens in 't algemeen.'

(Als je iemand al zes keer lang gekust hebt en haar bustehouder twee keer hebt afgedaan, kan je haar dan als je lief beschouwen? De laatste keer tilde ik Simone's jurk op maar zij sloeg op mijn hand. Nu was het wel volle maan.)

'Gij interesseert u aan niks. Ge kunt toch uw leven niet doorbrengen met boekjes lezen. Wat wilt ge eigenlijk? Uw rapporten zijn beneden alles en gij zijt nochtans niet dwaas. Ge moet een vast punt hebben in uw leven waar ge naartoe werkt, waar dat ge u aan vastklampt, dat moet ge zoeken en vinden. Anders is het allemaal niks, dag in dag uit, grauw en flauw. Is er nu echt niets waar dat ge u mee bezig kunt houden? Ge kunt zo schoon tekenen, waarom ontwikkelt gij dat niet?'

'Lijk Nonkel Leon, Mama? Is dat mijn voorbeeld?'

'Leon heeft magnifieke aquarellen gemaakt, zij gaan blijven bestaan en bij de mensen in huis hangen lang nadat hijzelf dood is. Dat is kunst.'

'En als alle huizen verbrand zijn, plat liggen?'

'Allemaal?'

'Ja. Waar blijft ge dan met heel Nonkel Leon zijn kunst?'

'Dat gaat nooit gebeuren. Dat kan niet. Mensen zijn zo achterlijk niet. Bommen smijten ja, maar met mate.'

Een huis dat nog overeind stond was dat van Dolf Zeebroeck★, het modernste huis van Walle, door de meester zelf ontworpen, een kopie van het Gentse Gravensteen★ met zijn tinnen en kantelen in eigele geglazuurde baksteen maar met hedendaags comfort natuurlijk, zoals een badkamer en twee wc's, dat heb je nodig met zes kinderen, maar het huis is wel moeilijk te verwarmen.

Een van de zes, een blond loens★ ventje, versperde de ingang toen de neogotische deur openging. Het keek wantrouwig naar Louis' boekentas die propvol zat met kleurpotloden en papieren in verschillende maten en tinten uit Papa's atelier, 'Wordt gij verwacht? Ja? Hoe laat dan? Voor hoelang? Niet langer dan een halfuur. Want Vava moet mee, naar de buiten, patatten halen.'